

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ ]

અનુક્રમાક નં. ૧૨૩૨૮-વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ૩૮૫૨૨૪-૨

વિષય ૫૩૩.૨૪૪૫

शास्त्रविशारद-जैनाचार्य-श्रीमद्-विजयधर्मस्वरिभ्यो नमः ।  
चतुर्दशपूर्वधर-श्रुतकेवलि-श्रीमद्-भद्रबाहुस्वामिप्रणीत—  
**श्रीकल्पसूत्र, भाषांतर सहित.**  
द्वितीय भाग ।

पण्डित श्रीखीमविजयजी गणि विरचित बालावबोध अनुसार—  
भाषान्तर करी छपावी प्रसिद्ध करनार—  
सलोत अमृतलाल अमरचंद, पालीताणा, काठियावाड

वीर संवत् २४५१

विक्रम संवत् १९८१  
किंमत रु० ४-६-०

इ० सं० १९२५

૫૩૯.૨૯૪૪

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ પ્રાચીન  
અમદાવાદ  
ગુજરાતી ડોપીરાઈટ સંગ્રહ

આ ગ્રંથ મુંબઈ નિર્ણયસાગર પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં રામચન્દ્ર યેસૂ શેડગેજ પ્રકાશકને માટે છાપ્યો.

૧૨૩૨૮

---

( ગ્રંથસ્વામિત્વના સર્વ અધિકાર પ્રકાશકે સ્વાધીન રાખ્યા છે )

Printed by Ramchandra Yesu Shedge, at the "Nirnaya sagar" Press, 26 28, Kolbhat Lane, Bombay

Published by Salot Amritlal Amarchand, for A M and Company, Palitana, Kathiawar

( All rights reserved by the Publisher )

---

## ॥ अथ सप्तमं व्याख्यानम् ॥

हवे जघन्य मध्यम अने उत्कृष्ट वाचनाए करीने श्रीपार्श्वनाथ प्रभुनुं चरित्र कहे छे—

तेणं कालेणं तेणं समएणं पासे णं अरहा पुरिसादाणीए पंचविसाहे होत्था । तं जहा-  
विसाहाहिं चुए, चइत्ता गब्भं वक्कंते । विसाहाहिं जाए । विसाहाहिं मुंडे भवित्ता अगाराओ  
अणगारिअं पवइए । विसाहाहिं अणंते अणुत्तरे

( तेणं कालेणं तेणं समएणं ) ते काल अने ते समयने विषे ( पासे णं अरहा पुरिसादाणीए ) पुरुषोने विषे  
प्रधान एवा अईन् श्रीपार्श्वनाथ प्रभुना ( पंचविसाहे होत्था ) पांचे कल्याणक विशाखा नक्षत्रमां थया ।  
( तं जहा- ) ते आ प्रमाणे- ( विसाहाहिं चुए, चइत्ता गब्भं वक्कंते ) विशाखा नक्षत्रमां पार्श्वनाथ प्रभु प्राणत नामना  
दसमा द्वेष्टलोकथी च्यव्या, च्यवीने गर्भमां आव्या । ( विसाहाहिं जाए ) विशाखा नक्षत्रमां जन्म्या । ( विसाहाहिं  
मुंडे भवित्ता ) विशाखा नक्षत्रमां मुंड थइने, एटले-द्रव्यथी केशनो लोच करीने अने भावथी राग-द्वेषने मूकीने;  
( अगाराओ अणगारिअं पवइए ) घरमांथी नीकळी साधुपणाने पाम्बा-दीक्षा लीधी । ( विसाहाहिं ) विशाखा  
नक्षत्रमां पार्श्वनाथ प्रभुने ( अणंते ) अनंत वस्तुना विषयवाहुं, अथवा अविनाशी, ( अणुत्तरे ) अनुपम,



કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ  
॥ ૨૩૧ ॥

નિઘાઘાઘ નિરાવરણે કસિણે પઢિપુણે કેવલવરનાણ-દંસણે સમુપ્પન્ને । વિસાહાર્હિં પરિનિવુડે ॥ ૧૪૯ ॥  
તેણં કાલેણં તેણં સમણં પાસે અરહા પુરિસાદાણીય, જે સે ગિમ્હાણં પઢમે માસે પઢમે પક્કલે-  
ચિત્તબહુલે, તસ્સ ણં ચિત્તબહુલસ્સ ચઉત્તીપક્કલે ણં  
( નિઘાઘાઘ ) કોઈ પળ વસ્તુ વડે વ્યાઘાત ઇટલે સ્થલના ન પામે તેવું, ( નિરાવરણે ) સમસ્ત  
આવરણ રહિત, ( કસિણે ) સઘલા પર્યાય સહિત એવી સર્વ વસ્તુને જણાવનારું, ( પઢિપુણે ) અને સઘલા  
અવયવોથી સંપૂર્ણ, એવા પ્રકારનું ( કેવલવરનાણ-દંસણે સમુપ્પન્ને ) પ્રધાન કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન ઉત્પન્ન થયું ।  
( વિસાહાર્હિં પરિનિવુડે ) ભગવાન્ શ્રીપાર્શ્વનાથ વિશાખા નક્ષત્રમાં મોક્ષે ગયા ॥ ૧૪૯ ॥  
( તેણં કાલેણં તેણં સમણં ) તે કાલે અને તે સમયે ( પાસે અરહા પુરિસાદાણીય ) પુરુષપ્રધાન અર્હન્  
શ્રીપાર્શ્વનાથ ( જે સે ગિમ્હાણં પઢમે માસે ) જે આ ગ્રીષ્મકાલનો પહેલો માસ, ( પઢમે પક્કલે-ચિત્તબહુલે ) ગ્રીષ્મકાલનું  
પહેલું પક્ષવાડીયું, ઇટલે-ચૈત્રમાસનું કૃષ્ણ પક્ષવાડીયું, ( તસ્સ ણં ચિત્તબહુલસ્સ ) તે ચૈત્રમાસના કૃષ્ણ પક્ષવા-  
ડીયાની ( ચઉત્તીપક્કલે ણં ) ચોથની રાત્રિને વિષે

૧ ગુજરાતી-ફાગણમાસનું કૃષ્ણ પક્ષવાડીયું ।

સમસ  
વ્યાખ્યાન.  
શ્રીપાર્શ્વના-  
થચરિત્ર,  
પ્રશ્નનાં પાંચ  
કલ્યાણક.

॥ ૨૩૧ ॥

पाणयाओ कप्पाओ वीसंसागरोवमट्टिइयाओ अणंतरं चयं चइत्ता, इहेव जंबुद्वीवे दीवे, भारहे वासे, वाणारसीए नयरीए, आससेणस्स रण्णो वामाए देवीए, पुवरत्तावरत्तकालसमयंसि, विसाहाहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं, आहारवक्कंतीए [ ग्रन्थाग्रं ७०० ] भववक्कंतीए सरीरवक्कंतीए कुच्छिसि गम्भत्ताए वक्कंते ॥ १५० ॥

( पाणयाओ कप्पाओ वीसंसागरोवमट्टिइयाओ ) वीश सागरोपमनी स्थितिवाळा प्राणत नामना दसमा देवलोक थकी, अर्थात् प्राणत देवलोकमां देवोनी उत्कृष्ट स्थिति वीश सागरोपम होय छे, प्रभुनी पण त्यां तेटली स्थिति हती, एवा ते प्राणत देवलोक थकी ( अणंतरं चयं चइत्ता ) आंतरा विना च्यवन करीने, ( इहेव जंबुद्वीवे दीवे ) आ जंबुद्वीप नामना द्वीपने विषे ( भारहे वासे ) भरतक्षेत्रमां ( वाणारसीए नयरीए ) वाराणसी नामनी नगरीने विषे ( आससेणस्स रण्णो वामाए देवीए ) अश्वसेन नामना राजानी वामादेवी नामनी पटराणीनी कुखने विषे ( पुवरत्तावरत्तकालसमयंसि ) मध्यरात्रिमां ( विसाहाहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं ) विशाखा नक्षत्रमां चन्द्रनो योग प्राप्त थये छते ( आहारवक्कंतीए ) देव संबंधी आहारनो त्याग करीने ( भववक्कंतीए ) देव संबंधी भवनो त्याग करीने ( सरीरवक्कंतीए ) अने देव संबंधी शरीरनो त्याग करीने ( कुच्छिसि गम्भत्ताए वक्कंते ) ते वामादेवीनी कुखने विषे गर्भपणे उत्पन्न थया ॥ १५० ॥

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ २३२ ॥

पासे णं अरहा पुरिसादाणीए तिन्नाणोवगए आवि होत्था । तं जहा-चइस्सामि त्ति जाणइ,  
चयमाणे न जाणइ, चुए मि त्ति जाणइ । तेणं चेव अभिलावेणं सुविणदंसणविहाणेणं सबं,  
( पासे णं अरहा पुरिसादाणीए ) पुरुषप्रधान एवा अहंन् श्रीपार्श्वनाथ ( तिन्नाणोवगए आवि होत्था )  
मति श्रुत अने अवधि ए त्रण ज्ञान सहित हता । ( तं जहा- ) ते आ प्रमाणे-(चइस्सामि त्ति जाणइ) पोत्तानुं देव-  
विमानमांथी च्यवन थवानुं हतुं ल्यारे 'हुं देवविमानमांथी च्यवीश' ए प्रमाणे श्रीपार्श्वनाथ प्रभु जाणे छे ।  
(चयमाणे न जाणइ) 'हुं च्यवुं छुं, ए प्रमाणे जाणता नथी, कारण के-वर्तमानकाल एक समयनो-अतिसूक्ष्म छे ।  
( चुए मि त्ति जाणइ ) 'हुं च्यव्यो' ए प्रमाणे जाणे छे । ( तेणं चेव अभिलावेणं सुविणदंसणविहाणेणं सबं )  
अहीं वामादेवीए चौद खप्प देखवां, खप्पपाठकोने ते खप्पाओनां फल पूछवां, विगेरे तेज अभिलाप वडे एटले पूर्वोक्त  
पाठ प्रमाणे सर्व कहेवुं । एटले-जेम श्रीमहावीर स्वामी गर्भमां आवतां त्रिशला क्षत्रियाणीए चौद खप्प देखवां  
हतां, विगेरे पहेला आवेला पाठनी पेठे अहीं पण कहेवुं । अर्थात्-श्रीपार्श्वनाथ प्रभुनो जीव गर्भमां आवतां  
वामादेवीए चौद खप्प देखवां, वामादेवीए अश्वसेन राजा पासे जइ तेमने खप्प कही संभाळाव्यां, अश्वसेन राजाए  
कचेरी शणगारी खप्पपाठकोने बोलाव्या, वामादेवीने कनातनी अंदर रत्नजडित सिंहासन पर बेसाड्या, अश्वसेन  
राजाए खप्पपाठकोने खप्पाओनां फल पूछवां, तेओए खप्पाओनां फल कछां, वामादेवीए ते खप्पाओना अर्थ

सप्तम  
व्याख्यान.

पार्श्वनाथ  
प्रभुनुं देव-  
लोकथकी  
वामादेवी-  
नी कुक्षिमां  
च्यववुं, पो-  
ताना च्य-  
वनसंबंधी  
प्रभुनुं ज्ञान.

॥ २३२ ॥

જાવ નિયગં ગિહં અણુપવિટ્ટા, જાવ સુહં સુહેણં તં ગબ્ધં પરિવહદ્ ॥ ૧૫૧ ॥

તેણં કાલેણં તેણં સમણં પાસે અરહા પુરિસાદાણીય, જે સે હેમંતાણં દુચ્છે માસે તચ્છે પેક્ક-  
પોસવહુલે, તસ્સ ણં પોસવહુલસ્સ દસમીપક્કે ણં નવણં માસાણં बहुपडिपुण्णाणं  
અંગીકાર કર્યા; વિગેરે પૂર્વે આવેલા પાઠ પ્રમાણે સઘડું કહેવું । ( જાવ નિયગં ગિહં અણુપવિટ્ટા ) યાવત્-અશ્વસેન  
રાજાની અનુમતિ પામેલી વામાદેવી સિંહાસન થકી ઉઠીને પોતાના ભવનમાં દાસલ થઈ । ત્યાર બાદ ગર્ભને  
દિતકારી એવા આહારાદિ વડે ગર્ભને પોષતી છતી વામાદેવી ( જાવ-સુહં સુહેણં તં ગબ્ધં પરિવહદ્ ) યાવત્-  
સુખપૂર્વક તે ગર્ભને વહન કરે છે-પાલન કરે છે ॥ ૧૫૧ ॥

( તેણં કાલેણં તેણં સમણં ) તે કાલે અને તે સમયે ( પાસે અરહા પુરિસાદાણીય ) પુરુષોમાં પ્રધાન એવા  
અર્હન્ શ્રીપાર્શ્વનાથ જન્મ્યા । વામામાતાય પ્રભુને ક્યારે જન્મ આપ્યો ?, તે કહે છે-( જે સે હેમંતાણં દુચ્છે માસે )  
જે આ હેમંતઋતુનો વીજો માસ, ( તચ્છે પક્કે ) હેમંતઋતુનું ત્રીજું પક્ષવાડીયું ( પોસવહુલે ) એટલે પોષમાસનું  
કૃષ્ણ પક્ષવાડીયું, ( તસ્સ ણં પોસવહુલસ્સ દસમીપક્કે ણં ) તે પોષમાસના કૃષ્ણ પક્ષવાડીયાની દશમની તિથિને  
વિષે ( નવણં માસાણં बहुपडिपुण्णाणं ) નવ માસ બરાબર સંપૂર્ણ થયે છે

ગુજરાતી-માગશર વદી દશમની તિથિને વિષે

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ २३३ ॥

अद्धट्टमाणं राइंदियाणं विइकंताणं पुवरत्तावरत्तकालसमयंसि विसाहाहिं नक्खत्तेणं जोगमुवा-  
गएणं आरोग्गा आरोग्गं दारयं पयाया ॥ १५२ ॥

जं रयणिं च णं पासे अरहा पुरिसादाणीए जाए, तं रयणिं च णं बहूहिं देवेहिं देवीहिं य जाव  
उप्पिंजलगभूया कहकहगभूया आवि हुत्था ॥ १५३ ॥

( अद्धट्टमाणं राइंदियाणं विइकंताणं ) अने साडा सात दिवस गये छते ( पुवरत्तावरत्तकालसमयंसि ) मध्यरात्रिने  
विषे ( विसाहाहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं ) विशाखा नक्षत्रमां चन्द्रनो योग प्राप्त यतां ( आरोग्गा )  
आरोग्यवाळी एटले जरा पण पीडा रहित एवी ते वामादेवीए ( आरोग्गं दारयं पयाया ) आरोग्य एटले आबाधा  
रहित एवा पुत्रने जन्म आप्यो ॥ १५२ ॥

( जं रयणिं च णं ) जे रात्रिने विषे ( पासे अरहा पुरिसादाणीए जाए ) पुरुषोमां प्रधान एवा अर्हन् श्रीपा-  
र्शनाथ जन्म्या, ( तं रयणिं च णं ) ते रात्रि ( बहूहिं देवेहिं देवीहिं य ) प्रभुना जन्मोत्सव माटे नीचे उतरता  
अने उंचे चडता एवा घणा देवो अने देवीओए करीने ( जाव उप्पिंजलगभूया कहकहगभूया आवि हुत्था )  
यावत्-जाणे अतिशय आकुल थइ होयनी ! तथा आनंदथी फेलाइ रहेला हास्यादि अव्यक्त शब्दोथी जाणे  
कोलाहलमय बनी गइ होयनी ! एवी थइ ॥ १५३ ॥

सप्तम  
व्याख्यान.

पार्श्वनाथ  
प्रभुनो ज-  
न्म, जन्मो-  
त्सव करवा  
माटे देव-  
लोकथी  
देवोर्नु  
आवहुं.

॥ २३३ ॥

सेसं तहेव, नवरं पासाभिलावेणं भाणियवं, जाव-तं होउ णं कुमारे पासे नामेणं ॥ १५४ ॥

(सेसं तहेव) श्रीपार्श्वनाथ प्रभुनो जन्मोत्सव विगेरे बाकीनो सर्व वृत्तांत तेज प्रमाणे एटले पूर्वे कही गयेला श्रीमहावीर प्रभु पेठे जाणी लेवो । (नवरं पासाभिलावेणं भाणियवं) विशेष एटलो के-ते जन्मोत्सव विगेरेमां श्रीमहावीर प्रभुने बदले श्रीपार्श्वनाथ प्रभुनुं नाम कहेवुं । ( जाव-) यावत्-अश्वसेन राजाए पुत्रजन्मनी खुशालीमां दस दिवस सुधी महोत्सवरूप कुलमर्यादा करी, अने पुत्रजन्मने बारमे दिवसे सगां-संबंधी तथा ज्ञातिजनोने आमंत्रण करी भोजन कराव्युं । त्थार बाद अश्वसेन राजाए सगां-संबंधी तथा ज्ञातिजनोने कहुं के-“हे देवानुप्रियो ! अमारो आ बालक गर्भमां हतो त्तारे शय्यामां रहेली तेनी माताए रात्रे अंधकारमां पण पार्श्व एटले पडखेथी जता काळा सर्पने देख्यो हतो, ( तं होउ णं कुमारे पासे नामेणं ) तेथी अमारो आ कुमार नाम वडे ‘पार्श्व’ हो; एटले-अमारा आ कुमारनुं नाम ‘पार्श्व’ पाडीए छीए” ॥

हवे इन्द्रे आज्ञा करेली धात्रीओ वडे लालन-पालन कराता जगत्पति श्रीपार्श्वनाथ बीजना चन्द्रमा पेठे दिवसे दिवसे वधता छता नव हाथ उंची कायावाळा अनुक्रमे युवावस्था पाम्या । पछी कुशस्थल नगरना प्रसेनजित राजानी प्रभावती नामनी कन्या साथे माता-पिताए आग्रहथी प्रभुनो विवाह कर्यो ।

एक वखते भगवान् श्रीपार्श्वनाथ महेळ उपर झरुखामां बेसी वाराणसी नगरीनुं अवलोकन करी रखा हता ।

કલ્પસૂત્ર  
માર્ષાંતર-  
સહ

॥૨૩૪॥

તેવામાં પુષ્પ વિગેરે પૂજાની સામગ્રી યુક્ત નગરના પુરુષો અને સ્ત્રીઓને એક દિશા તરફ જતા દેહી પાસે ડબેલા સેવકને પૂછ્યું કે—‘આ લોકો ક્યાં જાય છે ?’ । તેણે કહ્યું કે—‘હે પ્રભુ ! કોઈક ગામડામાં રહેનારો કમઠ નામનો બ્રાહ્મણનો પુત્ર હતો । નાનપણમાં તેના માતા-પિતા મરી ગયા હતા । દરિદ્ર અને નિરાધાર થઈ ગયેલા કમઠ ઉપર દયા લાવી લોકો તેની આજીવિકા ચલાવતા હતા । એક વખતે રત્નજડિત ઘરેણાંથી વિભૂષિત થયેલા નગરના લોકોને દેહી કમઠે વિચાર્યું કે—‘અહો ! આ સઘલી ઋદ્ધિ પૂર્વજન્મના તપનું ફલ છે, માટે હું તાપસ થઈ તપ કરું’ । એમ વિચારી કમઠ પંચાગ્નિતપ વિગેરે કષ્ટ ક્રિયા કરનારો તાપસ થયો । હે સ્વામી ! તેજ કમઠ તાપસ ફરતો ફરતો નગરીની બહાર આવ્યો છે, તેની પૂજા કરવાને આ લોકો જાય છે’ । આ પ્રમાણે સાંભળી પ્રભુ પણ તેને દેખવા પરિવાર સહિત ગયા । ત્યાં તીવ્ર પંચાગ્નિના તાપથી તપ કરી રહેલો કમઠ પ્રભુના જોવામાં આવ્યો । તે સ્થળે અગ્નિકુંડમાં નાચેલા કાષ્ઠની અંદર બઢતા એક મોટા સર્પને ત્રણ જ્ઞાનધારી શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુએ પોતાના જ્ઞાનથી જોયો, તેથી કરુણાસમુદ્ર પ્રભુ બોલ્યા કે—‘અહો અજ્ઞાન ! અહો અજ્ઞાન !, હે તાપસ ! તું દયા વગરનું આ ફોગટ કષ્ટ શા માટે કરે છે ? । જે ધર્મમાં દયા નથી તે ધર્મ આત્માને અહિતકર થાય છે, કહ્યું છે કે—

“કૃપામહાનદીતીરે, સર્વે ધર્માસ્તૃણાકુરાઃ । તસ્યાં શોષમુપેતાયાં, કિયન્નન્દન્તિ તે ચિરમ્ ? ॥ ૧ ॥”

“દયારૂપી મોટી નદીને કાંઠે ડબેલા તૃણના અંકુરા સરસા બધા ધર્મ છે, જો તે દયારૂપી નદી સૂકાઈ જાય,

સત્તમ  
વ્યાખ્યાન.

માતા-પિ-  
તાએ પ્રભુનું  
પાડેલું ‘પા-  
ર્શ્વ’નામ, યુ-  
વાવસ્થામાં  
પ્રભુનો વિ-  
વાહ થયો,  
કમઠતાપ-  
સનું વૃત્તાંત.

॥૨૩૪॥

તો તે તુળાંકુર સમાન ધર્મો કેટલી વાર સુધી ટકી શકે ? ॥ ૧ ॥ માટે હે તપસ્વી ! દયા વિના વૃથા ક્લેશકારક કષ્ટ શા માટે કરે છે ? ।” તે સાંભળી કમઠ ક્રોધ કરીને બોલ્યો કે—“હે ક્ષત્રિય ! રાજપુત્રો તો હાથી ઘોડા વિગેરે खेलવી જાણે, મોજશોખમાં મશગૂલ રહેતા રાજકુમારો ‘ધર્મ શું કહેવાય ?’ એ નજ જાણે । ધર્મને તો અમે તપોધનોજ જાણીએ” । આ પ્રમાણે કમઠનાં વચનો સાંભળી ક્ષમાસાગર પ્રભુએ નોકર પાસે અગ્નિકુંડમાંથી બઢતું કાઢ બહાર કઢાવી, તેને કુહાડા વડે યતનાપૂર્વક ફઢાવ્યું, ઇટલે તેમાંથી તુરતજ તાપ વડે આકુલ-વ્યાકુલ બનેલો અને મરણપ્રાય થઈ ગયેલો સર્પ નીકળ્યો । પ્રભુએ આજ્ઞા કરેલા નોકરે તે સર્પને નવકારમંત્ર તથા પ્રત્યારૂયાન સંભળાવ્યું, તે સાંભળી સર્પ તેજ ક્ષણે સમાધિપૂર્વક મરણ પામી નાગાધિપ ધરણેન્દ્ર થયો । પછી ‘અહા ! જ્ઞાની, અહો ! જ્ઞાની’ એ પ્રમાણે લોકો વડે સ્તુતિ કરાતા પ્રભુ પોતાને મહેલે પધાર્યા, અને કમઠ તાપસ લોકોથી હેલના પામી ભગવંત ઉપર દ્વેષ કરતો બીજે સ્થલે ચાલ્યો ગયો, અને તપ તપી મરણ પામીને મવનવાસી મેઘકુમારદેવોમાં મેઘમાલી નામે દેવ થયો ॥૧૫૪॥

પાસે ણં અરહા પુરિસાદાળીએ દક્ષે, દક્ષપદ્મણે, પઢિરૂવે, અહ્લીણે, મહાએ વિળીએ; (પાસે ણં અરહા પુરિસાદાળીએ) પુરુષપ્રધાન અર્હન શ્રીપાર્શ્વનાથ (દક્ષે) દક્ષ ઇટલે સર્વકલાઓમાં કુશલ હતા, વહી કેવા ?—(દક્ષપદ્મણે) કરેલી હિતકર પ્રતિજ્ઞાનો સમ્યક્ પ્રકારે નિર્વાહ કરનારા, (પઢિરૂવે) અત્યંત સુંદર રૂપવાળા, (અહ્લીણે) સર્વ પ્રકારના ગુણોથી યુક્ત બનેલા, (મહાએ) સરલ પ્રકૃતિવાળા, (વિળીએ) અને વઢિલોનો વિનય કરનારા પ્રભુ



कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥२३५॥

तीसं वासाइं अगारवासमज्झे वसित्ता, पुणरवि लोअंतिएहिं जीअकप्पिएहिं देवेहिं ताहिं इट्ठाहिं जाव एवं वयासी-॥१५५॥ जय जय नंदा !, जय जय भद्दा !, जाव-जयजयसइं पउंजन्ति ॥१५६॥  
( तीसं वासाइं ) त्रीश वरस सुधी ( अगारवासमज्झे वसित्ता ) गृहस्थावासनी मध्यमां रहीने दीक्षा लेवाने तत्पर थया, वळी प्रभुने दीक्षा लेवाने एक वरस बाकी रह्युं त्तारे लोकांतिक देवोए पोताना शाश्वत आचार प्रमाणे प्रभुने दीक्षानो अवसर जणाववा विनति करी, ते सूत्रकार कहे छे-(पुणरवि लोअंतिएहिं जीअकप्पिएहिं देवेहिं) वळी जीत एटले अवश्यपणे तीर्थं करोने दीक्षानो अवसर जणाववानो छे कल्प एटले आचार जेओनो एवा ब्रह्मलोक निवासी नव प्रकारना लोकान्तिक देवो ( ताहिं इट्ठाहिं ) तेवा प्रकारनी विशिष्ट गुणवाळी, इष्ट एटले प्रभुने बल्लभ लागे एवी, (जाव-) यावत् हृदयने आह्लाद उपजावनारी वाणी वडे प्रभुने अभिनंदता छता तथा प्रभुनी स्तुति करता छता ( एवं वयासी-) आ प्रमाणे बोल्या के-॥ १५५ ॥ ( जय जय नंदा ! ) हे समृद्धिशाली ! आप जय पामो जय पामो, ( जय जय भद्दा ! ) हे कल्याणवंत ! आप जय पामो जय पामो, (जाव-) यावत्-हे प्रभु ! आपनुं कल्याण थाओ, हे भगवान् ! आप बोध पामो-दीक्षा स्वीकारो, हे लोकोना नाथ ! सकल जगतना जीवोने हितकर एवुं धर्मतीर्थ प्रवर्तावो; कारण के आ धर्मतीर्थ सकल लोकने विषे सर्व जीवोने हित करनारुं, सुख करनारुं, तथा मोक्ष करनारुं थशे; ए प्रमाणे कहीने ते लोकांतिक देवो (जयजयसइं पउंजन्ति) जय जय शब्द बोले छे ॥१५६॥

सप्तम  
व्याख्यान.

कमठ ताप-  
सनुं वृत्तांत,  
अभिर्कुंडमां  
बळता सर्प-  
ने प्रभुए  
बचाववो,  
धरणेन्द्र  
अने मेघमा-  
लीदेवनी  
उत्पत्ति.

॥२३५॥

પુર્વિં પિ ણં પાસસ્સ અરહઓ પુરિસાદાણીયસ્સ માણુસ્સગાઓ ગિહત્થધમ્માઓ અણુત્તરે આહોઇપ્પ,  
તં ચેવ સવં; જાવ-દાણં દાઙ્ગયાણં પરિભાઙ્ગત્તા, જે સે હેમંતાણં દુચ્છે માસે, તચ્છે પક્કસે-પોસવહુલે,

( પુર્વિં પિ ણં પાસસ્સ અરહઓ પુરિસાદાણીયસ્સ માણુસ્સગાઓ ગિહત્થધમ્માઓ ) મનુષ્યને ઉચિત એવા ગૃહ-  
સ્વધર્મ એટલે વિવાહાદિની પહેલાં પણ પુરુષપ્રધાન અર્હન્ શ્રીપાર્શ્વનાથને ( અણુત્તરે ) અનુત્તર એટલે અમ્યંતર  
અવધિ હોવાથી ઉત્કૃષ્ટ ( આહોઇપ્પ ) અને ઉપયોગવાલું અવધિજ્ઞાન તથા અવધિદર્શન હતું । ( તં ચેવ સવં ) તે  
સર્વ પૂર્વ પેટે—શ્રીમહાવીર સ્વામી પેટે કહેવું; એટલે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુને ઉત્કૃષ્ટ, ઉપયોગવાલું, અને કેવલજ્ઞાનની  
ઉત્પત્તિ થાય ત્યાં સુધી સ્થિર રહેવાવાલું અવધિજ્ઞાન અને અવધિદર્શન હતું, તે અવધિજ્ઞાન અને અવધિદર્શન વચ્ચે  
પ્રભુ પોતાનો દીક્ષાકાલ જાણે છે । પોતાનો દીક્ષા કાલ જાણીને સુવર્ણાદિ સર્વ પ્રકારનું ધન યાચકોને આપે છે,  
એટલે વાર્ષિક દાન આપે છે; ( જાવ-દાણં દાઙ્ગયાણં પરિભાઙ્ગત્તા ) યાવત-પોતાના ગોત્રીયોને સુવર્ણાદિક ધન  
માગે પડતું વહેંચી આપીને પ્રભુ દીક્ષા લેવાને નીકળ્યા । શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુ ક્યારે દીક્ષા લેવાને ચાલ્યા ? તે કહે  
છે—( જે સે હેમંતાણં દુચ્છે માસે ) જે આ હેમંતઋતુનો ત્રીજો માસ, ( તચ્છે પક્કસે-પોસવહુલે ) હેમંતઋતુનું ત્રીજું  
પક્ષવાહીયું, એટલે પોષમાસનું કૃષ્ણ પક્ષવાહીયું,

કલ્પસૂત્ર  
માર્ગાંતર-  
સહ

॥ ૨૩૬ ॥

તસ્સ ણં પોસવહુલસ્સ ઇક્કારસીદિવસે ણં, પુવ્વણ્ઠકાલસમયંસિ, વિસાલાણ સિવિયાણ,  
સદેવ-મણુયા-ડુરાણ પરિસાણ, તં ચેવ સવં; નવરં-વાણારસિં નગરિં મજ્ઞં મજ્ઞેણં નિગ્ગચ્છહ ।  
નિગ્ગચ્છિત્તા જેણેવ આસમપણ ઉજ્જાણે, જેણેવ અસોગવરપાયવે, તેણેવ ઉવાગચ્છહ । ઉવાગચ્છિત્તા  
( તસ્સ ણં પોસવહુલસ્સ ઇક્કારસીદિવસે ણં ) તે પોષ માસના કુળ્લ પક્ષવાહીયાની અગીયારશને દિવસે ( પુવ્વણ્ઠ-  
કાલસમયંસિ ) પૂર્વાહ્લકાલ સમયે—પહેલા પહોરને વિષે ( વિસાલાણ સિવિયાણ ) વિશાલા નામની પાલસીમાં  
રત્નજડિત સુવર્ણના સિંહાસન પર પૂર્વદિશા સન્મુખ બેઠા હતા ( સદેવ-મણુયા-ડુરાણ પરિસાણ ) અને દેવો મનુષ્યો  
તથા અસુરો સહિત પર્ષદા ઇટલે લોકોના સમુદાયે કરીને સમ્યક્ પ્રકારે પાછલ ગમન કરાતા એવા પ્રમુદીશ્વા લેવાને  
ચાલ્યા । ( તં ચેવ સવં ) અહીં તે સર્વ પૂર્વ પેટે ઇટલે શ્રીમહાવીરસ્વામી પેટે કહેવું । ( નવરં ) પરંતુ વિશેષ ઇટલો  
છે કે—( વાણારસિં નગરિં મજ્ઞં મજ્ઞેણં ) શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રમુ વારાણસી નગરીના મધ્યભાગમાં થઈને ( નિગ્ગચ્છહ )  
નીકલે છે । ( નિગ્ગચ્છિત્તા ) નીકલીને ( જેણેવ આસમપણ ઉજ્જાણે ) જ્યાં આશ્રમપદ નામનું ઉદ્યાન છે, ( જેણેવ  
અસોગવરપાયવે ) જ્યાં અશોક નામનું ઉત્તમ વૃક્ષ છે, ( તેણેવ ઉવાગચ્છહ ) ત્યાં આવે છે । ( ઉવાગચ્છિત્તા ) આવીને

૧ ગુજરાતી—માગશરવદી અગીયારશને દિવસે ।

સમમ  
ચાલ્યાન.

પાર્શ્વનાથ  
પ્રમુદ આ-  
પેલું વાર્ષિક  
દાન, દી-  
શ્વા લેવા  
માટે પ્રમુદ  
આશ્રમપદ  
ઉદ્યાનમાં  
આવવું.

॥ ૨૩૬ ॥

असोगवरपायवस्स अहे सीयं ठावेइ । ठावित्ता सीयाओ पच्चोरुहइ । पच्चोरुहित्ता सयमेव  
आमरण-मल्लालंकारं ओमुयइ । ओमुइत्ता सयमेव पंचमुट्टियं लोयं करेइ । करित्ता अट्टमेणं भत्तेणं  
अपाणएणं, विसाहाहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं, एगं देवदूसमादाय, तिहिं पुरिससएहिं सद्धिं  
मुंडे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पवइए ॥ १५७ ॥

( असोगवरपायवस्स अहे ) ते उत्तम अशोकवृक्षनी नीचे ( सीयं ठावेइ ) पोतानी पालखी स्थापन करावे छे ।  
( ठावित्ता ) स्थापन करावीने ( सीयाओ पच्चोरुहइ ) पालखीमांथी नीचे उत्तरे छे । ( पच्चोरुहित्ता ) नीचे उतरीने  
( सयमेव ) पोतानी मेळाएज ( आमरण-मल्लालंकारं ओमुयइ ) आभूषण माला प्रमुख अलंकार उतारे छे । ( ओमु-  
इत्ता ) अलंकार उतारीने ( सयमेव पंचमुट्टियं लोयं करेइ ) पोतानी मेळाएज पंचमुष्टि लोच करे छे । ( करित्ता )  
पंचमुष्टि लोच करीने ( अट्टमेणं भत्तेणं अपाणएणं ) निर्जल एवा अट्टम तप वडे युक्त थया छता, ( विसाहाहिं  
नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं ) विशाखा नक्षत्रमां चन्द्रनो योग प्राप्त थये छते ( एगं देवदूसमादाय ) एक देवदूस  
वस्स ग्रहण करीने ( तिहिं पुरिससएहिं सद्धिं ) ऋणसो पुरुषोनी साथे ( मुंडे भवित्ता ) केशनो लोच करवारूप  
द्रव्यकी अने क्रोधादि दूर करवारूप भावकी मुंड थइने ( अगाराओ ) गृहवास थकी नीकळी ( अणगारियं पवइए )  
अनमारणाने एट्ठे आधुपणाने पाम्था ॥ १५७ ॥

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥ ૨૩૭ ॥

પાસે જાં અરહા પુરિસાદાણીએ તેસીઈં રાઈંદિયાઈં નિચ્ચં વોસટ્ટુકાએ ચિયત્તદેહે જે કેઈં ઉવસગ્ગા ઉપ્પજ્જન્તિ, તં જહા-દિવા વા માણુસા વા તિરિવ્વજોણિયા વા, અણુલોમા વા પહિલોમા વા, તે ઉપ્પન્ને સમ્મં સહઈ, સ્વમઈ,

(પાસે જાં અરહા પુરિસાદાણીએ) પુરુષ પ્રધાન અર્હન્ શ્રીપાર્શ્વનાથે (તેસીઈં રાઈંદિયાઈં) દીક્ષા લીધા પછી ત્ર્યાશી દિવસ સુધી (નિચ્ચં) હમેશાં (વોસટ્ટુકાએ) કાયાની શુશ્રૂષા ત્યજી દીધેલી હોવાથી વોસરાથી છે કાયા જેમણે એવા, (ચિયત્તદેહે) પરીષદોને સહન કરવાથી ત્યજી દીધી છે શરીર ઉપરની મમતા જેમણે એવા છતાં (જે કેઈં ઉવસગ્ગા ઉપ્પજ્જન્તિ) જે કોઈ ઉપસર્ગો ઉત્પન્ન થયા તે ઉપસર્ગોને સહન કર્યાં. પ્રભુને કેવા કેવા ઉપસર્ગો થયા? તે કહે છે-(તં જહા-) તે આ પ્રમાણે-(દિવા વા) દેવોએ કરેલા, (માણુસા વા) મનુષ્યોએ કરેલા, (તિરિવ્વજોણિયા વા) અને તિર્યંચોએ કરેલા, (અણુલોમા વા) અણુલોમ એટલે દેવ-દેવીઓએ નાટક દેખાડવાં; દેવીઓ અને સ્ત્રીઓએ આલિંગન કરવાં, ભોગની પ્રાર્થના કરવી, વિગેરે અનુકૂલ ઉપસર્ગો; (પહિલોમા વા) પ્રતિલોમ એટલે દેવ મનુષ્ય વિગેરેએ ભય બતાવવા, પ્રહાર કરવા, વિગેરે પ્રતિકૂલ ઉપસર્ગો, (તે ઉપ્પન્ને સમ્મં સહઈ) દેવ મનુષ્ય અને તિર્યંચ સંબંધી આવા પ્રકારના ઉત્પન્ન થયેલા તે અનુકૂલ અને પ્રતિકૂલ ઉપસર્ગોને પ્રભુએ સમ્યક્ એટલે નિર્ભયપણે સહન કર્યાં, (સ્વમઈ) ક્રોધ રહિતપણે સ્વમ્યા,

સમમ  
વ્યાખ્યાન.

શ્રીપાર્શ્વના-  
થ પ્રભુએ  
ત્રણસો પુરુ-  
ષો સાથે  
સ્ત્રીકારેલી  
દીક્ષા, પ્રભુએ  
નિર્ભયપણે  
સહન કરે-  
લા ઉપસર્ગો  
॥ ૨૩૭ ॥

તિતિક્ષ્ણ, અહિયાસેઈ ॥ ૧૫૮ ॥

(તિતિક્ષ્ણ) દીનતા રહિતપણે સહન કર્યા, (અહિયાસેઈ) અને કાયાની નિશ્ચલતા રાખી સહન કર્યા ।  
શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુને તે ઉપસર્ગોમાં દેવે કરેલ ઉપસર્ગ કમઠ સંબંધી આ પ્રમાણે થયો—

શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુ દીક્ષા સ્વીકારી વિચરતા છતાં એક વસ્ત્રને કોઈ તાપસના આશ્રમમાં પધાર્યા, અને ત્યાં રાત્રિએ કૂવાની નજીકમાં વડવૃક્ષ નીચે પ્રતિમાધ્યાને સ્થિત થયા । હવે પેલો કમઠ તાપસ મરીને મેઘમાલી દેવ થયો હતો, તેણે આ અવસરે પ્રભુને ધ્યાનમગ્ન જોયા । તે નીચે દેવ પૂર્વભવનું વૈર સંભારી પ્રભુને ઉપદ્રવ કરવા તત્કાલ ત્યાં આવ્યો । ક્રોધથી ધમધમી રહેલા તે મેઘમાલીએ વેતાલ સિંહ વીંછી સર્પ વિગેરે જુદાં જુદાં રૂપ વિકુર્વી, તેઓ વહે પ્રભુને ઘણા ઉપસર્ગો કર્યા, છતાં ધ્યાનમાં લીન રહેલા પ્રભુ તે ઉપસર્ગોથી જરા પણ ક્ષોભ પામ્યા નહિ । પ્રભુની આવી દૃઢતા જોઈ મેઘમાલીને ઉલટો વધારે ક્રોધ ચઢ્યો, તેથી તેણે આકાશમાં કાઢરાત્રિ જેવો મયંકર મેઘ વિકુર્વ્યો, તેમાં યમદેવની જિહ્વા સમાન વિજળીઓ ચારે દિશામાં ચમકવા લાગી, વ્રહ્માંડ ફાટી જાય એવી ઘોર ગર્જનાઓ થવા લાગી, અને તે મેઘ કલ્પાંતકાલના મેઘની પેઠે મૃશલધારાએ વરસવા લાગ્યો । આકાશ અને પૃથ્વી જલમય થઈ ગઈ, અને પૂરવેગથી ચાલતા જલપ્રવાહોમાં મોટા મોટા વૃક્ષો પણ ઉસડી જઈ તળાવા લાગ્યા । તે જલ ક્ષણવારમાં પ્રભુના ઘુંટણ સુધી પહોંચ્યું, ક્ષણવારમાં કટિ સુધી આવ્યું, ક્ષણવારમાં કંઠ સુધી

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ २३८ ॥

आव्युं, अने क्षणवारमां तो प्रभुनी नासिकाना अग्रभाग सुधीं प्होंची गयुं; छतां ध्यानमग्न प्रभु जरा पण शक्ति थया नहिं । आ अवसरे धरणेन्द्रतुं आसन कंयुं, तेथी तेणे अवधिज्ञाननो उपयोग मूकी जोखुं तो परमोपकारी भगवंतने उपसर्ग थतो जोयो । तत्काल धरणेन्द्र पोतानी पट्टराणीओ सहित प्रभु पासे आव्यो, अने प्रभुने भक्ति-पूर्वक नमस्कार करी, प्रभुना चरण नीचे कमल स्थापन करी, प्रभुना मस्तक पर फणाओ रूप छत्र धर्युं । आवी भक्ति करनार धरणेन्द्र उपर अने घोर उपसर्ग करनार कमठना जीव मेघमाली उपर समभावमां लीन बनेला प्रभुनी मनोवृत्ति तुल्य हती । पछी अमर्ष सहित वरसता मेलमालीने धरणेन्द्रे कोपथी आक्षेपपूर्वक कहुं के-“अरे दुर्मति ! पोताना अनर्थने माटे आ तें शुं आरंभ्युं छे ? । हुं भगवंतनो सेवक छुं, तेथी रे मूढ ! तारा आवा नीच कृत्यने सहन करवानो नथी । ए परम कृपालुए काष्ठमां बळता एवा मने उगारी नमस्कार मंत्र संभळावी इन्द्र बनाव्यो, अने तने पापथी अटकाव्यो; आवा उपकारी उपर पण तुं निष्कारण शत्रुता शा माटे धारण करे छे ? । प्रण जगतने तारवामां समर्थ एवा ए प्रभु जलथी बुडवाना नथी, पण मने लागे छे के अगाध भवसागरमां तुंज बुडवानो छे” । ए प्रमाणे कही धरणेन्द्रे मेघमालीने फीटकार आपी हांकी मूक्यो । धरणेन्द्रनां आवां वचन सांभळी भयभीत बनेलो मेघमाली तत्काल सर्व जल संहरी लइ प्रभुने शरण करी प्रभुना चरणमां आवीने पड्यो, अने अंजलि जोडी प्रभु पासे पोताना अपराध खमावी पोताने स्थानि चाल्यो गयो ।

सप्तम  
व्याख्यान.

मेघमाली  
देवे श्रीपा-  
र्र्थनाथ प्र-  
भुने करेला  
उपसर्ग,  
प्रभुनी दृढ-  
ता, धरणे-  
न्द्रे आवी  
प्रभुनो  
निवारेलो  
उपसर्ग.

॥ २३८ ॥

घरणेन्त्र पण नाटक बिगेरे वडे प्रभुपूजा करी प्रभुने बंदन करी पोताने स्थाने गयो ।

आबी रीते देवादिए करेला उपसर्गोने श्रीपार्श्वनाथ प्रभुए निर्भयपणे सहन कर्या ॥ १५८ ॥

तए णं से पासे भगवं अणगारे जाए, इरियासमिए, जाव-अप्पाणं भावेमाणस्स तेसीइं  
राइंदियाइं विइकंताइं । चउरासीइमस्स राइंदियस्स

( तए णं से पासे भगवं ) आबी रीते श्रीपार्श्वनाथ प्रभुए उपसर्गो सहन कर्या, तेथी ते श्रीपार्श्वनाथ भगवान्  
( अणगारे जाए ) अनगार थया । प्रभु केवा अनगार थया ? ते कहे छे-( इरियासमिए ) ईर्यासमितिवाळा,  
ईर्वामां एटले हालवा-चालवामां कोइ पण जीवनी विराधना न थाय तेम सम्यक् प्रवृत्तिवाळा-उपयोगवाळा,  
( जाव- ) वावत्-भाषासमिति एषणासमिति बिगेरे समितिवाळा, मनगुप्ति वचनगुप्ति अने कायगुप्तिवाळा,  
वसति बिगेरे नव वाडोथी यत्नपूर्वक रक्षण करायेला ब्रह्मचर्यने आचरनारा, आंतरिक अने बाह्यवृत्तिथी शांत,  
क्रोध मान माया अने लोभ रहित, कोइ पण प्रकारना प्रतिबंध रहित, सुख-दुःखमां समान दृष्टिवाळा, अने  
कर्मरूपी शत्रुना नाश करवाने उद्यत थयेला प्रभु बिचरे छे । आबी रीते अनुपम एवा ज्ञान दर्शन चारित्रादि  
असाधारण गुणो वडे ( अप्पाणं भावेमाणस्स ) पोताना आत्माने भावता छता श्रीपार्श्वनाथ प्रभुने ( तेसीइं राइं-  
दियाइं विइकंताइं ) त्र्याशी दिवस बीती गया । ( चउरासीइमस्स राइंदियस्स ) अने चोराशीमा दिवसनी



कल्पक्षत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ २३९ ॥

अंतरा वट्टमाणस्स जे से गिम्हाणं पढमे मासे, पढमे पक्खे-चित्तबहुले, तस्स णं चित्तबहुलस्स चउत्थीपक्खे णं, पुव्वण्हकालसमयंसि, धायइपायवस्स अहे, छट्ठेणं भत्तेणं अपाणएणं, विसाहाहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं, झाणंतरियाए वट्टमाणस्स अणंते अणुत्तरे  
(अंतरा वट्टमाणस्स) मध्यमां वर्तता एवा श्रीपार्श्वनाथ प्रभुने (जे से गिम्हाणं पढमे मासे) जे आ ग्रीष्मकालनो पहेलो महिनो (पढमे पक्खे-चित्तबहुले) ग्रीष्मकालनुं पहेलुं पखवाडीयुं, एटले चैत्रमासनुं कृष्ण पखवाडीयुं, (तस्स णं चित्तबहुलस्स चउत्थीपक्खे णं) ते चैत्रमासना कृष्ण पखवाडीयानी चोर्थनी तिथिने विषे, (पुव्वण्हकालसमयंसि) प्रभातकाल समये पहेला पहोरने विषे (धायइपायवस्स अहे) धातकी नामना वृक्षनी नीचे (छट्ठेणं भत्तेणं अपाणएणं) निर्जल एवा छट्ठ तप वडे युक्त थया छता प्रभुने (विसाहाहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं) विशाखा नक्षत्रमां चन्द्रनो योग प्राप्त थये छते (झाणंतरियाए वट्टमाणस्स) शुक्लध्यानना मध्यभागमां वर्तता छता, एटले—  
शुक्ल ध्यानना चार भेदोने विषे प्रथमना बे भेदोमां वर्तता एवा श्रीपार्श्वनाथ प्रभुने (अणंते अणुत्तरे) अनंत वस्तुना विषयवालुं अथवा अविनाशी, अने अनुपम एवुं

१ गुजराती-फागणवदी चोथने दिवसे ।

सप्तम  
व्याख्यान.

श्रीपार्श्वना-  
थ प्रभुनुं  
निर्मल चा-  
रित्र, प्रभुने  
उत्पन्न  
थयेलुं  
केवलज्ञान.

॥ २३९ ॥

જાવ-કેવલવરનાણ-દંસણે સમુપ્પન્ને, જાવ-જાણમાણે પાસમાણે વિહરઈ ॥ ૧૫૯ ॥ પાસસ્સ ણં  
 અરહઓ પુરિસાદાણીયસ્સ અટ્ટ ગણા અટ્ટ ગણહરા હુત્થા । તં જહા-સુમે ય અર્જ્જઘોસે ય,  
 (જાવ-કેવલવરનાણ-દંસણે સમુપ્પન્ને) યાવત્-પ્રધાન કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન ઉત્પન્ન થયું । ત્યાર પછી  
 શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રમુ અર્હન્ થયા, એટલે અશોકવૃક્ષાદિ પ્રાતિહાર્યની પૂજાને યોગ્ય થયા, પદાર્થોના સઘळा વિશેષ  
 ધર્મોને અને સઘळा સામાન્ય ધર્મોને જાણનારા થયા, (જાવ-જાણમાણે પાસમાણે વિહરઈ) યાવત્-સર્વલોકને  
 વિષે તે તે કાલે મન વચન અને કાયયોગમાં યથાયોગ્ય વર્તતા એવા સર્વજીવોના અને ધર્માસ્તિકાય વિગેરે સર્વ  
 અજીવોના સમગ્ર પર્યાયોને જાણતા છતાં અને દેસતા છતાં વિચરે છે ॥ ૧૫૯ ॥

(પાસસ્સ ણં અરહઓ પુરિસાદાણીયસ્સ) પુરુષ પ્રધાન અર્હન્ શ્રીપાર્શ્વનાથને (અટ્ટ ગણા) આઠ ગણ (અટ્ટ  
 ગણહરા હુત્થા) અને આઠ ગણધરો હતા । એકવાચનાવાळा જે સાધુઓના સમુદાય તે ગણ કહેવાય, તેઓના  
 જે નાયક તે ગણધર કહેવાય; તે ગણો અને ગણધરો શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રમુને આઠ હતા । (તં જહા-) તે આઠ  
 ગણધરોનાં નામ આ પ્રમાણે-(સુમે ય) શુભ (અર્જ્જઘોસે ય) આર્યઘોષ

૧ આવશ્યકસૂત્રમા શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રમુને દસ ગણ અને દસ ગણધર કહ્યા છે, પરંતુ તેઓમા બે અલ્પ આયુષ્યવાळा હોવાથી વિગેરે  
 કારણોથી અહીં શ્રીકલ્પસૂત્રમા તથા શ્રીસ્થાનાગસૂત્રમા તે બે કહ્યા નથી, એમ ટીપ્પણમા જણાવ્યું છે ।

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह  
॥२४०॥

वैसिट्टे बंभयारि य । सोमे<sup>१</sup> सिरिहरे चेव, वीरभदे जसेवि य ( ॥ १ ॥ ) ॥ १६० ॥  
पासस्स णं अरहओ पुरिसादाणीयस्स अज्जदिन्नपामोक्खाओ सोलस समणसाहस्सीओ, उक्को-  
सिया समणसंपया हुत्था ॥ १६१ ॥ पासस्स णं अरहओ पुरिसादाणीयस्स पुप्फचूलापामो-  
क्खाओ अट्टतीसं अज्जियासाहस्सीओ, उक्कोसिया अज्जियासंपया हुत्था ॥ १६२ ॥  
(वैसिट्टे) वशिष्ठ (बंभयारि य) ब्रह्मचारी (सोमे) सोम (सिरिहरे चेव) श्रीधर (वीरभदे) वीरभद्र  
(जसेवि य) अने आठमा यशस्वी ॥ १६० ॥  
(पासस्स णं अरहओ पुरिसादाणीयस्स) पुरुषप्रधान अर्हन् श्रीपार्श्वनाथने (अज्जदिन्नपामोक्खाओ)  
आर्यदिन्न विगेरे (सोलस समणसाहस्सीओ) सोळ हजार साधुओ हता, (उक्कोसिया समणसंपया हुत्था)  
प्रभुने साधुओनी उत्कृष्ट संपदा आटली थइ ॥ १६१ ॥  
(पासस्स णं अरहओ पुरिसादाणीयस्स) पुरुषप्रधान अर्हन् श्रीपार्श्वनाथने (पुप्फचूलापामोक्खाओ) पुष्पचूला  
विगेरे (अट्टतीसं अज्जियासाहस्सीओ) आडप्रीश हजार आर्याओ एटले साध्वीओ हती, (उक्कोसिया  
अज्जियासंपया हुत्था) प्रभुने साध्वीओनी उत्कृष्ट संपदा आटली थइ ॥ १६२ ॥

सप्तम  
व्याख्यान.  
श्रीपार्श्वना-  
थ प्रभुना  
आठ गणध-  
रनां नाम,  
प्रभुना  
परिवारतुं  
वर्णन.

॥२४०॥

પાસસ્સ પં અરહઓ પુરિસાદાણીયસ્સ સુવચપામોક્ષાણં સમણોવાસગાણં ણગા સયસાહસ્સી  
ચડસટ્ઠિં ચ સહસ્સા, ઉક્કોસિયા સમણોવાસગાણં સંપયા હુત્થા ॥ ૧૬૩ ॥

પાસસ્સ પં અરહઓ પુરિસાદાણીયસ્સ સુનંદાપામોક્ષાણં સમણોવાસિયાણં તિન્નિ સયસાહ-  
સ્સીઓ સત્તાવીસં ચ સહસ્સા, ઉક્કોસિયા સમણોવાસિયાણં સંપયા હુત્થા ॥ ૧૬૪ ॥

પાસસ્સ પં અરહઓ પુરિસાદાણીયસ્સ અદ્ધુટ્ઠસયા ચડહસપુલીણં

( પાસસ્સ પં અરહઓ પુરિસાદાણીયસ્સ ) પુરુષપ્રધાન અર્હન્ શ્રીપાર્શ્વનાથને ( સુવચપામોક્ષાણં ) સુવ્રત વિગેરે  
( સમણોવાસગાણં ) શ્રમણોપાસકો ણ્ટલે શ્રાવકો ( ણગા સયસાહસ્સી ચડસટ્ઠિં ચ સહસ્સા ) એક લાખ અને ચોસઠ  
હજાર હતા, ( ઉક્કોસિયા સમણોવાસગાણં સંપયા હુત્થા ) પ્રમુને શ્રાવકોની ઉત્કૃષ્ટ સંપદા આટલી થઈ ॥ ૧૬૩ ॥

( પાસસ્સ પં અરહઓ પુરિસાદાણીયસ્સ ) પુરુષપ્રધાન અર્હન્ શ્રીપાર્શ્વનાથને ( સુનંદાપામોક્ષાણં ) સુનંદા વિગેરે  
( સમણોવાસિયાણં ) શ્રાવિકાઓ ( તિન્નિ સયસાહસ્સીઓ સત્તાવીસં ચ સહસ્સા ) ત્રણ લાખ અને સત્તાવીસ હજાર  
હતી, ( ઉક્કોસિયા સમણોવાસિયાણં સંપયા હુત્થા ) પ્રમુને શ્રાવિકાઓની ઉત્કૃષ્ટ સંપદા આટલી થઈ ॥ ૧૬૪ ॥

( પાસસ્સ પં અરહઓ પુરિસાદાણીયસ્સ ) પુરુષપ્રધાન અર્હન્ શ્રીપાર્શ્વનાથને ( અદ્ધુટ્ઠસયા ચડહસપુલીણં )

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह  
॥२४१॥

अजिणाणं जिणसंकासाणं सबक्खरसन्निवाईणं, जाव चउद्दसपुव्वीणं संपया हुत्था ॥ १६५ ॥  
पासस्स णं अरहओ पुरिसादाणीयस्स चउद्दस सया ओहिनाणीणं, दस सया केवलनाणीणं,  
एक्कारस सया वेउव्वीणं, छस्सया रिउमईणं, दस समणसया सिद्धा, वीसं अज्जियासया सिद्धा,  
साडा त्रणसो चौदपूर्वी हता । चौदपूर्वी केवा ?-(अजिणाणं जिणसंकासाणं) पोते असर्वज्ञ होवा छतां सर्वज्ञ सदश,  
(सबक्खरसन्निवाईणं) अकारादि सर्व अक्षरोना संयोगोने जाणवावाळा, (जाव-) यावत् सर्वज्ञ पेठे साची  
प्ररूपणा करनारा, आवा प्रकारना साडा त्रणसो चौदपूर्वी हता, (चउद्दसपुव्वीणं संपया हुत्था) प्रभुने  
चौदपूर्वीओनी उत्कृष्ट संपदा आटली थइ ॥ १६५ ॥

(पासस्स णं अरहओ पुरिसादाणीयस्स) पुरुषप्रधान अर्हन् श्रीपार्श्वनाथने (चउद्दस सया ओहिनाणीणं)  
चौदसो अवधिज्ञानीओनी संपदा थइ, (दस सया केवलनाणीणं) एक हजार केवलज्ञानीओनी संपदा थइ,  
(एक्कारस सया वेउव्वीणं) अगीयारसो वैक्रियलब्धिवाळा मुनिओनी संपदा थइ, (छस्सया रिउमईणं) छसो  
ऋजुमति-मनःपर्यवज्ञानीओनी संपदा थइ, (दस समणसया सिद्धा) श्रीपार्श्वनाथ प्रभुना एक हजार साधुओ मुक्ति  
पाम्या, (वीसं अज्जियासया सिद्धा) बे हजार साध्वीओ मुक्ति पामी,

सप्तम  
व्याख्यान.  
श्रीपार्श्वना-  
थ प्रभुना  
परिवारतुं  
वर्णन, प्रभु-  
ना परिवा-  
रमांथी के-  
टला साधु-  
साध्वीओ  
मुक्ति  
पाम्या।  
॥२४१॥

અદ્વટ્ટમસયા વિઝલમઈણં, છસ્સયા વાઈણં, વારસ સયા અણુત્તરોવવાઈયાણં ॥ ૧૬૬ ॥  
પાસસ્સ ણં અરહઓ પુરિસાદાણીયસ્સ દુવિહા અંતગહભૂમી હુત્થા । તં જહા—જુગંતગહભૂમી ય  
પરિયાયંતગહભૂમી ય ।

( અદ્વટ્ટમસયા વિઝલમઈણં ) શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુને સાહાસાતસો વિપુલમતિ—મનઃપર્યવજ્ઞાનીઓની સંપદા થઈ,  
( છસ્સયા વાઈણં ) છસો વાદીઓની સંપદા થઈ, ( વારસ સયા અણુત્તરોવવાઈયાણં ) અને અનુત્તરવિ માનમાં ઉત્પન્ન  
થનારા વારસો મુનિઓની ઉત્કૃષ્ટ સંપદા થઈ ॥ ૧૬૬ ॥

( પાસસ્સ ણં અરહઓ પુરિસાદાણીયસ્સ ) પુરુષપ્રધાન અર્હન્ શ્રીપાર્શ્વનાથને ( દુવિહા અંતગહભૂમી હુત્થા )  
બે પ્રકારની અંતકૃદ્ભૂમિ થઈ, એટલે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના શાસનમાં મોક્ષગામીઓને મોક્ષે જવાના કાલની મર્યાદા  
બે પ્રકારે થઈ । ( તં જહા— ) તે આ પ્રમાણે—( જુગંતગહભૂમી ય પરિયાયંતગહભૂમી ય ) યુગાંતકૃદ્ભૂમિ અને  
પર્યાયાંતકૃદ્ભૂમિ । યુગ એટલે ગુરુ શિષ્ય પ્રશિષ્યાદિ ક્રમસર વર્તતા પટ્ટધર પુરુષો, તેઓ વહે પ્રમિત—મર્યાદિત  
જે મોક્ષગામીઓનો મોક્ષે જવાનો કાલ, તે યુગાંતકૃદ્ભૂમિ કહેવાય । પર્યાય એટલે પ્રભુનો કેવલિપણાનો કાલ,  
તેને આશ્રીને જે મોક્ષગામીઓનો મોક્ષે જવાનો કાલ, તે પર્યાયાંતકૃદ્ભૂમિ કહેવાય ।

कल्पवृक्ष  
भाषांतर-  
सह

॥ २४२ ॥

जाव चउत्थाओ पुरिसजुगाओ जुगंतगडभूमी, तिवासपरियाए अंतमकासी ॥ १६७ ॥  
तेणं कालेणं तेणं समएणं पासे अरहा पुरिसादाणीए तीसं वासाइं अगारवासमज्जे वसित्ता,  
तेसीइं राइंदियाइं छउमत्थपरियायं पाउणित्ता, देसूणाइं सत्तरि वासाइं केवलिपरियायं पाउणित्ता,  
( जाव चउत्थाओ पुरिसजुगाओ जुगंतगडभूमी ) श्रीपार्श्वनाथ प्रभुने चोथा पुरुषयुग सुधी युगांतकृद्भूमि  
थइ, एटले प्रभुथी आरंभी तेमना पट्टधर चोथा पुरुष सुधी मोक्षमार्ग चालु रह्यो । हवे पर्यायांतकृद्भूमि कहे छे-  
( तिवासपरियाए अंतमकासी ) त्रण वरस सुधीनो छे केवलिपणानो पर्याय जेमने एवा श्रीपार्श्वनाथ प्रभु  
थये छते कोइ केवलीए संसारनो अंत कर्यो, एटले श्रीपार्श्वनाथ प्रभुने केवलज्ञान उत्पन्न थया पछी त्रण वरसे  
मोक्षमार्ग चालु थयो ॥ १६७ ॥

( तेणं कालेणं तेणं समएणं ) ते काले अने ते समये ( पासे अरहा पुरिसादाणीए ) पुरुषप्रधान अहंन् श्रीपार्श्व-  
नाथ ( तीसं वासाइं ) त्रीश वरस सुधी ( अगारवासमज्जे ) गृहस्थावासनी मध्यमां ( वसित्ता ) रहीने, ( तेसीइं  
राइंदियाइं ) त्र्याशी दिवस सुधी ( छउमत्थपरियायं पाउणित्ता ) छद्मस्थ पर्याय पाळीने, ( देसूणाइं सत्तरि वासाइं )  
देश ऊणा शीत्तेर वरस सुधी एटले त्र्याशी दिवस ओछा शीत्तेर वरस सुधी ( केवलिपरियायं पाउणित्ता )

सप्तम  
व्याख्यान.

प्रभुना प-  
रिवारतुं  
वर्णन, बे  
प्रकारनी  
अंतकृद्भूमि,  
प्रभुनो गृह-  
स्थावास  
छद्मस्थ  
पर्याय  
अने केव-  
लि पर्याय.  
॥ २४२ ॥

પડિપુણ્ણાઈં સત્તરિ વાસાઈં સામણ્ણપરિયાયં પાઝણિત્તા, એકં વાસસયં સઘાઝયં પાલહિત્તા, સ્ત્રીણે વેયણિજ્ઞા-ડડઝય-નામ-ગુત્તે, ઇમીસે ઓસપ્પિણીણ દૂસમસુસમાણ સમાણ બહુવિહકંતાણ, જે સે વાસાણં પઢમે માસે, દુષ્સે પક્ષે-સાવણસુદ્ધે, તસ્સ ણં સાવણસુદ્ધસ્સ અટ્ટમીપક્ષે ણં, ઉપ્પિં સંમેયસેલસિહરંસિ અપ્પચઙ્ગીસહમે,

કેવલિપર્યાય પાઠીને, (પડિપુણ્ણાઈં સત્તરિ વાસાઈં) એકંદર પરિપૂર્ણ શીત્તેર વરસ સુધી (સામણ્ણપરિયાયં પાઝણિત્તા) શ્રામણ્યપર્યાય-ચારિત્રપર્યાય પાઠીને, (એકં વાસસયં સઘાઝયં પાલહિત્તા) સર્વ મઠી કુલ એકસો વરસ સુધી પોતાનું સર્વ આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને, (સ્ત્રીણે વેયણિજ્ઞા-ડડઝય-નામ-ગુત્તે) વેદનીય આયુ નામ અને ગોત્ર એ ચાર ભવોપગ્રાહી કર્મો ક્ષીણ થયે છતે, (ઇમીસે ઓસપ્પિણીણ) આ અવસર્પિણીમાં (દૂસમસુસમાણ સમાણ બહુવિહકંતાણ) દુષ્સમસુસમા નામનો ચોથો આરો ઘણો સ્વરો ગયા બાદ, (જે સે વાસાણં પઢમે માસે) જે આ વર્ષાકાલનો પહેલો મહિનો, (દુષ્સે પક્ષે-સાવણસુદ્ધે) વર્ષાકાલનું બીજું પક્ષવાડીયું, એટલે શ્રાવણ માસનું શુક્લ પક્ષવાડીયું, (તસ્સ ણં સાવણ-સુદ્ધસ્સ અટ્ટમીપક્ષે ણં) તે શ્રાવણ માસના શુક્લ પક્ષવાડીયાની આઠમને દિવસે (ઉપ્પિં સંમેયસેલસિહરંસિ) સમ્મેત નામના પર્વતના શિખર ઉપર (અપ્પચઙ્ગીસહમે) તેત્રીશ બીજા મુનિવરો સાથે પોતે ચોત્રીશમા શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રમુ



કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥ ૨૪૩ ॥

માસિણં ભક્તેણં અપાણણં, વિસાહાર્હિં નક્ષત્તેણં જોગમુવાગણં, પુવ્વણ્હકાલસમયંસિ વગ્ધારિયપાણી કાલગણ વિઢ્કંતે જાવ-સવ્વદુક્ખપ્પહીણે ॥ ૧૬૮ ॥

પાસસ્સ ણં અરહઓ પુરિસાદાણીયસ્સ જાવ સવ્વદુક્ખપ્પહીણસ્સ દુવાલસ વાસસયાઈં વિઢ્કંતાઈં । તેરસમસ્સ ય વાસસયસ્સ અયં તીસઙ્ગમે સંવચ્છરે કાલે ગચ્છઈ ॥ ૧૬૯ ॥

( માસિણં ભક્તેણં અપાણણં ) નિર્જલ માસિક ભક્ત એટલે માસક્ષપણ તપ વહે યુક્ત થયા છતા, ( વિસાહાર્હિં નક્ષત્તેણં જોગમુવાગણં ) વિશાખા નક્ષત્રમાં ચન્દ્રમાનો યોગ પ્રાપ્ત થયે છેતે, ( પુવ્વણ્હકાલસમયંસિ ) પૂર્વાહ્નિકાલ સમયે ( વગ્ધારિયપાણી ) કાઠસગ્ગધ્યાનમાં લાવા રાખેલા છે હાથ જેમણે એવા ( કાલગણ ) કાઠધર્મ પામ્યા, ( વિઢ્કંતે ) સંસારરૂપી સમુદ્રનો પાર પામ્યા, ( જાવ-સવ્વદુક્ખપ્પહીણે ) યાવત્-શરીર તથા મન સંબંધી સર્વ દુઃખો નષ્ટ થયાં છે જેમણે એવા થયા ॥ ૧૬૮ ॥

( પાસસ્સ ણં અરહઓ પુરિસાદાણીયસ્સ જાવ સવ્વદુક્ખપ્પહીણસ્સ ) કાઠધર્મ પામેલા યાવત્ સર્વ દુઃખથી મુક્ત થયેલા એવા પુરુષપ્રધાન અર્હેન્ શ્રીપાર્શ્વનાથના નિર્વાણ કાલથી ( દુવાલસ વાસસયાઈં વિઢ્કંતાઈં ) બારસો વરસ વ્યતીત થયાં । ( તેરસમસ્સ ય વાસસયસ્સ ) અને તેરમા સૈકાનો ( અયં તીસઙ્ગમે સંવચ્છરે કાલે ગચ્છઈ ) આ ત્રીશમો સંવત્સરકાલ જાય છે । એટલે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રમુના નિર્વાણ પછી બારસો ત્રીશમે વરસે શ્રીકલ્પસૂત્ર પુસ્તકારૂઢ થયું

સપ્તમ  
વ્યાખ્યાન.

પાર્શ્વનાથ  
પ્રમુનું મોક્ષ-  
ગમન, પ્રમુ-  
ના નિર્વાણ  
પછી કલ્પ-  
સૂત્ર લખા-  
યાનો તથા  
વંચાયાનો  
સમય.

॥ ૨૪૩ ॥

અથવા વંચાયું । કેમકે—શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રમુના નિર્વાણ પછી અઢીસો વરસે શ્રીમહાવીર પ્રમુનું નિર્વાણ થયું, અને શ્રીમહાવીર પ્રમુના નિર્વાણ પછી નવસો ઇંશીમે વરસે શ્રીકલ્પસૂત્ર પુસ્તકારૂઢ થયું અથવા વંચાયું ॥ ૧૬૯ ॥

॥ શ્રીપાર્શ્વનાથચરિત્રં સમાપ્તમ્ ॥

હવે જઘન્ય મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ વાચનાઈ કરીને શ્રીનેમિનાથ પ્રમુનું ચરિત્ર કહે છે—

તેણં કાલેણં તેણં સમણં અરહા અરિટ્ટનેમી પંચચિત્તે હુત્થા । તં જહા—ચિત્તાહિં ચુઈ, ચહ્ત્તા ગઢ્ઢં વઠ્ઠંતે । તહેવ ઉક્કેવો, જાવ ચિત્તાહિં પરિણિવુઈ ॥ ૧૭૦ ॥

(તેણં કાલેણં તેણં સમણં) તે કાલે અને તે સમયે (અરહા અરિટ્ટનેમી) અર્હન્ શ્રીઅરિષ્ટનેમિ પ્રમુના (પંચચિત્તે હુત્થા) પાંચે કલ્યાણક ચિત્રા નક્ષત્રમાં થયા । (તં જહા—) તે આ પ્રમાણે—(ચિત્તાહિં ચુઈ, ચહ્ત્તા ગઢ્ઢં વઠ્ઠંતે) ચિત્રા નક્ષત્રને વિષે ભગવાન્ દેવલોકથી વ્યવ્યા, વ્યવીને ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થયા । (તહેવ ઉક્કેવો) અહીં તેજ પ્રમાણે ઉત્કેષ કહેવો, ઇટલે શ્રીમહાવીર પ્રમુના કલ્યાણક સંબંધમાં પૂર્વે આવેલા પાઠ પ્રમાણે અહીં પાઠ કહેવો, વિશેષ ઇટલો કે ઉત્તરાફલ્ગુની અને સ્વાતિ નક્ષત્રને ઠેકાણે ચિત્રા નક્ષત્ર કહેવું । ઇટલે—શ્રીનેમિનાથ પ્રમુ ચિત્રા નક્ષત્રમાં જન્મ્યા, તેઓઈ ચિત્રા નક્ષત્રમાં દીક્ષા લીધી, તેમને ચિત્રા નક્ષત્રમાં કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન ઉત્પન્ન થયું, (જાવ—ચિત્તાહિં પરિણિવુઈ) યાવત્ તેઓ ચિત્રા નક્ષત્રમાં નિર્વાણ પામ્યા—મોક્ષે ગયા ॥ ૧૭૦ ॥

કલ્પસૂત્ર  
માર્ગાંતર-  
સહ

॥ ૨૪૪ ॥

તેણં કાલેણં તેણં સમણં અરહા અરિટ્ટનેમી જે સે વાસાણં ચઉત્થે માસે, સત્તમે પક્કલે-  
કત્તિયબહુલે, તસ્સ ણં કત્તિયબહુલસ્સ વારસીપક્કલે ણં અપરાજિયાઓ મહાવિમાણાઓ  
વત્તીસંસાગરોવમટ્ટિઙ્ગ્યાઓ અણંતરં ચયં ચહિત્તા, હિહેવ જંબુદ્વીવે દીવે ભારહે વાસે સોરિયપુરે  
નયરે, સમુદ્ધવિજયસ્સ રણ્ણો

( તેણં કાલેણં તેણં સમણં ) તે કાલે અને તે સમયે ( અરહા અરિટ્ટનેમી ) અર્હન્ શ્રીઅરિટ્ટનેમિ ( જે સે વાસાણં  
ચઉત્થે માસે ) જે આ વર્ષાકાલનો ચોથો મહિનો, ( સત્તમે પક્કલે ) વર્ષાકાલનું સાતમું પક્ષવાડીયું, ( કત્તિયબહુલે )  
પટલે કાર્તિકમાસનું કૃષ્ણ પક્ષવાડીયું, ( તસ્સ ણં કત્તિયબહુલસ્સ ) તે કાર્તિક માસના કૃષ્ણ પક્ષવાડીયાની  
( વારસીપક્કલે ણં ) વારશની તિથિને વિષે, ( અપરાજિયાઓ મહાવિમાણાઓ વત્તીસંસાગરોવમટ્ટિઙ્ગ્યાઓ )  
જ્યાં દેવોની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વત્તીશ સાગરોપમની છે એવા અપરાજિત નામના મહાવિમાન થકી ( અણંતરં ચયં  
ચહિત્તા ) આંતરા વિના ચ્યવન કરીને, ( હિહેવ જંબુદ્વીવે દીવે ) આજ જંબુદ્વીપ નામના દ્વીપને વિષે ( ભારહે વાસે )  
ભરતક્ષેત્રમાં ( સોરિયપુરે નયરે ) શૌર્યપુર નામના નગરને વિષે ( સમુદ્ધવિજયસ્સ રણ્ણો ) સમુદ્ધવિજય નામના રાજાની

૧ ગુજરાતી—આસો માસનું કૃષ્ણ પક્ષવાડીયું । ૨ ગુજરાતી—આસો વદી વારશે ।

સપ્તમ  
વ્યાખ્યાન.

નેમિનાથ  
ચરિત્ર, પ્ર-  
શ્નનાં પાંચ  
કલ્યાણક,  
શિવાદેવી-  
ની કુશિમાં  
નેમિનાથ  
પ્રશ્નનું ગર્ભ-  
પણે ઉત્પન્ન  
થવું.

॥ ૨૪૪ ॥

भारियाए सिवाए देवीए, पुवरत्तावरत्तकालसमयंसि जाव-चित्ताहिं गब्भत्ताए वक्कंते । सव्वं तहेव सुविणदंसण-दविणसंहरणाइयं इत्थ भाणियव्वं ॥१७१॥ तेणं कालेणं तेणं समएणं अरहा अरिट्ठनेमी, जे से वासाणं पढमे मासे, दुब्बे पक्खे-सावणसुद्धे, तस्स णं सावणसुद्धस्स पंचमीपक्खे णं, (भारियाए सिवाए देवीए) शिवादेवी नामनी भार्यानी कुस्सने विषे (पुवरत्तावरत्तकालसमयंसि) मध्यरात्रिमां (जाव-चित्ताहिं) यावत्-चित्रा नक्षत्रमां चन्द्रमानो योग प्राप्त थये छते (गब्भत्ताए वक्कंते) गर्भपणे उत्पन्न थया । (सव्वं तहेव सुविणदंसण-दविणसंहरणाइयं इत्थ भाणियव्वं) अहीं शिवादेवी माताए चौद खप्प देखवां, कुबेरनी आज्ञाथी तिर्यग्जुंभक देवोए महानिधानो आणवां, विगेरे श्रीमहावीर प्रभुना संबंधमां पूर्वे कहेल पाठ प्रमाणे सर्व वर्णन कहेवुं ॥ १७१ ॥

(तेणं कालेणं तेणं समएणं) ते काले अने ते समये (अरहा अरिट्ठनेमी) अहंन् श्रीअरिष्टनेमि जन्म्या । शिवादेवी माताए प्रभुने क्यारे जन्म आप्यो ? ते कहे छे-(जे से वासाणं पढमे मासे) जे आ वर्षाकालनो पहेलो मास, (दुब्बे पक्खे-सावणसुद्धे) वर्षाकालनुं बीजुं पखवाडीयुं, एटले श्रावणमासनुं शुक्ल पखवाडीयुं, (तस्स णं सावणसुद्धस्स पंचमीपक्खे णं) ते श्रावणमासना शुक्ल पखवाडीयानी पांचमनी रात्रिने विषे

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह  
॥ २४५ ॥

नवण्हं मासाणं बहुपडिपुण्णाणं जाव चित्ताहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं, आरोग्गा आरोग्गं दारयं पयाया । जम्मणं समुद्रविजयाभिलावेणं नेयव्वं, जाव-तं होउ णं कुमारे अरिट्टिनेमी नामेणं ।  
( नवण्हं मासाणं बहुपडिपुण्णाणं ) नव मास बराबर संपूर्ण थये छते, (जाव-) यावत् अनुक्रमे गर्भस्थिति पूर्ण थतां ( चित्ताहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं ) चित्रा नक्षत्रमां चन्द्रमानो योग प्राप्त थतां (आरोग्गा) आरोग्यवाळी एटले जरा पण पीडा रहित एवी ते शिवादेवीए (आरोग्गं दारयं पयाया) आरोग्य एटले आबाधा रहित एवा पुत्रने जन्म आप्यो । अहीं जन्ममहोत्सव विगेरे सर्व श्रीमहावीर प्रभुनी पेठे श्रीनेमिनाथ प्रभुना नामथी कहेवुं, ( जम्मणं समुद्रविजयाभिलावेणं नेयव्वं ) तथा प्रभुनो जन्ममहोत्सव समुद्रविजय राजाए कय्यो एम जाणवुं । (जाव-) यावत्-समुद्रविजय राजाए पुत्रजन्मनी खुशालीमां दस दिवस सुधी महोत्सवरूप कुलमर्यादा करी, अने पुत्रजन्मने बारमे दिवसे सगां-संबंधी तथा ज्ञातिजनोने आमंत्रण करी भोजन कराव्युं । त्यार बाद समुद्रविजय राजाए सगां-संबंधी तथा ज्ञातिजनोने कह्युं के—“हे देवानुप्रियो ! अमारो आ बालक गर्भमां हतो त्यारे तेनी माताए स्वप्नमां रिष्ट रत्नमय नेमिं देखी हती, (तं होउ णं कुमारे अरिट्टिनेमी नामेणं) तेथी अमारो आ कुमार नाम वडे अरिट्टिनेमि हो, एटले अमारा आ कुमारनुं नाम अरिट्टिनेमि पाडीए छीए” ।

१ नेमि एटले चक्रनी धार । २ जेम अमगलना परिहार माटे पश्चिम शब्दनी अगाडी ‘अ’ अक्षर मूकी ‘अपश्चिम’ शब्द

सप्तम  
व्याख्यान.

प्रभुनो  
जन्म, समु-  
द्रविजय  
राजाए ज्ञा-  
ति समक्ष  
प्रभुनुं पाडे-  
लुं ‘अरिष्ट-  
नेमि’ नाम,  
ते नाम  
पाडवानुं  
कारण.

॥ २४५ ॥

श्रीअरिष्टनेमि प्रभु परण्या नथी, तेथी कुमार कहेवाया । प्रभु न परण्या ते वृत्तांत नीचे मुजब—

हवे श्रीनेमिकुमार अनुक्रमे मोटा थता छता युषावस्था पाम्या, त्यारे तेमने एक वखते शिवादेवी माताए कष्टुं के—‘हे पुत्र ! हवे तुं लग्न करवानी अनुमति आप, अने अमारा मनोरथने पूरो कर’ । प्रभुए माताने प्रत्युत्तर आप्यो के—‘माताजी ! योग्य कन्या प्राप्त थतां परणीश’ । वैराग्यरसथी भीजायेल अंतःकरणवाळा श्रीनेमिकुमार कौतुक रहित हता, छतां एक वखते मित्रो वडे प्रेरायेला प्रभु क्रीडा करता छता कृष्णवासुदेवनी आयुधशालामां गया । त्यां कौतुक देखवाने उत्सुक थयेला मित्रोनी विनतिथी श्रीनेमिकुमारे कृष्णना चक्रने आंगळीना अप्रभाग उपर कुंभारना चाकडानी पेठे फेरव्युं, शार्ङ्ग धनुष्यने कमळना नाळचानी पेठे नमाव्युं, कौमुदिकी नामनी गदाने लाकडीनी पेठे उपाडी पोताना खभा उपर राखी, अने पांचजन्य नामना शंखने पोताना मुख पर धरी पुर्यो—वगाव्यो । ते वखते श्रीनेमिकुमारना मुखकमलथी प्रगट थयेला पवन वडे पांचजन्य शंख पूराये छते गजेन्द्रो बंधनस्तंभोने उखेडी सांकळो तोडी घरोनी पंक्तिने भांगता छता नासवा लाग्या, कृष्णना घोडाओ बंधनो तोडी

पश्चिम शब्दना अर्थमा वपराय छे, ( जुओ-कल्पकिरणावलि, पत्र १२१ ), तेम रिष्ट शब्द अमगलवाची होवाथी ते अमगलना परिहार माटे रिष्ट शब्दनी अगाडी ‘अ’ अक्षर वधारी प्रभुनु ‘अरिष्टनेमि’ नाम पाड्यो छे । अरिष्ट एटले अशुभनो ध्वस करवामा नेमि एटले चक्रनी धार समान ते अरिष्टनेमि । अरिष्टनेमि प्रभुनुं बीजु नाम नेमिनाथ छे ।

कल्पसूत्र  
माषांतर-  
सह

॥२४६॥

अश्वशालामांथी नाठा थका दोडवा लाग्या, आखुं शहेर बहेरुं बनी गयुं, नगरजनो त्रास पाम्या, अने शस्त्रशालाना रक्षका मृत थया होय तेम पडी गया । आवा प्रकारनो शंखध्वनि सांभली 'कोइ शत्रु उत्पन्न थयो जणाय छे' एवा विचारथी व्याकुल चित्तवाळा कृष्ण तुरत आयुधशालामां आव्या, त्यां श्रीनेमिकुमारने देखी आश्चर्य पाम्या । पछी पोतानी भुजाना बलनी तुलना करवा माटे कृष्णे नेमिकुमारने कहुं के- 'हे बंधु ! आपणे बलनी परीक्षा करीए' । नेमिकुमारे तेम करवा स्वीकार्युं, एटले कृष्ण नेमिकुमार साथे मलना अखाडामां आव्या । प्रकृतिथी दयाळु एवा नेमिकुमारे विचार्युं के- "जो हुं छातीथी भुजाथी के चरणथी कृष्णने दबावीश तो तेनाशा हाल थशे?, तेथी जेवी रीते तेने अनर्थ न थाय, अने मारी भुजाना बलने जाणे, तेवी रीते करवुं योग्य छे" । आ प्रमाणे विचार करी नेमिकुमारे कृष्णने कहुं के- 'हे बंधु ! वारंवार पृथ्वी पर आळोटवा विगेरेथी जे युद्ध करवुं ते तो साधारण माणसनुं काम छे, माटे बलनी परीक्षा माटे परस्पर भुजाना नमाववा वडेज आपणुं युद्ध थवुं जोइए" । कृष्णे ते बात स्वीकारीने तुरत पोतानी भुजा लांबी करी । कृष्णे लांबा करेला बाहुने नेमिकुमारे ते नेतरनी लतानी पेठे अथवा कमलना नाळवानी पेठे लीलामात्रमां तुरत वाळी नाख्यो । पछी नेमिकुमारे पोतानी वामभुजा धरी राखी ।

“शाखानिभे नेमिजिनस्य बाहौ, ततः स शाखामृगवद् विलग्नः ।  
चक्रे निजं नाम हरिर्यथार्थम्, उद्यद्विषादद्विगुणाऽसितास्यः ॥ १ ॥”

सप्तम  
व्याख्यान.

नेमिकुमारे  
शंख वगा-  
डवाथी  
कृष्णने  
थयेला  
विचारो,  
भुजाबलनी  
परीक्षामां  
नेमिकुमारे  
कृष्णने  
परास्त  
करवा.  
॥२४६॥

તે વચ્ચે કૃષ્ણ તો વૃક્ષની શાખા જેવા શ્રીનેમિજિનના બાહુને વિષે વાંદરાની પેટે લટકી રહ્યા, તેથી ઉત્પન્ન થતા સ્વેદને લીધે ચમળાં કાઢું થયું છે મુલ જમનું એવા હરિ (કૃષ્ણ) પોતાનું નામ હરિ (વાંદરો) યથાર્થ કર્યું ॥૧॥

કૃષ્ણે પોતાનું બઢ ઘણી રીતે અજમાવ્યું, છતાં પ્રમુના મુજાદંડને જરા પળ નમાવી શક્યા નહિં । છેવટે પ્રમુનો બાહુસ્તંભ છોડી પોતાનું વિલસાપણું ઢાંકી દેતા કૃષ્ણ નેમિકુમારને આલિંગન દઈ આ પ્રમાણે બોલ્યા કે—

‘પ્રિયબંધુ ! જેમ બલભદ્ર મારા બઢથી જગતને તૃણ સમાન માને છે, તેમ હું તમારા બઢથી જગતને તૃણ સમાન ગણું છું’ । એ પ્રમાણે કહી નેમિકુમારને વિસર્જન કર્યા । પછી સિદ્ધ થયું છે ચિત્ત જેમનું એવા કૃષ્ણ ચિંતાતુર બની વિચારવા લાગ્યા કે—“આ મહા બલિષ્ઠ નેમિકુમાર મારા રાજ્યને લીલામાત્રમાં લઈ લેશે । ઘણાં કષ્ટો વેઠી મેઢવેલા મારા રાજ્યનો મોક્તા તો એજ થશે । સ્થૂલબુદ્ધિવાળા (મૂર્ખ) કેવલ કષ્ટના ભાગી થાયછે, પળ ફઢ તો બુદ્ધિમાન મેઢવે છે, જુઓ, દાંત મુશ્કેલીથી ચૂર્ણ કરે છે, અને જિહ્વા ક્ષણવારમાં ગઢી જાય છે” । ત્યાર પછી કૃષ્ણ બલભદ્ર સાથે વિચારવા લાગ્યા કે—‘હું વાસુદેવ હોવા છતાં વૃક્ષની શાખા સાથે લટકતા પંચીની પેટે નેમિકુમારની મુજા સાથે લટકી રહ્યો !, આવા મહાબલિષ્ઠ નેમિકુમાર આપણું રાજ્ય લઈ લેશે; માટે હવે શું કરવું?’ । આ પ્રમાણે વિચાર કરે છે, તેવામાં આકાશમાં દેવવાણી થઈ કે—‘હે હરિ ! પૂર્વે શ્રીનમિનાથ તીર્થંકરે કહ્યું-હતું કે, શ્રીનેમિનાથ નામના બાવીશમા તીર્થંકર કુમાર અવસ્થામાંજ દીશા લેશે’ । આવી દેવવાણી સાંભઢી કૃષ્ણ નિશ્ચિત થયા,



कल्पवृक्ष  
भाषांतर-  
सह

॥२४७॥

छतां निश्चय माटे एक वखते अंतःपुरथी परिवरेला कृष्ण नेमिकुमार साथे जलक्रीडा करवा रैवताचलना उद्यानमां गया । त्यां कृष्णे प्रेमथी प्रभुने हाथे झाली सरोवरनी अंदर प्रवेश कराव्यो, अने सुवर्णनी पीचकारीमां केसरमिश्रित जल भरी ते वडे प्रभुने सिंचवा लाग्या । वळी कृष्णे रुक्मिणी प्रमुख गोपीओने पण कही राख्युं हतुं के-‘तमारे नेमिकुमार साथे निःशंकपणे क्रीडा करवी, अने कोइ पण रीते विवाहनी इच्छावाळा करवा’ । आ प्रमाणे पोताना पतिनी आज्ञाथी ते गोपीओ पण प्रभु साथे क्रीडा करवा लागी । तेओमां केटलीक स्त्रीओ प्रभु उपर केसरमिश्रित सुगंधी जल छांटवा लागी, केटलीक स्त्रीओ पुष्पोना दडाओथी प्रभुने वक्षःस्थलमां मारवा लागी, केटलीक स्त्रीओ हृदयभेदी तीक्ष्ण कटाक्षबाण फेंकवा लागी, अने कामकलाना विलासमां चतुर एवी केटलीक स्त्रीओ मश्करी वडे विस्मय पमाडवा लागी । पछी तो ते बधी स्त्रीओ एकठी मळी प्रभुने व्याकुल करवा माटे सुवर्णादिनी पीचकारीओमां सुगंधी जल खूब भरी-भरीने छांटवा लागी, अने रम्मतमां तन्मय बनी गयेली सतत परस्पर हसवा लागी । एटलामां आकाशमां देववाणी थइ के-“हे स्त्रीओ ! तमे भोळी छो, केमके आ प्रभुने तो बालपणामा पण चोसठ इन्द्रोए मळी योजनप्रमाण पहोळा मुखवाळा मोटा हजारो कलशोथी मेरुपर्वत पर अभिषेक कर्यो हतो, तो पण ते प्रभु जरा पण व्याकुल थया नहोता, तो पछी तमे अतिशय महेनत करवा छतां ते प्रभुने व्याकुल केम करी शकशो ?” । पछी श्रीनेमिकुमार पण कृष्णने तथा ते सर्व गोपीओने जल छांटवा लाग्या,

सप्तम  
व्याख्यान.

नेमिकुमार-  
नी भुजा  
वाळवामां  
असमर्थ-  
नीवडेल  
कृष्ण, रा-  
ज्यहरणनी  
शंका राख-  
ता कृष्णनुं  
आकाशवा-  
णीथी नि-  
श्चित थवुं.

॥२४७॥

અને કમલપુષ્પોના દડાઓ વહે મારવા લાગ્યા । એવી રીતે વિસ્તારપૂર્વક જલક્રીડા કરી રહ્યા બાદ સરોવરને કાંઠે આવી શ્રીનેમિકુમારને સુવર્ણના સિંહાસન પર બેસાડી બધી ગોષીઓ ચારે તરફ બીંટાળીને ઉભી રહી ।

તેઓમાં રુક્મિણી બોલી કે—“હે નેમિકુમાર ! અત્યંત સમર્થ એવા તમારા માઈ તો બત્રીશ હજાર સ્ત્રીઓ સાથે પરણેલા પ્રસિદ્ધ છે, છતાં તમે આજીવિકા ચલાવવાના ભયથી ડરીને કાયર બની એક પળ કન્યાને પરણતા નથી તે અયુક્ત છે । હે દિયર ! જો સ્ત્રીનું ભરણ-પોષણ તમારાથી નહિં થાય; તો જેમ તમારા માઈ પોતાની બત્રીશ હજાર સ્ત્રીઓનું ભરણ-પોષણ કરે છે, તેમ તમારી સ્ત્રીનું પણ ભરણ-પોષણ જરૂર કરશે; તેની ચિંતા કરશો નહિં” ।

ત્યાર પછી સત્યભામા બોલી કે—“ઋષભદેવ વિગેરે તીર્થંકરોએ વિવાહ કર્યો હતો, રાજ્ય અમલ ચલાવ્યો હતો, વિષયો ભોગવ્યા હતા, તેમને ઘણા પુત્રો પણ થયા હતા, અને તેઓ છેલ્લે મોક્ષે પણ ગયા છે; પણ તમે તો આજ કોઈ નવા મોક્ષગામી થયા છો । હે અરિષ્ટનેમિ ! સ્વૂં વિચાર કરો, હે દિયર ! મનોહર ગૃહસ્થપણને જાણો, અને લગ્ન કરી બાંધવોનાં મનને સ્વસ્થ કરો । તમે યોગ્ય સમયે ઇચ્છાનુસાર સુશીથી બ્રહ્મચર્ય પાલજો, પણ અત્યારે અપ્રતિમ રૂપલાવણથી સ્ત્રીલી ઉઠેલા આ તમારા નવયૌવનને અરણ્યના પુષ્પની જેમ નિષ્ફલ ન ગુમાવો” ।

જાંબવતીએ કહ્યું કે—“હે કુમાર ! સાંભલો, અને અમારાં કથનને ધ્યાનમાં લ્યો । પહેલાં તમારાજ વંશમાં વિભૂષણ સમાન એવા મુનિસુવ્રત નામના તીર્થંકર થઈ ગયા છે, તેઓ પણ ગૃહસ્થાવાસમાં રહી પુત્ર ઉત્પન્ન થયા પછી મોક્ષે

कल्पवृक्ष  
भाषांतर-  
सह

॥ २४८ ॥

गया छे । माटे हे दियर ! तमे पण विवाह करो, अने गृहस्थावास भोगव्या पछी इच्छा मुजब करजो” । पद्मावतीए कहुं के—“खरेखर आ जगतमां स्त्री वगरना पुरुषनी कांइ शोभा नथी, अरे ! वांढा पुरुषनो कोइ विश्वास पण करतुं नथी, स्त्री विनानो पुरुष धूर्त गणाय छे, माटे हे दियर ! कांइ समजो, अने लग्न करवानी अनुमति आपो” । गांधारी बोली के—“हे कुमार ! घेर पधारेला सगां-संबंधीओनी परोणागत, उत्तम माणसोनो मेळावडो, पर्वना उत्सव, घरनुं कामकाज, विवाहनां कृत्यो, उजेणी, पोंखणुं, अने सभा विगेरे स्त्री वगरनां शोभतां नथी” । गौरीए कहुं के—“अरे ! अज्ञानी पंखीओ पण आखो दिवस पृथ्वी पर भटकी-भटकीने सायंकाले माळामां पोत-पोतानी स्त्री साथे सुखपूर्वक रहे छे, हे दियर ! शुं तमे ते पंखीओ करतां पण मूढ दृष्टिवाळा छो के जेथी एक पण स्त्री अंगीकार करता नथी ?” । लक्ष्मणा बोली के—“सर्व अंगे स्नानादि शोभा करवामां विचक्षण, प्रेमरसथी मनोहर, विश्वासनुं पात्र, अने दुःखमां सहाय करनार एवुं प्रिया विना बीजुं कोण छे ?” । सुसीमाए कहुं के—“घेर पधारेला परोणाओ अने मुनिराजोनी सेवा-भक्ति स्त्री विना बीजुं कोण करे ?, अने स्त्री वगरनो पुरुष शोभा पण शी रीते पामे ?, माटे हे दियर ! समजो समजो, अने परणीने गृहस्थावास शोभावो” ।

आवी रीतनी बीजी पण गोपीओनी वाणीनी युक्तिओथी अने यदुओना आग्रहथी मौन रहेला पण प्रभुने जरा हसता सुखवाळा जोइ ‘अनिषिद्धम् अनुमतम्-एटले निषेध कर्यो नहिं माटे मान्युं छे’ एवा न्यायथी ते गोपीओए

सप्तम  
व्याख्यान.

श्रीकृष्ण  
अने तेमनी  
गोपीओ  
साथे प्रभुए  
करेली जल-  
क्रीडा, कृ-  
ष्णनी स्त्री-  
ओए प्रभुने  
विवाह माटे  
मनाववा  
करेला  
यत्नो.

॥ २४८ ॥

હર્ષિત થઈ ડંચે સ્વેરે ઉદ્ઘોષણા કરી કે-‘નેમિકુમારે લગ્ન કરવાનું સ્વીકાર્યું’ । આ વાત સમગ્ર દ્વારકાનગરીમાં ફેલાઈ ગઈ, અને તેથી લોકો પણ કહેવા લાગ્યા કે-‘નેમિકુમારે વિવાહ કરવાનું સ્વીકાર્યું’ ।

ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે ડમ્પસેન રાજા પાસે જઈ નેમિકુમાર માટે તેની પુત્રી રાજીમતીનું માથું કર્યું, ડમ્પસેને ઘણાજ હર્ષથી તે સ્વીકાર્યું । કૃષ્ણે તુરત સમુદ્રવિજય પાસે આવી તે સ્વર આપ્યા, તે સાંભળી સુશી થયેલા મહારાજા સમુદ્રવિજય બોલ્યા કે-‘હે વત્સ ! તમારી પિતૃભક્તિ અને ભ્રાતૃવાત્સલ્ય જોઈ મને ઘણો હર્ષ થાય છે, વળી તમે નેમિકુમારને વિવાહ કરવાનું કબૂલ કરાવી અમારી હમેશાંની ચિંતાને દૂર કરી છે’ । પછી મહારાજા સમુદ્રવિજયે ક્રોષ્ટુકિ નામના જ્યોતિષીને બોલાવી લગ્નનો શુભ દિવસ પૂછ્યો । ત્યારે ક્રોષ્ટુકિ બોલ્યો કે-

“વર્ષાસુ શુભકાર્યાણિ, નાડન્યાન્યપિ સમાચરેત્ । ગૃહિણાં મુખ્યકાર્યસ્ય, વિવાહસ્ય તુ કા કથા ? ॥ ૧ ॥”

“હે મહારાજા ! વર્ષાકાલમાં બીજાં પણ શુભકાર્યો કોઈ કરતું નથી, તો પછી ગૃહસ્થીઓનું મુખ્ય કાર્ય જે વિવાહ છે તેની તો વાતજ શી કરવી ? ॥ ૧ ॥” સમુદ્રવિજય બોલ્યા કે-“હે ક્રોષ્ટુકિ ! આ વસ્તુ જરા પણ કાલક્ષેપ કરવો યોગ્ય નથી, કારણ કે કૃષ્ણે ઘણી મહેનતે નેમિકુમારને વિવાહ માટે મનાવ્યા છે । માટે વિવાહમાં વિઘ્ન ન થાય એવો જે નજીકનો દિવસ હોય તે કહો” । ત્યારે ક્રોષ્ટુકિએ શ્રાવણ શુદ્ધ છઠનો દિવસ કહ્યો । પછી એ તિથિ ડમ્પસેન રાજાને પણ કહેવરાવી । વન્ને ઠેકાણે વિવાહ યોગ્ય સામગ્રીઓ તૈયાર થવા લાગી,

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥ ૨૪૯ ॥

કૃષ્ણે આસ્થા શહેરને શણગારી સ્વર્ગ સમાન સુશોભિત બનાવી દીધું । લગ્નને દિવસે શ્રીનેમિકુમારને ઉગ્રસેનને ઘેર લઈ જવાને તૈયાર કર્યા । ઉત્તમ શૃંગાર યુક્ત બનેલા પ્રભુ શ્વેત અશ્વવાળા રથ ઉપર આરુઢ થયા, પ્રભુને મસ્તકે ઉત્તમ છત્ર ધર્યું, બન્ને પડસે ચામરો વીંજાવા લાગ્યા, અશ્વોના હણહણાટથી દિશાઓને ગજાવી રહેલા કુમારો પ્રભુની આગળ ચાલ્યા, બન્ને પડસે રાજાઓ હાથી ઉપર બેસી ચાલવા લાગ્યા, પછવાડે સમુદ્રવિજયાદિ દશાહોં કૃષ્ણ બલભદ્ર વિગેરે પરિવાર ચાલ્યો, અને ત્યાર બાદ મહામૂલ્યવાળી પાલસીઓમાં બેસીને શિવાદેવીમાતા સત્યભામા વિગેરે અંતઃપુરની સ્ત્રીઓ તથા બીજી સ્ત્રીઓ મંગલગીત ગાતી ગાતી ચાલી । આવી રીતે મોટી સમૃદ્ધિ યુક્ત બનેલા શ્રીનેમિકુમારે આગળ ચાલતાં સારથિને પૂછ્યું કે-“મંગલના સમૂહથી વ્યાસ આ સફેદ મહેલ કોનો છે ?” । ત્યારે આંગળીના અગ્રભાગ વડે દેસાહતા સારથિએ કહ્યું કે-“હે સ્વામી ! કૈલાસના શિખર જેવો સફેદ આ આલેશાન મહેલ આપના સાસરા ઉગ્રસેન રાજાનો છે, અને આપની સ્ત્રી રાજીમતીની આ ચન્દ્રાનના તથા મૃગલોચના નામની સસ્ત્રીઓ પરસ્પર વાતચીત કરી રહી છે” । તે વચ્ચે શ્રીનેમિકુમારને જોઈ મૃગલોચનાએ ચન્દ્રાનનાને કહ્યું કે-“હે ચન્દ્રાનના ! સ્ત્રીવર્ગમાં એક રાજીમતીજ પ્રશંસા યોગ્ય છે, કે જેનીનો હાથ આવો સુંદર વરગ્રહણ કરશે” । ત્યારે ચન્દ્રાનના મૃગલોચનાને કહેવા લાગી કે-“હે સસ્ત્રી ! વિજ્ઞાનને વિષે ચતુર એવો વિધાતા આવા અદ્ભુત રૂપથી મનોહર એવી રાજીમતીને બનાવીને જો આવા ઉત્તમ વરની સાથે તેનીનો મેળાપ ન કરાવે તો તે શ્રી પ્રતિષ્ઠા પામે ?” ।

સત્તમ  
વ્યાખ્યાન

કૃષ્ણે નેમિકુમારનું રાજીમતી સાથે કરેલું વીશાલ શુભોચિત્ત મહોત્સવ

॥ ૨૪૯ ॥

हबे बार्जिनोमा शब्द सांभळी राजीमती पण माताना घरमांथी नीकळी सखीओ पासे आवी, अने बोली के—“हे सखीओ ! आडंबर सहित आवता कोइ वरराजाने जेम तमे जोइ रही छो तेम शुं हुं पण जोबा न पामुं ?” । ए प्रमाणे कही बलथी ते बन्ने सखीओनी बबे ऊभी रही । स्वभाविक सौन्दर्यथी शोभी रहेला अने रत्नजडित आभूषणोथी अधिक देदीप्यमान बनेला नेमिकुमारने जोइ राजीमती आश्चर्य सहित विचारवा लागी के—“शुं आ ते पातालकुमार छे ?, अथवा शुं साक्षात् कामदेव छे ?, अथवा शुं सुरेन्द्र छे ?, अथवा शुं मारां पुण्यनो समूह आ मूर्तिमान् यइने आव्यो छे ? । जे विधाताए सौभाग्य प्रमुख गुणोथी मरेला आवा अनुपम वरने बनाव्यो छे, ते विधाताना हाथनुं हुं हर्षथी लुंछुं करुं छुं” । आवी रीते नेमिकुमार सामे एकी टसे जोइ रहेली राजीमतीनो अभिप्राय जाणी मृगलोचनाए प्रीतिपूर्वक हास्यथी चन्द्राननाने कछुं के—“सखी चन्द्रानना ! जो के आ वर समग्र गुणोथी संपूर्ण छे, छतां तेमां एक दूषण तो छेज, पण वरनी अर्थी एवी राजीमतीना सांभळतां ते कही शकाय नहिं” । त्यारे चन्द्रानना बोली के—“सखी मृगलोचना ! में पण ते जाण्युं छे, परंतु अत्यारे तो मौनज रहेयुं उचित छे” । आवी रीते पोतानीज उपर हांसी करती सखीओनी बातचीत सांभळी राजीमती लज्जाए करीने पोतानुं मध्यस्थपणुं देखाडती बोली के—“हे सखीओ ! जगतमां अद्भुत भाग्य-सौभाग्य बडे धन्य एवी कोइ पण कन्यानो आ भर्तार हो, परंतु समग्र गुणो बडे सुंदर एवा आ वरमां पण दूषण काढवुं

કચ્છસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥ ૨૫૦ ॥

ए तो दूधमांथी पूरा काढवा जेवुं असंभवितज छे । जेम क्षीरसमुद्रमां खाराश, कल्पवृक्षमां कंजुसाइ, चंदनवृक्षमां दुर्गंधी, सूर्यमां अंधकार, सुवर्णमां श्यामता, लक्ष्मीमां दारिद्र्य, अनेसरस्वतीमां मूर्खता कदापि संभवे नहिं; तेम आ अनुपम वरराजामां एक पण दूषण संभवतुंज नथी” । ते सांभळी बन्ने सखीओ विनोदपूर्वक बोली के- “हे राजीमति ! प्रथम तो वर गौरवर्णवाळो जोवाय, बीजा गुणो तो परिचय थया पळी जणाय; पण आ वरमां तो ते गौरपणुं काजळना रंग जेवुं देखाय छे ! । आ वर सर्वगुण संपन्न होवा छतां तेमां रहेलुं श्यामतारूपी एक दूषण तेना बधा गुणोने ढांकी दे छे !” । ते सांभळी राजीमती बन्ने सखीओ प्रत्ये ईर्ष्या सहित बोली के- “हे सखीओ ! मने आज सुधी भ्रम हतो के, तमे महाचतुर अने डहापणवाळी छो, पण मारो ते भ्रम अत्यारे भांगी गयो छे; केमके सकल गुणनुं कारण जे श्यामपणुं भूषणरूप छे, छतां ते श्यामपणाने तमे दूषणरूपे जणावो छो । हवे तमे सावधान थइने सांभळो, श्यामपणामां अने श्यामवस्तुनो आश्रय करवामां गुण रहेला छे, तथा केवल गौरपणामां तो दोष रहेला छे, केमके-भूमि, चित्रवेली, अगर, कस्तूरी, मेघ, आंखनी कीकी, केश, कसोटी, मशी अने रात्रि, ए सर्वे वस्तुओ श्याम रंगनी छे, पण महा फलवाळी छे, ए श्यामपणामां गुण कछा । नेत्रमां कीकी, कपूरमां अंगारो, चन्द्रमां चिह्न, भोजनमां मरी, अने चित्रमां रेखा, ए सर्वे कीकी प्रमुख श्याम पदार्थो नेत्रादि पदार्थोने गुणना हेतुभूत छे; ए श्याम वस्तुओना आश्रयमां गुण कछा । वळी लवण खारुं छे, हीम दहन करे छे,

સસમ  
વ્યાખ્યાન.

શ્રીનેમિના-  
થ પ્રમુનો  
વિવાહમહો-  
ત્સવ, હાસ્ય  
કરતી સ-  
ખીઓને  
રાજીમતી  
શ્યામતામાં  
બતાવેલા  
ગુણો.

॥ ૨૫૦ ॥

અતિ સફેદ શરીરવાળો રોગી હોય છે, અને ચૂનો પરવશ ગુણવાળો છે; એ કેવલ ગૌરપણામાં અવગુણ કલા” ।

આવી રીતે તેઓ પરસ્પર વાર્તાલાપ કરી રહી હતી, તેવામાં શ્રીનેમિકુમારે પશુઓનો આર્તસ્વર સાંભળી આક્ષેપ-પૂર્વક સારથિને પૂછ્યું કે—“હે સારથિ ! આ દારુણ સ્વર કોનો સંભળાય છે ?” । સારથિએ કહ્યું કે—“હે સ્વામી ! આપના વિવાહમાં ભોજન માટે એકઠા કરેલા પશુઓનો આ સ્વર છે” । સારથિનાં આવાં વચન સાંભળી પ્રભુ વિચારવા લાગ્યા કે—‘અરે ! વિવાહોત્સવને ધિક્કાર છે, જેમાં આ જીવો મરણમયથી શોકગ્રસ્ત છે’ । એટલામાં ‘હે સહીઓ ! મારું જમણું નેત્ર કેમ ફરકે છે ?’ એ પ્રમાણે બોલતી અને મનમાં સંતાપ થવાથી નેત્રમાંથી અશ્રુ વરસાવતી રાજીમતીને સહીઓ કહેવા લાગી કે—‘બહેન ! પાપ શાંત થાઓ, અમંગલ હજારાઓ, અને બધી કુલદેવીઓ તારું કલ્યાણ કરો’ એમ કહીને તે સહીઓ થુથુકાર કરવા લાગી । તે વચ્ચે શ્રીનેમિનાથ પ્રભુએ સારથિને કહ્યું કે—‘તું અહીંથી રથને પાછો ફેરવ’ । આ વચ્ચે શ્રીનેમિનાથ પ્રભુને જોતો હતો એક હરણ પોતાની ગરદનથી હરણીની ગરદન ઢાંકીને ડબો હતો । અહીં કવિ ઘટના કરે છે કે, પ્રભુને જોઈને હરણ કહેવા લાગ્યો કે—

“મા પહરસુ મા પહરસુ, એયં મહ હિયયહારિણિં હરિણિં । સામી ! અમ્હં મરણા વિ, દુસ્સહો પિયતમાવિરહો ॥૧॥”

“હે સ્વામી ! મારા હૃદયને હરનારી આ મારી હરણીને મારતા નહિં મારતા નહિં, કેમકે મારા મરણ કરતાં પણ મારી પ્રિયતમાનો વિરહ દુસ્સહ છે” ॥ ૧ ॥ ત્યારે હરણી શ્રીનેમિનાથનું મુખ જોઈ હરણ પ્રત્યે બોલી કે—



कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ २५१ ॥

“एसो पसन्नवयणो, तिहुअणसामी अकारणो बंधू । ता विण्णवेसु वल्लह !, रक्खत्थं सब्बजीवाणं ॥ २ ॥”  
“प्रसन्न मुखवाळा आ तो त्रण भुवनना स्वामी छे, निष्कारण बंधु छे, माटे हे बल्लभ ! सर्व जीवोनुं रक्षण करवाने तेमने विनति करो” ॥ २ ॥ आ प्रमाणे पत्नीए प्रेरेलो हरण प्रभुने कहेवा लाग्यो के-  
“निज्झरणनीरपाणं, अरण्णतणभक्खणं च वणवासो । अम्हाण निरवराहाण, जीवियं रक्ख रक्ख प्हो ॥ ३ ॥”  
“हे स्वामी ! अमे झरणांनां जलनुं पान करीए छीए, जंगलना घासनुं भक्षण करीए छीए, अने वनमां निवास करीए छीए; आवा निरपराधी एवा अमारा जीवितनुं हे प्रभु ! रक्षण करो रक्षण करो” ॥ ३ ॥  
एवी रीते बधा पशुओए पोतपोतानी भाषा बडे प्रभुने विनति करी, त्यारे प्रभुए पशुरक्षकोने कहुं के-  
‘हे पशुरक्षको ! आ पशुओने मुक्त करो मुक्त करो, हुं विवाह करीशनहिं’ । प्रभुनी आज्ञाथी पशुरक्षकाए पशुओने मुक्त कर्या, अने सारथिए प्रभुनो रथ पाछो फेरव्यो । अहीं कवि घटना करे छे के-  
“हेतुरिन्दोः कलङ्के यो, विरहे राम-सीतयोः । नेमे राजीमतीत्यागे, कुरङ्गः सत्यमेव सः ॥ १ ॥”  
“जे कुरंग ( हरण ) चन्द्रना कलंकने विषे, राम अने सीताना विरहने विषे, अने श्रीनेमिनाथने सजीमतीना त्यागने विषे हेतुभूत थयो, ते कुरंग एटले खोटो रंग करनार ए सत्यज छे ॥ १ ॥”  
आ बखते नेमिकुमारने पाछा बल्लता जोइ समुद्रविजय शिवादेवी प्रमुख स्वजनोए तुरत रथने जत्तो अटकाव्यो,

सप्तम  
व्याख्यान.

पशुओनो  
आर्त स्वर  
सांभळी प्र-  
भुए रथ पा-  
छो वाळवा  
सारथिने  
करेली आ-  
ज्ञा, कविनी  
घटना.

॥ २५१ ॥

અને શિવાદેવી માતા આંખમાં આંસુ લાવી કહેવા લાગ્યા કે—“હે જનનીવલ્લભ વત્સ ! હું પ્રાર્થના કરું છું કે, તું કોઈ રીતે વિવાહ કરી મને વહુનું મુખ દેશાહ, હે પુત્ર ! મારી લાંબા વસતની ઇચ્છા પૂરી કર’ । ત્યારે નેમિકુમાર બોલ્યા કે—“હે માતાજી ! તમે એ આગ્રહ મૂકી છો, મારું મન મનુષ્યસંબંધી સ્ત્રીઓને વિષે નથી, પણ મુક્તિરૂપી સ્ત્રીનો સંગમ કરવાને ઉત્કંઠાવાળું અને આસક્ત થયેલું છે; કેમકે જે સ્ત્રીઓ રાગીને વિષે પણ રાગ રહિત છે તે સ્ત્રીઓને કોણ સેવે ?, પણ મુક્તિરૂપી સ્ત્રી કે જે વિરાગીને વિષે રાગવાળી છે તેની હું ઇચ્છા કરું છું” ।

આ સ્વર સાંભળી રાજીમતી ‘હા દૈવ ! આ શું થયું ?’ એમ કહી વૃક્ષ સેંચાતાં વેલડીની જેમ મૂર્છા પામી પૃથ્વી પર ઢલી પડી । તત્કાલ મય પામેલી સસ્ત્રીઓ શીતલ જલથી સિંચન કરવા લાગી, પંસાથી પવન ધીંજવા લાગી, અને ચંદનરસથી વિલેપન કરવા લાગી; તેથી મહામુશ્કેલીએ રાજીમતી શુદ્ધિમાં આવીને બેઠી થઈ, અને નેત્રમાંથી ચોધારા અશ્રુ વરસાવતી મોટા સ્વરે વિલાપ કરવા લાગી કે—“હે યાદવકુલમાં સૂર્યસમાન !, હે નિરુપમ જ્ઞાની !, હે જગતના શરણરૂપ !, હે કરુણાનિધિ સ્વામી ! મને અહીં છોડીને આપ ક્યાં ચાલ્યા ? । હે નાથ ! જો આપના જેવા ટેકીલા મહાશયો પણ કરેલી પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કરશે, તો જરૂર સમુદ્ર પણ મર્યાદા મૂકી દેશે” । વહી પોતાના હૃદયને કહેવા લાગી કે—“અરે ધીટ્ટા કઠોર અને નિર્લજ્જ હૃદય ! જ્યારે આપણા સ્વામી અન્યત્ર રાગવાળા થયા છે, ત્યારે હજુ પણ તું જીવિતને કેમ ધારણ કરે છે ? । વહી નીસાસા મૂકતી છતી રાજીમતી પોતાના

कल्पसूत्र  
भाषांतर  
सह  
॥२५२॥

स्वामीने उपालंभ सहित कहेवा लागी के-“हे धूर्त ! समग्र सिद्धोए भोगवेली मुक्तिरूपी गणिकामां जो तमे आसक्त होता, तो पछी आवी रीतना विवाहना आरंभथी तमे मने शा माटे विडंबना करी ?” । राजीमतीनो आवो हृदयभेदक विलाप सांभळी सखीओ रोष सहित बोली के-“हे सखि ! लोकप्रसिद्ध एक बात छे ते सांभळ-जे श्याम होय छे ते भाग्येज सरल होय छे, कदापि कोइ श्याम सरल होय तो समजवुं के विधाताए भूलथी तेने सरल कर्यो होय छे, बाकी मोटे भागे शामळा वक्रज होय छे । हे प्रियसखि ! आवा प्रीतिरहितने विषे तमे प्रेमभाव केम करो छो ?, तमारे तेनी साथे शो संबंध छे ? । खेह वगरना, व्यवहारथी विमुख, जंगली प्राणीनी जेम घरे रखा छतां गृहवासमां बीकण, दाक्षिण्य वगरना, अने खेच्छाचारी एवा ए नेमिकुमार कदि चाल्या गया तो भले गया । आपणने तेना आवा स्वभावनी पहेलेथी खबर पडी ते ठीकज थयुं, जो कदि ए तमने परणीने ममतारहित थया होत तो पछी कूवामां उतारीने दोर कापवा जेवुं थात । हे बहेन ! तमे नेमिकुमारने मात्र संकल्पथीज अपाया होता, तेथी ज्यां सुधी तेमणे तमारुं हस्तग्रहण कर्युं नथी त्यां सुधी तमे कन्यारूपज छो, माटे तमे आटलो बधो खेद केम करो छो ?, प्रीतिने विषे तत्पर एवो कोइ बीजो भर्तार तमारे माटे शोधी काढशुं” । सखीओनां आवां वचन सांभळी राजीमती पोताना बन्ने कान ढांकी कहेवा लागी के-“हे सखीओ ! तमे मने न संभळाववा लायक वचनो केम संभळावो छो ?, मारा पवित्र कुलने कलंक लागे एवां अने कुलटाना

सप्तम  
व्याख्यान.  
विवाह माटे  
आग्रह कर-  
ता माता-  
जीने नेमि-  
नाथ प्रभुए  
आपेलो उ-  
त्तर, राजी-  
मतीए करे-  
लो विलाप.  
॥२५२॥

कुलने छाजे एवां वचनो बोली मने शा माटे संतस करो छो ? । कदाच सूर्य पश्चिममा ऊगे, समुद्र मर्यादा छोडे, अने पृथ्वी पातालमां पेसी जाय, तो पण हुं नेमिकुमार सिवाय बीजो भर्तार नहिंज करुं । हे सखीओ ! हुं मन अने वचनथी तेमने वरी चुकी छुं” । वळी ते राजीमती श्रीनेमिनाथने कहेवा लागी के-“हे जगतना अधीश ! आप घरे आवेला याचकोने तेओनी इच्छा उपरांत आपो छो, पण हे स्वामी ! प्रार्थना करती एवी में तो मारा हस्त उपर आपनो हस्त पण न मेळव्यो” । हवे विरक्त थयेली राजीमती बोली के-“त्रैलोक्य श्रेष्ठ एवा श्रीनेमिकुमारनो हस्त लग्नमहोत्सवमां तो मारा हस्त पर आव्यो नहिं, तो पण मारा दीक्षामहोत्सव समये तो तेमनो हस्त वासक्षेप करवा वडे मारा मस्तक पर अवश्य थशे” । हवे परिवार सहित समुद्रविजय राजा नेमिकुमारने कहेवा लाग्या के-“हे वत्स ! एवो कांइ निश्चयवाद नथी के न परणेलाज मोक्षे जाय, केमके पूर्वे थइ गयेला ऋषभदेवादि तीर्थंकरो पण विवाह करी भोग भगवीने पछी दीक्षा स्वीकारी मोक्षे गया छे, तो हे कुमार ! तमारुं ब्रह्मचारीनुं शुं तेओ करतां पण उंचुं पद थशे ?, शुं परणेला मोक्षे जता नथी ? । माटे हे पितृवल्लभ ! अत्यारे विवाह करी अमारा मनोरथ पूरा कर” । ते सांभळी नेमिनाथप्रभु बोल्या के-“हे तात ! ऋषभदेवादि तीर्थंकरोने भागावली कर्मो भोगववा माटे विवाह करयो पड्यो हतो, पण मारां भोगावली कर्मो क्षीण थयां छे ।

કલ્પવૃત્ત  
માર્ણાંતર-  
સહ

॥૨૫૩॥

વઢી હે પિતાજી ! અનંતા જંતુઓનો સંહાર કરનારા અને સંસારને દુઃસ્વરૂપ કરનારા એવા એક સ્ત્રીના સંગ્રહવાળા વિવાહ માટે આપ શા માટે આગ્રહ કરો છો ?” । અહીં કવિ ઉત્પ્રેક્ષા કરે છે કે—

“મન્યેઽક્લનાવિરક્તઃ, પરિણયનમિષેણ નેમિરાગત્ય । રાજીમતીં પૂર્વભવ-પ્રેમ્ણા સમકેતયદ્ મુક્ત્યૈ ॥ ૧ ॥”

“હું એમ માનું છું કે, સ્ત્રીઓથી વિરક્ત એવા શ્રીનેમિનાથ પ્રભુ પરણવાના બહાનાથી અહીં આવીને પૂર્વભવના પ્રેમથી રાજીમતીને મોક્ષ માટેનો સંકેત કરી ગયા ॥ ૧ ॥”

અરહા અરિટ્ટનેમી દક્ષે, જાવ તિણિણ વાસસયાઈં કુમારે અગારવાસમઝ્ઞે વસિત્તા ણં, પુણરવિ લોઅંતિણિં જીઅકપ્પિણિં દેવેહિં તં ચેવ સઘં ભાણિયઘં,

(અરહા અરિટ્ટનેમી દક્ષે) અર્હન્ શ્રીઅરિટ્ટનેમિ સર્વ કલાઓમાં કુશલ હતા, (જાવ તિણિણ વાસસયાઈં કુમારે) યાવત્-ભદ્રક પ્રકૃતિવાળા અને વડિલોનો વિનય કરનારા પ્રભુ ઘ્રણસો વરસ સુધી કુમાર રહ્યા છતાં (અગારવાસમઝ્ઞે વસિત્તા ણં) ગૃહસ્થાવાસની મધ્યમાં રહીને દીક્ષા લેવાને તત્પર થયા । (પુણરવિ લોઅંતિણિં જીઅકપ્પિણિં દેવેહિં) વઢી તીર્થકરોને અવશ્યપણે દીક્ષાનો અવસર જણાવવાનો છે કલ્પ એટલે આચાર જેઓનો એવા લોકાંતિક દેવો, (તં ચેવ સઘં ભાણિયઘં) इत्यादि सर्व प्रथमनी पेठे कहेवुं । एटले प्रभुने दीक्षा लेवाने एक वरस बाकी रहुं त्यारे पोताना शाश्वत आचार प्रमाणे प्रभुने दीक्षानो अवसर जणाववा माटे लोकांतिक

સમ્પ્ર  
વ્યાખ્યાન,

વિવાહ માટે  
આગ્રહ કર-  
તા પિતા-  
જીને નેમિ-  
નાથ પ્રભુ  
આપેલો ઉ-  
ત્તર, અને  
દીક્ષા માટે  
તૈયારી.

॥૨૫૩॥

જાવ-દાણં દાહ્યાણં પરિભાઈતા ॥૧૭૨॥      જે સે વાસાણં પઢમે માસે દુષ્ણે પવ્ણે-સાવણસુદ્ધે,

તસ્સ ણં સાવણસુદ્ધસ્સ છટ્ટીપવ્ણે ણં, પુષ્ણહકાલસમયંસિ, ઉત્તરકુરાણ સીયાણ

દેવો તેવા પ્રકારની વિશિષ્ટ ગુણવાલી વાણી વડે પ્રભુને અભિનંદતા છતાં અને પ્રભુની સ્તુતિ કરતા છતાં આ પ્રમાણે બોલ્યા કે-“હે સમૃદ્ધિશાલી ! આપ જય પામો જય પામો, હે કલ્યાણવંત ! આપ જય પામો જય પામો, હે કામદેવને જીતનારા તથા સમસ્ત જંતુઓને અભયદાન દેનારા પ્રભુ ! આપ જયવંતા વર્તો, અને હમેશાંના મહોત્સવ માટે આપ ધર્મતીર્થ પ્રવર્તાવો” એ પ્રમાણે કહીને તે લોકાંતિક દેવો જય જય શબ્દ બોલે છે । શ્રીનેમિનાથ પ્રભુને પહેલેથી અનુપમ एवं અવધિજ્ઞાન અને અવધિદર્શન હતું, તે વડે પ્રભુ પોતાનો દીક્ષાકાલ જાણીને સુવર્ણાદિ સર્વ પ્રકારનું ધન યાચકોને આપે છે, એટલે વાર્ષિકદાન આપે છે । ( જાવ દાણં દાહ્યાણં પરિભાઈતા ) યાવત્ પોતાના ગોત્રીયોને સુવર્ણાદિક ધન ભાગે પડતું વહેંચી આપીને શ્રીનેમિનાથ પ્રભુ દીક્ષા લેવાને નીકળ્યા ॥ ૧૭૨ ॥

શ્રીનેમિનાથ પ્રભુ ક્યારે દીક્ષા લેવાને ચાલ્યા ? તે કહે છે-(જે સે વાસાણં પઢમે માસે) જે આ વર્ષાકાલનો પહેલો મહિનો, ( દુષ્ણે પવ્ણે-સાવણસુદ્ધે ) વર્ષાકાલનું ત્રીજું પક્ષવાડીયું, એટલે શ્રાવણ માસનું શુક્લ પક્ષવાડીયું, ( તસ્સ ણં સાવણસુદ્ધસ્સ છટ્ટીપવ્ણે ણં ) તે શ્રાવણમાસના શુક્લપક્ષવાડીયાની છઠી તિથિને વિષે, ( પુષ્ણહકાલસમયંસિ ) પૂર્વાહ્નિકાલસમયે ( ઉત્તરકુરાણ સીયાણ ) ઉત્તરકુરા નામની પાલશીમાં રત્નજડિત સુવર્ણના સિંહાસન પર બેઠા છતાં

कल्पवृक्ष  
भाषांतर-  
सह

॥ २५४ ॥

सदेव-मणुया-ऽसुराए परिसाए समणुगम्ममाणमग्गे जाव बारवईए नयरीए मज्झं मज्झेणं निग्गच्छइ ।  
निग्गच्छित्ता जेणेव रेवयए उज्जाणे तेणेव उवागच्छइ । उवागच्छित्ता असोगवरपायवस्स अहे सीयं  
ठावेइ । ठावित्ता सीयाओ पच्चोरुहइ । पच्चोरुहित्ता सयमेव आभरण-मल्लालंकारं ओमुयइ । ओमुइत्ता  
( सदेव-मणुया-ऽसुरा परिसाए समणुगम्ममाणमग्गे ) अने देवो मनुष्यो तथा असुरो सहित पर्वदा एटले  
लोकोना समुदाये करीने सम्यक् प्रकारे पाछळ गमन कराता एवा प्रभुने अगाडी चालता मंगलपाठको भाट-चारणो अने  
कुलना वडिल विमेरे खजनो अभिनंदन आपवा लाग्या के-‘हे कल्याणकारक ! तमे जय पामो जय पामो,  
संयमरूप धर्ममां तमोने निर्विघ्नपणुं थाओ’ इत्यादि कहीने कुलना वडिल विगेरे खजनो जय जय शब्द बोले छे ।  
( जाव-बारवईए नयरीए मज्झं मज्झेणं निग्गच्छइ ) यावत्-श्रीअरिष्टनेमि प्रभु द्वारका नगरीना मध्यभागमां थइने  
नीकळे छे । ( निग्गच्छित्ता ) नीकळीने ( जेणेव रेवयए उज्जाणे ) ज्यां रैवतक नामनुं उद्यान छे ( तेणेव उवागच्छइ )  
त्यां आवे छे । ( उवागच्छित्ता ) आवीने ( असोगवरपायवस्स अहे ) अशोक नामना उत्तम वृक्षनी नीचे ( सीयं  
ठावेइ ) पोतानी पालखी स्थापन करावे छे । ( ठावित्ता ) स्थापन करावीने ( सीयाओ पच्चोरुहइ ) पालखीमांथी  
नीचे उतरे छे । ( पच्चोरुहित्ता ) नीचे उत्तरीने ( सयमेव ) पोतानी मेळाएज ( आभरण-मल्लालंकारं ओमुयइ )  
आभूषण माला प्रमुख अलंकार उतारे छे । ( ओमुइत्ता ) अलंकार उतारीने

सप्तम  
व्याख्यान.

नेमिनाथ-  
प्रभुनो दी-  
क्षामहोत्स-  
व, प्रभुए  
क्यारे अने  
क्यां दीक्षा  
स्वीकारी ?

॥ २५४ ॥

સયમેવ પંચમુદ્રિયં લોયં કરેઈ । કરિત્તા છુટ્ટેણં ભત્તેણં અપાણણં ચિત્તાહિં નક્ષત્તેણં જોગ-  
 મુવાગણં એગં દેવદૂસમાદાય એગેણં પુરિસસહસ્સેણં સદ્ધિં મુંડે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિયં  
 પવ્વઈએ ॥ ૧૭૩ ॥ અરહા અરિદ્ધનેમી ચઉપન્નં રાહંદિયાઈં નિચ્ચં વોસટ્ટુકાએ ચિયત્તદેહે, તં ચેવ સવ્વં;  
 (સયમેવ પંચમુદ્રિયં લોયં કરેઈ) પોતાની મેઝાએજ પંચમુદ્રિ લોચ કરે છે । (કરિત્તા) પંચમુદ્રિ લોચ  
 કરીને (છુટ્ટેણં ભત્તેણં અપાણણં) નિર્જલ એવા છુટ્ટ તપ વડે યુક્ત થયા છતા, (ચિત્તાહિં નક્ષત્તેણં જોગમુવાગ-  
 ણં) ચિત્ત્રા નક્ષત્રમાં ચન્દ્રમાનો યોગ પ્રાપ્ત થયે છે તે (એગં દેવદૂસમાદાય) એક દેવદૂષ્ય વસ્ત્ર ગ્રહણ કરીને  
 (એગેણં પુરિસસહસ્સેણં સદ્ધિં) એકહજાર પુરુષોની સાથે (મુંડે ભવિત્તા) કેશનો લોચ કરવારૂપ દ્રવ્યથી  
 અને ક્રોધાદિ દૂર કરવારૂપ ભાવથી મુંડ થઈને (અગારાઓ) ગૃહવાસ થકી નીકળી (અણગારિયં પવ્વઈએ)  
 અનગારપણાને એટલે સાધુપણાને પામ્યા ॥ ૧૭૩ ॥

(અરહા અરિદ્ધનેમી) અર્હન્ શ્રીઅરિદ્ધનેમિએ (ચઉપન્નં રાહંદિયાઈં) દીક્ષા લીધા પછી ચોપન દિવસ સુધી  
 (નિચ્ચં) હમેશાં (વોસટ્ટુકાએ) કાયાની શુશ્રૂષા ત્યજી દીધેલી હોવાથી વોસરાવી છે કાયા જેમણે એવા,  
 (ચિયત્તદેહે) પરીષદોને સહન કરવાથી ત્યજી દીધી છે શરીર ઉપરની મમતા જેમણે એવા છતા દરેક પ્રકારના  
 ઉપસર્ગોને સહન કર્યા । (તં ચેવ સવ્વં) અહીં શ્રીમહાવીરસ્વામીના સંબંધમાં આવેલા પાઠ મુજબ સર્વ કહેવું ।



કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥ ૨૫૫ ॥

જાવ-પણપન્નગસ્સ રાઈંદિયસ્સ અંતરા વટ્ટમાણસ્સ જે સે વાસાણં તચ્ચે માસે, પંચમે પક્ખે-આસો-  
યવહુલે, તસ્સ ણં આસોયવહુલસ્સ પન્નરસીપક્ખે ણં, દિવસસ્સ પચ્છિમે ભાગે, ઉજ્જિતસેલસિહરે,  
ઘટ્ટલે-શરીર ઉપરની મમતા રહિત એવા શ્રીઅરિષ્ટનેમિ પ્રભુએ દેવો મનુષ્યો અને તિર્યંચોએ કરેલા અનુકૂલ  
તથા પ્રતિકૂલ ઉપસર્ગોને નિર્ભયપણે ક્રોધરહિતપણે અને દીનતારહિતપણે સહન કર્યાં । તેથી પ્રભુ ઈર્યાસમિતિ  
વિગેરે સમિતિવાળા, મન વચન અને કાયગુણિવાળા, તથા કર્મરૂપી શત્રુનો નાશ કરવાને ઉદ્યત થયા છતાં વિચરે  
છે । આવી રીતે જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રાદિ ગુણો વડે આત્માને ભાવતા છતાં શ્રીઅરિષ્ટનેમિ પ્રભુને ચોપન દિવસ  
વીતી ગયા । (જાવ-પણપન્નગસ્સ રાઈંદિયસ્સ) યાવત્ પંચાવનમા દિવસની (અંતરા વટ્ટમાણસ્સ) મધ્યમાં  
વર્તતા એવા શ્રીઅરિષ્ટનેમિ પ્રભુને (જે સે વાસાણં તચ્ચે માસે) જે આ વર્ષાકાલનો ત્રીજો મહિનો, (પંચમે પક્ખે-  
આસોયવહુલે) વર્ષાકાલનું પાંચમું પક્ષવાડીયું, ઘટ્ટલે આસો માસનું કૃષ્ણ પક્ષવાડીયું, (તસ્સ ણં આસોયવહુલસ્સ  
પન્નરસીપક્ખે ણં) તે આસો માસના કૃષ્ણપક્ષવાડીયાના પંદરમે દિવસે, (દિવસસ્સ પચ્છિમે ભાગે) દિવસના  
પાછલા ભાગમાં (ઉજ્જિતસેલસિહરે) ઉજ્જયંત-ઘટ્ટલે ગિરનાર નામના પર્વતના શિખર ઉપર

૧ ગુજરાતી ભાદરવા વદી અમાસને દિવસે ।

સસમ  
વ્યાખ્યાન .

નેમિનાથ પ્ર-  
ભુએ સ્વીકાર-  
રેલી દીક્ષા,  
પ્રભુનું નિર્મ-  
લ ચારિત્ર,  
પ્રભુને ઉત્પ-  
ન્ન થયેલું  
કેવલજ્ઞાન.

॥ ૨૫૫ ॥

वेडसपायवस्स अहे, अट्टमेणं भत्तेणं अपाणएणं, चित्ताहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं, ज्ञाणंत-  
रियाए वट्टमाणस्स अणंते अणुत्तरे जाव-केवलवरणाण-दंसणे समुप्पन्ने, जाव-जाणमाणे  
पासमाणे विहरइ ॥ १७४ ॥

(वेडसपायवस्स अहे) वेतस नामना वृक्षनी नीचे (अट्टमेणं भत्तेणं अपाणएणं) निर्जल एवा अट्टम तप  
वडे युक्त थया छता प्रभुने, (चित्ताहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं) चित्रा नक्षत्रमां चन्द्रमानो योग प्राप्त थये छते  
(ज्ञाणंतरियाए वट्टमाणस्स) शुक्ल ध्यानना मध्यभागमां वर्तता छता, एटले शुक्लध्यानना चार भेदोने विषे प्रथमना  
बे भेदोमां वर्तता एवा श्रीअरिष्टनेमि प्रभुने (अणंते अणुत्तरे) अनंत वस्तुना विषयवालुं अथवा अविनाशी, अने  
अनुत्तर एटले अनुपम एवुं (जाव-केवलवरणाण-दंसणे समुप्पन्ने) यावत्-प्रधान केवलज्ञान अने केवलदर्शन उत्पन्न  
थयुं । (जाव-जाणमाणे पासमाणे विहरइ) यावत्-सर्वलोकने विषे ते ते काले मन वचन अने काययोगमां  
यथायोग्य वर्तता एवा समग्र जीवोना अने धर्मास्तिकाय विगेरे सर्व अजीवोना समस्त पर्यायोने जाणता छता  
अने देखता छता विचरे छे ।

गिरनार उपर सहस्राश्रवन नामना उद्यानमां श्रीनेमिनाथ प्रभुने केवलज्ञान उत्पन्न थयुं, ते वखते उद्यान-  
पालके तत्काल कृष्णवासुदेव पासे जइ तेमने आ शुभ वधामणी आपी । उद्यानपालकना मुखथी प्रभुने केवलज्ञान

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥ ૨૫૬ ॥

ઉત્પન્ન થયેલું સાંભળી હર્ષિત થયેલા કૃષ્ણે તેને સાડી બાર ક્રોડ દ્રવ્ય આપ્યું, અને તત્કાલ મોટી સમૃદ્ધિ સાથે પ્રભુને વંદન કરવા આવ્યા । તે વચ્ચે રાજીમતી પણ પ્રભુને વંદન કરવા આવી । આ વચ્ચે પ્રભુની અમૃતમય દેશના સાંભળી પ્રતિબોધ પામેલા વરદત્ત નામના રાજાએ બે હજાર રાજાઓ સાથે પ્રભુ પાસે દીક્ષા લીધી । ત્યાર પછી કૃષ્ણે અંજલિ જોડી પ્રભુને પૂછ્યું કે—‘હે સ્વામી ! આપના ઉપર રાજીમતીનો આટલો વધો સ્નેહ છે તેનું શું કારણ ?’ । પ્રભુએ ધનવતીના ભવથી આરંભીને તેણીની સાથે પોતાના નવ ભવનો સંબંધ કહી સંભળાવ્યા કે—

“હે કૃષ્ણ વાસુદેવ ! પહેલા ભવમાં હું ધન નામે રાજપુત્ર હતો, તે વચ્ચે રાજીમતીનો જીવ ધનવતી નામની મારી પત્ની હતી ૧ । બીજા ભવમાં અમે વન્ને પહેલા દેવલોકમાં દેવ અને દેવી થયા હતા ૨ । ત્યાર પછી ત્રીજા ભવમાં હું ચિત્રગતિ નામે વિદ્યાધર થયો હતો, અને એ રત્નવતી નામની મારી સ્ત્રી થઈ હતી ૩ । ચોથા ભવમાં અમે વન્ને ચોથા દેવલોકમાં દેવ થયા હતા ૪ । પાંચમા ભવમાં હું અપરાજિત નામે રાજા થયો હતો, અને એ મારી પ્રિયતમા રાણી થઈ હતી ૫ । છઠ્ઠા ભવમાં અમે વન્ને અગીયારમા દેવલોકમાં દેવ થયા હતા ૬ । સાતમા ભવમાં હું શંખ નામે રાજા થયો હતો, અને એ યશોમતી નામની મારી રાણી થઈ હતી ૭ । આઠમા ભવમાં અમે વન્ને અપરાજિત દેવલોકમાં દેવ થયા હતા ૮ । તથા આ નવમા ભવમાં હું નેમિનાથ તીર્થંકર છું, અને એ રાજીમતી છે ૯ । હે હરિ ! આ પ્રમાણે પૂર્વ-ભવોના સંબંધને લીધે રાજીમતીનો મારા પર સ્નેહ છે” । ત્યાર પછી પ્રભુએ ત્યાંથી વિહાર કર્યો, અને ભિન્ન ભિન્ન સ્થળે

સમ  
વ્યાખ્યાન.

નેમિનાથ-  
પ્રભુને ઉત્પ-  
ન્ન થયેલું  
કેવલજ્ઞાન,  
કૃષ્ણના પ્ર-  
શ્નથી પ્રભુએ  
જણાવેલા  
પોતાના અને  
રાજીમતી  
ના પૂર્વભવ.

॥ ૨૫૬ ॥

विचरी अनेक भव्योने प्रतिबोधी अनुक्रमे पाछा रैवतक पर्वत पर समवसर्या । ते वखते अनेक राजकन्याजो सहित राजीमतीए अने प्रभुना भाइ रथनेमिए प्रभु पासे दीक्षा स्वीकारी ।

हवे एक वखते साध्वी श्रीराजीमती बीजी साध्वीओ साथे प्रभुने वंदन करवा गिरनार पर जती हती । मार्गमां चालतां अतिशय वरसाद थवाथी बीजी साध्वीओ जुदे जुदे स्थाने वींखराइ गइ । वरसादना जलथी भींजायेल वखवाळी राजीमती पण जलना उपद्रव रहित स्थानने शोधती छती एक गुफामां दाखल थइ, अने ते गुफामां पहेलेथी दाखल थयेला रथनेमिने न जाणती तेणीए पोतानां भींजायेलां वखो सूकववाने चोरे तरफ नाख्यां । देवांगनाओनां रूपनी पण हांसी करनारा सौंदर्यवाळी अने साक्षात् कामदेवनी स्त्री जेवी अति रमणीय एवी राजीमतीने वख रहित जोइ कामवश थयेला रथनेमि ते वखते पोतानुं मुनिपणुं भूली गया । श्रीनेमिनाथथी तिरस्कार पामेलो कामदेव ते वैरनो बदलो तेमना भाइ रथनेमि पासे जाणे लेवा आव्यो होयनी ! एवा नीच कामदेवे रथनेमिने मर्ममां हणया, अने कामचिह्नल बनेला रथनेमि कुललज्जा तथा धीरज छोडी राजीमतीने कहेवा लाग्या के—

“अयि सुन्दरि ! किं देहः, शोष्यते तपसा त्वया ? । सर्वाङ्गभोगसंयोग-योग्यः सौभाग्यसेवधिः ॥ १ ॥  
आगच्छ स्वेच्छया भद्रे !, कुर्वहे सफलं जनुः । आवामुभावपि प्रान्ते, चरिष्यावस्तपोविधिम् ॥ २ ॥”

कल्पसूत्र  
भार्यावर-  
सह  
॥ २५७ ॥

“हे सुंदरि ! सर्व अंगना भोगसंयोगने योग्य अने सौभाग्यना स्वजानारूप एवा आ तारा अनुपम देहने तुं तपस्या करी शा माटे शोषावी नाखे छे ? ॥ १ ॥ माटे हे भद्रे ! तारी इच्छाथी तुं अहीं आव, आपणे जन्म सफल करीए, अने पछी छेवटनी अवस्थामां आपणे वन्ने तपविधि आचरशुं” ॥ २ ॥ आवां वचनो सांभळी अने रथनेमिने जोइ महासती राजीमतीए तत्काल वखो वडे पोतानुं शरीर ढांकी दीधुं, अने अद्भुत धैर्य धरीने बोली के—  
“महानुभाव ! कोऽयं ते—ऽभिलाषो नरकाध्वनः ? । सर्व सावद्यमुत्सृज्य, पुनर्वाञ्छन्न लज्जसे ? ॥ १ ॥  
अगन्धनकुले जाता—स्तिर्यश्चो ये भुजङ्गमाः । तेऽपि नो वान्तमिच्छन्ति, त्वं नीचः किं ततोऽप्यसि ? ॥ २ ॥”  
“हे महानुभाव ! नरकना मार्गरूप आवो नीच अभिलाष तमे केम करो छो ? । सर्व सावद्य त्यजीने पाछा तेनी वांछा करता तमे शुं शरमाता नथी ? ॥ १ ॥ अरे ! अगंधन कुलमां उत्पन्न थयेला सर्पो जे तिर्यंच जातिना छे, तेओ पण प्राणांत थवा छतां वमेलाने पाछुं इच्छता नथी, तो शुं तमे ते तिर्यंचोथी पण नीच छो ? ॥ २ ॥  
तमे जाणो छो के तमारा भ्राताए मने वमन करी दीधेली छे, छतां मारो उपभोग करवाने इच्छतां तमोने कांइ विचार न आव्यो ? । रथनेमि ! समजो समजो, महा भाग्ययोगे मळेला आ मुनिव्रतनुं भान न भूलो” ।  
इत्यादि वाक्यो वडे राजीमतीए प्रतिबोधित करेला महामुनि रथनेमि पाछा शुभ ध्यानमां स्थिर थया, अने श्रीनेमिनाथ प्रभु पासे प्रायश्चित्त आलोची तीव्र तप तपी माक्षे गया ।

सप्तम  
व्याख्यान.  
रथनेमि अ-  
ने राजीम-  
तीए लीधे-  
ली दीक्षा,  
शुभध्यान-  
थी पतित  
थता रथने-  
मिने राजी-  
मतीए आपे-  
लो प्रति-  
बोध.  
॥ २५७ ॥

राजीमती पण विशुद्ध भावधी दीक्षा आराधी अंते मोक्षशय्या पर चढ्या, अने घणा कालधी प्रार्थित एवा श्रीनेमिनाथना शाश्वता संयोगने पाમ्या । महासती श्रीराजीमती चारसो वरस गृहवासमां रह्या, एक वरस छत्रस्थपणामां रह्या, अने पांचसो वरस केवलपर्याय पाळी मोक्षे गया ॥ १७४ ॥

अरहओ णं अरिट्टनेमिस्स अट्टारस गणा अट्टारस गणहरा हुत्था ॥ १७५ ॥ अरहओ णं अरिट्टनेमिस्स वरदत्तपामोक्खाओ अट्टारस समणसाहस्सीओ, उक्कोसिया समणसंपया हुत्था ॥ १७६ ॥ अरहओ णं अरिट्टनेमिस्स अज्जजक्खिणीपामोक्खाओ चत्तालीसं अज्जियासाहस्सीओ,

(अरहओ णं अरिट्टनेमिस्स) अर्हन् श्रीअरिष्टनेमि प्रभुने (अट्टारस गणा) अट्टार गण (अट्टारस गणहरा हुत्था) अने अट्टार गणधरो हता ॥ १७५ ॥ (अरहओ णं अरिट्टनेमिस्स) अर्हन् श्रीअरिष्टनेमिने (वरदत्तपामोक्खाओ) वरदत्त विगेरे (अट्टारस समणसाहस्सीओ) अट्टार हजार साधुओ हता, (उक्कोसिया समणसंपया हुत्था) प्रभुने साधुओनी उत्कृष्ट संपदा आटली थइ ॥ १७६ ॥ (अरहओ णं अरिट्टनेमिस्स) अर्हन् श्रीअरिष्टनेमिने (अज्जजक्खिणीपामोक्खाओ) आर्य एवी यक्षिणी विगेरे (चत्तालीसं अज्जियासाहस्सीओ) चालीस हजार आर्याओ एटले साध्वीओ हती,

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥૨૫૮॥

ઉક્કોસિયા અજિયાસંપયા હુત્થા ॥ ૧૭૭ ॥ અરહઓ ણં અરિટ્ટનેમિસ્સ નંદપામોક્ખાણં સમણો-  
વાસગાણં ઇગા સયસાહસ્સી અઉણત્તરિં ચ સહસ્સા, ઉક્કોસિયા સમણોવાસગાણં સંપયા હુત્થા  
॥ ૧૭૮ ॥ અરહઓ ણં અરિટ્ટનેમિસ્સ મહાસુવ્વયાપામોક્ખાણં સમણોવાસિયાણં તિણિણ  
સયસાહસ્સીઓ છત્તીસં ચ સહસ્સા, ઉક્કોસિયા સમણોવાસિયાણં સંપયા હુત્થા ॥ ૧૭૯ ॥  
અરહઓ ણં અરિટ્ટનેમિસ્સ

(ઉક્કોસિયા અજિયાસંપયા હુત્થા) પ્રભુને સાધ્વીઓની ઉત્કૃષ્ટ સંપદા આટલી થઈ ॥ ૧૭૭ ॥ (અરહઓ  
ણં અરિટ્ટનેમિસ્સ) અર્હન્ શ્રીઅરિષ્ટનેમિને (નંદપામોક્ખાણં સમણોવાસગાણં) નંદ વિગેરે શ્રાવકો (ઇગા સયસાહસ્સી  
અઉણત્તરિં ચ સહસ્સા) એક લાખ અને ઓગણોતેર હજાર હતા, (ઉક્કોસિયા સમણોવાસગાણં સંપયા હુત્થા)  
પ્રભુને શ્રાવકોની ઉત્કૃષ્ટ સંપદા આટલી થઈ ॥ ૧૭૮ ॥ (અરહઓ ણં અરિટ્ટનેમિસ્સ) અર્હન્ શ્રીઅરિષ્ટનેમિને  
(મહાસુવ્વયાપામોક્ખાણં) મહાસુવ્રતા વિગેરે (સમણોવાસિયાણં) શ્રાવિકાઓ (તિણિણ સયસાહસ્સીઓ છત્તીસં  
ચ સહસ્સા) ત્રણ લાખ અને છત્રીસ હજાર હતી, (ઉક્કોસિયા સમણોવાસિયાણં સંપયા હુત્થા) પ્રભુને શ્રાવિકાઓની  
ઉત્કૃષ્ટ સંપદા આટલી થઈ ॥ ૧૭૯ ॥ (અરહઓ ણં અરિટ્ટનેમિસ્સ) અર્હન્ શ્રીઅરિષ્ટનેમિને

સપ્તમ  
વ્યાખ્યાન.

મહાસત્તી  
રાજીમતીનું  
મોક્ષગમન,  
નેમિનાથ  
પ્રભુના પ-  
રિવારનું  
વર્ણન.

॥૨૫૮॥

चत्तारि सया चउइसपुव्वीणं अजिणाणं जिणसंकासाणं सबक्खरसन्निवाईणं जाव-संपया हुत्था ।  
पन्नरस सया ओहिनाणीणं, पन्नरस सया केवलनाणीणं, पन्नरस सया वेउवियाणं, दस सया  
विउलमईणं, अट्ट सया वाईणं, सोलस सया अणुत्तरोववाइयाणं, पन्नरस समणसया सिद्धा,

( चत्तारि सया चउइसपुव्वीणं ) चारसो चौदपूर्वीं हता । चौदपूर्वीं केवा ?-( अजिणाणं जिणसंकासाणं ) पोते  
असर्वज्ञ होवा लतां सर्वज्ञ सदश, ( सबक्खरसन्निवाईणं ) अकारादि सर्व अक्षरोना संयोगोने जाणवावाळा, ( जाव-  
संपया हुत्था ) यावत्-सर्वज्ञ पेठे साची प्ररूपणा करनारा, आवा प्रकारना चारसो चौदपूर्वीं हता । प्रभुने चौदपू-  
र्वीओनी उत्कृष्ट संपदा आटली थइ । ( पन्नरस सया ओहिनाणीणं ) अहंन् श्रीअरिष्टनेमिने पंदरसो अवधिज्ञानी-  
ओनी संपदा थइ, ( पन्नरस सया केवलनाणीणं ) पंदरसो केवलज्ञानीओनी संपदा थइ, ( पन्नरस सया वेउवियाणं )  
पंदरसो वैक्रियलब्धिवाळा मुनिओनी संपदा थइ, ( दस सया विउलमईणं ) एक हजार विपुलमति-मनःपर्यव-  
ज्ञानीओनी संपदा थइ, ( अट्ट सया वाईणं ) आठसो वादी एवा मुनिओनी संपदा थइ, ( सोलस सया अणुत्तरो-  
ववाइयाणं ) अने अनुत्तरविमानमां उत्पन्न थनारा सोळसो मुनिओनी उत्कृष्ट संपदा थइ । ( पन्नरस समणसया  
सिद्धा ) श्रीअरिष्टनेमि प्रभुना पंदरसो साधुओ मुक्ति पाम्या,



કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥૨૫૯॥

તીસં અજિયાસયાઈં સિદ્ધાઈં ॥ ૧૮૦ ॥

અરહઓ ણં અરિટ્ટનેમિસ્સ દુવિહા અંતગડભૂમી હુત્થા । તં જહા-જુગંતગડભૂમી ય પરિયાયંતગડ-  
ભૂમી ય । જાવ અટ્ટમાઓ પુરિસજુગાઓ જુગંતગડભૂમી । દુવાસપરિયાણ અંતમકાસી ॥ ૧૮૧ ॥

(તીસં અજિયાસયાઈં સિદ્ધાઈં) અને ત્રીશ સો ઇટલે ત્રણ હજાર સાધ્વીઓ મુક્તિ પામી ॥ ૧૮૦ ॥

(અરહઓ ણં અરિટ્ટનેમિસ્સ) અર્હન્ શ્રીઅરિટ્ટનેમિને (દુવિહા અંતગડભૂમી હુત્થા) બે પ્રકારની અંતકૃદ-  
ભૂમિ થઈ । ઇટલે શ્રીનેમિનાથ પ્રભુના શાસનમાં મોક્ષગામીઓને મોક્ષે જવાના કાલની મર્યાદા બે પ્રકારે થઈ ।  
(તં જહા-) તે આ પ્રમાણે-(જુગંતગડભૂમી ય પરિયાયંતગડભૂમી ય) યુગાંતકૃદ્ભૂમિ અને પર્યાયાંતકૃદ્ભૂમિ । યુગ ઇટલે  
ગુરુ શિષ્ય પ્રશિષ્યાદિ ક્રમસર વર્તતા પટ્ટધર પુરુષો, તેઓ વડે પ્રમિત-મર્યાદિત જે મોક્ષગામીઓનો મોક્ષે જવાનો  
કાલ, તે યુગાંતકૃદ્ભૂમિ કહેવાય । પર્યાય ઇટલે પ્રભુનો કેવલિપણાનો કાલ, તેને આશ્રીને જે મોક્ષગામીઓનો  
મોક્ષે જવાનો કાલ, તે પર્યાયાંતકૃદ્ભૂમિ કહેવાય । (જાવ અટ્ટમાઓ પુરિસજુગાઓ જુગંતગડભૂમી) શ્રીનેમિનાથ  
પ્રભુના આઠમા પુરુષયુગ સુધી યુગાંતકૃદ્ભૂમિ થઈ, ઇટલે પ્રભુથી આરંભી તેમના પટ્ટધર આઠમા પુરુષ સુધી  
મોક્ષમાર્ગ ચાલુ રહ્યો । હવે પર્યાયાંતકૃદ્ભૂમિ કહે છે-(દુવાસપરિયાણ અંતમકાસી) બે વરસ સુધીનો છે  
કેવલિપણાનો પર્યાય જેમને એવા શ્રીનેમિનાથ પ્રભુ થયે છતાં કોઈ કેવલીએ સંસારનો અંત કર્યો, ઇટલે

સત્તમ  
વ્યાખ્યાન.

નેમિનાથ  
પ્રભુના પરિ-  
વારનું વર્ણ-  
ન, મુક્તિ  
પામેલા સા-  
ધુ-સાધ્વી-  
ઓની સં-  
ખ્યા, બે પ્ર-  
કારની અં-  
તકૃદ્ભૂમિ.

॥૨૫૯॥

તેણં કાલેણં તેણં સમણં અરહા અરિટ્ટનેમી તિણિણ વાસસયાઈં કુમારવાસમજ્ઞે વસિત્તા,  
ચઉપ્પન્નં રાઈંદિયાઈં છઉમત્થપરિયાયં પાઉણિત્તા, દેસૂણાઈં સત્ત વાસસયાઈં કેવલિપરિયાયં  
પાઉણિત્તા, પહિપુણ્ણાઈં સત્ત વાસસયાઈં સામણ્ણપરિયાયં પાઉણિત્તા, ઇગં વાસસહસ્સં સઘાઉયં  
પાલહિત્તા, સ્વીણે વેયણિજ્ઞા-ડડઉય-નામ-ગુત્તે, ઇમીસે ઓસપ્પિણીણ,

શ્રીનેમિનાથ પ્રભુને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયા પછી બે વરસે મોક્ષમાર્ગ ચાલુ થયો ॥ ૧૮૧ ॥

( તેણં કાલેણં તેણં સમણં ) તે કાલે અને તે સમયે ( અરહા અરિટ્ટનેમી ) અર્હન્ શ્રીઅરિટ્ટનેમિ ( તિણિણ વાસસ-  
યાઈં ) વ્રણસો વરસ સુધી ( કુમારવાસમજ્ઞે ) કુમારાવસ્થાની મધ્યમાં ( વસિત્તા ) રહીને, ( ચઉપ્પન્નં રાઈંદિયાઈં )  
ચોપન દિવસ સુધી ( છઉમત્થપરિયાયં પાઉણિત્તા ) છઠ્ઠાથ પર્યાય પાઠીને, ( દેસૂણાઈં સત્ત વાસસયાઈં ) દેશ ઝુણા  
સાતસો વરસ સુધી ઇટલે ચોપન દિવસ ઓછા સાતસો વરસ સુધી ( કેવલિપરિયાયં પાઉણિત્તા ) કેવલિપર્યાય  
પાઠીને, ( પહિપુણ્ણાઈં સત્ત વાસસયાઈં ) એકંદર પરિપૂર્ણ સાતસો વરસ સુધી ( સામણ્ણપરિયાયં પાઉણિત્તા )  
શ્રામણ્યપર્યાય-ચારિત્રપર્યાય પાઠીને, ( ઇગં વાસસહસ્સં સઘાઉયં પાલહિત્તા ) સર્વ મઠી કુલ એક હજાર વરસ  
સુધી પોતાનું સર્વ આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને, ( સ્વીણે વેયણિજ્ઞા-ડડઉય-નામ-ગુત્તે ) વેદનીય આયુ નામ અને ગોત્ર એ  
ચાર ભવોપગ્રાહી કર્મો ક્ષીણ થયે છતે, ( ઇમીસે ઓસપ્પિણીણ ) આ અવસર્પિણીમાં

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાતર-  
સહ

॥ ૨૬૦ ॥

દૂસમસુસમાએ સમાએ વહુવિઙ્કંતાએ, જે સે ગિમ્હાણં ચઉત્થે માસે અટ્ટમે પક્ષે-  
આસાઢસુદ્ધે, તસ્સ ણં આસાઢસુદ્ધસ્સ અટ્ટમીપક્ષે ણં, ઉપ્પિં ઉજ્જિતસેલસિહરંસિ, પંચહિં છત્તીસેહિં  
અણગારસએહિં સદ્ધિં, માસિણં ભત્તેણં અપાણણં, ચિત્તાનક્ખત્તેણં જોગમુવાગણં, પુવ્વરત્તા-  
વરત્તકાલસમયંસિ, નેસજ્જિએ કાલગએ [ ગ્રન્થાગ્રં ૮૦૦ ] જાવ-સવ્વદુક્ખપ્પહીણે ॥ ૧૮૨ ॥

( દૂસમસુસમાએ સમાએ વહુવિઙ્કંતાએ ) દુપમસુપમા નામનો ચોથો આરો ઘણો સ્વરો ગયા વાદ ( જે સે ગિમ્હાણં  
ચઉત્થે માસે ) જે આ ગ્રીષ્મકાલનો ચોથો મહિનો, ( અટ્ટમે પક્ષે-આસાઢસુદ્ધે ) ગ્રીષ્મકાલનું આઠમું પક્ષવાડીયું,  
એટલે અસાઢ માસનું શુક્લ પક્ષવાડીયું, ( તસ્સ ણં આસાઢસુદ્ધસ્સ અટ્ટમીપક્ષે ણં ) તે અસાઢ માસના શુક્લ  
પક્ષવાડીયાની આઠમની તિથિને વિષે, ( ઉપ્પિં ઉજ્જિતસેલસિહરંસિ ) ઉજ્જયંત એટલે ગિરનાર નામના પર્વતના શિખર  
ઉપર ( પંચહિં છત્તીસેહિં અણગારસએહિં સદ્ધિં ) પાંચસો છત્રીશ સાધુઓ સાથે શ્રીનેમિનાથ પ્રભુ ( માસિણં ભત્તેણં  
અપાણણં ) નિર્જલ માસિકભક્ત એટલે માસક્ષપણ તપ વડે યુક્ત થયા છતા, ( ચિત્તાનક્ખત્તેણં જોગમુવાગ-  
ણં ) ચિત્રા નક્ષત્રમાં ચન્દ્રનો યોગ પ્રાપ્ત થયે છતે, ( પુવ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ ) મધ્યરાત્રિને વિષે ( નેસજ્જિએ )  
પન્નાસને બેઠા થકા ( કાલગએ ) કાલધર્મ પામ્યા, ( જાવ-સવ્વદુક્ખપ્પહીણે ) યાવત્-સર્વદુઃસ્વથી મુક્ત થયા ॥ ૧૮૨ ॥

સપ્તમ  
વ્યાખ્યાન.

નેમિનાથ  
પ્રશ્નનો  
કુમારવાસ  
હવ્વસ્થ  
પર્યાય અને  
કેવલિપર્યા-  
ય, પ્રશ્નનું  
મોક્ષગમન.

॥ ૨૬૦ ॥

અરહઓ પં અરિટ્ટનેમિસ્સ કાલગયસ્સ જાવ-સવ્વદુક્ખપ્પહીણસ્સ ચરુસીઈં વાસસહસ્સાઈં વિઠ્ઠકંતાઈં । પંચાસીઈમસ્સ વાસસહસ્સસ્સ નવ વાસસયાઈં વિઠ્ઠકંતાઈં । દસમસ્સ ય વાસસયસ્સ અયં અસીઈમે સંવચ્છરે કાલે ગચ્છઈ ॥ ૧૮૩ ॥

( અરહઓ પં અરિટ્ટનેમિસ્સ કાલગયસ્સ જાવ-સવ્વદુક્ખપ્પહીણસ્સ ) કાલધર્મ પામેલા યાવત્ સર્વદુઃખથી મુક્ત થયેલા એવા અર્હન્ શ્રીઅરિટ્ટનેમિના નિર્વાણકાલથી (ચરુસીઈં વાસસહસ્સાઈં વિઠ્ઠકંતાઈં) ચોરાશી હજાર વરસ વ્યતીત થયાં । ( પંચાસીઈમસ્સ વાસસહસ્સસ્સ ) પંચાશીમા હજાર વરસના પળ ( નવ વાસસયાઈં વિઠ્ઠકંતાઈં ) નવસો વરસ વ્યતીત થયાં । ( દસમસ્સ ય વાસસયસ્સ ) અને પંચાશીમા હજારના દસમા સૈકાનો ( અયં અસીઈમે સંવચ્છરે કાલે ગચ્છઈ ) આ પંચીમો સંવત્સરકાલ જાય છે । એટલે શ્રીનેમિનાથ પ્રભુના નિર્વાણ પછી ચોરાશી હજાર નવસો પંચીમે વરસે શ્રીકલ્પસૂત્ર પુસ્તકારૂઢ થયું અથવા વંચાયું । કેમકે-શ્રીનેમિનાથ પ્રભુના નિર્વાણ પછી ચોરાશી હજાર વરસે શ્રીમહાવીર પ્રભુનું નિર્વાણ થયું, અને શ્રીમહાવીર પ્રભુના નિર્વાણ પછી નવસો પંચીમે વરસે પુસ્તકવાચનાદિ થયું ॥ ૧૮૩ ॥

॥ શ્રીનેમિનાથચરિત્રં સમાપ્તમ્ ॥

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ २६१ ॥

हवे ग्रन्थविस्तारना भयथी पछीना अनुक्रमे श्रीनमिनाथथी शरु करी श्रीअजितनाथ सुधीना जिनेश्वरोना फक्त  
आंतराना कालनुं प्रमाण कहे छे—

नमिस्स णं अरहओ कालगयस्स जाव सबदुक्खप्पहीणस्स पंच वाससयसहस्साइं चउरासीइं  
च वाससहस्साइं नव वाससयाइं विइकंताइं । दसमस्स य वाससयस्स अयं असीइमे संवच्छरे  
काले गच्छइ ( २१ ) ॥ १८४ ॥ मुणिसुव्वयस्स णं अरहओ जाव सबदुक्खप्पहीणस्स

( नमिस्स णं अरहओ कालगयस्स जाव सबदुक्खप्पहीणस्स ) कालधर्म पामेला यावत् सर्व दुःखथी मुक्त  
थयेला अहंन् श्रीनमिनाथना निर्वाणकालथी ( पंच वाससयसहस्साइं चउरासीइं च वाससहस्साइं नव वाससयाइं  
विइकंताइं ) पांच लाख चोराशी हजार अने नवसो वरस व्यतीत थयां । ( दसमस्स य वाससयस्स ) अने  
पंचाशीमा हजारना दसमा सैकानो ( अयं असीइमे संवच्छरे काले गच्छइ ) आ एंशीमो संवत्सरकाल जाय छे ।  
एटले श्रीनमिनाथना निर्वाण पछी पांच लाख वरसे श्रीनेमिनाथनुं निर्वाण थयुं, त्यार पछी चोराशी हजार  
नवसो एंशी वरसे पुस्तकवाचनादि थयुं ( २१ ) ॥ १८४ ॥

( मुणिसुव्वयस्स णं अरहओ जाव सबदुक्खप्पहीणस्स ) सर्व दुःखथी मुक्त अहंन् श्रीमुनिसुव्वतना निर्वाणकालथी

सप्तम  
व्याख्यान.

तीर्थकरोना  
तथा पुस्त-  
कवाचना-  
दिना आंत-  
रा, नेमिना-  
थ नमिनाथ  
अने मुनिसु-  
व्रत स्वामी.

२२-२०

॥ २६१ ॥

इकारस वाससयसहस्साइं चउरासीइं च वाससहस्साइं नव वाससयाइं विइकंताइं । दसमस्स  
य वाससयस्स अयं असीइमे संवच्छरे काले गच्छइ ( २० ) ॥ १८५ ॥

मल्लिस्स णं अरहओ जाव सव्वदुक्खप्पहीणस्स

( इकारस वाससयसहस्साइं चउरासीइं च वाससहस्साइं नव वाससयाइं विइकंताइं ) अगीयार लाख चोराशी  
हजार अने नवसो वरस व्यतीत थयां । ( दसमस्स य वाससयस्स ) अने दसमा सैकानो ( अयं असीइमे संवच्छरे  
काले गच्छइ ) आ एंशीमो संवत्सरकाल जायं छे । एटले श्रीमुनिसुव्रतना निर्वाण पछी छ लाख वरसे श्रीनमि-  
नाथनुं निर्वाण थयुं, त्यार बाद पांच लाख चोराशी हजार नवसो एंशी वरसे पुस्तकवाचनादि थयुं ( २० ) ॥ १८५ ॥  
( मल्लिस्स णं अरहओ जाव सव्वदुक्खप्पहीणस्स ) सर्व दुःखथी मुक्त अहंन् श्रीमल्लिनाथना निर्वाणकालथी

१ श्रीमुनिसुव्रतना निर्वाण पछी छ लाख वरसे श्रीनमिनाथनु निर्वाण थयु, त्यार पछी पाच लाख चोराशी हजार वरसे श्रीमहावीरनु  
निर्वाण थयु, अने त्यार पछी नवसो एशी वरसे पुस्तकवाचनादि थयु । अहीं श्रीमुनिसुव्रतना निर्वाणथी पुस्तकवाचनादिना आतराना  
वरसनी एकदर कुल सख्या गणता अगीयार लाख चोराशी हजार नवसो एशी वरस थया, ते कुल सख्या सूत्रकारे दर्शावी छे । आवी  
रीते दरेक ठेकाणे समजी लेवु ।

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥ ૨૬૨ ॥

પણ્ણટ્ટિં વાસસયસહસ્સાઈં ચઠરાસીઈં ચ વાસસહસ્સાઈં નવ વાસસયાઈં વિઙ્કંતાઈં । દસમસ્સ ય વાસસયસ્સ અયં અસીઈમે સંવચ્છરે કાલે ગચ્છઈ ( ૧૯ ) ॥ ૧૮૬ ॥

અરસ્સ ણં અરહઓ જાવ સવ્વદુક્ખપ્પહીણસ્સ એગે વાસકોઢિસહસ્સે વિઙ્કંતે । સેસં જહા મહ્લિસ્સ, તં ચ એયં-પંચસટ્ઠિં લક્ખા ચઠરાસીઈં ચ વાસસહસ્સાઈં વિઙ્કંતાઈં,

( પણ્ણટ્ટિં વાસસયસહસ્સાઈં ચઠરાસીઈં ચ વાસસહસ્સાઈં નવ વાસસયાઈં વિઙ્કંતાઈં ) પાંસઠ લાખ ચોરાશી હજાર અને નવસો વરસ વ્યતીત થયાં । ( દસમસ્સ ય વાસસયસ્સ ) અને દસમા સૈકાનો ( અયં અસીઈમે સંવચ્છરે કાલે ગચ્છઈ ) આ એંશીમો સંવત્સરકાલ જાય છે । એટલે શ્રીમહિનાથના નિર્વાણ પછી ચોપન લાખ વરસે શ્રીમુનિસુવ્રતનું નિર્વાણ થયું । ત્યાર પછી અગીયાર લાખ ચોરાશી હજાર નવસો એંશી વરસે પુસ્તકવાચનાદિ થયું ( ૧૯ ) ॥ ૧૮૬ ॥

( અરસ્સ ણં અરહઓ જાવ સવ્વદુક્ખપ્પહીણસ્સ ) સર્વ દુઃખથી મુક્ત અર્હન્ શ્રીઅરનાથના નિર્વાણ કાલથી ( એગે વાસકોઢિસહસ્સે વિઙ્કંતે ) એક હજાર કોટિ વરસ વ્યતીત થયાં । ( સેસં જહા મહ્લિસ્સ ) બાકીના કાલનો પાઠ શ્રીમહિનાથ પેટે સમજવો, ( તં ચ એયં ) અને તે આ પ્રમાણે-( પંચસટ્ઠિં લક્ખા ચઠરાસીઈં ચ વાસસહસ્સાઈં વિઙ્કંતાઈં ) પાંસઠ લાખ અને ચોરાશી હજાર વરસ વ્યતીત થયાં, અર્થાત્ શ્રીઅરનાથના નિર્વાણ પછી એક હજાર કોટિ

સપ્તમ  
વ્યાખ્યાન.

તીર્થકરોના  
તથા પુસ્ત-  
કવાચના-  
દિના આંત-  
રા, મુનિસુ-  
વ્રત મહ્લિ-  
નાથ અને  
અરનાથ.  
૨૦-૧૮

॥ ૨૬૨ ॥

तम्मि समए महावीरो निव्वुओ । तओ परं नव वाससयाइं विइक्कंताइं, दसमस्स य वाससयस्स  
अयं असीइमे संवच्छरे काले गच्छइ । एवं अग्गओ जाव सेयंसो ताव दट्ठवं । ( १८ ) ॥ १८७ ॥  
कुंथुस्स णं अरहओ जाव सब्बदुक्खप्पहीणस्स एगे चउभागपलिओवमे विइक्कंते । पंचसट्ठि  
च सयसहस्सा, सेसं जहा मल्लिस्स ( १७ ) ॥ १८८ ॥

पांसठ लाख अने चोराशी हजार वरस व्यतीत थयां, ( तम्मि समए महावीरो निव्वुओ ) ते समये श्रीमहावीर  
निर्वाण पाम्प्या । ( तओ परं ) त्थार पछी ( नव वाससयाइं विइक्कंताइं ) नवसो वरस व्यतीत थयां, ( दसमस्स  
य वाससयस्स ) अने दसमा सैकानो ( अयं असीइमे संवच्छरे काले गच्छइ ) आ एंशीमो संवत्सर काल जाय छे ।  
( एवं अग्गओ जाव सेयंसो ताव दट्ठवं ) आ प्रमाणे पाठनो क्रम अगाडीना सूत्रोमां पण श्रीश्रेयांसनाथ सुधी  
समजवो । तात्पर्य के-श्रीअरनाथना निर्वाण पछी एक हजार कोटि वरसे श्रीमल्लिनाथनुं निर्वाण थयुं, त्थार  
पछी पांसठ लाख चोराशी हजार नवसो एंशी वरसे पुस्तकवाचनादि थयुं ( १८ ) ॥ १८७ ॥

( कुंथुस्स णं अरहओ जाव सब्बदुक्खप्पहीणस्स ) सर्वदुःखथी मुक्त अईन् श्रीकुंथुनाथना निर्वाणकालथी ( एगे  
चउभागपलिओवमे विइक्कंते ) एक पल्लोपमनो चोथो भाग व्यतीत थयो । ( पंचसट्ठि च सयसहस्सा सेसं जहा  
मल्लिस्स ) त्थार पछी पांसठ लाख वरस विगेरे पाठ श्रीमल्लिनाथ पेठे समजवो । एटले श्रीकुंथुनाथना निर्वाण पछी



कल्पवृक्ष  
माषांतर-  
सह

॥ २६३ ॥

संतिस्स अरहओ जाव सव्वदुक्खप्पहीणस्स एगे चउभागूणे पलिओवमे विइकंते । पण्णट्ठिं च,  
सेसं जहा मल्लिस्स ( १६ ) ॥ १८९ ॥

धम्मस्स णं अरहओ जाव सव्वदुक्खप्पहीणस्स तिण्णि सागरोवमाइं विइकंताइं ।

एक हजार कोटि वरस न्यून एवो एक पल्योपमनो चोथो भाग व्यतीत थयो त्यारे श्रीअरनाथनुं निर्वाण  
थयुं । त्यार पछी एक हजार कोटि पांसठ लाख चोराशी हजार नवसो एंशी वरसे पुस्तकवाचनादि थयुं  
( १७ ) ॥ १८८ ॥ ( संतिस्स णं अरहओ जाव सव्वदुक्खप्पहीणस्स ) सर्वदुःखथी मुक्त अर्हन् श्रीशांतिनाथना निर्वाण-  
कालथी ( एगे चउभागूणे पलिओवमे विइकंते ) चतुर्थ भाग न्यून एवो एक पल्योपम एटले पोणो पल्योपम  
व्यतीत थयो । ( पण्णट्ठिं च सेसं जहा मल्लिस्स ) त्यार पछी पांसठ लाख वरस विगेरे बाकीनो पाठ श्रीमल्लि-  
नाथ पेठे समजवो । एटले श्रीशांतिनाथना निर्वाण पछी अर्ध पल्योपम व्यतीत थयो त्यारे श्रीकुंथुनाथनुं निर्वाण  
थयुं । त्यार पछी पल्योपमनो चोथो भाग-पा पल्योपम तथा पांसठ लाख चोराशी हजार नवसो एंशी वरसे  
पुस्तकवाचनादि थयुं ( १६ ) ॥ १८९ ॥ ( धम्मस्स णं अरहओ जाव सव्वदुक्खप्पहीणस्स ) सर्व दुःखथी  
मुक्त अर्हन् श्रीधर्मनाथना निर्वाणकालथी ( तिण्णि सागरोवमाइं विइकंताइं ) ऋण सागरोपम व्यतीत थया ।

सप्तम  
व्याख्यान.

तीर्थकरोना  
तथा पुस्त-  
कवाचना-  
दिना आंत-  
रा, अरनाथ  
कुंथुनाथ  
शांतिनाथ  
अने धर्म-  
नाथ.

१८-१५  
॥ २६३ ॥

पण्णट्ठिं च, सेसं जहा मल्लिस्स ( १५ ) ॥ १९० ॥

अणंतस्स णं अरहओ जाव

सव्वदुक्खप्पहीणस्स सत्त सागरोवमाइं विइक्कंताइं । पण्णट्ठिं च, सेसं जहा मल्लिस्स ( १४ ) ॥ १९१ ॥

विमलस्स णं अरहओ जाव सव्वदुक्खप्पहीणस्स सोलस सागरोवमाइं विइक्कंताइं ।

( पण्णट्ठिं च सेसं जहा मल्लिस्स ) त्यार पळी पांसठ लाख वरस विगेरे बाकीनो पाठ श्रीमल्लिनाथ पेठे समजवो । एटले श्रीधर्मनाथना निर्वाण पळी पोणो पल्योपम न्यून एवा त्रण सागरोपम व्यतीत थया त्यारे श्रीशांतिनाथनुं निर्वाण थयुं । त्यार पळी पोणो पल्योपम तथा पांसठ लाख चोराशी हजार नवसो एंशी वरसे पुस्तकवाचनादि थयुं ( १५ ) ॥ १९० ॥

( अणंतस्स णं अरहओ जाव सव्वदुक्खप्पहीणस्स ) सर्व दुःखथी मुक्त अहंन् श्रीअनंतनाथना निर्वाणकालथी ( सत्त सागरोवमाइं विइक्कंताइं ) सात सागरोपम व्यतीत थया ।

( पण्णट्ठिं च सेसं जहा मल्लिस्स ) त्यार पळी पांसठ लाख वरस विगेरे बाकीनो पाठ श्रीमल्लिनाथ पेठे समजवो । एटले श्रीअनंतनाथना निर्वाण पळी चार सागरोपम व्यतीत थया त्यारे श्रीधर्मनाथनुं निर्वाण थयुं । त्यार पळी त्रण सागरोपम तथा पांसठ लाख चोराशी हजार नवसो एंशी वरसे पुस्तकवाचनादि थयुं ( १४ ) ॥ १९१ ॥

( विमलस्स णं अरहओ जाव सव्वदुक्खप्पहीणस्स ) सर्व दुःखथी मुक्त अहंन् श्रीविमलनाथना निर्वाणकालथी ( सोलस सागरोवमाइं विइक्कंताइं ) सोळ सागरोपम व्यतीत थया ।

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥२६४॥

पण्णट्ठिं च, सेसं जहा मल्लिस्स ( १३ ) ॥ १९२ ॥ वासुपुज्जस्स णं अरहओ जाव सब्बदुक्ख-  
प्पहीणस्स छायालीसं सागरोवमाइं विइकंताइं । पण्णट्ठिं च, सेसं जहा मल्लिस्स ( १२ ) ॥ १९३ ॥  
सिज्जंसस्स णं अरहओ जाव सब्बदुक्खप्पहीणस्स एगे सागरोवमसए विइकंते ।

( पण्णट्ठिं च सेसं जहा मल्लिस्स ) त्थार पळी पांसठ लाख वरस विगेरे बाकीनो पाठ श्रीमल्लिनाथ पेठे  
समजवो । एटले श्रीविमलनाथना निर्वाण पळी नव सागरोपम व्यतीत थया त्थारे श्रीअनंतनाथनुं निर्वाण थयुं ।  
त्थार पळी सात सागरोपम तथा पांसठ लाख चोराशी हजार नवसो एंशी वरसे पुस्तकवाचनादि थयुं ( १३ ) ॥ १९२ ॥

( वासुपुज्जस्स णं अरहओ जाव सब्बदुक्खप्पहीणस्स ) सर्वदुःखथी मुक्त अहंन् श्रीवासुपूज्यना निर्वाणकालथी  
( छायालीसं सागरोवमाइं विइकंताइं ) छेतालीश सागरोपम व्यतीत थया । ( पण्णट्ठिं च सेसं जहा मल्लिस्स )  
त्थार पळी पांसठ लाख वरस विगेरे बाकीनो पाठ श्रीमल्लिनाथ पेठे समजवो । एटले श्रीवासुपूज्यना निर्वाण पळी त्रीश  
सागरोपम व्यतीत थया त्थारे श्रीविमलनाथनुं निर्वाण थयुं । त्थार पळी सोळ सागरोपम तथा पांसठ लाख चोराशी  
हजार नवसा एंशी वरसे पुस्तकवाचनादि थयुं ( १२ ) ॥ १९३ ॥

( सिज्जंसस्स णं अरहओ जाव सब्बदुक्खप्पहीणस्स ) सर्वदुःखथी मुक्त अहंन् श्रीश्रेयांसनाथना निर्वाणकालथी  
( एगे सागरोवमसए विइकंते ) एक सो सागरोपम व्यतीत थया ।

सप्तम  
व्याख्यान.

तीर्थकरोना  
तथा पुस्त-  
कवाचना-  
दिना आं-  
तरा, धर्म-  
नाथ अनंत-  
नाथ विम-  
लनाथ वा-  
सुपूज्य अने  
श्रेयांसनाथ  
१५-११  
॥२६४॥

पण्णट्ठिं च, सेसं जहा मल्लिस्स ( ११ ) ॥ १९४ ॥

सीयलस्स णं अरहओ जाव

सव्वदुक्खप्पहीणस्स एगा सागरोवमकोडी तिवासअद्धनवममासाहियबायालीसवाससहस्सेहिं  
ऊणिया विइक्कंता, एयम्मि समए महावीरो निवुओ । तओवि य णं परं नव वाससयाइं विइक्कंताइं,

(पण्णट्ठिं च सेसं जहा मल्लिस्स) त्थार पछी पांसठ लाख वरस विगेरे बाकीनो पाठ श्रीमल्लिनाथ पेठे समजवो । एटले  
श्रीश्रेयांसनाथना निर्वाण पछी चोपन सागरोपम व्यतीत थया त्तारे श्रीवासुपूज्यनुं निर्वाण थयुं । त्तार पछी  
छेंतालीश सागरोपम तथा पांसठ लाख चोराशी हजार नवसो एंशी वरसे पुस्तकवाचनादि थयुं ( ११ ) ॥ १९४ ॥

( सीयलस्स णं अरहओ जाव सव्वदुक्खप्पहीणस्स ) सर्व दुःखथी मुक्त अर्हन् श्रीशीतलनाथना निर्वाणकालथी  
( एगा सागरोवमकोडी तिवासअद्धनवममासाहियबायालीसवाससहस्सेहिं ऊणिया विइक्कंता ) बेंतालीश हजार  
त्रण वरस अने साडा आठ मास न्यून एवा एक कोटि सागरोपम व्यतीत थया, ( एयम्मि समए महावीरो  
निवुओ ) ए समये श्रीमहावीर प्रभु निर्वाण पाप्म्या । ( तओवि य णं परं ) त्तार पछी पण ( नव वाससयाइं  
विइक्कंताइं ) नवसो वरस व्यतीत थयां,

१ पासठ लाख चोराशी हजार नवसो एंशी वरसे पुस्तकवाचनादि थयु, ए पाठ समजवो ।

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥૨૬૫॥

દસમસ્સ ય વાસસયસ્સ અયં અસીદ્દમે સંવચ્છરે કાલે ગચ્છઈ (૧૦) ॥૧૯૫॥ સુવિહિસ્સ ણં અરહઓ  
જાવ સવ્વદુક્ખપ્પહીણસ્સ દસ સાગરોવમકોડીઓ વિઙ્કંતાઓ, સેસં જહા સીયલસ્સ । તં ચ દ્દમં—  
( દસમસ્સ ય વાસસયસ્સ ) અને દસમા સૈકાનો ( અયં અસીદ્દમે સંવચ્છરે કાલે ગચ્છઈ ) આ એંશીમો સંવત્સર  
કાલ જાય છે । એટલે શ્રીશીતલનાથના નિર્વાણ પછી સો સાગરોપમ છાસઠ લાખ અને છઠ્ઠીશ હજાર વરસ ન્યૂન  
એવા એક કોટિ સાગરોપમે શ્રીશ્રેયાંસનાથનું નિર્વાણ થયું, ત્યાર પછી બેતાલીશ હજાર ત્રણ વરસ અને સાઢા આઠ  
માસ ન્યૂન એવા સો સાગરોપમ છાસઠ લાખ અને છઠ્ઠીશ હજાર વરસે શ્રીમહાવીરનું નિર્વાણ થયું, અને ત્યાર  
પછી નવસો એંશી વરસે પુસ્તકવાચનાદિ થયું ( ૧૦ ) ॥ ૧૯૫ ॥  
( સુવિહિસ્સ ણં અરહઓ જાવ સવ્વદુક્ખપ્પહીણસ્સ ) સર્વદુઃખથી મુક્ત અર્હન્ શ્રીસુવિધિનાથના નિર્વાણકાલથી  
( દસ સાગરોવમકોડીઓ વિઙ્કંતાઓ ) દસ કોટિ સાગરોપમ વ્યતીત થયા, ( સેસં જહા સીયલસ્સ ) બાકીનો  
પાંઠ શ્રીશીતલનાથ પેટે સમજવો । ( તં ચ દ્દમં ) અને તે આ પ્રમાણે—

૧ અર્થાત્ શ્રીશ્રેયાસનાથના નિર્વાણ પછી—ત્રણ વરસ અને સાઢા આઠ માસ ન્યૂન એવા સો સાગરોપમ પાસઠ લાખ અને ચોરાશી  
હજાર વરસે શ્રીમહાવીરનું નિર્વાણ થયું ।

૨ શ્રીસુવિધિનાથના નિર્વાણ પછી કેટલા વરસ ન્યૂન એવા દસ કોટિ સાગરોપમ વ્યતીત થયા ? इत्यादि पाठ ।

સપ્તમ  
વ્યાખ્યાન.

તીર્થકરોના  
તથા પુસ્ત-  
કવાચના-  
દિના આં-  
તરા, શ્રેયાં-  
સનાથ શી-  
તલનાથ  
અને સુ-  
વિનાથ  
૧૧-૯  
॥૨૬૫॥

तिवासअद्धनवममासाहियबायालीसवाससहस्सेहिं ऊणिया विइकंता इच्चाइ (९) ॥ १९६ ॥ चंदप्पहस्स  
णं अरहओ जाव सब्बदुक्खप्पहीणस्स एगं सागरोवमकोडिसयं विइकंतं, सेसं जहा सीयलस्स ।  
तं च इमं—तिवासअद्धनवममासाहियबायालीसवाससहस्सेहिं ऊणगमिच्चाइ ( ८ ) ॥ १९७ ॥

( तिवासअद्धनवममासाहियबायालीसवाससहस्सेहिं ऊणिया विइकंता इच्चाइ ) श्रीसुविधिनाथना निर्वाण पळी  
बेंतालीश हजार त्रण वरस अने साडा आठ मास न्यून एवा दस कोटि सागरोपम व्यतीत थया, ए समये श्रीमहावीर  
निर्वाण पाम्या इत्यादि । एटले श्रीसुविधिनाथना निर्वाण पळी नव कोटि सागरोपमे श्रीशीतलनाथनुं निर्वाण थयुं,  
त्यार पळी बेंतालीश हजार त्रण वरस अने साडा आठ मास न्यून एवा एक कोटि सागरोपमे श्रीमहावीरनुं निर्वाण  
थयुं, त्यार पळी नवसो एंशी वरसे पुस्तकवाचनादि थयुं ( ९ ) ॥ १९६ ॥ ( चंदप्पहस्स णं अरहओ जाव  
सब्बदुक्खप्पहीणस्स ) सर्वदुःखथी मुक्त अहंन् श्रीचन्द्रप्रभना निर्वाणकालथी ( एगे सागरोवमकोडिसयं विइकंतं )  
एकसो कोटि सागरोपम व्यतीत थया, ( सेसं जहा सीयलस्स ) बाकीनो पाठ श्रीशीतलनाथ पेठे समजवो ।  
( तं च इमं ) अने ते आ प्रमाणे—( तिवासअद्धनवममासाहियबायालीसवाससहस्सेहिं ऊणगमिच्चाइ ) बेंतालीश हजार  
त्रण वरस अने साडा आठ मास न्यून एवा एकसो कोटि सागरोपम व्यतीत थया, ए समये श्रीमहावीर निर्वाण  
पाम्या इत्यादि । एटले श्रीचन्द्रप्रभना निर्वाण पळी नेवुं कोटि सागरोपमे श्रीसुविधिनाथनुं निर्वाण थयुं, त्यार पळी

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ २६६ ॥

सुपासस्स णं अरहओ जाव सबदुक्खप्पहीणस्स एगे सागरोवमकोडिसहस्से विइकंते, सेसं जहा सीयलस्स । तं च इमं-तिवासअद्धनवममासाहियबायालीसवाससहस्सेहिं ऊणिया विइकंता इच्चाइ ( ७ ) ॥ १९८ ॥ पउमप्पहस्स णं अरहओ जाव सबदुक्खप्पहीणस्स

बेंतालीश हजार त्रण वरस अने साडा आठ मास न्यून एवा दस कोटि सागरोपमे श्रीमहावीरनुं निर्वाण थयुं, त्यार पछी नवसो एंशी वरसे पुत्तकवाचनादि थयुं ( ८ ) ॥ १९७ ॥ ( सुपासस्स णं अरहओ जाव सबदुक्खप्पहीणस्स ) सर्वदुःखथी मुक्त अहंन् श्रीसुपार्थनाथना निर्वाणकालथी ( एगे सागरोवमकोडिसहस्से विइकंते ) एकहजार कोटि सागरोपम व्यतीत थया, ( सेसं जहा सीयलस्स ) बाकीनो पाठ श्रीशीतलनाथ पेठे समजवो । ( तं च इमं ) अने ते आ प्रमाणे-( तिवासअद्धनवममासाहियबायालीसवाससहस्सेहिं ऊणिया विइकंता इच्चाइ ) बेंतालीश हजार त्रण वरस अने साडा आठ मास न्यून एवा एकहजार कोटि सागरोपम व्यतीत थया त्यारे श्रीमहावीर निर्वाण पाम्था इत्यादि । एटले श्रीसुपार्थनाथना निर्वाण पछी नवसो कोटि सागरोपमे श्रीचन्द्रप्रभनुं निर्वाण थयुं, त्यार पछी बेंतालीश हजार त्रण वरस अने साडा आठ मास न्यून एवा एकसो कोटि सागरोपमे श्रीमहावीरनुं निर्वाण थयुं, त्यार पछी नवसो एंशी वरसे पुत्तकवाचनादि थयुं ( ७ ) ॥ १९८ ॥ ( पउमप्पहस्स णं अरहओ जाव सबदुक्खप्पहीणस्स ) सर्वदुःखथी मुक्त अहंन् श्रीपद्मप्रभना निर्वाणकालथी

सप्तम  
व्याख्यान.  
तीर्थकरोना  
तथा पुस्त-  
कवाचना-  
दिना आंत-  
रा, सुवि-  
धिनाथ  
चन्द्रप्रभ,  
सुपार्थनाथ  
अने  
पद्मप्रभ  
९-६  
॥ २६६ ॥

દસ સાગરોવમકોડિસહસ્તા વિઙ્કંતા, સેસં જહા સીયલસ્સ । તં ચ ઇમં—તિવાસઅદ્ધનવમમાસા-  
હિયબાયાલીસવાસસહસ્સેહિં ઝળગા ઇચ્છાઈ (૬) ॥૧૯૯॥ સુમઙ્ગલ્લ ણં અરહઓ જાવ

સવ્વદુક્ખપ્પહીણસ્સ એગે સાગરોવમકોડિસયસહસ્સે વિઙ્કંતે, સેસં જહા સીયલસ્સ । તં ચ ઇમં—  
( દસ સાગરોવમકોડિસહસ્તા વિઙ્કંતા ) દસ હજાર કોટિ સાગરોપમ વ્યતીત થયા, ( સેસં જહા સીયલસ્સ )  
બાકીનો પાઠ શ્રીશીતલનાથ પેટે સમજવો । ( તં ચ ઇમં ) અને તે આ પ્રમાણે—( તિવાસઅદ્ધનવમમાસાહિયબાયાલી-  
સવાસસહસ્સેહિં ઝળગા ઇચ્છાઈ ) બેતાલીશ હજાર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ ન્યૂન એવા દસ હજાર કોટિ  
સાગરોપમ વ્યતીત થયા ત્યારે શ્રીમહાવીર નિર્વાણ પામ્યા इत्यादि । એટલે શ્રીપદ્મપ્રભના નિર્વાણ પછી નવ હજાર  
કોટિ સાગરોપમે શ્રીસુપાર્શ્વનાથનું નિર્વાણ થયું, ત્યાર પછી બેતાલીશ હજાર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ ન્યૂન  
એવા એક હજાર કોટિ સાગરોપમે શ્રીમહાવીરનું નિર્વાણ થયું, ત્યાર પછી નવસો એંશી વરસે પુસ્તકવાચનાદિ થયું  
( ૬ ) ॥ ૧૯૯ ॥ ( સુમઙ્ગલ્લ ણં અરહઓ જાવ સવ્વદુક્ખપ્પહીણસ્સ ) સર્વદુઃખથી મુક્ત અર્હન

શ્રીસુમતિનાથના નિર્વાણકાલથી ( એગે સાગરોવમકોડિસયસહસ્સે વિઙ્કંતે ) એકલાખ કોટિ સાગરોપમ વ્યતીત  
થયા, ( સેસં જહા સીયલસ્સ ) બાકીનો પાઠ શ્રીશીતલનાથ પેટે સમજવો । ( તં ચ ઇમં ) અને તે આ પ્રમાણે—



કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥ ૨૬૭ ॥

તિવાસઅદ્વનવમમાસાહિયવાયાલીસવાસસહસ્તેહિં ડગગં ઇચ્છાઇયં (૫) ॥ ૨૦૦ ॥ અભિનંદણસ્સ  
ળં અરહઓ જાવ સવ્વદુક્ખપ્પહીણસ્સ દસ સાગરોવમકોડિસયસહસ્સા વિઙ્કંતા, સેસં જહા  
સીયલસ્સ । તં ચ ઇમં-તિવાસઅદ્વનવમમાસાહિયવાયાલીસવાસસહસ્તેહિં ડગગા ઇચ્છાઇયં(૪)॥૨૦૧॥  
( તિવાસઅદ્વનવમમાસાહિયવાયાલીસવાસસહસ્તેહિં ડગગં ઇચ્છાઇયં ) શ્રીસુમતિનાથના નિર્વાણ પછી વેંતાલીશ  
હજાર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ ન્યૂન એવા એકલાખ કોટિ સાગરોપમે શ્રીમહાવીર નિર્વાણ પામ્યા ઇત્યાદિ ।  
એટલે શ્રીસુમતિનાથના નિર્વાણ પછી નેવું હજાર કોટિ સાગરોપમે શ્રીપદ્મપ્રભનું નિર્વાણ થયું, ત્યાર પછી વેંતાલીશ  
હજાર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ ન્યૂન એવા દસહજાર કોટિ સાગરોપમે શ્રીમહાવીરનું નિર્વાણ થયું, ત્યાર  
પછી નવસો એંશી વરસે પુસ્તકવાચનાદિ થયું ( ૫ ) ॥ ૨૦૦ ॥ (અભિનંદણસ્સ ળં અરહઓ જાવ સવ્વદુક્ખપ્પહી-  
ણસ્સ ) સર્વદુઃખથી મુક્ત અર્હન્ શ્રીઅભિનંદનના નિર્વાણકાલથી ( દસ સાગરોવમકોડિસયસહસ્સા વિઙ્કંતા )  
દસલાખ કોટિ સાગરોપમ વ્યતીત થયા, ( સેસં જહા સીયલસ્સ ) બાકીનો પાઠ શ્રીશીતલનાથ પેટે સમજવો ।  
(તં ચ ઇમં) અને તે આ પ્રમાણે-(તિવાસઅદ્વનવમમાસાહિયવાયાલીસવાસસહસ્તેહિં ડગગા ઇચ્છાઇયં) શ્રીઅભિનંદનના  
નિર્વાણ પછી વેંતાલીશ હજાર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ ન્યૂન એવા દસલાખ કોટિ સાગરોપમ વ્યતીત  
થયા ત્યારે શ્રીમહાવીર નિર્વાણ પામ્યા ઇત્યાદિ । એટલે શ્રીઅભિનંદનના નિર્વાણ પછી નવલાખ કોટિ સાગરોપમે

સપ્તમ  
વ્યાખ્યાન.

તીર્થકરોના  
તથા પુસ્ત-  
કવાચના-  
દિના આંત  
રા, પદ્મપ્રભ  
સુમત્તિનાથ  
અને અભિનં-  
દનપ્રશ્ન.  
૬-૪

॥ ૨૬૭ ॥

સંભવસ્સ ણં અરહઓ જાવ સવ્વદુક્ખપ્પહીણસ્સ વીસં સાગરોપમકોડિસયસહસ્સા વિઙ્કંતા, સેસં જહા સીયલસ્સ । તં ચ ઇમં—તિવાસઅદ્ધનવમમાસાહિયવાયાલીસવાસસહસ્સેહિં ડુણગા ઇચ્છાઇયં(૩)॥૨૦૨॥

શ્રીસુમતિનાથનું નિર્વાણ થયું, ત્યાર પછી બેંતાલીશ હજાર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ ન્યૂન એવા એક લાખ કોટિ સાગરોપમે શ્રીમહાવીરનું નિર્વાણ થયું, ત્યાર પછી નવસો એંશી વરસે પુસ્તકવાચનાદિ થયું ( ૪ ) ॥ ૨૦૧ ॥

(સંભવસ્સ ણં અરહઓ જાવ સવ્વદુક્ખપ્પહીણસ્સ) સર્વદુઃસ્વથી મુક્ત અર્હેન્ શ્રીસંભવનાથના નિર્વાણકાલથી (વીસં સાગરોપમકોડિસયસહસ્સા વિઙ્કંતા) વીશ લાખ કોટિ સાગરોપમ વ્યતીત થયા, ( સેસં જહા સીયલસ્સ ) બાકીનો પાઠ શ્રીશીતલનાથ પેટે સમજવો । (તં ચ ઇમં) અને તે આ પ્રમાણે—( તિવાસઅદ્ધનવમમાસાહિયવાયાલી-સવાસસહસ્સેહિં ડુણગા ઇચ્છાઇયં ) શ્રીસંભવનાથના નિર્વાણ પછી બેંતાલીશ હજાર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ ન્યૂન એવા વીશ લાખ કોટિ સાગરોપમ વ્યતીત થયા ત્યારે શ્રીમહાવીર નિર્વાણ પામ્યાં ઇત્યાદિ । એટલે શ્રીસંભવનાથના નિર્વાણ પછી દસ લાખ કોટિ સાગરોપમે શ્રીઅભિનંદનનું નિર્વાણ થયું, ત્યાર પછી બેંતાલીશ હજાર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ ન્યૂન એવા દસ લાખ કોટિ સાગરોપમે શ્રીમહાવીરનું નિર્વાણ થયું, ત્યાર પછી નવસો એંશી વરસે પુસ્તકવાચનાદિ થયું ( ૩ ) ॥ ૨૦૨ ॥

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાતર-  
સહ

॥ ૨૬૮ ॥

અજિયસ્સ ણં અરહઓ જાવ સવ્વદુક્ખપ્પહીણસ્સં પન્નાસં સાગરોવમકોઢિસયસહસ્સા વિઢ્ઠકંતા, સેસં જહા સીયલસ્સ । તં ચ ઇમં—તિવાસઅદ્દનવમમાસાહિયવાયાલીસવાસસહસ્સેહિં ઇચ્છાઇયં (૨) ૨૦૩  
(અજિયસ્સ ણં અરહઓ જાવ સવ્વદુક્ખપ્પહીણસ્સ) સર્વદુઃખથી મુક્ત અર્હન્ શ્રીઅજિનાથના નિર્વાણકાલથી (પન્નાસં સાગરોવમકોઢિસયસહસ્સા વિઢ્ઠકંતા) પચાસ લાખ કોટિ સાગરોપમ વ્યતીત થયા, (સેસં જહા સીયલસ્સ) બાકીનો પાઠ શ્રીશીતલનાથ પેટે સમજવો । (તં ચ ઇમં) અને તે આ પ્રમાણે—( તિવાસઅદ્દનવમમાસાહિયવાયાલીસવાસસહસ્સેહિં ઇચ્છાઇયં ) શ્રીઅજિતનાથના નિર્વાણ પછી બેતાલીશ હજાર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ ન્યૂન એવા પચાસ લાખ કોટિ સાગરોપમ વ્યતીત થયા ત્યારે શ્રીમહાવીર નિર્વાણ પામ્યા इत्यादि । एटले श्रीअजितनाथना निर्वाण पछी त्रीश लाख कोटि सागरोपमे श्रीसंभवनाथनुं निर्वाण थयुं, त्यार पछी बेतालीश हजार त्रण वरस अने साडा आठ मास न्यून एवा बीश लाख कोटि सागरोपमे श्रीमहावीरनुं निर्वाण थयुं, त्यार पछी नवसो एंशी वरसे पुस्तकवाचनादि थयुं (२) ॥  
શ્રીઋષભદેવના નિર્વાણ પછી બેતાલીશ હજાર વરસ ન્યૂન એવા એક કોટાકોટિ સાગરોપમે શ્રીમહાવીર નિર્વાણ પામ્યા । एटले श्रीऋषभदेवना निर्वाण पछी त्रण वरस अने साडा आठ मास अधिक एवा पचास लाख कोटि सागरोपमे श्रीअजितनाथनुं निर्वाण थयुं, त्यार पछी बेतालीश हजार त्रण वरस अने साडा आठ मास न्यून एवा पचास लाख कोटि सागरोपमे श्रीमहावीरनुं निर्वाण थयुं, त्यार पछी नवसो एंशी वरसे पुस्तकवाचनादि थयुं (१) ॥ २०३ ॥

સત્તમ  
વ્યાખ્યાન.

તીર્થકરોના  
તથા પુસ્તક-  
વાચનાદિ-  
ના આંતરા,  
અભિનંદન  
સંભવનાથ  
અજિતનાથ  
અને ઋષભ-  
દેવ. ૪-૧

॥ ૨૬૮ ॥

हवे आ अवसर्पिणीमां घर्मना प्रथम प्रवर्तक होवाथी परम उपकारी एवा श्रीऋषभदेव प्रभुनुं चरित्र कांइक विस्तारथी कहे छे-

तेणं कालेणं तेणं समएणं उसभे णं अरहा कोसलिए चउउत्तरासाढे अभीइपंचमे हुत्था ॥ २०४ ॥

तं जहा-उत्तरासाढाहिं चुए, चइत्ता गब्भं वक्कंते । जाव अभीइणा परिणिव्वुए ॥ २०५ ॥

(तेणं कालेणं तेणं समएणं) ते काल अने ते समयने विषे (उसभे णं अरहा कोसलिए) कौशलिक एवा अहंन् श्रीऋषभदेव प्रभुनां (चउउत्तरासाढे अभीइपंचमे हुत्था) चार कल्याणक उत्तराषाढा नक्षत्रमां थयां, अने पांचमुं कल्याणक अभिजित् नक्षत्रमां थयुं ॥ २०४ ॥

(तं जहा-) ते आ प्रमाणे-(उत्तरासाढाहिं चुए, चइत्ता गब्भं वक्कंते) उत्तराषाढा नक्षत्रमां श्रीऋषभदेव प्रभु सर्वार्थसिद्ध नामना पांचमा अनुत्तर महाविमानथी च्यव्या, च्यवीने गर्भमां आव्या । (जाव-) यावत् ऋषभदेव प्रभु उत्तराषाढा नक्षत्रमां जन्म्या, तेमणे उत्तराषाढा नक्षत्रमां दीक्षा लीधी, तेमने उत्तराषाढा नक्षत्रमां केवलज्ञान अने केवलदर्शन उत्पन्न थयुं, (अभीइणा परिणिव्वुए) अने तेओ अभिजित् नक्षत्रमां निर्वाण पाम्या-मोक्षे गया ॥ २०५ ॥

१ कोशला एटले अयोध्या नगरीमा श्रीऋषभदेव प्रभु जन्म्या हता, तेथी कौशलिक कहेवाया ।

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥ ૨૬૯ ॥

તેણં કાલેણં તેણં સમણં ઉસમે ણં અરહા કોસલિણે જે સે ગિમ્હાણં ચઉત્થે માસે, સત્તમે પક્કે-આસાઢબહુલે, તસ્સ ણં આસાઢબહુલસ્સ ચઉત્થીપક્કે ણં સવટ્ટસિદ્ધાઓ મહાવિમાણાઓ તિત્તીસંસાગરોવમટ્ટિઙ્ગાઓ અણંતરં ચયં ચઈત્તા, ઇહેવ જંબુદ્વીવે દીવે ભારહે વાસે ઇક્કવાગભૂમીણે નામિકુલગરસ્સ મરુદેવાણે ભારિયાણે,

(તેણં કાલેણં તેણં સમણં) તે કાલે અને તે સમયે (ઉસમે ણં અરહા કોસલિણે) અર્હન્ કૌશલિક શ્રીઋષભ-દેવ (જે સે ગિમ્હાણં ચઉત્થે માસે) જે આ ગ્રીષ્મકાલનો ચોથો માસ, (સત્તમે પક્કે-આસાઢબહુલે) ગ્રીષ્મકા-લનું સાતમું પક્ષવાડીયું, ઇટલે અસાઢ માસનું કૃષ્ણપક્ષવાડીયું, (તસ્સ ણં આસાઢબહુલસ્સ ચઉત્થીપક્કે ણં) તે અસાઢ માસના કૃષ્ણપક્ષવાડીયાની ચોથેની તિથિને વિષે (સવટ્ટસિદ્ધાઓ મહાવિમાણાઓ તિત્તીસંસાગરોવમટ્ટિઙ્ગાઓ) જ્યાં દેવોની સ્થિતિ તેત્રીશ સાગરોપમની છે એવા સર્વાર્થસિદ્ધ નામના મહાવિમાન થકી (અણંતરં ચયં ચઈત્તા) આંતરા વિના વ્યવન કરીને, (ઇહેવ જંબુદ્વીવે દીવે) આજ જંબુદ્વીપ નામના દ્વીપને વિષે (ભારહે વાસે) ભરતક્ષેત્રમાં (ઇક્કવાગભૂમીણે) ઇક્કવાકુ નામની ભૂમિને વિષે (નામિકુલગરસ્સ મરુદેવાણે ભારિયાણે) નામિ નામના કુલકરની મરુદેવા નામની માર્યાની કુલને વિષે

૧ ગુજરાતી જેઠ વદી ચોથ । ૨ તે વચ્ચે ગામ નગર વિગેરે નહોતા ।

સત્તમ  
વ્યાખ્યાન.

શ્રીઋષભદે-  
વ ચરિત્ર,  
પ્રમુખાં પાંચ  
કલ્યાણક,  
પ્રમુખું દેવ-  
લોકથી  
મરુદેવાની  
કુક્ષિમાં  
આવવું.

॥ ૨૬૯ ॥

પુઘરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ આહારવકંતીંણ જાવ ગઁભત્તાંણ વકંતે ॥ ૨૦૬ ॥

ઉસમે ણં અરહા કોસલિંણ તિન્નાણોવગંણ આવિ હુત્થા । તં જહા—ચઙ્ગસ્સામિ ત્તિ જાણહ, જાવ સુવિણે પાસહ । તં જહા—“ગય-વસહ૦” ગાહા । સવં તહેવ,

( પુઘરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ ) મધ્યરાત્રિમાં ( આહારવકંતીંણ ) દેવસંબંધી આહારનો ત્યાગ કરીને ( જાવ— ) યાવત્ દેવસંબંધી ભવનો ત્યાગ કરીને અને દેવસંબંધી શરીરનો ત્યાગ કરીને, ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્રમાં ચન્દ્રનો યોગ પ્રાપ્ત થયે છે તે ( ગઁભત્તાંણ વકંતે ) ગર્ભપણે ઉત્પન્ન થયા ॥ ૨૦૬ ॥ ( ઉસમે ણં અરહા કોસલિંણ ) અર્હન્ કૌશલિક શ્રીઋષભદેવ (તિન્નાણોવગંણ આવિ હુત્થા) મતિ શ્રુત અને અવધિ એ ત્રણ જ્ઞાન સહિત હતા । (તં જહા—) તે આ પ્રમાણે—(ચઙ્ગસ્સામિ ત્તિ જાણહ) પોતાનું દેવવિમાનમાંથી ચ્યવન થવાનું હતું ત્યારે ‘હું દેવવિમાનમાંથી ચ્યવીશ’ એ પ્રમાણે શ્રીઋષભદેવ પ્રભુ જાણે છે । (જાવ—) યાવત્—‘હું ચ્યવું છું’ એ પ્રમાણે જાણતા નથી, કારણ કે—વર્તમાનકાલ એક સમયનો—અતિસૂક્ષ્મ છે । ‘હું ચ્યવ્યો’ એ પ્રમાણે જાણે છે । જે રાત્રિને વિષે શ્રીઋષભદેવ પ્રભુનો જીવ મરુદેવાની કુલમાં આવ્યો, તે રાત્રિએ મરુદેવામાતા (સુવિણે પાસહ) ચૌદ સ્વપ્ન દેખે છે । (તં જહા—) તે આ પ્રમાણે—(ગય-વસહ૦ ગાહા) ગજ વૃષભ વિગેરે ચૌદ સ્વપ્ન સંબંધી ગાથા કહેવી । (સવં તહેવ) અહીં શ્રીમહા-વીરસ્વામીના સંબંધમાં આવેલા પાઠ પ્રમાણે વધું સમજવું ।

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥૨૭૦॥

નવરં પઢમં ઉસમં મુહેણં અહંતં પાસદ્, સેસાઓ ગયં । નામિકુલગરસ્સ સાહેદ્ । સુવિળપાઢગા નત્થિ,  
નામિકુલગરો સયમેવ વાગરેદ્ ॥ ૨૦૭ ॥ તેણં કાલેણં તેણં સમણં ઉસમે ણં અરહા કોસલિણ  
જે સે ગિમ્હાણં પઢમે માસે, પઢમે પક્ષે-ચિત્તવહુલે, તસ્સ ણં ચિત્તવહુલસ્સ અટ્ટમીપક્ષે ણં  
( નવરં ) પરંતુ વિશેષ ઇટલો કે-( પઢમં ઉસમં મુહેણં અહંતં પાસદ્ ) શ્રીમરુદેવા માતા પહેલે સ્વપ્ને પોતાના  
મુખમાં પ્રવેશ કરતા વૃષભને દેખે છે, ( સેસાઓ ગયં ) બીજા તીર્થકરોની માતાઓ પહેલે સ્વપ્ને હાથીને દેખે છે, અને  
શ્રીમહાવીર પ્રભુની માતાએ તો પહેલે સ્વપ્ને સિંહ દેખ્યો હતો । મરુદેવા તે ચૌદ સ્વપ્ન દેખીને જાગ્યા, ( નામિકુલગરસ્સ  
સાહેદ્ ) અને નામિકુલકરને તે સ્વપ્ન કહી સંમળાવ્યા । ( સુવિળપાઢગા નત્થિ ) તે વચ્ચે સ્વપ્નપાઠક નહોતા,  
( નામિકુલગરો સયમેવ વાગરેદ્ ) તેથી નામિકુલકર પોતેજ તે સ્વપ્નોનાં ફલ કહે છે ॥ ૨૦૭ ॥  
( તેણં કાલેણં તેણં સમણં ) તે કાલે અને તે સમયે ( ઉસમે ણં અરહા કોસલિણ ) અર્હન્ કૌશલિક શ્રીઋષ-  
ભદેવ જન્મ્યા । મરુદેવા માતાએ પ્રભુને ક્યારે જન્મ આપ્યો ? તે કહે છે-( જે સે ગિમ્હાણં પઢમે માસે ) જે આ ગ્રીષ્મકા-  
લનો પહેલો માસ ( પઢમે પક્ષે-ચિત્તવહુલે ) ગ્રીષ્મકાલનું પહેલું પક્ષવાડીયું, ઇટલે ચૈત્રમાસનું કૃષ્ણ પક્ષવાડીયું,  
( તસ્સ ણં ચિત્તવહુલસ્સ અટ્ટમીપક્ષે ણં ) તે ચૈત્રમાસના કૃષ્ણ પક્ષવાડીયાની આઠમની તિથિને વિષે

૧ ગુજરાતી વૈશાખ વદી આઠમની તિથિને વિષે ।

સસમ  
વ્યાખ્યાન.

ઋષભદેવ-  
પ્રશ્નું પો-  
તાના ચ્ય-  
વન સંબંધી  
જ્ઞાન, મરુ-  
દેવા માતા-  
ને આવેલાં  
ચૌદ સ્વપ્નો,  
પ્રશ્ન ક્યારે  
જન્મ્યા ?.

॥૨૭૦॥

નવળં માસાણં બહુપહિપુણ્ણાણં અદ્ધટ્ટમાણં રાહંદિયાણં જાવ આસાઢાહિં નક્ખત્તેણં જોગમુવાગણં  
આરોગ્ગા આરોગ્ગં દારયં પયાયા ॥૨૦૮॥ તં ચેવ સઘં, જાવ દેવા દેવીઓ ય વસુહારવાસં વાસિંસુ ।  
સેસં તહેવ ચારગસોહણ-માણુમ્માણવહ્ણ-ઉસ્સુકમાહ્ય-ઠિઠ્ઠવહ્ણિય-જૂયવજ્જં સઘં ભાણિયઘં ॥૨૦૯॥

(નવળં માસાણં બહુપહિપુણ્ણાણં) નવ માસ બરાબર સંપૂર્ણ થયે છે તે (અદ્ધટ્ટમાણં રાહંદિયાણં) અને સાઢા સાત દિવસ ગયે  
છે તે (જાવ-આસાઢાહિં નક્ખત્તેણં જોગમુવાગણં) યાવત્-મધ્યરાત્રિને વિષે ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્રમાં ચન્દ્રનો યોગ પ્રાપ્ત  
થતાં (આરોગ્ગા) આરોગ્યવાલી ઇટલે જરા પણ પીઢા રહિત એવી તે મરુદેવા માતાએ (આરોગ્ગં દારયં પયાયા)  
આરોગ્ય ઇટલે આબાધા રહિત એવા પુત્રને જન્મ આપ્યો ॥ ૨૦૮ ॥

(તં ચેવ સઘં) અહીં તેજ પ્રમાણે સર્વ કહેવું । ઇટલે શ્રીઋષભદેવપ્રભુનો જન્મ થતાં છપ્પન દિકકુમારીઓનું આવવું,  
ચોસઠ ઇન્દ્રોએ મઠી પ્રભુનો જન્મભિષેઠ કરવો, વિગેરે બધું શ્રીમહાવીર પ્રભુની પેઠે સમજવું । (જાવ દેવા દેવીઓ ય  
વસુહારવાસં વાસિંસુ) યાવત્ દેવો અને દેવીઓએ વસુધારાની વૃષ્ટિ કરી । (સેસં તહેવ ચારગસોહણ-માણુમ્માણવહ્ણ-  
ઉસ્સુકમાહ્ય-ઠિઠ્ઠવહ્ણિય-જૂયવજ્જં સઘં ભાણિયઘં) વઠી કેદેશ્વાનાની શુદ્ધિ કરવી, ઇટલે કેદેશ્વાનામાંથી કેદીઓને મુક્ત  
કરવા, માન-ઉન્માનની વૃદ્ધિ કરવી-માપનો વધારો કરવો; જગાત માફ કરવી વિગેરે કાર્યો કરવાં, કુલમર્યાદા પાઠવી,  
તથા ધોંસરા ડંચા કરાવવા, ઇટલે સ્વેદવું ગાડી હાંકવી પ્રમુખ આરંભનાં કાર્યો બંધ રાખાવવાં, ઇત્યાદિ અધિકાર



કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥૨૭૧॥

છોડી દેહને વાકીનું વધું તેજ પ્રમાણે કહેવું, એટલે શ્રીમહાવીરસ્વામીના સંબંધમાં આવેલા પાઠ મુજબ સમજવું ।  
દેવલોકથી ચ્યવી મરુદેવાની કુસથી જન્મેલા શ્રીઋષભદેવ પ્રમુ અદ્ભુત સ્વરૂપવાળા હતા । અનેક દેવ-દેવીથી  
પરિવરેલા અને સકલ ગુણો વડે તે યુગલિક મનુષ્યોથી પરમ ઉત્કૃષ્ટ એવા પ્રમુ અનુક્રમે વધવા લાગ્યા ।  
બાલ્યાવસ્થામાં પ્રમુને જ્યારે આહારની અભિલાષા થતી ત્યારે દેવે સંક્રમાવેલા અમૃતના રસવાળા અંગુઠાને પ્રમુ મુખમાં  
નાસતા, એવી રીતે બીજા તીર્થકરો પણ બાલ્યાવસ્થામાં આહારની અભિલાષા થતાં દેવે સંક્રમાવેલા અમૃતના રસવાળા  
અંગુઠાને પોતાના મુખમાં નાસે છે, અને બાલ્યાવસ્થા વ્યતીત થતાં તેઓ અગ્નિથી પકાવેલા આહારનું ભોજન કરે છે,  
પણ શ્રીઋષભદેવે તો દીક્ષા લીધી ત્યાં સુધી દેવોએ આપેલાં ઉત્તરકુરુક્ષેત્રનાં કલ્પવૃક્ષનાં ફળોનું ભોજન કર્યું હતું ।  
હવે પ્રમુની ઉમ્મર એક વરસથી કાંઈક ઓછી હતી ત્યારે “પ્રથમ તીર્થકરના વંશની સ્થાપના કરવી એ શકનો  
આચાર છે” એમ વિચારી, તથા ‘સ્વામી પાસે ખાલી હાથે કેમ જાઉં?’ એમ વિચારી શક્રેન્દ્ર એક મોટી ઈશ્વર્યદિ  
લઈને નામિકુલકરના સ્વોળામાં બેઠેલા પ્રમુ પાસે આવીને ઉભો રહ્યો । ઈશ્વર્યદિ દેસી હર્ષિત વદનવાળા પ્રમુએ  
પોતાનો હાથ લાંબો કર્યો, ત્યારે સ્વામીના ભાવને જાણનાર ઇન્દ્રે પ્રમુને પ્રણામ કરી ‘આપ ઈશ્વર્યદિ શાશો?’ એમ  
કહી ભેટણાની પેઠે તે ઈશ્વર્યદિ સ્વામીને અર્પણ કરી । ત્યાર પછી “પ્રમુને ઈશ્વર્યદિ અભિલાષ થવાથી તેમનો વંશ

૧ કેમકે તે વસતે કેદલાનું વ્યાપારપ્રવૃત્તિ વિગેરે નહોતું । ૨ શેરડીનો સાઠો ।

મમ્મ  
વ્યાસ્યાન.

ઋષભદેવ-  
પ્રમુનો  
જન્મ, ઇન્દ્રે  
આવી પ્રમુને  
અર્પણ  
કરેલી  
ઈશ્વર્યદિ.

॥૨૭૧॥

‘इक्ष्वाकु’ नामનો થાઓ, તથા તેમના પૂર્વજોને ઇક્ષુનો અભિલાષ થવાથી તેમનું ગોત્ર ‘કાશ્યપ’ નામનું થાઓ” એમ કહી શક્રેન્દ્રે પ્રમુના વંશની સ્થાપના કરી । હવે બાલ્યાવસ્થાવાળા કોઈ યુગલને ઇટલે જોડલાને તેના માતા-પિતા તાડવૃક્ષ નીચે મૂકી ક્રીડા કરવાને જરા દૂર ગયા । દૈવયોગે તે તાડવૃક્ષનું મોટું ફળ તે જોડલામાંના બાલક ઉપર પડ્યું, તેથી તે બાલક મૃત્યુ પામ્યો । આ અકાલમરણ પ્રથમજ થયું । હવે તે જોડલાના માતા-પિતા ક્રીડા કરીને તાડવૃક્ષ નીચે આવ્યા, અને જોડલામાંથી બાલકને મૃત્યુ પામેલા જાણી બાલિકાને ત્યાંથી લઈ જઈ ઉછેરવા લાગ્યા, અને તેણીનું સુનંદા નામ પાડ્યું । થોડા દિવસે સુનંદાના માતા-પિતા મરણ પામ્યા, ત્યારે વનદેવી પેઠે ઉત્કૃષ્ટ સ્વરૂપવતી સુનંદા વનમાં એકલી ભ્રમવા લાગી । તે સુંદર સ્ત્રીને જોઈ યુગલીયાઓ તેણીને નામિકુલકર પાસે લાવ્યા । નામિરાજાએ પણ ‘આ સુનંદા નામની મનોહર કન્યા ઋષભદેવની પત્ની થશે’ એમ લોકોને જણાવી તેણીને પોતાની પાસે રાખી । હવે સુનંદા અને સુમંગલાંની સાથે વૃદ્ધિ પામતા પ્રમુ યૌવનવય પામ્યા, તે વખતે “પ્રથમ તીર્થંકરનો વિવાહ કરવો એ અમારો આચાર છે” એમ વિચારી કરોડો દેવ-દેવીઓથી પરિવરેલો ઇન્દ્ર પ્રમુ પાસે આવ્યો, અને વિવાહ આરંભ્યો । પ્રમુનું વર સંબંધી કાર્ય ઇન્દ્રે પોતે તથા દેવોએ કર્યું, અને વન્ને કન્યાનું વધૂસંબંધી કાર્ય દેવીઓએ કર્યું । ત્યાર પછી તે વન્ને સ્ત્રીઓ સાથે ભોગ ભોગવતા પ્રમુને છ લાખ પૂર્વ વ્યતીત થયા ત્યારે

૧ છોકરો અને કન્યાને । ૨ પ્રમુ જન્મ્યા ત્યાં સુધી યુગલિકપ્રવૃત્તિ હોવાથી સુમંગલાનો જન્મ પણ પ્રમુ સાથે થયો હતો ।

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ २७२ ॥

उसभे णं अरहा कोसलिए कासवगुत्ते णं, तस्स णं पंच नामधिज्जा एवमाहिज्जन्ति । तं जहा—उसभे  
इ वा, पढमराया इ वा, पढमभिव्खायरे इ वा, पढमजिणे इ वा, पढम तित्थंकरे इ वा ॥ २१० ॥  
सुमंगलाए भरत अने ब्राह्मीरूप युगलने जन्म आप्यो, तथा सुनंदाए बाहुबलि अने सुंदरीरूप युगलने जन्म आप्यो ।  
त्यार पछी सुमंगलाए अनुक्रमे ओगणपचास पुत्रयुगलने जन्म आप्यो ॥ २०९ ॥

( उसभे णं अरहा कोसलिए कासवगुत्ते णं ) अर्हन् कौशलिक श्रीऋषभदेव काश्यपगोत्रना हता । ( तस्स णं  
पंच नामधिज्जा एवमाहिज्जन्ति ) तेमनां पांच नाम आ प्रमाणे प्रसिद्ध थयां छे, ( तं जहा— ) ते आ प्रमाणे—  
( उसभे इ वा ) ऋषभदेव १, ( पढमराया इ वा ) प्रथम राजा २, ( पढमभिव्खायरे इ वा ) प्रथम भिक्षाचर ३,  
( पढमजिणे इ वा ) प्रथम जिन ४, ( पढमतित्थंकरे इ वा ) अने प्रथम तीर्थंकर ५ ।

श्रीऋषभदेव प्रभु प्रथम राजा कहेवाया, ते आ प्रमाणे—

पहेलां युगलीयाओ घणाज सरल हता, तेथी तेओमां विवाद थतो नहिं । पण कालना प्रभावथी तेओमां  
अनुक्रमे कषाय वधवा लाग्यो, अने तेओ परस्पर विवाद करवा लाग्या, तेथी विमलवाहन नामना पहेला कुलकर  
अने चक्षुष्मान् नामना बीजा कुलकरना वखतमां हकाररूप दंडनीति थइ । ते वखते जे युगलीयो अपराध करतो,  
तेने ते हकाररूप दंडनीतिथी शिक्षा करवामां आवती । जेम समुद्रनी भरतीनुं जल मर्यादाने उल्लंघे नहिं, तेम

सप्तम  
व्याख्यान.

इक्ष्वाकु-  
वशनी  
स्थापना,  
युगलिकनुं  
अकाल मर  
ण, प्रभुनो  
विवाह,  
भरतादिना  
जन्म, प्रभु-  
नां पांच  
नाम.

॥ २७२ ॥

હકાર શબ્દથી શિક્ષા કરેલા યુગલીયા તેની મર્યાદા ઉલ્લંઘતા નહિં । ત્યાર પછી અનુક્રમે વધારે પડતો કાલ આવતો ગયો, તેથી યશસ્વી નામના ત્રીજા કુલકર અને અભિચંદ્ર નામના ચોથા કુલકરના વચ્ચેના યુગલીયાઓ તે હકારરૂપ દંડનીતિનું ઉલ્લંઘન કરવા લાગ્યા । તેથી તે ત્રીજા અને ચોથા કુલકરના વચ્ચેના યુગલીયાઓ તે હકારરૂપ દંડનીતિ અને મોટો અપરાધ થતાં મકારરૂપ દંડનીતિ થઈ । ત્યાર પછી તેથી પણ વધારે પડતો કાલ આવ્યો, અને યુગલીયાઓ તે વચ્ચે દંડનીતિને ગણકારવા ન લાગ્યા, તેથી પ્રસેનજિત્ નામના પાંચમા કુલકર મરુદેવ નામના છઠ્ઠા કુલકર અને નાભિ નામના સાતમા કુલકરના વચ્ચેના યુગલીયાઓ તે અલ્પ અપરાધ થતાં હકારરૂપ દંડનીતિ, મધ્યમ અપરાધ થતાં મકારરૂપ દંડનીતિ, અને ઉત્કૃષ્ટ અપરાધ થતાં ધિક્કારરૂપ દંડનીતિ થઈ । નાભિ કુલકર યુગલીયાઓનો અપરાધ થતાં તેમને એ ત્રણે દંડનીતિ વડે શિક્ષા કરતા । પરંતુ પડતા કાલના પ્રભાવથી યુગલીયાઓમાં ક્રોધાદિ કષાયો અધિક વધવા લાગ્યા, તેથી તેઓ એ ત્રણે દંડનીતિનું ઉલ્લંઘન કરવા લાગ્યા । દિવસે દિવસે અપરાધો વધવા લાગ્યા, તેથી યુગલીયાઓએ એકઠા થઈ પ્રભુને જ્ઞાનાદિ ગુણો વડે અધિક જાણી તેમને તે હકીકત નિવેદન કરી । પ્રભુએ કહ્યું કે—“લોકમાં જેઓ મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન કરે છે તેમને શિક્ષા કરનાર રાજા હોય છે, અને તે રાજા અભિષેક કરેલો તથા પ્રધાન વિગેરેથી પરિવરેલો હોય છે” । આ પ્રમાણે પ્રભુનાં વચનો સાંભળી યુગલીયા બોલ્યા કે—‘અમારો પણ આવોજ રાજા હો’ । પ્રભુએ કહ્યું કે—‘તમે નાભિકુલકર પાસે

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ  
॥ ૨૭૩ ॥

જઈ તેમની પાસે તેવા રાજાની માગણી કરો' । ત્યાર પછી યુગલીયાઓ નાભિકુલકર પાસે જઈ રાજાની માગણી કરી, ત્યારે નાભિકુલકરે કહ્યું કે- 'તમારો રાજા ઋષભજ થાઓ' । તે સાંભળી હર્ષ પામેલા યુગલીયાઓ પ્રભુ પાસે જઈ તે હકીકત નિવેદન કરી પ્રભુનો રાજ્યાભિષેક કરવા માટે પાણી લેવા સારુ સરોવર તરફ ગયા । આ વચ્ચે શક્રેન્દ્રનું સિંહાસન કંપ્યું, તે અવધિજ્ઞાનથી પ્રભુનો રાજ્યાભિષેક જાણી અને પ્રથમ તીર્થકરને રાજ્યાભિષેક કરવાનો પોતાનો આચાર જાણી તુરત દેવો સહિત પ્રભુ પાસે આવ્યો । પછી તે સૌધર્મેન્દ્રે સુવર્ણની વેદિકા કરી તે ઉપર સિંહાસન સ્થાપ્યું, અને દેવોએ લાવેલા તીર્થજલ વડે પ્રભુને સ્નાન કરાવ્યું । પછી તેણે પ્રભુને દિવ્ય વસ્ત્રો પહેરાવ્યાં, અને યોગ્ય યોગ્ય સ્થાને રત્નના અલંકારો તથા મસ્તક ઉપર મુગટ પહેરાવી પ્રભુનો રાજ્યાભિષેક કર્યો । ઇટલામાં યુગલીયા કમલના પત્રમાં જલ લઈને આવ્યા, તેઓ પ્રભુને દિવ્ય વસ્ત્રો અને આભૂષણોથી અલંકૃત થઈ સિંહાસન પર બેઠેલા દેહી વિસ્મય પામ્યા । “ દિવ્ય વસ્ત્રો અને આભૂષણોથી અલંકૃત થયેલા સ્વામીના મસ્તક ઉપર જલ નાખવું ન ઘટે ” એમ ક્ષણવાર વિચાર કરીને તેઓએ પ્રભુના ચરણ ઉપર તે જલ નાખ્યું । તે દેહી સંતુષ્ટ થયેલા હન્દ્રે વિચાર્યું કે- ‘ અહો ! આ મનુષ્યો વિનીત ઇટલે વિનયવાળા છે ’ એમ વિચારી તેણે કુબેરને આજ્ઞા કરી કે- ‘ અહીં બાર યોજન લાંબી અને નવ યોજન પહોળી એવી વિનીતા નામની નગરી બનાવો ’ એ પ્રમાણે કુબેરને આજ્ઞા કરી હન્દ્ર પોતાને સ્થાને ગયો । હન્દ્રની આજ્ઞા મુજબ કુબેરે બાર યોજન લાંબી અને નવ યોજન વિસ્તારવાળી,

સપ્તમ  
વ્યાખ્યાન.

કુલકરોન  
વસ્ત્રતમાં  
ચાલતી  
દંડનીતિ,  
ઋષભદેવ  
પ્રભુનો હન્દ્રે  
કરેલો રા-  
જ્યાભિષેક,  
વિનીતા ન-  
ગરીની  
સ્થાપના.  
॥ ૨૭૩ ॥

રત્ન અને સુવર્ણમય હવેલીઓની પંક્તિથી તથા ફરતા કિણ્ણાથી સુશોભિત એવી વિનીતા નગરી વસાવી ।

સર્વ રાજાઓમાં પ્રથમ રાજા શ્રીઋષભદેવ પ્રભુ પોતાના સંતાન પેટે પ્રજાનું પાલન કરવા લાગ્યા, તથા ઁંચી જાતના ઘોડા હાથી વઢદ અને ગાયો વિગેરેનો સંગ્રહ કર્યો । વઢી ઉગ્ર ભોગ રાજન્ય અને ક્ષત્રિયરૂપ ચાર કુલ સ્થાપ્યાં; તેઓમાં જેઓ ઉગ્ર દંડ કરનારા હતા તેઓને ઉગ્રકુલમાં સ્થાપ્યા, તે આરક્ષકસ્થાનીય ંટલે કોટવાઢ પ્રમુખ જાણવા । જેઓ ભોગને યોગ્ય હતા તેમને ભોગકુલમાં સ્થાપ્યા, તે ગુરુસ્થાનીય જાણવા । જેઓ સમાન વયવાઢા હતા તેમને રાજન્યકુલમાં સ્થાપ્યા, તે મિત્રસ્થાનીય જાણવા । અને વાકીના પ્રધાન પ્રજાલોકને ક્ષત્રિયકુલમાં સ્થાપ્યા ।

હવે કાલની ઉત્તરોત્તર હાનિથી શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુના વસતમાં કલ્પવૃક્ષનાં ફલો મઢતાં નહોતાં, તેથી જેઓ ંક્ષવાકુવં-  
શના હતા તેઓ શેરડી ખાતા, તથા વીજાઓ પ્રાયઃ વૃક્ષોનાં પત્ર પુષ્પ અને ફઢાદિ ખાતા । વઢી તે વસતે અગ્નિ ન હોવાથી તેઓ ચોખા વિગેરે ધાન્ય કાચું ખાતા, પરંતુ કાલના પ્રભાવથી તે ન પચવાથી થોડું થોડું ખાવા લાગ્યા । તે પળ ન પચવાથી તેઓ પ્રભુના કહેવા પ્રમાણે ચોખા પ્રમુખ ધાન્યને હાથથી મસઢીને તેનાં ફોતરાં કાઢી નાસીને ખાવા લાગ્યા । તે પળ ન પચવાથી તેઓ પ્રભુના કહેવા પ્રમાણે ધાન્યને હાથથી મસઢી ફોતરાં કાઢી નાસી પાંદડાના પઢીયામાં જલથી મીજાવીને ખાવા લાગ્યા । તે પળ ન પચવાથી તેઓ પૂર્વોક્ત વિધિ પ્રમાણે ધાન્યને જલથી મીજાવી કેટલોક વસત મૂઢીમાં ગરમી લાગે તેમ રાસી પઢી ખાવા લાગ્યા । તે પળ ન પચવાથી પૂર્વોક્ત વિધિ પ્રમાણે

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥ ૨૭૪ ॥

ધાન્યને જલથી મીંજાવી કેટલોક વસ્ત કાંચમાં ગરમી લાગે તેમ રાખી પછી ધાવા લાગ્યા । આ પ્રમાણે ધાન્યને પચાવવા તેઓ ઘણા ઘણા ઉપાયો કરવા લાગ્યા । હવે એવામાં એક વસ્તે વૃક્ષો ધમાવાથી નવીન અગ્નિ ઉત્પન્ન થયો, અને તૃણ-કાષ્ઠાદિકને બાઢતા હતા તે અગ્નિની જ્વાલાઓ વધવા લાગી । કોઈ પણ વસ્ત ન દેખેલા તે અગ્નિને જોઈ વિસ્મિત થયેલા યુગલીયાઓ નવીન રત્નની બુદ્ધિથી તેને ગ્રહણ કરવાને હાથ લાંબા કર્યા, પણ ઉલટા તેઓ બઢવા લાગ્યા । અગ્નિથી હાથે દાઝેલા તેઓ ભયभीત થઈ પ્રભુ પાસે આવી તે વાત જણાવી । પ્રભુએ અગ્નિની ઉત્પત્તિ જાણી તેઓને કહ્યું કે—“હે યુગલિકો ! એ અગ્નિ ઉત્પન્ન થયો છે; માટે હવે તમે તે અગ્નિમાં ચોંચા વિગેરે ધાન્ય સ્થાપન કરીને પછી ધાઓ, જેથી તે ધાન્ય તમોને સુખેથી પચશે” । આ પ્રમાણે પ્રભુનાં વચનો સાંભળી અજીર્ણથી કંટાળેલા તેઓ હર્ષ પામ્યા, પણ પચાવવાનો અભ્યાસ ન હોવાથી ઉપાયને બરોબર રીતે ન જાણતા એવા તેઓ ચોંચા વિગેરે ધાન્યને અગ્નિમાં નાંચી કલ્પવૃક્ષ પાસેથી જેમ ફળો માગતા હતા તેમ અગ્નિ પાસેથી તે ધાન્ય માગવા લાગ્યા । પરંતુ અગ્નિથી તે બધું ધાન્ય તદ્દન બઢી ગયેલું જોઈને “અરે ! આ પાપાત્મા તો વેતાલની પેટે અતૃપ્ત રહ્યો હતો પોતેજ બધું ધાઈ જાય છે, આપણને કાંઈ પણ પાછું આપતો નથી, માટે તેનો આ અપરાધ સ્વામીને કહી તેને શિક્ષા કરાવશું” આ પ્રમાણે બોલતા હતા અને અગ્નિને શિક્ષા કરાવવાની બુદ્ધિવાઢા તે ઓઢા મનુષ્યો પ્રભુ પાસે જવાને ચાલ્યા । તેઓ રસ્તામાં ચાલતાં પ્રભુને હાથી ઉપર બેસીને સામા આવતા જોઈ

સત્તમ  
વ્યાખ્યાન.

ઋષભદેવ  
પ્રભુએ  
ચલાવેલો  
લોકવ્યવ-  
હાર, પ્રભુએ  
સ્થાપેલાં  
ચાર કુલ,  
અગ્નિની  
ઉત્પત્તિ.

॥ ૨૭૪ ॥

પ્રમુને યથાસ્થિત હકીકત નિવેદન કરતા બોલ્યા કે—“ હે સ્વામિન્ ! એ અગ્નિ તો નાચેલા સમગ્ર ધાન્યને કોઈ પેઠભરાની પેઠે મૂંચાલવો થઈ એકલોજ સ્વાઈ જાય છે !, અમને કાંઈ પણ પાછું આપતો નથી” । પ્રમુએ કહ્યું કે—“તમારે વાસણ વિગેરેના વ્યવધાન વડે ધાન્યને અગ્નિ ઉપર પકાવવું જોઈએ, વાસણને અગ્નિ ઉપર રાખી તેમાં ધાન્યને પકાવી પછી મધુન કરો” । એમ કહીને તે વચ્ચે પ્રમુએ યુગલિકો પાસેજ મીની માટીનો પિંડ મંગાવ્યો, તે પિંડને હાથીના કુંભસ્થલ ઉપર મૂકાવી મહાવત પાસે તેનું વાસણ બનાવરાવીને પ્રમુએ પહેલું કુંભારનું શિલ્પ પ્રગટ કર્યું । પછી તેઓને પ્રમુએ કહ્યું કે—‘ આવી રીતે બીજાં પણ પાત્રો બનાવો, અને તેને અગ્નિ ઉપર રાખી તેમાં ધાન્યને પકાવી પછી મધુન કરો ’ । પ્રમુએ બતાવેલી કલાને બરોબર ધ્યાનમાં લઈને તે યુગલીયાઓ તે પ્રમાણે વાસણ બનાવવા લાગ્યા, એવી રીતે પહેલી કુંભારની કલા પ્રવર્તી । ત્યાર પછી પ્રમુએ લુહારની ચિતારાની વળકરની અને નાપિતૈની કલારૂપ ચાર કલાઓ પ્રગટ કરી । આ પાંચ મૂલ શિલ્પોનાં પ્રત્યેકના વીશ ભેદ થવાથી એક સો શિલ્પો થયાં ।

ઉસમે ણં અરહા કોસલિએ દક્ષે, દક્ષપદ્મણે,

( ઉસમે ણં અરહા કોસલિએ ) અર્હન્ કૌશલિક શ્રી ઋષભદેવ પ્રમુ ( દક્ષે ) સર્વ કલાઓમાં કુશલ હતા, વહી પ્રમુ કેવા ?—( દક્ષપદ્મણે ) કરેલી હિતકર પ્રતિજ્ઞાનો સમ્યક્ પ્રકારે નિર્વાહ કરનારા,

૧ તિરોધાન—આતરા વડે । ૨ કલા । ૩ વાલ્લદની । ૪ કલાઓના ।



कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ २७५ ॥

पडिरूवे, अल्लीणे, भद्दए, विणीए, वीसं पुव्वसयसहस्साइं कुमारवासमज्झे वसइ । वसित्ता तेवट्ठिं पुव्वसयसहस्साइं रज्जवासमज्झे वसइ । तेवट्ठिं च पुव्वसयसहस्साइं रज्जवासमज्झे वसमाणे लेहाइयाओ गणियप्पहाणाओ सउणरुअपज्जवसाणाओ बावत्तरिं कलाओ, चउसट्ठिं महिलागुणे, ( पडिरूवे ) अत्यंत सुंदर रूपवाळा, ( अल्लीणे ) सर्व प्रकारना गुणोथी युक्त बनेला, अथवा इन्द्रियोने काबुमां राखनारा, ( भद्दए ) सरल प्रकृतिवाळा, ( विणीए ) अने वडिलोनो विनय करनारा होता । आवा प्रकारना विशेषणोथी विभूषित प्रभु ( वीसं पुव्वसयसहस्साइं ) वीश लाख पूर्व सुधी ( कुमारवासमज्झे वसइ ) कुमार अवस्थानी मध्यमां रखा । ( वसित्ता ) वीश लाख पूर्व सुधी कुमार अवस्थामां रहीने तयार पछी ( तेवट्ठिं पुव्वसयसहस्साइं ) त्रेसठ लाख पूर्व सुधी ( रज्जवासमज्झे वसइ ) राज्य अवस्थानी मध्यमां रखा । ( तेवट्ठिं च पुव्वसयसहस्साइं रज्जवासमज्झे वसमाणे ) अने त्रेसठ लाख पूर्व सुधी राज्य अवस्थामां रहेता छता श्रीऋषभदेव प्रभुए ( लेहाइयाओ गणियप्पहाणाओ सउणरुअपज्जवसाणाओ बावत्तरिं कलाओ ) लेखनकला छे आदि जेओमां, गणित छे प्रधान जेओमां, अने शकुनरुत एटले पक्षीनी भाषा जाणवानी कला छे अंते जेओमां एवी पुरुषनी बहोंतेर कलाओनो; ( चउसट्ठिं महिलागुणे ) तथा स्त्रीओनी चोसठ कलाओनो उपदेश कर्यो, एटले ते कलाओ शीखवी ।

सप्तम  
व्याख्यान.

ऋषभदेव  
प्रभुए प्र-  
जाना हित-  
ने माटे  
बतावेलां  
शिल्पो,  
पुरुषोनी  
कलाओ,  
अने  
स्त्रीओनी  
कलाओ.

॥ २७५ ॥

સિપ્પસયં ચ કમ્માણં; તિણિણ વિ પયાહિયાણ ઉવદિસહ ।

(સિપ્પસયં ચ કમ્માણં) વઢી કર્મોં ઇટલે કૃષિ-વાણિજ્યાદિ જીવનના ઉપાયોની મધ્યમાં કુંભાર વિગેરેનાં પૂર્વે કહેલ સો શિલ્પોનો પ્રમુખ ઉપદેશ કર્યો ઇટલે શીખવ્યાં । આચાર્યના ઉપદેશ વગર ઉત્પન્ન થયેલ તે કર્મ, અને આચાર્યના ઉપદેશથી થયેલ તે શિલ્પ સમજવાં, આ પ્રમાણે કર્મોં અને શિલ્પમાં તફાવત છે । કર્મ તો અનુક્રમે પોતાની મેલાણજ ઉત્પન્ન થયાં છે, પ્રમુખ તો સો શિલ્પોજ શીખવ્યાં છે । (તિણિણ વિ પયાહિયાણ ઉવદિસહ) આ પ્રમાણે પુરુષની વહોંતેર કલાઓ, સ્ત્રીઓની ચોસઠ કલાઓ, અને સો શિલ્પો, એ ત્રણ વસ્તુનો પ્રમુખ પ્રજાના હિતને માટે ઉપદેશ કર્યો ।

પુરુષની વહોંતેર કલાઓ આ પ્રમાણે-લેખન ગણિત ગીત નૃત્ય વાદ્ય પઠન શિક્ષાં જ્યોતિષ્ હંદ અલંકાર વ્યાકરણ નિરુક્તિ કાવ્ય કાત્યાયન નિઘંટું ગજારોહણ તુરગારોહણ, ગજ અને ઘોડા કેઢવવાની કલા, શસ્ત્રાભ્યાસ રસ મંત્ર યંત્ર વિષ સ્વર્ન્ય ગંધવાદ પ્રાકૃત સંસ્કૃત પૈશાચિક અપભ્રંશ સ્મૃતિ પુરાણ વિધિ સિદ્ધાન્ત તર્ક વૈદ્યક વેદ આગમ સંહિતા ઇતિહાસ સામુંદ્રિક વિજ્ઞાન આચાર્યકવિદ્યા રસાયન કપટ વિદ્યાનુવાદ દર્શનસંસ્કાર ધૂર્તશં-વલક મણિકર્મ તરુચિકિત્સા સ્વેચરીકલોં અમરીકલા ઇન્દ્રજાલ પાતાલસિદ્ધિ યંત્રક રસવતી સર્વકરણી પ્રાસાદલક્ષણ

- 1 શીલામણ આપવી, શિક્ષા કરવી । 2 શબ્દકોષ । 3 ઘોડા ઉપર ચઢવાની કલા । 4 શાળ અથવા સ્ત્રીની પદાર્થ ઓઢાવવા । 5 અનુષ્ઠાન શાસ્ત્ર । 6 વૃક્ષોના રોગનુ ઓસડ જાણવું । 7 ઘર-મદિરાદિનુ શુભાશુભ લક્ષણ જાણવું ।

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥૨૭૬॥

પેળ ચિત્રોપલ લેપં ચર્મકર્મ પત્રંચ્છેદ્ય નચ્છેદ્ય પત્રપરીક્ષા વશીકરણ કાષ્ઠધન દેશભાષા ગારુડ યોગાંગ ધાતુકર્મ કેવલિવિધિ અને શકુનરૂતં, આ પ્રમાણે પુરુષની બહોતેર કલાઓ જાણવી । આમાં લેખન ઇટલે હંસલિપિ વિગેરે અઢાર જાતની લિપિ સમજવી, તેનું વિધાન પ્રભુજી જમણે હાથે બ્રાહ્મીને શીખવ્યું । તથા એક દસ સો હજાર દસહજાર લાખ દસલાખ કરોડ દસકરોડ અવજા સર્વ નિર્ણય મહાપદ્મ શંકુ જલધિ અંત્ય મધ્ય અને પાર્શ્વ; એવી રીતે અનુક્રમે દસ દસ ગણી સંખ્યાવાળું ગણિત પ્રભુજી હાથે સુંદરીને શીખવ્યું । વળી પ્રભુજી કાષ્ઠકર્માદિરૂપ કર્મ ભરતને શીખવ્યું, અને પુરુષાદિનાં લક્ષણો બાહુવલિને શીખવ્યાં । સ્ત્રીઓની ચોસઠ કલાઓ આ પ્રમાણે—નૃત્ય ઔચિત્ય ચિત્ર વાદિત્ર મંત્ર તંત્ર ધનવૃષ્ટિ ફલાકૃષ્ટિ સંસ્કૃતજલ્પ ક્રિયાકલ્પ જ્ઞાન વિજ્ઞાન દંભ અંબુસ્તંભ ગીતમાન તાલમાન આકારગોપન આરામરોપણ કાવ્યશક્તિ વૈક્રોક્તિ નરલક્ષણ, હાથી અને ઘોડાની પરીક્ષા, વાસ્તુસિદ્ધિ લઘુબુદ્ધિ શકુનવિચાર ધર્માચાર અંજનયોગ ચૂર્ણયોગ ગૃહધર્મ સુપ્રસાદનકર્મ કનકસિદ્ધિ વર્ણિકાવૃદ્ધિ વાકપાટવ કરલાધવ લલિતચરણ તૈલસુરભિતાકરણ મૃત્યોપચાર ગેહાચાર વ્યાકરણ પરનિરાકરણ વીણાનાદ વિતંડાવાદ અંકસ્થિતિ જનાચાર કુંભમ્રમ સારિશ્રમ રત્નમણિભેદ લિપિપરિચ્છેદ વૈદ્યક્રિયા કામાવિષ્કરણ રંધન ચિકુરબંધ શાલીચંડન મુલમંડન કથાકથન કુસુમસુગ્રથન

૧ જુગાર । ૨ ધારેલુ પત્ર છેદવું । ૩ આદર આપવો । ૪ ફલ લેખવાની—તોડવાની કલા । ૫ પાળી થભાવવું । ૬ બગીચો રાખવો । ૭ તીવ્ર બુદ્ધિ । ૮ સુશી કરવું । ૯ સૌંદર્યની વૃદ્ધિ કરવી । ૧૦ હાથ ચાલાકી । ૧૧ સુગંધી તેલ બનાવવું ૧૨ કેશ બાંધવા । ૧૩ ફૂલ ગુથવા ।

સસમ  
વ્યાખ્યાન.

પુરુષની બ-  
હોતેર કલા-  
ઓ અને  
સ્ત્રીઓની  
ચોસઠ  
કલાઓનાં  
નામ.

॥૨૭૬॥

वरवेष सर्वभाषाविशेष वाणिज्य भोज्यं अभिधानपरिज्ञान, आभूषण यथास्थान विविध परिधान, अंत्याक्षरिका अने प्रश्नप्रहेलिका, आ प्रमाणे स्त्रीओनी चोसठ कलाओ जाणवी ।

उवदिसित्ता पुत्तसयं रज्जसए अभिसिंचइ ।

(उवदिसित्ता) उपर मुजब श्रीऋषभदेव प्रभुए पुरुषनी बहोंतेर कलाओ, स्त्रीओनी चोसठ कलाओ, अने सो शिल्पो, ए त्रण वस्तुओनो प्रजाना हितने माटे उपदेश करीने (पुत्तसयं) पोताना सो पुत्रोनो (रज्जसए अभिसिंचइ) सो राज्यो उपर अभिषेक कर्यो । प्रभुए भरतने विनीता नगरीनुं मुख्य राज्य आप्युं, बाहुबलिने बहलीदेशमां तक्षशिला नगरीनुं राज्य आप्युं, अने बाकीना अट्ठाणुं पुत्रोने जुदा जुदा देशो वहेंची आप्या । प्रभुना सो पुत्रोना नाम आ प्रमाणे—

भरत बाहुबलि ग्रंथ विश्वकर्मा विमल सुलक्षण अमल चित्रांग ख्यातकीर्ति वरदत्त सागर यशोधर अमर रथवर कामदेव ध्रुव वत्स नंद सूर सुनन्द कुरु अंग वंग कोशल वीर कर्लिंग मागध विदेह संगम दशार्ण गंभीर वसुवर्मा सुवर्मा राष्ट्र सुराष्ट्र बुद्धिकर विविधकर सुयश यशःकीर्ति यशस्कंर कीर्तिकर सूरण ब्रह्मसेन विक्रान्त नरोत्तम पुरुषोत्तम चन्द्रसेन महासेन नभःसेन भानुं सुकांत पुष्पयुत श्रीधर दुर्धर्ष सुसुमार दुर्जय अजेयमान सुधर्मा धर्मसेन आनंदन आनंद नंद अपराजित विश्वसेन हरिषेण जय विजय विजयंत प्रभाकर अरिदमन मान महाबाहु दीर्घबाहु मेघ सुघोष विश्व वराह सुसेन सेनापति कर्पिलं शैलविचारी अरिजय कुंजरबल जयदेव नागदत्त काश्यप

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥२७७॥

बल धीर शुभमति सुमंति पद्मनाभ सिंह सुजाति संजय सुनाभ नरदेव चित्तहर सुरवर दृढरथ अने 'प्रमंजन ।  
हवे राज्यना देशोनां नाम आ प्रमाणे—अंग वंग कर्लिंग गौड चौड कर्णाट लाट सौराष्ट्र काश्मीर सौवीर  
आभीर चीण महाचीण गूर्जर बंगाल श्रीमाल नेपाल जहाल कौशल मालव सिंहल मरुस्थल विगरे देशोनां  
नाम जाणवां ।

अभिसिंचित्ता पुणरवि लोअंतिएहिं जीअकप्पिएहिं देवेहिं ताहिं इट्ठाहिं जाव वग्गूहिं

( अभिसिंचित्ता ) श्रीऋषभदेव पोताना सो पुत्रोने सो राज्यो उपर स्थापन करीने दीक्षा लेवाने तत्पर थया ।  
प्रभुने दीक्षा लेवाने एक वरस बाकी रहुं त्यारे लोकांतिक देवोए पोताना शाश्वत आचार प्रमाणे प्रभुने दीक्षानो  
अवसर जणाववा विनति करी, ते सूत्रकार कहे छे—( पुणरवि लोअंतिएहिं जीअकप्पिएहिं देवेहिं ) वळी जीत  
एटले अवश्यपणे तीर्थकरोने दीक्षानो अवसर जणाववानो छे कल्प एटले आचार जेओनो एवा ब्रह्मलोकनिवासी  
नव प्रकारना लोकांतिक देवो ( ताहिं इट्ठाहिं जाव वग्गूहिं ) तेवा प्रकारनी विशिष्ट गुणवाळी, इष्ट एटले प्रभुने  
बल्लभ लागे एवी, यावत् हृदयने आहाद उपजावनारी वाणी वडे प्रभुने अभिनंदता छता तथा प्रभुनी स्तुति  
करता छता बोल्या के—“ हे प्रभु ! आप जय पामो जय पामो, हे भगवन् ! आप बोध पामो-दीक्षा स्वीकारो,  
हे लोकोना नाथ ! सकल जगतना जीवोने हितकर एवं धर्मतीर्थ प्रवर्तावो,

सप्तम  
व्याख्यान.

प्रभुए पो-  
ताना सो  
पुत्रोने  
आपेलां  
राज्यो, सो  
पुत्रोनां  
नाम, प्रभु-  
ने दीक्षानो  
अवसर  
जणाववा  
देवोनुं  
आववुं.  
॥२७७॥

सेसं तं चेव सवं भाणियवं; जाव दाणं दाइयाणं परिभाइत्ता, जे से गिम्हाणं पढमे मासे, पढमे पक्खे-चित्तबहुले, तस्स णं चित्तबहुलस्स अट्टमीपक्खे णं, दिवसस्स पच्छिमे भागे, सुदंसणाए सिबियाए, सदेव-मणुया-ऽसुराए परिसाए समणुगम्ममाणमग्गे

( सेसं तं चेव सवं भाणियवं ) इत्यादि बाकीनुं बधुं श्रीमहावीर स्वामीना संबंधमां आवेला पाठ मुजव कहेवुं । प्रमुए अवधिज्ञान अने अवधिदर्शन वडे पोतानो दीक्षाकाल जाणीने वार्षिकदान आप्पुं । ( जाव दाणं दाइयाणं परिभाइत्ता ) यावत् पोताना गोश्रीयोने सुवर्णादिक धन भागे पडतुं वहेंची आपीने प्रभु दीक्षा लेवाने नीकळ्या । श्रीऋषभदेव प्रभु क्यारे दीक्षा लेवाने चाल्या ? ते कहे छे-( जे से गिम्हाणं पढमे मासे ) जे आ ग्रीष्मकालनो प्रथम मास, (पढमे पक्खे-चित्तबहुले) ग्रीष्मकालनुं पहेलुं पखवाडीयुं, एटले चैत्रमासनुं कृष्णपखवाडीयुं, (तस्स णं चित्तबहुलस्स अट्टमीपक्खे णं) ते चैत्रमासना कृष्ण पखवाडीयानी आठमनी तिथिने विषे, (दिवसस्स पच्छिमे भागे) दिवसना पाछला पहोरे, ( सुदंसणाए सिबियाए ) सुदर्शना नामनी पालखीमां रत्नजडित सुवर्णना सिंहासन पर पूर्व दिशा सन्मुख बेठा छता (सदेव-मणुया-ऽसुराए परिसाए समणुगम्ममाणमग्गे ) अने देवो मनुष्यो तथा असुरो सहित पर्षदा एटले लोकोना समुदाये करीने सम्यक् प्रकारे पाछळ गमन कराता एवा प्रभुने अगाडी चालता मंगलपाठको भाट-चारणो अने कुलना वडिल विगेरे खजनो अभिनंदन आपवा लाग्या के-“हे कल्याणकारक !

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ २७८॥

जाव विणीयं रायहाणिं मज्झं मज्झेणं निग्गच्छइ । निग्गच्छित्ता जेणेव सिद्धत्थवणे उज्जाणे जेणेव असोगवरपायवे तेणेव उवागच्छइ । उवागच्छित्ता असोगवरपायवस्स अहे जाव सयमेव चउमुट्ठियं लोयं करेइ ।

तमे जय पामो जय पामो, संयमरूप धर्ममां तमोने निर्विघ्नपणुं थाओ" इत्यादि कहीने कुलना वडिल विगेरे स्वजनो जय जय शब्द बोले छे । ( जाव विणीयं रायहाणिं मज्झं मज्झेणं निग्गच्छइ ) यावत् श्रीऋषभदेव प्रभु विनीता राजधानीना मध्यभागमां थइने नीकले छे । ( निग्गच्छित्ता ) नीकळीने ( जेणेव सिद्धत्थवणे उज्जाणे ) उयां सिद्धार्थवन नामनुं उद्यान छे, ( जेणेव असोगवरपायवे ) अने ज्यां अशोक नामनुं उत्तम वृक्ष छे, ( तेणेव उवागच्छइ ) त्यां आवे छे । ( उवागच्छित्ता ) आवीने ( असोगवरपायवस्स अहे ) ते उत्तम अशोकवृक्ष नीचे पोतानी पालखी स्थापन करावे छे । ( जाव ) यावत् पालखी स्थापन करावीने ते पालखीमांथी नीचे उतरे छे । नीचे उतरीने पोतानी मेळाएज आभूषण माला प्रमुख अलंकार उतारे छे । अलंकार उतारीने ( सयमेव चउमुट्ठियं लोयं करेइ ) पोतानी मेळाएज चारमुष्टि लोच करे छे । प्रभुए ज्यारे चार मुष्टिथी पोताना केशनो लोच कयों, अने एक मुष्टि बाकी रही, त्यारे ते एक मुष्टि केशलता प्रभुना सुवर्ण सरखा कांतिवाळा खभा उपर लटकती छती सुवर्णना कलश उपर शोभती नीलकमलनी माला जेवी मनोहर देखाती हती । ते एक मुष्टि केशलताने जोइ हर्षित चित्तवाळा इन्द्रे प्रभुने विनति करी के-

सप्तम  
व्याख्यान.

ऋषभदेव  
प्रभुए आ-  
पेलुं वार्षिक  
दान, दीक्षा  
लेवा माटे  
प्रभुनुं सि-  
द्धार्थवनमां  
आवबुं, प्र-  
भुए करेलो  
चारमुष्टि  
लोच.

॥ २७८॥

करित्ता छट्टेणं भत्तेणं अपाणएणं, आसाढाहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं, उग्गाणं भोगाणं राइन्नाणं खत्ति-  
याणं चऊहिं पुरिससहस्सेहिं सद्धिं एगं देवदूसमादाय मुंडे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पवइए ॥ २११ ॥

उसभे णं अरहा कोसलिए एगं वाससहस्सं निच्चं वोसट्टकाए

‘हे स्वामी ! कृपा करी हवे एटला केश रहेवा द्यो’ । आवी रीते शक्रना आग्रहथी प्रभुए तेटला केश रहेवा दीधा ।  
( करित्ता ) आ प्रमाणे चार मुष्टि लोच करीने ( छट्टेण भत्तेण अपाणएणं ) निर्जल एवा छट्ट तप वडे युक्त  
थया छता, ( आसाढाहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं ) उत्तराषाढा नक्षत्रमां चन्द्रनो योग प्राप्त थये छते ( उग्गाणं  
भोगाणं राइन्नाणं खत्तियाणं चऊहिं पुरिससहस्सेहिं सद्धिं ) उग्र भोग राजन्य अने क्षत्रिय कुलना कच्छ महाकच्छ  
विगेरे चार हजार पुरुषो, के जेओए “ जेम प्रभु करशे तेम अमे पण करशुं ” ए प्रमाणे निर्णय कर्यो हतो,  
तेओनी साथे ( एगं देवदूसमादाय ) एक देवदूष्य वस्त्र ग्रहण करीने ( मुंडे भवित्ता ) केशनो लोच करवारूप  
द्रव्यथी अने क्रोधादि दूर करवारूप भावथी मुंड थइने ( अगाराओ ) गृहवास थकी नीकळी ( अणगारियं पवइए )  
अनगारपणाने एटले साधुपणाने पाम्या ॥ २११ ॥

( उसभे णं अरहा कोसलिए ) अर्हन् कौशलिक श्रीऋषभदेवे ( एगं वाससहस्सं ) दीक्षा लीधा पछी एक हजार  
वरस सुधी ( निच्चं ) हमेशां ( वोसट्टकाए ) कायानी शुश्रूषा त्यजी दीधेली होवाथी वोसरावी छे काया जेमणे एवा,



કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥ ૨૭૯ ॥

### ચિયત્તદેહે

( ચિયત્તદેહે ) અને પરીપહોને સહન કરવાથી ત્યજી દીધી છે શરીર ઉપરની મમતા જેમણે એવા છતા શ્રીકૃષ્ણભદેવ પ્રભુએ જે કોઈ ઉપસર્ગો ઉત્પન્ન થયા તે ઉપસર્ગોને સહન કર્યા ।

દીક્ષા લઈને ધોર અભિગ્રહો ધારણ કરનારા પ્રભુ ગ્રામાનુગ્રામ વિચરવા લાગ્યા । તે વચ્ચે લોકો અત્યંત સમૃદ્ધ હોવાથી ‘મિક્ષા શું ? અને મિક્ષાચર કેવા હોય ?’ એ હકીકત જાણતા નહોતા । તેથી જેઓએ પ્રભુ સાથે દીક્ષા લીધી હતી તેઓ મિક્ષા ન મળવાથી ખૂબ વિગેરેથી પીડિત થયા થકા પ્રભુને આહારનો ઉપાય પૂછવા લાગ્યા, પણ મૌનધારી પ્રભુએ કાંઈ ઉત્તર આપ્યો નહિં । ત્યારે તેઓએ કચ્છ અને મહાકચ્છ પાસે જઈ તેમને વિજ્ઞપ્તિ કરી, તેઓ બોલ્યા કે—“જેમ તમે કાંઈ જાણતા નથી તેમ અમે પણ આહારનો વિધિ જાણતા નથી । આપણે દીક્ષા લેતી વચ્ચે પ્રભુને પહેલેથી પૂછ્યું નહિં, હાલમાં તો પ્રભુ મૌન ધરીને રહ્યા છે, કાંઈ જવાબ આપતા નથી, અને હવે આહાર વિના પણ રહી શકાતું નથી । વઠી ભરતની લજ્જાથી પાછું ઘેર પણ જવું ઠીક નથી, માટે વિચાર કરતાં આપણે વનવાસ કરવો એજ કલ્યાણકારી છે” । આ પ્રમાણે કચ્છ અને મહાકચ્છનું કથન તેઓને ઠીક જણાયું, તેથી તેઓ એકસમ્મત થઈ પ્રભુનું જ ધ્યાન ધરતા છતા ગંગાનદીને કાંઠે વનમાં રહ્યા, અને ત્યાં વૃક્ષો પરથી સ્ત્રી પડેલા એવા પાકેલા ફળ ફૂલ પાંદડાં વિગેરે સ્નાનારા તથા મસ્તકના અને દાઢી-મૂછના કેશને સાફ ન કરતા હોવાથી જટાધારી તાપસ થયા ।

સમ્મ  
વ્યાખ્યાન.

કૃષ્ણભદેવ  
પ્રભુએ લીધે-  
લી દીક્ષા,  
સાધુઓને  
આહાર દે-  
વાના વિ-  
ધિથી અજા-  
ણ લોકો,  
પ્રભુ સાથે  
દીક્ષિત  
થયેલાં  
તાપસ થવું-  
॥ ૨૭૯ ॥

જ્યારે પ્રભુએ દીક્ષા લીધા પહેલાં પોતાના સર્વ પુત્રોને જુદા જુદા દેશનાં રાજ્ય વહેંચી આપ્યાં હતાં, ત્યારે કચ્છ અને મહાકચ્છના નમિ અને બિનમિ નામના પુત્રો, કે જેઓને પ્રભુએ પુત્રો પેઠે રાખ્યા હતા તેઓ કાર્યપ્રસંગે દેશાંતરમાં ગયા હતા, તેથી રાજ્યોની વહેંચણી બચતે હાજર નહોતા । હવે પ્રભુએ દીક્ષા લીધા પછી તેઓ જ્યારે દેશાંતરથી પાછા આવ્યા ત્યારે ભરતરાજાએ રાજ્યનો થોડો ભાગ તેમને આપવા માંડ્યો, પણ તેની અવગણના કરીને તેઓ પોતાના પિતાના વચનથી પ્રભુ પાસે આવ્યા । ‘પ્રભુ નિઃસંગ છે’ એમ ન જાણનારા અને ‘આપણને પ્રભુજ રાજ્ય આપશે’ એમ જાણનારા તેઓ કાઠસગ્ગ ધ્યાને રહેલા પ્રભુની સેવા કરવા લાગ્યા । તેઓ પ્રભુના સમીપ ભાગમાં રહેલી ધૂલને શાંત કરવા કમલપત્રોમાં જલ લાવી ચારે તરફ છાંટતા, અને પ્રભુ આગળ જાનુપ્રમાણ સુગંધી પુષ્પો પાથરી પંચાંગ પ્રણામ કરી ‘અમોને રાજ્ય આપો’ એ પ્રમાણે બિનતિ કરતા હતા હમેશાં પ્રભુની સેવા કરતા । એક વખતે ધરણેન્દ્ર ભક્તિથી પ્રભુને વંદન કરવા આવ્યો । તેણે પ્રભુની સેવા કરતા તથા પ્રભુ પાસે રાજ્યની માગણી કરતા નમિ અને બિનમિને જોઈ સંતુષ્ટ થઈને કહ્યું કે—“હે ભદ્રો ! પ્રભુ તો નિઃસંગ છે, માટે તમે તેમની પાસે રાજ્ય ન માગો, પ્રભુની ભક્તિથી હુંજ તમોને રાજ્ય આપીશ” । એ પ્રમાણે કહીને ધરણેન્દ્રે તેમને અડતાલીશ હજાર વિદ્યાઓ આપી, તેઓમાં ગૌરી ગાંધારી રોહિણી અને પ્રજ્ઞપ્તિ નામની ચાર મહાવિદ્યા પાઠસિદ્ધ આપી । ત્યાર પછી ધરણેન્દ્રે તેમને કહ્યું કે—“આ વિદ્યાઓ વડે વિદ્યાધરની ઋદ્ધિ પામ્યા થકા તમે સ્વજન પરિવાર લઈને

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાતર-  
સહ

॥ ૨૮૦ ॥

વૈતાલ્ય પર્વત ઉપર જાઓ, ત્યાં દક્ષિણશ્રેણિમાં ગૌરેય ગાંધાર વિગેરે આઠ નિકાયો (જાતિઓ), અને રથનૂપુરચક્રગાલાદિ પચાસ નગર વસાવો, તથા ઉત્તરશ્રેણિમાં પંડક વંશાલય વિગેરે આઠ નિકાયો, અને ગગનવલ્લભાદિ સાઠ નગરો વસાવો” । ત્યાર પછી કૃતાર્થ થયા છતાં તે વન્નેણ પોતાના પિતા અને ભરત પાસે જઈ તે હકીકત નિવેદન કરી, અને વૈતાલ્ય પર્વતની દક્ષિણશ્રેણિમાં નમિ તથા ઉત્તરશ્રેણિમાં વિનમિ રહ્યા ।

શ્રીઋષભદેવ પ્રભુએ દીક્ષા લીધી તે વચ્ચે લોકો અતિશય સમૃદ્ધિશાલી હોવાથી અન્ન-પાનાદિનું દાન આપવાનું જાણતા નહોતા, તેથી ભિક્ષા માટે પધારેલા પ્રભુને તેઓ પૂર્વની પેઠે રાજા જાણી વચ્ચે ઘરેણાં કન્યા વિગેરે લાવી નિમન્ત્રણ કરતા । આ પ્રમાણે યોગ્ય ભિક્ષા ન મળવા છતાં દીનતારહિત મનવાળા અને ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતા પ્રભુએ કુરુ દેશના હસ્તિનાગપુર નામના નગરમાં પ્રવેશ કર્યો । તે નગરમાં બાહુબલિનો પુત્ર સોમપ્રભ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, અને સોમપ્રભનો શ્રેયાંસ નામે પુત્ર યુવરાજપદે હતો । તે શ્રેયાંસકુમારે રાત્રિમાં એવું સ્વપ્ન દેખ્યું હતું કે—“મેં શ્યામવર્ણવાળા મેરુ પર્વતને અમૃતથી ભરેલા કલશોથી સિંચન કર્યો, તેથી તે અત્યંત શોભવા લાગ્યો” । વળી તે નગરના સુબુદ્ધિ નામના નગરશેઠે એવું સ્વપ્ન દેખ્યું હતું કે—“સૂર્યમંડલથી સ્વરી પડેલા હજાર કિરણોને શ્રેયાંસકુમારે પાછા તેમાં સ્થાપન કર્યા, તેથી તે સૂર્યમંડલ અતિ પ્રકાશમાન થયું” । વળી રાજાએ એવું સ્વપ્ન દેખ્યું હતું કે—“શત્રુના લશ્કર સાથે લડતો કોઈ મહાપુરુષ શ્રેયાંસની સહાયથી વિજય પામ્યો” ।

સપ્તમ  
વ્યાખ્યાન.

નમિ અને  
વિનમિનું  
ષ્ટાંત,  
તેમને ઘર-  
ણેન્દ્રે આપે-  
લી વિદ્યા-  
ઓ, શ્રેયાં-  
સકુમાર  
વિગેરેને  
આવેલાં  
સ્વપ્ન.

॥ ૨૮૦ ॥

सवारमां राजसभामां एकठा थयेला ते त्रणे जणाए पोतपोतानां खण परस्पर जणाव्यां, त्यारे राजाए कहुं के—  
'श्रेयांसने कोइ पण महान् लाभ थशे' एम निर्णय करी सभा विसर्जन करी । श्रेयांस पण पोताना महेलमां आव्यो,  
अने झरुखामां बेठो छतो 'स्वामी कांइ पण लेता नथी' ए प्रमाणे मनुष्योनो कोलाहल सांभळीने तथा प्रभुने देखीने  
'में पहेलां आवो वेष कोइ ठेकाणे देख्यो हतो' एम ईहापाह करतो छतो जातिस्मरण पाम्यो । श्रेयांसकुमारे  
जातिस्मरण ज्ञानथी जाण्युं के—“अहो ! पूर्वे पूर्वविदेहक्षेत्रमां आ भगवंत वज्रनाभ नामे चक्रवर्ती हता, ते वखते  
हुं तेमनो सारथि हतो । तेज भवमां स्वामीना पिता वज्रसेन नामे हता, तेमने मे आवा तीर्थकरना चिह्नवाळा  
जोया हता । वज्रसेन तीर्थकर पासे वज्रनाभ चक्रवर्तीए दीक्षा लीधी, त्यारे मे पण तेमनी साथेज दीक्षा लीधी हती ।  
ते वखते तीर्थकर श्रीवज्रसेनना मुखथी में सांभळ्युं हतुं के—आ वज्रनाभ भरतक्षेत्रमां प्रथम तीर्थकर थशे, तेज आ  
प्रभु आजे सर्व जगतनो अने मारो अनुग्रह करवा पधार्या छे” । एम विचारे छे एवामां एक मनुष्ये उत्तम शेरडीना  
रसथी संपूर्ण भरेला घडाओ हर्षपूर्वक श्रेयांसकुमारने भेट कर्या । जातिस्मरणथी निर्दोष भिक्षा देवाना विधिने जाणनारा  
श्रेयांसकुमारे प्रभुने विनति करी के—“हे भगवन् ! आ कल्पनीय भिक्षा ग्रहण करो” । प्रभुए पण वन्ने हाथनी पसली करी ते  
हस्तरूपी पात्र तेनी आगळ धर्युं, एटले श्रेयांसकुमारे रसथी भरेला घडाओ लइ लइने तेमां खाली करवा मांड्या । अनु-  
क्रमे सर्व घडानो रस रेडी दीधो, छतां एक पण बिंदु नीचे न पडतां ते रसनी शिखा उपर उपर वधवा लागी । कहुं छे के—

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह  
॥ २८१ ॥

“ माइज्ज घडसहससा, अहवा माइज्ज सागरा सबे । जस्सेयारिस लद्धी, सो पाणिपडिग्गही होइ ॥ १ ॥ ”  
 “ जेना हाथनी अंदर हजारो घडा समाइ जाय, अथवा समग्र समुद्रो समाइ जाय, एवी जेने लब्धि प्राप्त थाय ते पाणिपतद्गही एटले हस्तपात्री होय ” ॥ १ ॥ अहीं कवि उत्प्रेक्षा करे छे के—  
 “ स्वाम्याह दक्षिणं हस्तं, कथं भिक्षां न लासि भोः । स प्राह दातृहस्तस्या—ऽधो भवामि कथं प्रभो ! ॥ १ ॥  
 यतः— पूजाभोजनदानशान्तिककलापाणिग्रहस्थापना—चोक्षप्रेक्षणहस्तकार्पणमुखव्यापारबद्धस्त्वहम् ।  
 वामोऽहं रणसंमुखाऽङ्कगणनावामाङ्गशय्यादिकृत, शूतादिव्यसनी त्वसौ स तु जगौ चोक्षोऽस्मि न त्वं शुचिः ” २  
 “ स्वामीए पोताना जमणा हाथने कहुं के—“अरे ! तुं भिक्षा केम लेतो नथी ?” । त्यारे ते बोल्यो के—  
 “हे प्रभु ! हुं दातारना हाथ नीचे केम थाउं ? ॥ १ ॥ केमके—पूजा, भोजन, दान, शान्तिकर्म, कला, पाणिग्रहण, स्थापना, शुद्धता, प्रेक्षण, हस्तकार्पण, विगेरे व्यापारमां हुं तत्पर रहुं छुं । तेथी हे भगवन् ! हुं आवो उत्तम थइने हवे दातारना हाथ नीचे आवी हलको केम थाउं ” ॥ एम कहीने जमणो हाथ मौन रखो, त्यारे प्रभुए डावा हाथने भिक्षा लेवा कहुं, तेना जवावमां डावा हाथे कहुं के—“हे प्रभु ! हुं रणसंग्राममां सन्मुख थनारो छुं, अंक गणवामां तत्पर छुं, अने डावे पडखे सूवा विगेरेमां सहाय करनारो छुं, पण आ जमणो हाथ

१ लभ वखते हस्तमेकाप । २ हस्तरेखा बताववी । ३ हाथो देवो, कोल आपवो, वचन आपवु ।

सप्तम  
व्याख्यान.

ऋषभदेव  
प्रभुने देखो  
श्रेयांसकु-  
मारने थयेछुं  
जातिस्मरण,  
तेणे प्रभुने  
बहोरावेलो  
शेरडोनो  
रस, कविनी  
उत्प्रेक्षा.

॥ २८१ ॥

तो जुबार बिगेरेनो व्यसनी छे” । त्वारे जमणा हाथे कहुं के-‘हुं पवित्र छुं, तुं पवित्र नथी’ ॥ २ ॥”

“राज्यश्रीर्भवताऽर्जिताऽर्थिनिबहस्त्यागैः कृतार्थीकृतः, संतुष्टोऽपि गृहाण दानमधुना तन्वन् दयां दानिषु ।  
इत्यब्दं प्रतिबोध्य हस्तयुगलं श्रेयांसतः कारयन्, प्रत्यग्रेधुरसेन पूर्णवृषभः पायात्स वः श्रीजिनः ॥ ३ ॥”

त्यार पछी प्रभुए बन्ने हाथने समजाव्या के-“तमे राज्यलक्ष्मी उपार्जन करी, दान देवा वडे अर्थीना समूहने कृतार्थ कर्यो, बळी तमे निरंतर संतुष्ट छो, तो पण दान देनारा उपर दया लायीने हवे दान ग्रहण करो” । ए प्रमाणे प्रभुए एक वरस सुधी बन्ने हाथने समजावीने श्रेयांसकुमार पासेथी मळेला ताजा शेरडीना रस वडे तेमने पूर्ण कर्यो; एवा श्रीऋषभदेव प्रभु तमारुं रक्षण करो” ॥ ३ ॥

पछी ते रसथी प्रभुए सांवत्सरिक तपनुं पारणुं कर्युं । ते वस्वते वस्वनी वृष्टि, सुगंधी जल अने पुष्पोनी वृष्टि, देवहुंदुभिओना नाद, ‘अहो दानम्, अहो दानम्’ ए प्रमाणे आकाशमां देवोए करेली उद्घोषणा, अने वसुधारा एटले साडा बार करोड सोनैयानी वृष्टि, एपांच दिव्यो प्रगट थयां । आ प्रमाणे प्रगट थयेला दिव्योथी आश्चर्य पामेला नगरना लोको तथा ते तापसो श्रेयांसना मंदिरमां एकठा थइ गया । तेमने श्रेयांसे जणाव्युं के-“हे लोको । सद्गति मेळववानी इच्छाथी साधुओने आ प्रमाणे एषणीय एटले निर्दोष आहारनी भिक्षा आपवी जोइए” । एवी रीते

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥२८२॥

आ अवसर्पिणीमां दान देवानो आचार प्रथम श्रेयांसथी प्रवत्यो । लोकोए श्रेयांसकुमारने पूछ्युं के-  
'तमे केम जाण्युं के दान आवी रीते देवाय' । त्यारे श्रेयांसे प्रभु साथेनो पोतानो आठ भवनो संबंध कही संभळाव्यो के-  
“पूर्वभवमां ज्यारे स्वामी ईशान देवलोकमां ललितांग नामे देवहता, त्यारे हुं स्वयंप्रभा नामे तेमनी देवी हती १ ।  
पछी पूर्वविदेहमां पुष्कलावती विजयने विषे लोहार्गल नामना नगरमां प्रभु वज्रजंघ नामे राजा हता, त्यारे हुं तेमनी  
श्रीमती नामे राणी हती २ । त्यार पछी उत्तरकुरुमां प्रभु युगलिक थया हता, त्यारे हुं तेमनी युगलिनी हती ३ ।  
त्यांथी अमे बन्ने सौधर्म देवलोकमां मित्र देव थया हता ४ । त्यांथी प्रभु अपरविदेहमां वैद्यना पुत्र थया हता, त्यारे  
हुं जीर्णशेठनो पुत्र केशव नामे तेमनो मित्र हतो ५ । त्यार पछी अमे बन्ने अच्युत देवलोकमां देव थया हता ६ ।  
त्यांथी स्वामी पुंडरीकिणी नगरीमां वज्रनाभ नामे चक्रवर्ती थया हता, ते वखते हुं तेमनो सारथि  
हतो । ते भवमां प्रभुए वज्रसेन तीर्थकर पासे दीक्षा लीधी हती, त्यारे में पण तेमनी साथेज दीक्षा लीधी हती ।  
अत्यारे भगवंतने देखी ते वेष मने स्मरणमां आव्यो, तेथी में जाण्युं के-आ तीर्थकर प्रभु भिक्षा माटे भमे छे,  
अने तेमने शुद्ध आहार आवी रीते देवाय ७ । त्यार पछी अमे बन्ने सर्वार्थसिद्ध विमानमां देव थया हता ८ ।

१ नागिल नामे एक दरिद्री कुटुंबी हतो, तेने निर्नामिका नामे पुत्री हती । ते निर्नामिका मरीने ललितांग देवनी स्वयंप्रभा  
नामे देवी थइ हती ।

सप्तम  
व्याख्यान.

प्रभु साथे  
श्रेयांसकु-  
मारनो आठ  
भवनो संबं-  
ध, श्रेयांसे  
लोकोने  
समजावेलो  
साधुओने  
दान देवा-  
नो विधि.  
॥२८२॥

ત્યાંથી જ્યવીને તેઓ અહીં તીર્થંકર થયા છે, અને હું તેમનો પ્રપૌત્ર થયો છું” ।

આ પ્રમાણે શ્રેયાસકુમારના મુખથી સાંભળીને લોકો કહેવા લાગ્યા કે—

“રિસહેસરસમં પત્તં, નિરવજ્ઞં હ્રસ્વચ્ચુરસસમં દાણં । સેઅંસસમો ભાવો, હ્રવિજ્ઞ જહ મગ્ગિઅં હુજ્ઞા ॥ ૧ ॥”

“જો શ્રીઋષભદેવ સમાન પાત્ર, શેરડીના રસ સમાન નિરવદ્ય દાન, અને શ્રેયાંસ જેવો ભાવ હોય, તો માગેલું થયા— ઇચ્છિત ફલ પ્રાપ્ત થાય । અર્થાત્ એવું ઉત્તમ સુપાત્ર, એવું નિર્દોષ દાન, અને એવો અદ્વિતીય ભાવ, એ ત્રણે વસ્તુ મહા-ભાગ્યયોગે મળે” ॥ ૧ ॥

આવાંકારો સ્તુતિ કરતા કરતા લોકો પોતપોતાને સ્થાને ગયા । ‘ભગવંતના પારણાના સ્થાનનું કોઈ ઉલ્લંઘન ન કરે’ એમ ધારી શ્રેયાંસકુમારે ત્યાં રત્નમય પીઠ કરાવ્યું । શ્રેયાંસકુમાર તે રત્નપીઠને વન્ને સંધ્યાએ ભક્તિથી પૂજવા લાગ્યો, અને પ્રાતઃકાલે તો તેને પૂજ્યા પછીજ જમતો ।

હવે પ્રભુ વિચરતા છતાં એક વખતે સાયંકાલે બહલીદેશમાં તક્ષશિલા નગરીની સમીપમાં પધાર્યા, અને તે નગરીના બહારના ઉદ્યાનમાં કાઉસ્સમ્મ ધ્યાને રહ્યા । તત્કાલ ઉદ્યાનપાલકે આવીને બાહુબલિને વધામણી આપી । પ્રભુના આગમનના સ્વાગત સાંભળી હર્ષિત થયેલા બાહુબલિએ વિચાર્યું કે—‘સવારમાં સર્વ સમૃદ્ધિયુક્ત થઈને ઉદ્યાનમાં જઈશ, અને પિતાજીને વંદન કરીશ’ એમ વિચાર કરી બાહુબલિએ આખી રાત્રિ મહેલમાંજ વ્યતીત કરી । પ્રભુ તો પ્રાતઃકાલ થતાં પ્રતિમાસ્થિતિ સમાપ્ત કરીને ત્યાંથી વિહાર કરી ગયા । હવે બાહુબલિ સવાર થતાં સર્વે



कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥२८३॥

समृद्धि साथे आडंबरपूर्वक प्रभुने वंदन करवा आव्यो, परंतु पोताना आव्या पहेलांज प्रभुने विहार करी गयेला जाणी तेने घणोज खेद थयो । त्यार पछी प्रभुना चरणबिंवने कोइ उलंघे नहिं एवी बुद्धिथी बाहुबलि राजाए ज्यां प्रभु प्रतिमाध्याने रत्ना हता ते स्थळे रत्नमय धर्मचक्र स्थापन कर्युं, अने तेनी रक्षा करनारा माणसो नियुक्त कर्या । पछी ते धर्मचक्रने भक्तिपूर्वक वंदन करी बाहुबलि पोतानी नगरीमां गयो ।

ए प्रमाणे अस्खलित विहार करता श्रीऋषभदेव प्रभुने एक हजार वरस सुधी छद्मस्थपणुं रहुं, तेमां सचळो मळी प्रमादकाल एक अहोरात्र जाणवो ।

जाव अप्पाणं भावेमाणस्स एगं वाससहस्सं विइक्कंतं । तओ णं जे से हेमंताणं चउत्थे मासे, सत्तमे पक्खे—फग्गुणबहुले, तस्स णं फग्गुणबहुलस्स एक्कारसीपक्खे णं,

( जाव अप्पाणं भावेमाणस्स ) एवी रीते यावत् ज्ञान दर्शन चारित्रादि असाधारण गुणो वडे पोताना आत्माने भावता छता श्रीऋषभदेव प्रभुने ( एगं वाससहस्सं विइक्कंतं ) एक हजार वरस बीती गयां । ( तओ णं ) त्यार पछी ( जे से हेमंताणं चउत्थे मासे ) जे आ शीतकालनो चोथो महिनो, ( सत्तमे पक्खे ) शीतकालनुं सातमुं पखवाडीयुं, ( फग्गुणबहुले ) एटले फागणमासनुं कृष्ण पखवाडीयुं, ( तस्स णं फग्गुणबहुलस्स एक्कारसीपक्खे णं ) ते फागणमासना कृष्ण पखवाडीयानी अगीयारशने दिवसे,

सप्तम  
व्याख्यान.

तक्षशिलाना  
उद्यानमां  
पधारेला  
प्रभु, वंदन  
करवा बाहु-  
बलि आव्या  
पहेलां प्रभु  
चाल्या ज-  
वाथी बाहु-  
बलिने थ-  
येलो खेद.

॥२८३॥

પુવ્વળ્હકાલસમયંસિ, પુરિમતાલસ્સ નગરસ્સ બહિયા, સગડમુહંસિ ઉજ્જણંસિ, નગ્ગોહવરપાયવસ્સ અહે, અટ્ટમેણં મત્તેણં અપાણણં, આસાઢાહિં નક્ખત્તેણં જોગમુવાગણં, જ્ઞાણંતરિયાણ વટ્ટમા-  
ણસ્સ અણંતે જાવ જાણમાણે પાસમાણે વિહરઈ ॥ ૨૧૨ ॥

( પુવ્વળ્હકાલસમયંસિ ) પૂર્વાહ્નિકાલસમયે-પ્રાતઃકાલમાં, ( પુરિમતાલસ્સ નગરસ્સ બહિયા ) પુરિમતાલ નામના નગરની બહાર, ( સગડમુહંસિ ઉજ્જાણંસિ ) શકટમુખ નામના ઉદ્યાનમાં, ( નગ્ગોહવરપાયવસ્સ અહે ) ન્યગ્રોધ નામના ઉત્તમ વૃક્ષની નીચે, ( અટ્ટમેણં મત્તેણં અપાણણં ) નિર્જલ એવા અટ્ટમ તપ વડે યુક્ત થયા છતા પ્રભુને (આસાઢાહિં નક્ખત્તેણં જોગમુવાગણં) ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્રમાં ચન્દ્રનો યોગ પ્રાપ્ત થયે છે તે (જ્ઞાણંતરિયાણ વટ્ટમાણસ્સ) શુક્લધ્યાનના મધ્યમાગમાં વર્તતા છતા એટલે શુક્લધ્યાનના ચાર ભેદોને વિષે પ્રથમના બે ભેદોમાં વર્તતા એવા શ્રીઋષભદેવ પ્રભુને ( અણંતે જાવ ) અનંત વસ્તુના વિષયવાલું અથવા અવિનાશી, અને યાવત્-અનુપમ એવું પ્રધાન કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન ઉત્પન્ન થયું । તે કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન વડે પ્રભુ સર્વલોકને વિષે તે તે કાલે મન વચન અને કાયયોગમાં યથાયોગ્ય વર્તતા એવા સર્વજીવોના અને ધર્માસ્તિકાય વિગેરે સર્વ અજીવોના સમગ્ર પર્યાયોને ( જાણમાણે પાસમાણે વિહરઈ ) જાણતા છતા અને દેશતા છતા વિચરે છે ।

૧ અયોધ્યા નગરીના એક શાસ્ત્રાપુર એટલે પરાતુ નામ પુરિમતાલ હતુ । ૨ વટ-વટલો ।

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह  
॥ २८४ ॥

प्रभुने विनीतानगरीना पुरिमताल नामना शाखापुरना उद्यानमां ज्यारे केवलज्ञान उत्पन्न थयुं, त्यारे एक पुरुषे आवीने भरत महाराजाने ए शुभ वधामणी आपी । तेज वखते एक बीजा पुरुषे आवीने वधामणी आपी के-‘हे महाराजा ! आपनी आयुधशालामां चक्ररत्न उत्पन्न थयुं छे । आवी रीते एकी वखते बन्ने वधामणी सांभळी महाराजा भरत विचारमां पड्या के-‘मारे पहेलां पिताजीनी पूजा करवी के चक्ररत्ननी पूजा करवी ’ । आ प्रमाणे क्षण वार विचार करी तेमणे निर्णय कर्यो के-‘आ लोक अने परलोकनुं सुख आपनारा पिताजीनी पूजा कर्याथी मात्र आ लोकनुं सुख आपनारा चक्रनी तो पूजा थइ चूकी’ । एवी रीते विवेकबुद्धिथी विचार करीने भरत महाराजाए प्रभुने वंदन करवानी तैयारी करी । प्रभुए ज्यारथी दीक्षा लीधी त्यारथी मरुदेवा माता पुत्रविरहने लीधे हमेशां रुदन कर्या करता, अने अविश्वांत अश्रुजलथी तेमनां नेत्रोमां पडल आनी गथां हतां । वळी भरतने उपालंभ आप्या करता के-‘पौत्र भरत ! मारो पुत्र राज्यलक्ष्मी छोडीने चाल्यो गयो, तेने केवां केवां संकट पडतां हशे ?, राज्यसुखमां मग्न बनेलो तुं तो तेनी शोध पण करतो नथी’ । ए प्रमाणे हमेशां ठपको देता एवा मरुदेवा माताने हाथी उपर बेसाडी सर्व ऋद्धि सहित भरतराजा प्रभुने वांदवा चाल्या । समवसरण नजीकमां आवतां भरतेकहुं के-‘हे माताजी ! आपना पुत्रनी ऋद्धि तो जुओ ! । देवोए रचेला समवसरणनी अंदर बिराजेला, चोत्रीश अतिशयोथी शोभी रहेला, सुवर्णना सिंहासन पर बेठेला, सुरेन्द्रोथी पूजाता, अने सुर-नरोथी परिवरेला आ आपना

सप्तम  
व्याख्यान.

ऋषभदेव  
प्रभुने थयेलुं  
केवलज्ञान,  
प्रभुने वंदन  
करवा भर-  
तनुं आवबुं,  
मरुदेवा  
मातानुं  
वृत्तात.

॥ २८४ ॥

પુત્ર અમૃતમય દેશના આપી રહ્યા છે । પ્રભુના ચરણકમલને સેવી રહેલા દેવોનો આ જયધ્વનિ સંભળાય છે । સ્વામીના દર્શનથી હર્ષ પામેલા દેવોનો આ સિંહનાદ સંભળાય છે” । ભરતનું એવું કથન સાંભળી પાણીના પ્રવાહથી જેમ કાદવ ધોવાઈ જાય તેમ રોમાંચિત અંગવાળા મરુદેવા માતાને આનંદના અશ્રુઓ વહે નેત્રોમાં વહેલાં પડલ ધોવાઈ ગયાં, અને નિર્મલ નેત્રવાળા થયેલા મરુદેવા માતા પ્રભુની છત્ર-ચામરાદિક પ્રાતિહાર્યની લક્ષ્મી જોઈને વિચારવા લાગ્યા કે—“અહો ! મોહથી વિહ્વલ બનેલા પ્રાણીઓને ધિક્કાર છે । સમગ્ર પ્રાણીઓ સ્વાર્થને માટે જ સ્નેહ કરે છે, કારણ કે—ઋષભનાં દુઃખથી રુદન કરતાં મારી આંખો પળ તેજહીન થઈ ગઈ, પળ આ ઋષભ તો સુર-અસુરોથી સેવાતો હતો અને આવી અનુપમ સમૃદ્ધિ ભોગવતો હતો પળ મને સુખવાર્તાનો સંદેશો પળ મોકલતો નથી !, માટે આ સ્નેહને ધિક્કાર છે” । એમ ભાવના ભાવતા મરુદેવા માતાને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, અને તેજ ક્ષણે આયુષ્યનો ક્ષય થવાથી તેઓ મુક્તિ પામ્યા । અહીં કવિ ઘટના કરે છે કે—

“પુત્રો યુગાદીશસમો ન વિશ્વે, બ્રાન્ત્વા ક્ષિતૌ યેન શરત્સહસ્રમ્ ।

યદર્જિતં કેવલરત્નમગ્ન્યં, સ્નેહાત્ તદેવાઽઽર્પ્યત માતુરાશુ ॥ ૧ ॥”

“જગતમાં યુગાદીશ એટલે ઋષભદેવ સમાન પુત્ર નથી, કારણ કે—જેમણે એક હજાર વરસ સુધી પૃથ્વી ઉપર ભમી ભમીને જે કેવલજ્ઞાનરૂપી ઉત્તમ રત્ન મેળવ્યું હતું તે સ્નેહથી તુરતજ પ્રથમ પોતાની માતાને આપ્યું ॥ ૧ ॥”

“મરુદેવાસમા નાઽમ્બા, યાઽગાત્ પૂર્વં કિલેક્ષિતુમ્ ।  
મુક્તિકન્યાં તનૂજાર્થ, શિવમાર્ગમપિ સ્ફુટમ્ ॥ ૨ ॥”

“વઢી જગતમાં મરુદેવા સમાન માતા પળ નથી, કે જે પોતાના પુત્રને માટે મુક્તિરૂપી કન્યાને અને સ્ફુટ પળ શિવમાં  
ર્ગને જોવા પ્રથમથી મોક્ષે ગયા” ॥ ૨ ॥ સમવસરળમાં જગત્કૃપાલુ શ્રીઋષભદેવ પ્રભુએ ધર્મદેશના આપી, તે દેશનાથી  
ભરતના ઋષભસેન વિગેરે પાંચસો પુત્રોએ અને સાતસો પૌત્રોએ પ્રતિબોધ પામી પ્રભુ પાસે દીક્ષા લીધી । તેઓમાં  
પ્રભુએ ઋષભસેન વિગેરે ચોરાશી ગળધર સ્થાપ્યા । બ્રાહ્મીએ પળ દીક્ષા લીધી, તે મુખ્ય સાધ્વી થઈ । ભરતરાજા  
શ્રાવક થયા । સુંદરી પળ દીક્ષા લેવાની ઇચ્છા ધરાવતી હતી, પળ તેળીને અત્યંત સ્વરૂપવતી જાળીને સ્ત્રીરત્ન સ્થાપવા  
માટે ભરતે દીક્ષા લેવાની આજ્ઞા આપી નહિં; તેથી તે શ્રાવિકા થઈ । વઢી પ્રભુને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયેલું સાંભઢી  
કચ્છ અને મહાકચ્છ સિવાયના વધા તાપસોએ પ્રભુ પાસે આવી ફરીથી દીક્ષા લીધી । મરુદેવાના નિર્વાળથી શોકગ્રસ્ત  
થયેલા ભરતને ઇન્દ્રે સમજાવી તે શોક નિવારળ કર્યો । પછી ભરત મહારાજા પ્રભુને વંદન કરી પોતાને સ્થાને ગયા ।  
ત્યાર પછી ભરત મહારાજા ચક્રરત્નની પૂજા કરીને શુભ દિવસે પ્રયાળ કરી સાઠ હજાર વરસે ભરતક્ષેત્રના છ સંહ સાધી  
પોતાને ઘેર આવ્યા । ઘેર આવ્યા વાદ પોતાના સંવંધીઓની સંભાલ કરતાં સુંદરીને કૃશ અને સૌંદર્યરહિત દેસી અધિ-  
કારીઓને કહ્યું કે—“ અરે ! સુંદરી આવી કૃશ કેમ થઈ ગઈ છે?, શું મારા ગયા પછી કોઈ તેની સંભાલ પળ લેતું નથી ?” ।

સત્તમ  
વ્યાખ્યાન.

ભાવના ભા-  
વતા મરુદે-  
વા માતાને  
ઉત્પન્ન થ-  
યેલું કેવલ-  
જ્ઞાન, તેમનું  
મોક્ષગમન,  
ચતુર્વિધ  
સંઘની  
સ્થાપના.  
॥ ૨૮૫ ॥

अधिकारीओए नमन करी कहुं के—महाराजा ! ज्यारथी आप दिग्विजय करवाने पधार्या त्यारथी आ सुंदरी फक्त प्राणरक्षण माटे आयंबिल तप करे छे, अने आपे तेमने दीक्षा लेता अटकाव्या तेथी भावदीक्षित थइने रखा छे”। ते सांभळी सुंदरीनो दीक्षा लेवानो दृढ आशय जाणी भरत महाराजा बोल्या के—“ अहो ! हुं आटला वखत सुधी तमारा व्रतमां विघ्न करनार थयो, हे बहेन ! तमने साबाशी छे के तमे आ शरीरथी मोक्षरूप फलने उत्पन्न करनार दीक्षा ग्रहण करवाने इच्छो छो”। इत्यादि सुंदरीनी प्रशंसा करी दीक्षा लेवानी अनुमति आपी । पछी सुंदरीए अष्टापद पर्वत पर जइ श्रीऋषभदेव प्रभु पासे दीक्षा स्वीकारी ।

हवे भरतक्षेत्रना छ खंड साधवा छतां चक्र तो आयुधशालामां न पेसतां बहारज रहुं, तेथी भरत महाराजाए पोताना अट्टाणुं भाइओने दूत द्वारा कहेवरावुं के ‘ मारी आज्ञा मानो ’ । ते वखते ते बधा एकठा थइने “ शुं अमारे भरतनी आज्ञा मानवी, के तेनी साथे युद्ध करवुं ?” एम पूछवा माटे प्रभु पासे गया । प्रभुए तेमने बैतालीय नामना अध्ययननी प्ररूपणा बडे प्रतिबोध पमाडी दीक्षा आपी । त्यार पछी भरत महाराजाए बाहुबलि उपर दूत मोकल्यो, परंतु अतुलबलशाली बाहुबलि भरतनी आज्ञा न स्वीकारतां लडाइ करवाने तैयार थयो । दूतना कथनथी बाहुबलिए पोतानी आज्ञा न स्वीकारवानुं जाणी भरते तेना उपर चडाइ करी । भरत अने बाहुबलिनं भयंकर युद्ध बार वरस सुधी चाल्युं, अने बन्नेनां सैन्योमां पुष्कळ मनुष्योनो संहार थयो; पण तेओ बन्नेमां कोइ न हार्यो ।

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥ ૨૮૬ ॥

આવી રીતે ઘણા મનુષ્યોનો સંહાર થતો જાણી ત્યાં શક્રે આવી તેઓને સમજાવ્યા કે—“સૌજન્યથી સુશોભિત એવા તમે વન્ને ભાઈઓનું યુદ્ધ સ્વરે સ્વર જગત્ના દુર્ભાગ્યથીજ ઉપસ્થિત થયું છે, માટે તે બંધ કરવું જોઈએ । પળ જો તમે એક-બીજા ઉપર વિજય મેલવ્યા વગર નજ અટકવાના હો, તો છેવટે ઇટલું તો માનો કે, તમો વન્ને જાતે પરસ્પર ઉત્તમ યુદ્ધથી લડો, પળ સંખ્યાબંધ પ્રાણીઓનું વિઘાતક એવું આ મધ્યમ યુદ્ધ તો બંધજ કરો” । આ પ્રમાણે શક્રનું વચન તેઓ વન્નેએ કબૂલ કર્યું । પછી શક્રે દૃષ્ટિયુદ્ધ વાગ્ધ્યુદ્ધ મુષ્ટિયુદ્ધ અને દંડયુદ્ધ, એ ચાર યુદ્ધથી પરસ્પર વન્ને ભાઈઓએ લડવું એમ ઠરાવ કર્યો । આ ચારે યુદ્ધમાં બાહુબલિનો વિજય થયો, અને ભરતની હાર થઈ । ચારે યુદ્ધમાં પોતાની હાર થવાથી ભરત મહારાજાને ઘણો ક્રોધ ચઢ્યો, તેથી બાહુબલિનો નાશ કરવા તેના ઉપર ચક્ર છોડ્યું, પરંતુ બાહુબલિ સમાનગોત્રના હોવાથી તેમને તે ચક્ર પળ કાંઈ કરી શક્યું નહિ । આ વખતે બાહુબલિએ વિચાર્યું કે—“ અત્યાર સુધી ભ્રાતૃભાવથીજ મેં ભરતની ઉપેક્ષા કરી, છતાં તે તો પોતાનો દુષ્ટ સ્વભાવ છોડતો નથી, માટે હવે કાંઈ પળ દરકાર કર્યા વગર એક મુષ્ટિથીજ એના ચૂરેચૂરા કરી નાખું ” । એમ વિચારી ક્રોધથી ધમધમી રહેલા બાહુબલિ દૂરથી મુઠી ઉપાડી ભરતને મારવા દોડ્યા, પરંતુ સારાસારનો વિચાર કરવામાં બૃહસ્પતિ સમાન એવા તે બાહુબલિ મુષ્ટિ ઉપાડી ભરતને મારવા દોડતાં વિચારવા લાગ્યા કે—“અહો ! પિતાતુલ્ય આ મોટા ભાઈને મારે હળવા અનુચિત છે, પરંતુ આ ઉપાડેલી મુષ્ટિ પળ નિષ્ફળ કેમ થાય ?” । એમ વિચારી મહાત્મા બાહુબલિએ તે મુષ્ટિને

સપ્તમ  
વ્યાખ્યાન.

ઋષભદેવ  
પ્રશ્ન પાસે  
તેમના અ-  
ઘ્વાણું પુત્રોએ  
અને સુંદરી-  
એ સ્વીકારે-  
લી દીક્ષા,  
ભરત અને  
બાહુબલિનું  
યુદ્ધ.

॥ ૨૮૬ ॥

પોતાનાજ મસ્તક પર ચલાવી તેજ વચ્ચે લોચ કર્યો, અને સર્વ સાવચ્છ ત્વજી દઈ કાઉસ્સગ્ગ ધ્યાને સ્થિર થયા । તે વચ્ચે  
 ભરત મહારાજા તેમને વંદન કરી પોતાનો અપરાધ સ્વમાવી પોતાને સ્થાને ગયા । હવે બાહુબલિ મુનિ વિચારવા  
 લાગ્યા કે—“પૂર્વદીક્ષિત મારા નાના ભાઈઓ દીક્ષાપર્યાયથી મારા કરતાં મોટા છે, તેથી જો હું હમણાં પ્રભુ પાસે  
 જઈશ તો તે નાના ભાઈઓને પણ વંદન કરવું પડશે । હું મોટો હોવા છતાં નાના ભાઈઓને વંદન કેમ કરું ?,  
 તેથી જ્યારે કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થશે ત્યારેજ પ્રભુ પાસે જઈશ” । એમ અહંકાર કરી એક વરસ સુધી કાઉસ્સગ્ગમાંજ ઉભા  
 રહ્યા । વરસને અંતે પ્રભુએ મોકલેલી બ્રાહ્મી અને સુંદરી નામની તેની બહેનોએ આવીને “હે ભાઈ ! ગજથી ઉતરો”  
 એમ કહી બાહુબલિને પ્રતિબોધ પમાડ્યો । અહંકારરૂપી ગજથી ઉતરેલા મહાત્મા બાહુબલિએ જેવા પણ ઉપાડ્યા  
 કે તરતજ તેમને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું । ત્યાર પછી પ્રભુ પાસે જઈ ઘણો કાલ સુધી વિચરી તેઓ પ્રભુ સાથેજ  
 મોક્ષે ગયા । મહારાજા ભરત પણ લાંબા વચ્ચે સુધી ચક્રવર્તીની લક્ષ્મી ભોગવીને એક દિવસ અરીસાભવનમાં  
 વીંટી વિનાની પોતાની આંગળીને શોભા રહિત જોઈ અનિત્યપણાની ભાવના ભાવતા છતાં કેવલજ્ઞાન મેળવી દસ  
 હજાર રાજાઓ સાથે દેવતાએ આપેલા મુનિવેષને ગ્રહણ કરી ઘણો કાલ વિચરી મોક્ષે ગયા ॥ ૨૧૨ ॥

ઉસભસ્સ ણં અરહઓ કોસલિયસ્સ ચરુરાસીઈ ગણા

( ઉસભસ્સ ણં અરહઓ કોસલિયસ્સ ) અર્હન્ કૌશલિક શ્રીઋષભદેવને ( ચરુરાસીઈ ગણા ) ચોરાશી ગણ



कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ २८७ ॥

चउरासीइ गणहरा हुत्था ॥ २१३ ॥ उसभस्स णं अरहओ कोसलियस्स उसभसेणपामोक्खाओ  
चउरासीओ समणसाहस्सीओ, उक्कोसिया समणसंपया हुत्था ॥ २१४ ॥ उसभस्स णं अरहओ  
कोसलियस्स बंभी-सुंदरीपामोक्खाणं अज्जियाणं तिण्णिण सयसाहस्सीओ, उक्कोसिया अज्जिया-  
संपया हुत्था ॥ २१५ ॥ उसभस्स णं अरहओ कोसलियस्स सिज्जंसपामोक्खाणं समणोवासगाणं  
( चउरासीइ गणहरा हुत्था ) अने चोराशी गणधरो हता ॥ २१३ ॥ ( उसभस्स णं अरहओ कोसलियस्स )  
अहंन् कौशलिक श्रीऋषभदेवने ( उसभसेणपामोक्खाओ ) ऋषभसेन विगेरे ( चउरासीओ समणसाहस्सीओ )  
चोराशी हजार साधुओ हता, ( उक्कोसिया समणसंपया हुत्था ) प्रभुने साधुओनी उत्कृष्ट संपदा आटली थइ ॥ २१४ ॥  
( उसभस्स णं अरहओ कोसलियस्स ) अहंन् कौशलिक श्रीऋषभदेवने ( बंभी-सुंदरीपामोक्खाणं अज्जियाणं )  
ब्राह्मी सुंदरी विगेरे साध्वीओ ( तिण्णिण सयसाहस्सीओ ) त्रण लाख हती, ( उक्कोसिया अज्जियासंपया  
हुत्था ) प्रभुने साध्वीओनी उत्कृष्ट संपदा आटली थइ ॥ २१५ ॥ ( उसभस्स णं अरहओ कोसलियस्स )  
अहंन् कौशलिक श्रीऋषभदेवने ( सिज्जंसपामोक्खाणं ) श्रेयांस विगेरे ( समणोवासगाणं ) श्रमणोपासको एटले श्रावको

सप्तम  
व्याख्यान.

गर्वरहित  
थयेला बा-  
हुबलिने  
अने अनि-  
त्यभावना  
भावता भू-  
रतने थयेले  
केवलज्ञान,  
प्रभुनो  
परिवार.  
॥ २८७ ॥

तिणिण सयसाहस्सीओ पंच सहस्सा, उक्कोसिया समणोवासगाणं संपया हुत्था ॥ २१६ ॥  
उसभस्स णं अरहओ कोसलियस्स सुभद्दापामोक्खाणं समणोवासियाणं पंच सयसाहस्सीओ  
चउप्पणं च सहस्सा, उक्कोसिया समणोवासियाणं संपया हुत्था ॥ २१७ ॥ उसभस्स णं अरहओ  
कोसलियस्स चत्तारि सहस्सा सत्त सया पण्णासा चउद्दसपुवीणं, अजिणाणं जिणसंकासाणं; जाव  
( तिणिण सयसाहस्सीओ पंच सहस्सा ) त्रण लाख अने पांच हजार हता, ( उक्कोसिया समणोवासगाणं संपया  
हुत्था ) प्रभुने श्रावकोनी उत्कृष्ट संपदा आटली थइ ॥ २१६ ॥ ( उसभस्स णं अरहओ कोसलियस्स ) अर्हन् कौशलिक  
श्रीऋषभदेवने ( सुभद्दापामोक्खाणं ) सुभद्रा विगेरे ( समणोवासियाणं ) श्राविकाओ ( पंच सयसाहस्सीओ चउप्पणं च  
सहस्सा ) पांच लाख अने चोपन हजार हती, ( उक्कोसिया समणोवासियाणं संपया हुत्था ) प्रभुने श्राविकाओनी उत्कृष्ट  
संपदा आटली थइ ॥ २१७ ॥ ( उसभस्स णं अरहओ कोसलियस्स ) अर्हन् कौशलिक श्रीऋषभदेवने ( चत्तारि सहस्सा  
सत्त सया पण्णासा चउद्दसपुवीणं ) चार हजार सात सो अने पचास चौदपूर्वी हता । चौदपूर्वी केवा ?—( अजिणाणं  
जिणसंकासाणं ) पोते असर्वज्ञ होवा छतां सर्वज्ञ सदृश, ( जाव— ) यावत्—अकारादि सर्व अक्षरोना संयोगोने जाणवावाळा,  
तथा सर्वज्ञ पेठे साची प्ररूपणा करनारा, आवा प्रकारना चार हजार सात सो अने पचास चौदपूर्वी हता,

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥૨૮૮॥

ઉક્કોસિયા ચઉદસપુલ્લિસંપયા હુત્થા ॥ ૨૧૮ ॥ ઉસમસ્સ ણં અરહઓ કોસલિયસ્સ નવ સહસ્સા  
ઓહિનાણીણં, ઉક્કોસિયા ઓહિનાણિસંપયા હુત્થા ॥ ૨૧૯ ॥ ઉસમસ્સ ણં અરહઓ કોસલિયસ્સ  
વીસ સહસ્સા કેવલનાણીણં, ઉક્કોસિયા કેવલનાણિસંપયા હુત્થા ॥ ૨૨૦ ॥ ઉસમસ્સ ણં અરહઓ  
કોસલિયસ્સ વીસ સહસ્સા છચ્ચ સયા વેડવિયાણં, ઉક્કોસિયા વેડવિયસંપયા હુત્થા ॥ ૨૨૧ ॥  
(ઉક્કોસિયા ચઉદસપુલ્લિસંપયા હુત્થા) પ્રમુને ચૌદપૂર્વીઓની ઉત્કૃષ્ટ સંપદા આટલી થઈ ॥ ૨૧૮ ॥ (ઉસમસ્સ  
ણં અરહઓ કોસલિયસ્સ) અર્હન્ કૌશલિક શ્રીઋષભદેવને (નવ સહસ્સા ઓહિનાણીણં) નવ હજાર અવધિજ્ઞાનીઓ  
હતા, (ઉક્કોસિયા ઓહિનાણિસંપયા હુત્થા) પ્રમુને અવધિજ્ઞાનીઓની ઉત્કૃષ્ટ સંપદા આટલી થઈ ॥ ૨૧૯ ॥  
(ઉસમસ્સ ણં અરહઓ કોસલિયસ્સ) અર્હન્ કૌશલિક શ્રીઋષભદેવને (વીસ સહસ્સા કેવલનાણીણં) વીસ હજાર  
કેવલજ્ઞાનીઓ હતા, (ઉક્કોસિયા કેવલનાણિસંપયા હુત્થા) પ્રમુને કેવલજ્ઞાનીઓની ઉત્કૃષ્ટ સંપદા આટલી થઈ ॥ ૨૨૦ ॥  
(ઉસમસ્સ ણં અરહઓ કોસલિયસ્સ) અર્હન્ કૌશલિક શ્રીઋષભદેવને (વીસ સહસ્સા છચ્ચ સયા  
વેડવિયાણં) વીસ હજાર અને છ સો વૈક્રિયલલ્લિવાલા મુનિઓ હતા, (ઉક્કોસિયા વેડવિયસંપયા હુત્થા) પ્રમુને  
વૈક્રિયલલ્લિવાલા મુનિઓની ઉત્કૃષ્ટ સંપદા આટલી થઈ ॥ ૨૨૧ ॥

સપ્તમ  
વ્યાખ્યાન.

ઋષભદેવ  
પ્રમુના  
પરિવારનું  
વર્ણન.

॥૨૮૮॥

उसभस्स णं अरहओ कोसलियस्स बारस सहस्सा छच्च सया पण्णासा विउलमईणं, अट्ठाइज्जेसु दीवेषु दोसु य समुद्देशु सत्तीणं पंचिंदियाणं पज्जत्तगाणं मणोगए भावे जाणमाणाणं; उक्कोसिया विउलमइसंपया हुत्था ॥ २२२ ॥ उसभस्स णं अरहओ कोसलियस्स बारस सहस्सा छच्च सया पण्णासा वाईणं, उक्कोसिया वाइसंपया हुत्था ॥ २२३ ॥

( उसभस्स णं अरहओ कोसलियस्स ) अर्हन् कौशलिक श्रीऋषभदेवने ( बारस सहस्सा छच्च सया पण्णासा ) बार हजार छ सो अने पचास ( विउलमईणं ) विपुलमति—मनःपर्यवज्ञानीओ हता । विपुलमतिओ केवा ?— ( अट्ठाइज्जेसु दीवेषु ) अढी द्वीप ( दोसु य समुद्देशु ) अने बे समुद्रने विषे रहेला ( सत्तीणं पंचिंदियाणं पज्जत्तगाणं ) पर्यासा संज्ञी पंचेन्द्रियोना ( मणोगए भावे जाणमाणाणं ) मनोगत भावोने जाणनारा, आवा प्रकारना बार हजार छ सो अने पचास विपुलमतिओ हता । ( उक्कोसिया विउलमइसंपया हुत्था ) प्रभुने विपुलमतिओनी उत्कृष्ट संपदा आटली थइ ॥ २२२ ॥ ( उसभस्स णं अरहओ कोसलियस्स ) अर्हन् कौशलिक श्रीऋषभदेवने ( बारस सहस्सा ) बार हजार ( छच्च सया ) छ सो ( पण्णासा वाईणं ) अने पचास वादी एवा मुनिओ हता, ( उक्कोसिया वाइसंपया हुत्था ) प्रभुने वादी एवा मुनिओनी उत्कृष्ट संपदा आटली थइ ॥ २२३ ॥

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥૨૮૯॥

ઉસભસ્સ ણં અરહઓ કોસલિયસ્સ વીસં અંતેવાસિસહસ્સા સિદ્ધા, ચત્તાલીસં અજિયાસાહસ્સીઓ સિદ્ધાઓ ॥ ૨૨૪ ॥ ઉસભસ્સ ણં અરહઓ કોસલિયસ્સ બાવીસ સહસ્સા નવ સયા અણુત્તરોવવાહયાણં, ગઙ્ગકલ્લાણાણં જાવ ભદ્દાણં; ઉક્કોસિયા અણુત્તરોવવાહસંપયા હુત્થા ॥ ૨૨૫ ॥  
ઉસભસ્સ ણં અરહઓ કોસલિયસ્સ

( ઉસભસ્સ ણં અરહઓ કોસલિયસ્સ ) અર્હન્ કૌશલિક શ્રીઋષભદેવના ( વીસં અંતેવાસિસહસ્સા ) વીશ હજાર શિષ્યો ( સિદ્ધા ) મુક્તિ પામ્યા, ( ચત્તાલીસં અજિયાસાહસ્સીઓ સિદ્ધાઓ ) અને ચાલીશ હજાર સાધ્વીઓ મુક્તિ પામી ॥ ૨૨૪ ॥ ( ઉસભસ્સ ણં અરહઓ કોસલિયસ્સ ) અર્હન્ કૌશલિક શ્રીઋષભદેવને ( બાવીસ સહસ્સા નવ સયા અણુત્તરોવવાહયાણં ) અનુત્તર વિમાનમાં ઉત્પન્ન થનારા બાવીશ હજાર અને નવસો મુનિઓ હતા. તેઓ કેવા ?— ( ગઙ્ગકલ્લાણાણં જાવ ભદ્દાણં ) આવતી મનુષ્યગતિમાં મોક્ષપ્રાપ્તિલક્ષણ કલ્યાણ છે જેઓને એવા, યાવત્—આગામી ભવમાં સિદ્ધ થવાના હોવાથી આગામી ભવમાં ભદ્ર એટલે કલ્યાણ છે જેમને એવા, આવા પ્રકારના બાવીશ હજાર અને નવસો મુનિઓ હતા. ( ઉક્કોસિયા અણુત્તરોવવાહસંપયા હુત્થા ) પ્રભુને અનુત્તર વિમાનમાં ઉત્પન્ન થનારા મુનિઓની ઉત્કૃષ્ટ સંપદા આટલી થઈ ॥ ૨૨૫ ॥ ( ઉસભસ્સ ણં અરહઓ કોસલિયસ્સ ) અર્હન્ કૌશલિક શ્રીઋષભદેવ પ્રભુને

સપ્તમ  
વ્યાખ્યાન.

ઋષભદેવ  
પ્રભુના  
પરિવારનું  
વર્ણન.

॥૨૮૯॥

દુવિહા અંતગડભૂમી હુત્થા । તં જહા-જુગંતગડભૂમી ય પરિયાયંતગડભૂમી ય । જાવ અસંખિ-  
જ્ઞાઓ પુરિસજુગાઓ જુગંતગડભૂમી, અંતોમુહુત્તપરિયાણ અંતમકાસી ॥ ૨૨૬ ॥

(દુવિહા અંતગડભૂમી હુત્થા) બે પ્રકારની અંતકૃદ્ભૂમિ થઈ, એટલે શ્રીઋષભદેવ પ્રભુના શાસનમાં મોક્ષગામીઓને મોક્ષે જવાના કાલની મર્યાદા બે પ્રકારે થઈ । (તં જહા-) તે આ પ્રમાણે-(જુગંતગડભૂમી ય પરિયાયંતગ-  
ડભૂમી ય) યુગાંતકૃદ્ભૂમિ અને પર્યાયાંતકૃદ્ભૂમિ । યુગ એટલે ગુરુ શિષ્ય પ્રશિષ્યાદિ ક્રમસર વર્તેતા પટ્ટધર પુરુષો, તેઓ વહે પ્રમિત-મર્યાદિત જે મોક્ષગામીઓનો મોક્ષે જવાનો કાલ, તે યુગાંતકૃદ્ભૂમિ કહેવાય । પર્યાય એટલે પ્રભુને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયાનો કાલ, તેને આશ્રીને જે મોક્ષગામીનો મોક્ષે જવાનો કાલ, તે પર્યાયાંતકૃદ્ભૂમિ કહેવાય । (જાવ અસંખિજ્ઞાઓ પુરિસજુગાઓ જુગંતગડભૂમી) શ્રીઋષભદેવ પ્રભુને અસંખ્યાતા પુરુષયુગ સુધી યુગાંતકૃદ્ભૂમિ થઈ, એટલે પ્રભુથી આરંભી તેમના પટ્ટધર અસંખ્યાતા પુરુષો સુધી મોક્ષમાર્ગ ચાલુ રહ્યો । હવે પર્યાયાંતકૃદ્ભૂમિ કહે છે-(અંતોમુહુત્તપરિયાણ અંતમકાસી) અંતર્મુહૂર્ત છે કેવલિપણાનો પર્યાય જેમને એવા શ્રીઋષભદેવ પ્રભુ થયે છતે કોઈ કેવલીએ સંસારનો અંત કર્યો, એટલે શ્રીઋષભદેવ પ્રભુને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયા પછી અંતર્મુહૂર્તમાં મરુદેવા માતા અંતકૃત્કેવલિપણું પામી મોક્ષે ગયા, અર્થાત્ શ્રીઋષભદેવ પ્રભુને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયા પછી અંતર્મુહૂર્તમાં મોક્ષમાર્ગ ચાલુ થયો ॥ ૨૨૬ ॥

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ २९० ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं उसभे अरहा कोसलिए वीसं पुवसयसहस्साइं कुमारवासमज्झे वसित्ता, तेवट्ठिं पुवसयसहस्साइं रज्जवासमज्झे वसित्ता, तेसीइं पुवसयसहस्साइं अगारवासमज्झे वसित्ता, एगं वाससहस्सं छउमत्थपरियागं पाउणित्ता, एगं पुवसयसहस्सं वाससहस्सूणं केवलिपरियागं पाउणित्ता, पडिपुणं पुवसयसहस्सं सामण्णपरियागं पाउणित्ता,

( तेणं कालेणं तेणं समएणं ) ते काले अने ते समये ( उसभे अरहा कोसलिए ) अर्हन् कौशलिक श्रीऋषभदेव प्रभु ( वीसं पुवसयसहस्साइं ) वीस लाख पूर्व सुधी ( कुमारवासमज्झे ) कुमारावस्थानी मध्यमां ( वसित्ता ) रहीने, ( तेवट्ठिं पुवसयसहस्साइं ) त्रेसठ लाख पूर्व सुधी ( रज्जवासमज्झे वसित्ता ) राज्यावस्थानी मध्यमां रहीने, ( तेसीइं पुवसयसहस्साइं ) एकंदर त्र्यासी लाख पूर्व सुधी ( अगारवासमज्झे वसित्ता ) गृहस्थावासनी मध्यमां रहीने, ( एगं वाससहस्सं ) एक हजार वरस सुधी ( छउमत्थपरियागं पाउणित्ता ) छन्नस्थ पर्याय पाळीने, ( एगं पुवसयसहस्सं वाससहस्सूणं ) एक हजार वरस न्यून एवा एरु लाख पूर्व सुधी ( केवलिपरियागं पाउणित्ता ) केवलिपर्याय पाळीने, ( पडिपुणं पुवसयसहस्सं ) एकंदरे संपूर्ण एवा एक लाख पूर्व सुधी ( सामण्णपरियागं पाउणित्ता ) श्रामण्यपर्याय-चारित्रपर्याय पाळीने,

सप्तम  
व्याख्यान.

बे प्रकारनी  
अंतकृद्भि,  
ऋषभदेव  
प्रभुनो  
गृहस्थावास  
छन्नस्थप-  
र्याय अने  
केवलि-  
पर्याय

॥ २९० ॥

चउरासीइं पुवसयसहस्साइं सवाउयं पालइत्ता; स्त्रीणे वेयणिज्जा-SSउय-नाम-गुत्ते, इमीसे ओस-  
 प्पिणीए सुसमदुस्समाए समाए बहुविइक्कंताए, तिहिं वासेहिं अद्धनवमेहि य मासेहिं सेसेहिं,  
 जे से हेमंताणं तच्चे मासे पंचमे पक्खे-माहबहुले, तस्स णं माहबहुलस्स [ ग्रन्थाग्रं १०० ]  
 तेरसीपक्खे णं, उप्पि अट्ठावयसेलसिहरंसि,

( चउरासीइ पुवसयसहस्साइं ) सर्व मळी कुल चोराशी लाख पूर्व सुधी ( सवाउयं पालइत्ता ) पोतानुं सर्व  
 आयुष्य पूर्ण करीने, ( स्त्रीणे वेयणिज्जा-SSउय-नाम-गुत्ते ) वेदनीय आयु नाम अने गोत्र ए चार भवोपग्राही  
 कर्मो क्षीण थये छते, ( इमीसे ओसप्पिणीए ) आ अवसर्पिणीमां ( सुसमदुस्समाए समाए बहुविइक्कंताए )  
 सुषमदुष्पमा नामनो त्रीजो आरो घणो खरो गया बाद, त्रीजो आरो केटलो बाकी रहेतां प्रभु मोक्षे गया ? ते कहे छे-  
 ( तिहिं वासेहिं अद्धनवमेहि य मासेहिं सेसेहिं ) त्रीजा आराना त्रण वरस अने साडा आठ मास बाकी रहेतां,  
 ( जे से हेमंताणं तच्चे मासे ) जे आ हेमंत एटले शीतकालनो त्रीजो महिनो, ( पंचमे पक्खे-माहबहुले ) शीतकालनुं  
 पांचमुं पखवाडीयुं, एटले महा मासनुं कृष्ण पखवाडीयुं, ( तस्स णं माहबहुलस्स ) ते महा मासना कृष्ण पखवाडी-  
 यानी ( तेरसीपक्खे णं ) तेरशने दिवसे, ( उप्पि अट्ठावयसेलसिहरंसि ) अष्टापद नामना पर्वतना शिखर उपर,



કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥ ૨૧૧ ॥

દસહિં અણગારસહસ્સેહિં સદ્ધિં, ચૌદસમેણં ભક્તેણં અપાણણં, અભીઙ્ગા નક્ષત્રેણં જોગમુવાગ-  
ણં, પુવ્વણ્ણકાલસમયંસિ, સંપલિયંકનિસણ્ણે કાલગણે વિઙ્કંતે જાવ સઘ્વદુક્ખપ્પહીણે ॥ ૨૨૭ ॥  
(દસહિં અણગારસહસ્સેહિં સદ્ધિં) દસ હજાર સાધુઓ સાથે શ્રીકૃષ્ણભદેવ પ્રભુ (ચૌદસમેણં ભક્તેણં અપાણણં)  
નિર્જલ એવા ચતુર્દશ ભક્ત એટલે છ ઉપવાસ વડે યુક્ત થયા છતાં, (અભીઙ્ગા નક્ષત્રેણં જોગમુવાગણં) અભિજિત  
નક્ષત્રમાં ચંદ્રનો યોગ પ્રાપ્ત થયે છે તે, (પુવ્વણ્ણકાલસમયંસિ) પૂર્વાહ્નિકા કાલસમયે, (સંપલિયંકનિસણ્ણે) સમ્યક્  
પ્રકારે પલ્લ્યાસને બેઠા થકા (કાલગણ) કાલધર્મ પામ્યા, (વિઙ્કંતે) સંસારરૂપી સમુદ્રનો પાર પામ્યા,  
(જાવ સઘ્વદુક્ખપ્પહીણે) યાવત્ સર્વદુઃખથી મુક્ત થયા ॥

પરમાત્મા શ્રીકૃષ્ણભદેવ પ્રભુનું નિર્વાણ થયું તે સમયે શક્રનું સિંહાસન કંપ્યું, તેથી તે અવધિજ્ઞાનથી પ્રભુનું નિર્વાણ  
જાણી પોતાની અગ્રમહિષીઓ લોકપાલો વિગેરે સર્વ પરિવારથી પરિવરી અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર જ્યાં પ્રભુનું શરીર હતું  
ત્યાં આવ્યો, અને પ્રભુનું નિર્વાણ થવાથી આનંદરહિત અને અશ્રુપૂર્ણ નેત્રવાલો ઇન્દ્ર ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈ બહુ દૂર નહિ  
તેમ બહુ નજીક નહિ એવી રીતે ઉભો રહ્યો હતો હાથ જોડી પર્યુપાસના કરવા લાગ્યો. એવી રીતે ઈશાનેન્દ્ર  
વિગેરે સર્વે ઇન્દ્રો સિંહાસન કંપિત થવાથી અવધિજ્ઞાન વડે પ્રભુનું નિર્વાણ જાણી પરિવાર સહિત જ્યાં પ્રભુનું શરીર  
હતું ત્યાં આવીને વિધિપૂર્વક પર્યુપાસના કરતા ઉભા રહ્યા. પછી શક્રે ભવનપતિ વ્યંતર જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક દેવો પાસે

સપ્તમ  
વ્યાખ્યાન.

કૃષ્ણભદેવ  
પ્રભુનું અષ્ટા-  
પદ પર્વત  
ઉપર મોક્ષ-  
પામન, પ્રભુ-  
નો નિર્વાણ-  
મહોત્સવ  
કરવા  
ઇન્દ્રાદિ  
દેવોનું  
આગમન.  
॥ ૨૧૧ ॥

નંદનવનમાંથી ગોશીર્ષચંદનનાં કાષ્ઠ મંગાવીને, એક તીર્થંકરના શરીર માટે એક ગણધરોનાં શરીરો માટે અને એક વાકીના મુનિઓનાં શરીરો માટે એમ ત્રણ ચિતા કરાવી । ત્યાર પછી શક્રે આભિયોગિક દેવો પાસે ક્ષીરસમુદ્રનું જલ મંગાવી તીર્થંકરના શરીરને સ્નાન કરાવ્યું, તાજા ગોશીર્ષચંદન વડે વિલેપન કર્યું, હંસલક્ષણવાળું વસ્ત્ર ઓઢાડ્યું, અને સર્વ પ્રકારના અલંકારોથી વિભૂષિત કર્યું । એવી રીતે વીજા દેવોએ ગણધરોનાં તથા વાકીના મુનિઓનાં શરીરોને સ્નાન કરાવી, ચંદનથી વિલેપન કરી, સર્વ અલંકારો વડે વિભૂષિત કર્યા । ત્યાર પછી શક્રે વિચિત્ર ચિત્રો વડે શોભતી એવી ત્રણ પાલખી કરાવી । પછી આનંદ રહિત દીન મનવાળા અને અશ્રુપૂર્ણ નેત્રવાળા ઇન્દ્રે પ્રમુના શરીરને એક પાલખીમાં પધરાવ્યું, તથા વીજા દેવોએ ગણધરોનાં શરીરોને વીજી પાલખીમાં અને વાકીના મુનિઓનાં શરીરોને ત્રીજી પાલખીમાં પધરાવ્યાં । પછી પ્રમુના શરીરવાળી પાલખીને ઇન્દ્રે, અને ગણધરો તથા મુનિઓનાં શરીરવાળી પાલખીને દેવોએ ઉપાડી ચિતા પાસે લાવ્યા । પછી ઇન્દ્રે પ્રમુના શરીરને પાલખીમાંથી ધીમે ધીમે ઉતારી ચિતામાં સ્થાપન કર્યું, તથા વીજા દેવોએ ગણધરો અને મુનિઓનાં શરીરને પાલખીમાંથી ઉતારી ચિતામાં સ્થાપન કર્યા । ત્યાર પછી આનંદ અને ઉત્સાહ રહિત એવા અગ્નિકુમાર દેવોએ શક્રના હુકમથી તે ચિતાઓમાં અગ્નિ પ્રદીપ્ત કર્યો, વાયુકુમાર દેવોએ વાયુ વિકુર્વ્યો, અને વાકીના દેવોએ તે ચિતાઓમાં કાલાગુરુ ચંદન વિગેરે ઉત્તમ કાષ્ઠો નાખ્યાં, તથા મધ અને ઘીના ઘડાઓથી તે ચિતાઓને સિંચન કરી । જ્યારે તે શરીરોમાંથી અસ્થિ [ હાડકાં ] સિવાય

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥ ૨૧૨ ॥

વાકીની વધી ધાતુઓ દગ્ધ થઈ ગઈ, ત્યારે ઇન્દ્રના હુકમથી મેઘકુમાર દેવોએ તે ત્રણે ચિતાઓને જલ વડે ઠારી । પછી પોતાના વિમાનમાં પ્રતિમાની જેમ પૂજા કરવા માટે સૌધર્મેન્દ્રે પ્રભુની ઉપલી જમણી ઢાઢા ગ્રહણ કરી, ઈશાનેન્દ્રે ઉપલી ઢાઢી ઢાઢા ગ્રહણ કરી, ચમરેન્દ્રે નીચેની જમણી ઢાઢા ગ્રહણ કરી, વલીન્દ્રે નીચેની ઢાઢી ઢાઢા ગ્રહણ કરી, અને વાકીના દેવોએ કેટલાકે જિનભક્તિથી કેટલાકે પોતાનો આચાર જાણીને અને કેટલાકે ધર્મ સમજીને પ્રભુના શરીરમાંથી વાકી રહેલા અંગોપાંગનાં અસ્થિ ગ્રહણ કર્યાં । પછી ઇન્દ્રે તે ચિતાઓને સ્થાને એક જિનેશ્વર ભગવંતનો, એક ગણધરોનો, અને એક વાકીના મુનિઓનો, એમ ત્રણ રત્નમય સ્તૂપ કરાવ્યા । ત્યાર પછી શક્રાદિ દેવો નંદીશ્વર દ્વીપે જઈ અઢ્ઢાઈ મહોત્સવ કરીને પોતપોતાના વિમાનમાં ગયા । ત્યાં પોતપોતાની સભામાં વજ્રમય ઢાઢાઓમાં જિનઢાઢાઓ મૂકી સુગંધી પદાર્થો મારા વિગેરે વડે તેઓની પૂજા કરવા લાગ્યા ॥ ૨૨૭ ॥

ઉસભસ્સ ણં અરહઓ કોસલિયસ્સ જાવ સવ્વદુક્ખપ્પહીણસ્સ તિણિણ વાસા અદ્ધનવમા ય માસા વિઢ્ઢકંતા । તઓ વિ પરં

( ઉસભસ્સ ણં અરહઓ કોસલિયસ્સ જાવ સવ્વદુક્ખપ્પહીણસ્સ ) સર્વદુઃખથી મુક્ત અર્હન્ કૌશલિક શ્રીઋપમેદવ પ્રભુના નિર્વાણ કાલથી ( તિણિણ વાસા અદ્ધનવમા ય માસા વિઢ્ઢકંતા ) ત્રણ વરમ અને સાઢા આઢ માસ વ્યતીત થયા । ( તઓ વિ પરં ) ત્યાર પછી પળ

સસમ  
વ્યાખ્યાન.

ઇન્દ્રાદિ દે-  
વોએ ઋષભ-  
દેવ પ્રભુનો  
કરેલો નિ-  
ર્વાણ મહો-  
ત્સવ, પ્રભુ-  
ના નિર્વાણ  
પછી પુસ્તક-  
વાચનાદિ  
વ્યારે થયું ?  
॥ ૨૧૨ ॥

एगा सागरोवमकोडाकोडी तिवासअद्धनवममासाहियवायालीसवाससहस्सेहिं ऊणिया विइक्कं-  
ता, एयम्मि समए समणे भगवं महावीरे परिणिव्वुए । तओ वि परं नव वाससया विइक्कंता,  
दसमस्स य वाससयस्स अयं असीइमे संवच्छरे काले गच्छइ ॥ २२८ ॥

(एगा सागरोवमकोडाकोडी तिवासअद्धनवममासाहियवायालीसवाससहस्सेहि ऊणिया विइक्कंता) बेंतालीश  
हजार त्रण वरस अने साडा आठ मास न्यून एवा एक कोटाकोटि सागरोपम व्यतीत थया, (एयम्मि समए)  
ए समये ( समणे भगवं महावीरे परिणिव्वुए ) श्रमण भगवान् महावीर प्रभु निर्वाण पाम्या । ( तओ वि परं ) त्थार  
पछी पण ( नव वाससया विइक्कंता ) नवसो वरस व्यतीत थयां, (दसमस्स य वाससयस्स) अने दसमा सैकानो  
(अयं असीइमे संवच्छरे काले गच्छइ)आ एंशीमो संवत्सरकाल जायछे, एटले ते समये पुस्तकवाचनादि थयुं॥२२८॥

॥ इति श्रीऋषभदेवचरित्रम् ॥

॥ इति महोपाध्यायश्रीशान्तिविजयगणिशिष्य-पण्डित-श्रीस्त्रीमविजयगणिविरचितकल्पबालावबोधे सप्तम व्याख्यानम् ॥

॥ श्रीकल्पसूत्रे सप्तमं व्याख्यानं समाप्तम् ॥

## ॥ अथ अष्टमं व्याख्यानम् ॥

हवे गणधरादिनी स्थविरावलीरूप बीजी वाचना कहे छे—

तेणं कालेणं तेणं समणं समणस्स भगवओ महावीरस्स नव गणा इक्कारस्स गणहरा हुत्था ॥ १ ॥  
से केणट्ठेणं भंते ! एवं बुच्चइ समणस्स भगवओ महावीरस्स नव गणा इक्कारस्स गणहरा  
हुत्था ? ॥ २ ॥ समणस्स भगवओ महावीरस्स जिट्ठे इंदभूर्इ अणगारे गोयमसगुत्ते णं  
( तेणं कालेणं तेणं समणं ) ते काले अने ते समये ( समणस्स भगवओ महावीरस्स ) श्रमण भगवान्  
महावीर प्रभुने ( नव गणा इक्कारस्स गणहरा हुत्था ) नव गण अने अगीयार गणधर थया ॥ १ ॥  
शिष्य पूछे छे के— ( से केणट्ठेणं भंते ! एवं बुच्चइ ) हे भगवन् ! आप एवी रीते शा कारणथी कहो छो के  
( समणस्स भगवओ महावीरस्स ) श्रमण भगवान् महावीर प्रभुने ( नव गणा इक्कारस्स गणहरा हुत्था ) नव गण  
अने अगीयार गणधर थया ? , केमके बीजा तीर्थंकरोने तो गणो अने गणधरोनी संख्या सरखी छे ॥ २ ॥  
गुरुमहाराज उत्तर आपे छे के— ( समणस्स भगवओ महावीरस्स ) श्रमण भगवान् महावीर प्रभुना ( जिट्ठे  
इंदभूर्इ अणगारे गोयमसगुत्ते णं ) गौतमगोत्रवाळा मोटा इन्द्रभूति नामे अणगार

अष्टम  
व्याख्यान.

स्थविराव-  
ली प्रारंभ,  
महावीर  
प्रभुना  
अगीयार  
गणधर अने  
नव गण,

પંચ સમણસયાઈં વાણ્હ । મજ્ઞિમણ અગ્નિભૂઈં અણગારે ગોયમસગુત્તે ણં પંચ સમણસયાઈં વાણ્હ । કળીયસે અણગારે વાઝભૂઈં ગોયમસગુત્તે ણં પંચ સમણસયાઈં વાણ્હ । થેરે અજ્ઞવિયત્તે ભારદ્વાયગુત્તે ણં પંચ સમણસયાઈં વાણ્હ । થેરે અજ્ઞસુહમ્મે અગ્નિવેસાયણગુત્તે ણં પંચ સમણસયાઈં વાણ્હ । થેરે મંડિયપુત્તે વાસિટ્ઠસગુત્તે ણં અદ્ધુટ્ઠાઈં સમણસયાઈં વાણ્હ । થેરે મોરિયપુત્તે કાસવગુત્તે ણં ( પંચ સમણસયાઈં વાણ્હ ) પાંચસો સાધુઓને વાચના આપતા । ( મજ્ઞિમણ અગ્નિભૂઈં અણગારે ગોયમસગુત્તે ણં ) ગૌતમગોત્રના વચલા અગ્નિભૂતિ નામે અણગાર ( પંચ સમણસયાઈં વાણ્હ ) પાંચસો સાધુઓને વાચના આપતા । ( કળીયસે અણગારે વાઝભૂઈં ગોયમસગુત્તે ણં ) ગૌતમગોત્રના નાના વાયુભૂતિ નામે અણગાર ( પંચ સમણસયાઈં વાણ્હ ) પાંચસો સાધુઓને વાચના આપતા । ( થેરે અજ્ઞવિયત્તે ભારદ્વાયગુત્તે ણં ) ભારદ્વાજગોત્રના આર્ય વ્યક્ત નામે સ્થવિર ( પંચ સમણસયાઈં વાણ્હ ) પાંચસો સાધુઓને વાચના આપતા । ( થેરે અજ્ઞસુહમ્મે અગ્નિવેસાયણગુત્તે ણં ) અગ્નિવૈશ્યાયન ગોત્રના આર્ય સુધર્મા નામે સ્થવિર ( પંચ સમણસયાઈં વાણ્હ ) પાંચસો સાધુઓને વાચના આપતા । ( થેરે મંડિયપુત્તે વાસિટ્ઠસગુત્તે ણં ) વાસિષ્ઠગોત્રના મંડિતપુત્ર નામે સ્થવિર ( અદ્ધુટ્ઠાઈં સમણસયાઈં વાણ્હ ) સાઢા ત્રણસો સાધુઓને વાચના આપતા । ( થેરે મોરિયપુત્તે કાસવગુત્તે ણં ) કાશ્યપગોત્રના મૌર્યપુત્ર નામે સ્થવિર

કલ્પસૂત્ર  
આષાંતર-  
સહ

॥૨૯૪॥

અદ્દુટ્ટાઈં સમણસયાઈં વાણ્હ । થેરે અકંપિણ્ ગોયમસગુત્તે ણં, થેરે અયલભાયા હારિયાયણગુત્તે ણં, તે દુણિણ વિ થેરા તિણિણ તિણિણ સમણસયાઈં વાણ્તિ । થેરે મેયજ્ઞે, થેરે પભાસે, એ દુણિણ વિ થેરા કોડિન્ના ગુત્તેણં તિણિણ તિણિણ સમણસયાઈં વાણ્તિ ।

(અદ્દુટ્ટાઈં સમણસયાઈં વાણ્હ) સાહા વ્રણસો સાધુઓને વાચના આપતા । (થેરે અકંપિણ્ ગોયમસગુત્તે ણં) ગૌતમ ગોત્રના અકંપિત નામે સ્થવિર (થેરે અયલભાયા હારિયાયણગુત્તે ણં) અને હારિતાયન ગોત્રના અચલબ્રાતા નામે સ્થવિર (તે દુણિણ વિ થેરા તિણિણ તિણિણ સમણસયાઈં વાણ્તિ) તે બન્ને સ્થવિરો વ્રણસો વ્રણસો સાધુઓને વાચના આપતા । (થેરે મેયજ્ઞે થેરે પભાસે) સ્થવિર મેતાર્ય અને સ્થવિર પ્રભાસ, (એ દુણિણ વિ થેરા કોડિન્ના ગુત્તેણં) કૌડિન્નગોત્રના એ બન્ને સ્થવિરો (તિણિણ તિણિણ સમણસયાઈં વાણ્તિ) વ્રણસો વ્રણસો સાધુઓને વાચના આપતા । અહીં આઠમા ગણધર અકંપિત અને નવમા ગણધર અચલબ્રાતાની એકજ વાચના હતી, તેથી તે બે ગણધરોનો એક ગણ થયો; તથા દસમા ગણધર મેતાર્ય અને અગીયારમા ગણધર પ્રભાસની એકજ વાચના હતી, તેથી તે બે ગણધરોનો એક ગણ થયો, કેમકે એક વાચનાવાળો સાધુઓનો સમુદાય ગણ કહેવાય, તેથી મહાવીર સ્વામીને નવ ગણ અને અગીયાર ગણધર કહ્યા છે । ગુરુ મહારાજ શિષ્યને સંબોધી કહે છે કે—

અષ્ટમ  
વ્યાખ્યાન.

મહાવીર  
૧૫ના ગણ-  
ધરોની સં-  
ખ્યા કરતાં  
ગણની સં-  
ખ્યા અલ્પ  
થવાનું  
કારણ.

॥૨૯૪॥

સે તેણટ્ટેણં અજ્ઞો ! એવં વુચ્છઈ—સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ નવ ગણા ઇક્કારસ ગણહરા હુત્થા ॥૩॥

સવે એ સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ ઇક્કારસ ગણહરા દુવાલસંગિણો ચડહસપુવિણો

( સે તેણટ્ટેણં અજ્ઞો ! એવં વુચ્છઈ ) હે આર્ય ! તે કારણથી એવી રીતે કહીએ છીએ કે ( સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ ) શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર પ્રભુને ( નવ ગણા ઇક્કારસ ગણહરા હુત્થા ) નવ ગણ અને અગીયાર ગણધર થયા । મંડિત અને મૌર્યપુત્રની માતા એક હોવાથી તેઓ બન્ને ભાઈ હતા, પણ તેઓના ભિન્ન ભિન્ન પિતાની અપેક્ષાએ જુદાં જુદાં ગોત્ર કહેલાં છે । મંડિતનો પિતા ધનદેવ અને મૌર્યપુત્રનો પિતા મૌર્ય હતો । તે દેશમાં એક પતિ મરી ગયા પછી વીજો પતિ કરવાનો નિષેધ નહોતો, એમ વૃદ્ધ આચાર્યોનો મત છે ॥ ૩ ॥

( સવે એ સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ ઇક્કારસ ગણહરા ) શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરના આ સર્વ અગીયારે ગણધરો ( દુવાલસંગિણો ચડહસપુવિણો ) દ્વાદશાંગી અને ચૌદપૂર્વી હતા, એટલે આચારાંગથી માંડી દૃષ્ટિવાદ પર્યંત વાર અંગને તથા ચૌદપૂર્વને ધારણ કરનારા હતા । જો કે વાર અંગને ધારણ કરનાર કહેવાથી જ તેની અંતર્ગત ચૌદપૂર્વીપણું આવી જાય છે, પણ તે અંગોમાં ચૌદ પૂર્વનું પ્રધાનપણું જણાવવા માટે અલગ કહેલ છે, કેમકે ચૌદપૂર્વ પહેલાં રચ્યા છે, અનેક વિદ્યા મંત્રાદિના અર્થમય છે, અને મોટા પ્રમાણવાળા છે, તેથી અંગોમાં ચૌદપૂર્વ પ્રધાન છે । વળી તે અગીયારે ગણધરો કેવા હતા?—



કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥૨૧૫॥

સમત્તગણિપિઙ્ગધારગા રાયગિહે નગરે માસિણં ભત્તેણં અપાણણં કાલગયા, જાવ સવ્વદુક્ખ-  
પ્પહીણા । થેરે ઇંદભૂઈ થેરે અજ્જસુહમ્મે ય સિદ્ધિં ગણે મહાવીરે પચ્છા દુણિણ વિ થેરા પરિણિ-  
વ્વુયા । જે ઇમે અજ્જત્તાણ સમણા નિગ્ગંથા વિહરન્તિ,

( સમત્તગણિપિઙ્ગધારગા ) સમસ્ત ગણિપિટકને ધારણ કરનારાં, ગણ જેને હોય તે ગણી ઇટલે ભાવાચાર્ય, તેની પેટી સમાન તે ગણિપિટક-દ્વાદશાંગી, તે સમસ્ત દ્વાદશાંગીને ધારણ કરનારા હતા । આવા વિશેષનોથી વિભૂષિત તે અગી-  
યારે ગણધરો ( રાયગિહે નગરે ) રાજગૃહ નગરમાં ( માસિણં ભત્તેણં અપાણણં ) નિર્જલ એવા માસિક ભક્ત ઇટલે  
એક મહિનાના ઉપવાસ વડે યુક્ત થયા હતા પાદપોષગમન અનશન કરી ( કાલગયા ) કાલધર્મ પામ્યા, ( જાવ સવ્વ-  
દુક્ખપ્પહીણા ) યાવત્ સર્વ દુઃખથી મુક્ત થયા-મોક્ષે ગયા । ( થેરે ઇંદભૂઈ થેરે અજ્જસુહમ્મે ય ) તેઓમાં સ્થવિર ઇન્દ્રભૂતિ  
અને સ્થવિર આર્યસુધર્મા ( સિદ્ધિં ગણે મહાવીરે ) શ્રીમહાવીર પ્રભુ મોક્ષે ગયે હતા ( પચ્છા દુણિણ વિ થેરા  
પરિણિવ્વુયા ) ત્યાર પછી તે બન્ને સ્થવિરો નિર્વાણ પામ્યા, અને વાક્કીના નવ ગણધરો શ્રીમહાવીર પ્રભુની હયાતીમાં  
નિર્વાણ પામ્યા । ( જે ઇમે અજ્જત્તાણ સમણા નિગ્ગંથા વિહરન્તિ ) જે આ શ્રમણ નિર્ગ્રન્થો સાંપ્રતકાલમાં વિચરે છે

૧ દ્વાદશાંગી ધારણ કરનારા અને ચૌદપૂર્વી તો ફક્ત સૂત્રને ધારણ કરનારા પણ કહેવાય, ગણધરો ફક્ત સૂત્રને જ જાણનાર નહોતા, પણ તેઓ તો સૂત્રથી અને અર્થથી સંપૂર્ણ રીતે દ્વાદશાંગીને ધારણ કરનાર હતા, એમ જણાવવા માટે આ વિશેષણ લખ્યું છે ।

અષ્ટમ  
વ્યાખ્યાન.

મહાવીર  
પ્રભુના  
અગીયાર  
ગણધરો  
ત્યારે અને  
ક્યા મોક્ષે  
ગયા ?

॥૨૧૫॥

एए णं सवे अज्जसुहम्मस्स अणगारस्स आवच्चिज्जा, अवसेसा गणहरा निरवच्चा वुच्छिन्ना ॥४॥  
समणे भगवं महावीरे कासवगुत्ते णं । समणस्स भगवओ महावीरस्स कासवगुत्तस्स अज्जसुहम्मे  
थेरे अंतेवासी अग्निवेसायणगुत्ते णं ।

( एए णं सर्वे ) तेओ सर्वे (अज्जसुहम्मस्स अणगारस्स) अणगार आर्यसुधर्मा स्वामीना (आवच्चिज्जा) अपत्यो एटले  
शिष्यसंतान जाणवा, ( अवसेसा गणहरा निरवच्चा वुच्छिन्ना ) केमके वाकीना गणधरो शिष्यसंतानरहित निर्वाण  
पाम्भा छे, कारण के तेओ पोताना निर्वाणकाले पोतपोताना गण सुधर्मास्वामीने सोपीने मोक्षे गया छे ॥ ४ ॥

( समणे भगवं महावीरे कासवगुत्ते णं ) श्रमण भगवान् महावीर काश्यप गोत्रना हता । ( समणस्स भगवओ  
महावीरस्स कासवगुत्तस्स ) काश्यपगोत्रीय श्रमण भगवान् महावीरने ( अज्जसुहम्मे थेरे अंतेवासी अग्निवेसायण-  
गुत्ते णं ) अग्निवैश्यायन गोत्रवाळा स्थविर आर्यसुधर्मा नामे शिष्य हता, ते पांचमा गणधर सुधर्मास्वामी श्रीवीर प्रभुना-  
पट्टधर थया । तेओ कुल्लाग सन्निवेशमां धम्मिल्ल नामे ब्राह्मणनी भदिला नामनी भार्यानी कुखे जन्म्या हता ।  
तेओ चौद विद्याना पारगामी थया हता । तेमणे पचास वरसनी उम्मरे श्रीवीर प्रभु पासे दीक्षा लीधी, त्रीश  
वरस सुधी प्रभुनी सेवा करी, अने तेमने वीरप्रभुना निर्वाण पछी बार वरसे एटले जन्मथी बाणुं वरसनी उम्मरे

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥ ૨૯૬ ॥

થેરસ્સ ણં અજ્જસુહમ્મસ્સ અગ્ગિવેસાયણગુત્તસ્સ અજ્જજંબૂનામે થેરે અંતેવાસી કાસવગુત્તે ।  
કેવલજ્ઞાન થયું હતું । ત્યાર પછી તેઓ આઠ વરસ સુધી કેવલિપ્પણ પાઠી, સર્વ મઠી કુલ સો વરસનું આયુષ્ય  
ભોગવી, પોતાની પાટે જંબૂસ્વામીને સ્થાપી મોક્ષે ગયા ।

( થેરસ્સ ણં અજ્જસુહમ્મસ્સ અગ્ગિવેસાયણગુત્તસ્સ ) અગ્નિવૈશ્યાયન ગોત્રના સ્થવિર આર્ય સુધર્માસ્વામીને ( અજ્જ-  
જંબૂનામે થેરે અંતેવાસી કાસવગુત્તે ) કાઢ્યપ ગોત્રના સ્થવિર આર્યજંબૂ નામે શિષ્ય હતા ।

શ્રીજંબૂસ્વામીનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે—રાજગૃહ નગરમાં ઋષભદત્ત શેઠની ધારિણી નામે સ્ત્રીની કુલે પાંચમા દેવલોકથી  
ચ્યવી જંબૂકુમારનો જન્મ થયો । એક વખતે શ્રીસુધર્માસ્વામી વિચરતા હતા તે નગરમાં પધાર્યા, તેમની દેશનાથી પ્રતિબોધ  
પામેલા જંબૂકુમારે શીલવ્રત અને સમકિત સ્વીકાર્યું । જંબૂકુમારે તે હકીકત માતા-પિતાને જણાવી, છતાં તેમણે દૃઢ  
આગ્રહ કરી જંબૂકુમારને એકી સાથે આઠ કન્યાઓ પરણાવી । રાત્રિએ શયનગૃહમાં તે આઠે સ્ત્રીઓએ સ્નેહ-વિલાસ-  
યુક્ત વાણીથી જંબૂકુમારને મોહિત કરવા ઘણા પ્રયત્ન કર્યા, છતાં વૈરાગ્યમગ્ન જંબૂકુમાર મોહિત ન થયા । કેમકે—

“ સમ્યક્ત્વ-શીલતુમ્બાભ્યાં, ભવાબ્ધિસ્તીર્યતે સુખમ્ । તે દધાનો મુનિર્જમ્બૂઃ, સ્ત્રીનદીષુ કથં બુઢેન્ ? ” ॥ ૧ ॥

“ સમ્યક્ત્વ અને શીલરૂપી બે તુંબડા વડે ભવરૂપી સમુદ્ર પળ સહેલાઈથી તરી જવાય છે, તે બે તુંબડાને ધારણ  
કરતા જંબૂમુનિ સ્ત્રીઓ રૂપી નદીઓમાં કેમ બુઢે ? ॥ ૧ ॥ ”

અષ્ટમ  
વ્યાખ્યાન.

હાલમાં વિ-  
ચરતા મુ-  
નિઓ કોના  
શિષ્ય-સંતા-  
ન કહેવાય?  
સુધર્માસ્વા-  
મી અને જં-  
બૂસ્વામીનું  
ચરિત્ર.

॥ ૨૯૬ ॥

જંબૂકુમારે રાત્રિમાં તે આઠે સ્ત્રીઓને સંસારની અસારતા જણાવી વૈરાગ્યમય કરી પ્રતિબોધ પમાડી । રાત્રિમાં જ્યારે જંબૂકુમાર પોતાની સ્ત્રીઓને પ્રતિબોધ આપતા હતા, તે રાત્રિએ ત્યાં ચારસો નવાણું ચોરીથી પરિવરેલો પ્રભવ નામનો ચોર ચોરી કરવા આવ્યો હતો, તે પળ જંબૂકુમારની વૈરાગ્યમય વાણી સાંભળી પ્રતિબોધ પામ્યો, તથા બીજા પળ ચોરો પ્રતિબોધ પામ્યા । સવારમાં પાંચસો ચોર, પોતાની આઠ સ્ત્રીઓ, આઠે સ્ત્રીઓના માતા-પિતા, અને પોતાના માતા-પિતા સાથે પોતે પાંચસો સત્યાવીશમા એવા જંબૂકુમારે નવાણું કરોડ સોનેયા ત્યજી દઈને શ્રીસુધર્મા-સ્વામી પાસે જઈ દીક્ષા સ્વીકારી । પછી અનુક્રમે શ્રીજંબૂસ્વામીને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું । શ્રીજંબૂસ્વામી સોઠ વરસ ગૃહસ્થપણામાં, વીશ વરસ હન્રસ્થપણામાં, અને ત્રુમ્માલીશ વરસ કેવલિપણામાં રહ્યા; એવી રીતે કુલ એંશી વરસનું આયુષ્ય ભોગવી, શ્રીપ્રભવસ્વામીને પોતાની પાટે સ્થાપી મોક્ષે ગયા । અહીં કવિ ઘટના કરે છે કે—

“જમ્બૂસમસ્તલારક્ષો, ન ભૂતો ન ભવિષ્યતિ । શિવાડધ્વવાહકાન્ સાધૂન્, ચૌરાનપિ ચક્રાર યઃ ॥ ૧ ॥  
પ્રભવોઽપિ પ્રભુર્જીયાત્, ચૌર્યેણ હરતા ધનમ્ । ભેમેઽનર્ઘ્યા-ડચૌર્યહરં, રત્નત્રિતયમદ્ભુતમ્ ॥ ૨ ॥”

“શ્રીજંબૂસ્વામી સમાન કોઈ કોટવાઠ થયો નથી તેમ થશે પણ નહિ, કે જેમણે ચોરોને પણ મોક્ષમાર્ગના વાહક એવા સાધુઓ બનાવ્યા ॥ ૧ ॥ પ્રભવ પ્રભુ પણ જયવંતા વર્તો, કે જેમણે ચોરીથી ધનને હરતાં અમૂલ્ય અને ચોરીથી પણ હરાય નહિ એવા અદ્ભુત જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રરૂપ ત્રણ રત્નો મેળવ્યાં” ॥ ૨ ॥ શ્રીવીરપ્રભુના નિર્વાણ પછી

કલ્પસૂત્ર  
આષાંતર-  
સહ

॥ ૨૧૭ ॥

વાર વરસે ગૌતમસ્વામી, વીશ વરસે સુધર્માસ્વામી, અને ચોસઠ વરસે જંબૂસ્વામી મોક્ષે ગયા । જંબૂસ્વામી મોક્ષે ગયા પછી આ દસ વસ્તુઓ વિચ્છેદ પામી-મન.પર્યવજ્ઞાન ૧, જેની ઉત્પત્તિ પછી અંતર્મુહૂર્તમાં કેવલજ્ઞાન થાય છે તે પરમાવધિ ૨, જે લબ્ધિના પ્રભાવથી ચક્રવર્તીના મૈન્યને પળ ચૂર્ણ કરી નાખવા સમર્થ થવાય તે પુલાકલબ્ધિ ૩, આહારકશરીરલબ્ધિ ૪, ક્ષપકશ્રેણિ ૫, ઉપશમશ્રેણિ ૬, જિનકલ્પ ૭, પરિહારવિશુદ્ધિક ચારિત્ર, સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્ર, અને યથાશ્રયાત ચારિત્ર, એ ત્રણ ચારિત્ર ૮, કેવલજ્ઞાન ૯, અને મોક્ષમાર્ગ ૧૦ ॥ અહીં કવિ ઉત્પ્રેક્ષા કરે છે કે—

“લોકોત્તરં હિ સૌભાગ્યં, જમ્બૂસ્વામિમહામુનેઃ । અદ્યાપિ યં પતિં પ્રાપ્ય, શિવશ્રીર્નાઽન્યમિચ્છતિ ॥ ૧ ॥”

“મહામુનિ શ્રીજંબૂસ્વામીનું અલૌકિક સૌભાગ્ય છે, કે જે પતિને પ્રાપ્ત કરીને મોક્ષલક્ષ્મીરૂપી સ્ત્રી હજુ સુધી પણ બીજા પતિને ઇચ્છતી નથી ॥ ૧ ॥”

થેરસ્સ ણં અજ્જજંબૂણામસ્સ કાસવગુત્તસ્સ અજ્જપ્પભવે થેરે અંતેવાસી કચ્ચાયણસગુત્તે । થેરસ્સ ણં અજ્જપ્પભવસ્સ કચ્ચાયણસગુત્તસ્સ

( થેરસ્સ ણં અજ્જજંબૂણામસ્સ કાસવગુત્તસ્સ ) કાશ્યપ ગોત્રવાળા આર્યજંબૂ નામના સ્થવિરને ( અજ્જપ્પભવે થેરે અંતેવાસી કચ્ચાયણસગુત્તે ) કાત્યાયન ગોત્રવાળા સ્થવિર આર્ય પ્રભવ નામે શિષ્ય થયા । ( થેરસ્સ ણં અજ્જપ્પભવસ્સ કચ્ચાયણસગુત્તસ્સ ) કાત્યાયન ગોત્રવાળા સ્થવિર આર્ય પ્રભવસ્વામીને

અષ્ટમ  
વ્યાખ્યાન.

જંબૂસ્વામી-  
નું ચરિત્ર,  
જંબૂસ્વામી-  
ના મોક્ષગ-  
મન પછી  
વિચ્છેદ  
પામેલી દસ  
વસ્તુઓ.

॥ ૨૧૭ ॥

અજ્ઞસિજ્ઞંભવે થેરે અંતેવાસી મળગપિયા વચ્છસગુત્તે ।

( અજ્ઞસિજ્ઞંભવે થેરે અંતેવાસી મળગપિયા વચ્છસગુત્તે ) વત્સ ગોત્રવાળા અને મનકના પિતા એવા સ્થવિર આર્ય-શય્યંભવ નામે શિષ્ય થયા । તે આ પ્રમાણે—એક વસ્ત્રે પ્રભવસ્વામીએ પોતાની પાટે યોગ્ય પુરુષને સ્થાપવા માટે પોતાના ગચ્છમાં તથા સંઘમાં ઉપયોગ દીધો, પરંતુ તેવો કોઈ યોગ્ય પુરુષ ન જણાયાથી અન્યતીર્થમાં ઉપયોગ દીધો; ત્યારે તેમણે રાજગૃહ નગરમાં યજ્ઞ કરતા શય્યંભવ નામના મટ્ટને પોતાનો પટ્ટધર થવાને યોગ્ય જાણ્યો । ત્યાર પછી પ્રભવસ્વામી રાજગૃહ નગરમાં આવ્યા, અને બે મુનિઓને શીઘ્રવાહી યજ્ઞશાલામાં મોકલ્યા । તે બે મુનિઓ યજ્ઞશાલામાં જઈ પ્રભવસ્વામીના કહેવા મુજબ બોલ્યા કે—“ અહો! કષ્ટમ્ અહો! કષ્ટં, તત્ત્વં ન જ્ઞાયતે પરમ્—પટ્ટલે અહો! સ્વેદની વાત છે કે આ કષ્ટ હોવા છતાં પણ તેમાં તત્ત્વ તો કાંઈ જણાતું નથી” । આ પ્રમાણે મુનિઓનું કથન સાંભળી શંકિત થયેલા શય્યંભવ મટ્ટે પોતાના ઉપાધ્યાય—ગુરુને પૂછ્યું કે— ‘ તત્ત્વ શું છે ? ’ । ઉપાધ્યાય બોલ્યો કે— ‘ વેદોમાં જે કહ્યું છે એજ સાચું તત્ત્વ છે ’ । શય્યંભવ મટ્ટ બોલ્યા કે— “ રાગ-દ્વેષ રહિત અને નિષ્પરિગ્રહી મુનિઓ કદિ અસત્ય બોલે નહિં, માટે યથાસ્થિત તત્ત્વ કહો, નહિંતર આ તરવારથી તમારું મસ્તક છેદી નાંખીશ ” એમ કહી મ્યાનમાંથી તરવાર ખેંચી । આ પ્રમાણે તરવારથી ભય પામેલો ઉપાધ્યાય બોલ્યો કે— “ આ યજ્ઞસ્તંભ નીચે શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુની પ્રતિમા છે, તેના પ્રભાવથી યજ્ઞાદિક કર્મ નિર્વિઘ્ને પાર પડે છે ” । એમ કહી યજ્ઞસ્તંભ ઉપાડી

કચ્છપસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥ ૨૧૮ ॥

તેની નીચેથી શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુની પ્રતિમા બતાવી, ઉપાધ્યાય બોલ્યો કે-‘ જે પરમાત્માની આ પ્રતિમા છે તેમણે કહેલ ધર્મ એજ સાચું તત્ત્વ છે ’ । શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુની પ્રતિમાનું દર્શન થતાં શર્યંભવ મટ્ટ પ્રતિબોધ પામ્યા, અને તુરત તેમણે પ્રભવસ્વામી પાસે જઈ ધર્મોપદેશ સાંભળી દીક્ષા સ્વીકારી । ત્યાર પછી પ્રભવસ્વામી શ્રીશર્યંભવને પોતાની પાટે સ્થાપી સ્વર્ગે ગયા । જ્યારે શર્યંભવ સ્વામીએ દીક્ષા લીધી હતી ત્યારે તેમની પત્ની ગર્ભવતી હતી, તેણીને મનક નામે પુત્ર થયો, તે મનકપુત્રે શર્યંભવ સૂરિ પાસે દીક્ષા લીધી । દીક્ષિત થયેલ મનકનું આયુષ્ય છ મહિનાજ અવશેષ હોવાથી તેને થોડા વસ્ત્રમાં શ્રુતના સારનો બોધ પમાડવા માટે શર્યંભવ સૂરિએ સિદ્ધાંતમાંથી સાર ઉદ્ધરી દશવૈકાલિક સૂત્ર રચ્યું, અને અનુક્રમે શ્રીયશોભદ્રને પોતાની પાટે સ્થાપી શ્રીમહાવીર પ્રભુના નિર્વાણ પછી અઢાણુંમે વરસે સ્વર્ગે ગયા ।

થેરસ્સ ણં અજ્ઞસિજ્ઞંભવસ્સ મળગપિઉણો વચ્છસગુત્તસ્સ અજ્ઞજસમ્ભદ્દે થેરે અંતેવાસી તુંગિયાયણ-  
સગુત્તે ॥ ૫ ॥

( થેરસ્સ ણં અજ્ઞસિજ્ઞંભવસ્સ મળગપિઉણો વચ્છસગુત્તસ્સ ) વત્સ ગોત્રવાળા અને મનકના પિતા એવા સ્થવિર આર્ય શર્યંભવને ( અજ્ઞજસમ્ભદ્દે થેરે અંતેવાસી તુંગિયાયણસગુત્તે ) તુંગિકાયન ગોત્રવાળા સ્થવિર આર્ય યશોભદ્ર નામે શિષ્ય થયા ॥ ૫ ॥ હવે આર્ય યશોભદ્રથી આરંભી પહેલાં સંક્ષિપ્ત વાચના વડે સ્થવિરાવલી કહે છે—

અદ્દમ  
વ્યાખ્યાન.

શર્યંભવ-  
સ્વામીનું  
વૃત્તાંત, દ-  
શવૈકાલિક  
સૂત્રની  
રચના.

॥ ૨૧૮ ॥

संखित्वायणाए अज्जसभदाओ अग्गओ एवं थेरावली भणिया, तं जहा-थेरस्स णं अज्जसभदस्स तुंगियायणसगुत्तस्स अंतेवासी दुवे थेरा; थेरे अज्जसंभूइविजए माढरसगुत्ते, थेरे अज्जभदवाहु पाईणसगुत्ते ।

( संखित्वायणाए अज्जसभदाओ अग्गओ ) आर्य यशोभद्रथी आगळ संक्षिप्तवाचना वडे ( एवं थेरावली भणिया ) आवी रीते स्थविरावली कही छे, ( तं जहा- ) ते आ प्रमाणे- ( थेरस्स णं अज्जसभदस्स तुंगियायणसगुत्तस्स ) तुंगिकायन गोत्रवाळा स्थविर आर्य यशोभद्रने ( अंतेवासी दुवे थेरा ) वे स्थविर शिष्यो थया, ( थेरे अज्जसंभूइविजए माढरसगुत्ते ) एक माढरगोत्रवाळा आर्य संभूतिविजय नामे स्थविर, ( थेरे अज्जभदवाहु पाईणसगुत्ते ) अने बीजा प्राचीन गोत्रवाळा आर्य भद्रवाहु नामे स्थविर । आ प्रमाणे श्रीयशोभद्रनी पाटे श्रीसंभूतिविजय अने श्रीभद्रवाहु नामना बे पट्टधर थया । तेओमां श्रीभद्रवाहुनो संबंध आ प्रमाणे-

प्रतिष्ठानपुर नगरमां ब्राह्मणजातिना वराहमिहिर अने भद्रवाहु नामे बे भाइओए दीक्षा लीधी । गुरुमहाराजे भद्रवाहुने योग्य जाणी आचार्य पदवी आपी, तेथी वराहमिहिरने ईर्ष्या आवी, अने ते रुष्ट थइ दीक्षा छोडी पाळो ब्राह्मणवेष स्वीकारी वाराहीसंहिता नामे ग्रन्थ बनावी लोकोनां निमित्त जोवा वडे आजीविका चलाववा लाग्या । वळी लोकोमां पोतानी प्रसिद्धि करवा कहेवा लाग्यो के-“में एक वखते जंगलमां पत्थर उपर सिंहलग्न आळेख्युं हतुं,



कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ २९९ ॥

अने भूलथी ते लग्नने भूंस्या वगर घेर चाल्यो आव्यो । रात्रे सूती वखते ते याद आववाथी लग्ननी भक्तिथी तुरेंत  
ज्यारे त्यां गयो त्यारे ते लग्न उपर उभेलो एक सिंह जोयो । छतां में हिम्मत धरी ते सिंहनी नीचे हाथ नाखी  
लग्नने भूंसाडी नारुं । मारी भक्ति जोइने सिंहलग्ननो स्वामी सूर्य संतुष्ट थयो, अने प्रत्यक्ष थइ मने पोताना  
मंडलमां तेडी गयो । त्यां सूर्ये मने ग्रहोनो सर्व चार [ चाल ] देखाव्यो, ते ज्योतिषना बलथी हुं त्रणे कालनी  
वात जाणुं छुं” । आवी रीते वराहमिहिर कल्पित वातो कहीने लोकोमां पूजावा लाग्यो । एक वखते वराह-  
मिहिरे राजा आगळ कुंडाळुं आळेखी कहुं के-‘आकाशमांथी आ कुंडाळानी वचमां बावन पल प्रमाणवाळो मत्स्य  
पडशे’ । आ वखते ते नगरमां बिराजता भद्रबाहु स्वामीए कहुं के- ‘आकाशथी पडतां मार्गमां अर्ध पल शोषाइ  
जशे, तेथी ते मत्स्य साडी एकावन पल प्रमाण पडशे, वळी ते कुंडाळानी वचमां न पडतां कांटे पडशे’ ।  
श्रीभद्रबाहु स्वामीना कहेवा मुजव मत्स्य पड्यो, तेथी लोकोमां तेमना ज्ञाननी प्रशंसा थइ । वळी एक दिवस राजाने  
घेर पुत्रनो जन्म थयो, वराहमिहिरे जन्मपत्रिका करी तेनुं सो वरसनुं आयुष्य कहुं । पुत्रजन्मनी खुशालीमां नगरना  
लोको भेटणां धरवा आव्या, तथा अन्यदर्शनी ब्राह्मणो संन्यासीओ विगेरे आशीर्वाद आपवा आव्या । जैनो उपर  
ईर्ष्या धरता वराहमिहिरे आ वखते लाग जोइ वहुं के- ‘राजेन्द्र ! आपने घेर पुत्रनो जन्म थयो, छतां व्यवहारना  
अजाण जैनमुनिओ पुत्रनुं दर्शन करवा पण न आव्या !’ । आ प्रमाणे जैनोनी निंदा करी, ते लोकोना मुखथी

अष्टम  
व्याख्यान.

भद्रबाहु-  
स्वामी अने  
वराहमिहि-  
रनुं वृत्तांत.

॥ २९९ ॥

સાંભઢી શ્રીભદ્રવાહુ સ્વામીઁ કહેવરાવ્યું કે—‘ઁ પુત્રનું મરણ સાતમે દિવસે વિલાડીથી થશે’ । આ વાત સાંભઢી રાજાઁ શહેરમાંથી સમગ્ર વિલાડીઓને કાઢી મૂકાવી, તો પળ સાતમે દિવસે ધાવતા ઁવા તે બાઢક ઉપર વિલાડીના આકારના મુલ્લવાઢો આગઢીયો પઢવાથી તે બાઢક મરણ પામ્યો । આવી રીતે શ્રીભદ્રવાહુસ્વામીનું કહેલું બધું સાચું પઢવાથી આલ્લા શહેરમાં તેમની પ્રશંસા થઈ, અને વરાહમિહિરની નિંદા ફેલાળી । ત્યાર પઢી વરાહમિહિર ક્રોધથી મરીને વ્યંતર થયો, અને મરકી વિગેરેથી સંઘને ઉપદ્રવ કરવા લાગ્યો । શ્રીભદ્રવાહુ સ્વામીઁ ઉપસર્ગઢર સ્તોત્ર બનાવી તે વ્યંતરને દૂર કર્યો ।

થેરસ્સ પં અજ્જસંભૂઢિવિજયસ્સ માઢરસગુત્તસ્સ અંતેવાસી થેરે અજ્જથૂલભદ્દે ગોયમસગુત્તે ।

( થેરસ્સ પં અજ્જસંભૂઢિવિજયસ્સ માઢરસગુત્તસ્સ ) માઢર ગોત્રવાઢા સ્થવિર આર્ય સંભૂતિવિજયને ( અંતેવાસી થેરે અજ્જથૂલભદ્દે ગોયમસગુત્તે ) ગૌતમ ગોત્રવાઢા સ્થવિર આર્ય સ્થૂલભદ્ર નામે શિષ્ય થયા । તેમનો સંબંધ આ પ્રમાળે— પાટલિપુર નગરમાં નંદરાજાને શકટાલ નામે મંત્રી હતો, તેને સ્થૂલભદ્ર અને શ્રીયક નામે બે પુત્રો હતા । તે નગરમાં કોશા નામની વેશ્યાને ઘેર ભોગ ભોગવતા સ્થૂલભદ્ર બાર વરસ સુધી રહ્યા હતા, અને શ્રીયક નંદરાજાનો અંગરક્ષક થઈને રહ્યો હતો । ઁક વલ્લતે શ્રીયકના વિવાહપ્રસંગે રાજાને ભેટ આપવા શકટાલ મંત્રી પોતાને ઘેર શલ્લો તૈયાર કરાવતો હતો, મંત્રી ઉપર દ્વેષ રાલ્લતા વરુલ્લિ નામના બ્રાહ્મળે તે લાગ જોઢ નગરમાં ઁવી અફવા ફેલાવી કે—

‘ शकटाल मंत्री शस्त्रोने तैयार करावी नंदराजानुं राज्य खुंचवी लेशे ’ । राजाने आ वात बराबर ठसी गइ, तेथी मंत्री ज्यारे राजसभामां आव्यो त्यारे राजा तेना उपर कोप करीने विमुख थइ बेठो । ते जोइ मंत्रीश्वरे घेर आवी श्रीय-  
कने कहुं के- “ राजाने कोइए मारा विषे ऊंधुं समजावेल छे, तेथी आपणा आखा कुटुंबनो क्षय थवानो अवसर आव्यो  
जणाय छे । तेथी आवती काले ज्यारे हुं सभामां राजा पासे मस्तक नमावुं त्यारे तुं कुलनुं रक्षण करवा माटे तरवार  
वडे मारुं मस्तक छेदी नाखजे । हे वत्स ! मारा एकनो क्षय करीने तुं आखा कुटुंबनुं रक्षण कर । घडपणने लीधे  
हुं मृत्युनी समीपमां तो छुंज, वळी हुं मुखमां तालपुट विष राखीने राजाने नमन करीश, तेथी लगभग मरी  
जता एवा मारुं मस्तक छेदवामां तने पितृहत्या पण लागशे नहिं” । श्रीयके घणी आनाकानी करवा छतां मंत्रीश्वरे  
अतिशय आग्रह करी तेम करवा कबूल कराव्युं, अने वीजे दिवसे श्रीयके ते प्रमाणे कर्युं । नंदराजाए आवुं  
साहस करवानुं कारण पूछतां श्रीयके बधी हकीकत निवेदन करी, अने नंदराजाने वररुचिनां कावतरांनी खात्री  
थतां घणो पश्चात्ताप थयो । त्थार पछी नंदराजाए कोशाने घेरथी स्थूलभद्रने बोलावी मंत्रीपद स्वीकारवा कहुं,  
त्यारे तेमणे ‘ विचारिने जवाब आपीश’ एम कही अशोकवाडीमां जइ पोताना चित्तमां पितानुं मृत्यु विचारी  
संसारने दुःखदायी जाणी त्यां पोतानी मेळाएज दीक्षा लीधी । त्थार पछी तेओ श्रीसंभूतिविजय पासे जइ विधि-  
पूर्वक व्रतो स्वीकारी तेमना शिष्य थया । एरु वखते वर्षाकाल आवतां एक मुनिए संभूतिविजयगुरुने वंदन करी

एवो अभिग्रह लीधो के-‘हुं सिंहगुफाना द्वार आगळ चतुर्मास रहीश’ । बीजा मुनि एवो अभिग्रह लीधो के-‘हुं सर्पना बिल पासे चतुर्मास रहीश’ । त्रीजा मुनि एवो अभिग्रह लीधो के-‘हुं कूवाना काष्ठ उपर चतुर्मास रहीश’ । आ प्रमाणे अभिग्रह धरनारा ते त्रणे मुनिओने योग्य जाणी गुरु महाराजे ते ते स्थळे चतुर्मास रहेवा अनुमति आपी । त्यारे श्रीस्थूलभद्र वंदन करीने बोल्या के-‘हे भगवान् ! हुं कोशावेश्यानी चित्रशालामां चतुर्मास रहीश’ । गुरु महाराजे उपयोगथी तेने योग्य जाणी अनुमति आपी । कोशाने घेर चित्रशालामां चतुर्मास रहेला श्रीस्थूलभद्र षड्रस आहारनुं भोजन करवा छतां अने कोशाए घणा हावभाव करवा छतां जरा पण चलायमान न थया, उलटो सत्त्वशाली ते महामुनिनो ध्यानरूप अग्नि बधारे प्रदीप्त थयो, अने तेमणे कोशाने संसारनी अनित्यता समजावी प्रतिबोध पमाडी । वर्षाकाल व्यतीत थतां अनुक्रमे ते त्रणे मुनिओ गुरु महाराज पासे आव्या, तेमने गुरु महाराजे कहुं के-‘अहो ! दुष्करकारक ! तमने कुशल छे ?’ । पछी श्रीस्थूलभद्र आवतां गुरु महाराज उभा थइ संघ समक्ष बोल्या के-‘हे दुष्करदुष्करकारक ! महात्मन् ! तमे कुशल छो ?’ । आ प्रमाणे गुरु महाराजना मुखथी स्थूलभद्रनी प्रशंसा पोताथी अधिक सांभळी ते त्रणे मुनिओ दूभाया । हवे बीजो वर्षाकाल आवतां सिंहगुफा पासे चतुर्मास करनार मुनि ए गुरु महाराजने कहुं के-‘हुं आ चतुर्मास कोशावेश्याने घेर करीश’ । गुरु महाराज बोल्या के-‘हे भद्र ! ए कामदेवनी राजधानी सरखा वेश्याना घरमां चतुर्मास करवुं अति दुष्कर छे,

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥३०१॥

ए अभिग्रह निभाववाने तो मेरु जेवा अचल स्थूलभद्रज समर्थ छे; माटे हे वत्स ! तुं ए अभिग्रह न कर' । आ प्रमाणे गुरु-  
महाराजे ना कहेवा छतां ते मुनि कोशाने घेर चतुर्मास करवा गया । त्यां कोशानुं सौन्दर्य देखी ते मुनिनुं चित्त चला-  
यमान थइ गयुं, ते जोइ कोशाए मुनिने निर्वेद पमाडवा कष्टुं के- 'नेपालदेशमांथी रत्नकंबल लावी आपो' । वेश्यामां लुब्ध  
बनेला मुनिए नेपालमां जइ महाकष्टे रत्नकंबल लावी आपी । कोशाए पग लुहीने कंबल खाळमां फेंकी दीधी । घणुं कष्ट  
वेठी मेळवेली रत्नकंबलने आवी रीते खाळमां फेंकी दीधेली जोइ मुनि बोल्या के- 'अरे सुंदरि ! महामूल्यवाळी रत्नकंबल  
तें कादवमां केम फेंकी दीधी ?' । कोशा अवसर जोइने बोली के- 'हे मुनि ! रत्नकंबलथी अधिक मूल्यवाळुं तथा  
इहलोक अने परलोकमां सुख आपनारुं आ दुर्लभ चारित्ररत्न गुमाववाने तमे तैयार थया छो, छतां तेने माटे तमने  
जरा पण शोक थतो नथी, अने रत्नकंबल माटे केम शोक करो छो ?' । आ प्रमाणे कोशानां वचनो सांभळी  
प्रतिबोध पामेला ते मुनिने पोताना मुनिपणानुं भान आव्युं, अने पाछा शुभध्यानमां स्थिर थया । चतुर्मास पूर्ण  
करी ते मुनि गुरुमहाराज पासे आवीने बोल्या के—

“स्थूलभद्रः स्थूलभद्रः, स एकोऽखिलसाधुषु । युक्तं दुष्करदुष्कर-कारको गुरुणा जगे ॥ १ ॥

पुष्प-फलाणं च रसं, सुराण मंसाण महिलियाणं च । जाणंता जे विरथा, ते दुष्करकारए वंदे” ॥ २ ॥

“समग्र साधुओमां स्थूलभद्र ते स्थूलभद्र एकज छे, गुरु महाराजे जे तेमने दुष्करदुष्करकारक कष्टुं हतुं ते

अष्टम  
व्याख्यान.

श्रीस्थूलभ-  
द्रनुं वृत्तांत.

॥३०१॥

युक्तज हतुं ॥ १ ॥ पुष्प फल मदिरा मांस अने स्त्रीओना रसने जाणता छता पण जेओ तेनाथी विरक्त थया ते दुष्करकारकने हुं वंदन करुं छुं” ॥ २ ॥

श्रीस्थूलभद्रथी प्रतिबोध पामेली कोशाए श्राविकापणुं अंगीकार कर्युं हतुं, ते वखते तेणीए एवी छूट राखी हती के-“कदाच राजा कोइ पुरुष उपर संतुष्ट थइ मने ते पुरुषने सुप्रत करे तो तेनी छूट छे, ते सिवाय बीजा सर्वने माटे नियम छे” । एक वखत राजा कोइ रथकार उपर संतुष्ट थयो, रथकारे कोशानी मागणी करी, तेथी संतुष्ट थयेला राजाए तेने कोशा सुप्रत करी । तेनी पासे कोशा हमेशां स्थूलभद्रनाज गुणगान करती, ते जोइ रथकारे कोशाने पोता उपर रागी बनाववा आ प्रमाणे पोतानी कलाकुशलता बतावी-प्रथम तेणे बाण फेंकी एक आंबानी लुंब वींधी, ते बाणने बीजा बाणथी अने बीजाने त्रीजा बाणथी वींध्युं, एवी रीते तेणे पोताना हस्तपर्यंत बाणोनी पंक्ति करी दीधी । पछी तेणे एक बाण मारी डाळीने छेदी बाणपंक्तिना अग्रभाग उपर रहेली लुंबने पोताना हाथ वडे खेंची त्यां बेठाज कोशाने अर्पण करी । आवी रीते पोतानुं कलाकौशल्य देखाडी गर्विष्ठ थयेल रथकारने कोशाए कह्युं के-“हवे तमे मारी कला जुओ” । एम कहीने कोशाए सरसवनो ढगलो कराव्यो, ते उपर सोय राखी, अने ते सोय उपर पुष्प राखी ते पुष्प उपर नाचती छती बोली के-

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ ३०२ ॥

“न दुष्करं अंबियलुंबनोडणं, न दुष्करं सरिसवनच्चिचयाए ।

तं दुष्करं तं च महाणुभावं, जं सो मुणी पमयवणम्मि वुच्छो ॥ १ ॥”

“आवानी लुंब तोडवी ए कांड दुष्कर नथी, तेम सरसव उपर नाचवुं ए पण कांड दुष्कर नथी, परंतु, ते महात्मा मुनि-श्रीस्थूलभद्र जे प्रमदारूपी वनमां रह्या, उतां मुग्ध न थया तेज दुष्कर छे अने तेज महान् प्रभाव छे” ॥१॥

कविओ पण कहे छे के-

“गिरौ गुहायां विजने वनान्तरे, वासं श्रयन्तो वशिनः सहस्रशः ।

हर्म्येऽतिरम्ये युवतीजनान्तिके, वशी स एकः शकटालनन्दनः ॥ १ ॥

योऽग्नौ प्रविष्टोऽपि हि नैव दग्ध-श्छिन्नो न खट्वाग्रकृतप्रचारः ।

कृष्णाऽहिरन्ध्रेऽप्युषितो न दष्टो, नाक्तोऽञ्जनागारनिवास्यहो ! यः ॥ २ ॥

वेश्या रागवती सदा तदनुगा षट्प्री रसैर्भोजनं, शुभ्रं धाम मनोहरं वपुरहो ! नव्यो वयःसङ्गमः ।  
कालोऽयं जलदाविलस्तदपि यः कामं जिगायादरात्, तं वन्दे युवतिप्रबोधकुशलं श्रीस्थूलभद्रं मुनिम् ॥३॥”

“पर्वतमां गुफामां एकांतमां अने वनमां निवास करता हजारो मनुष्य इन्द्रियोने वश राखनारा थया छे, पण अतिरमणीय महेलमां युवति-छी पासे रहीने इन्द्रियोने वश करनार तो एक शकटालपुत्र-स्थूलभद्रज थया

अष्टम  
व्याख्यान.

श्रीस्थूलभ-  
द्रं वृत्तांत.

॥ ३०२ ॥

छे ॥ १ ॥ अहो ! आश्चर्य छे के-जेणे अग्निमां प्रवेश कयों, तो पण दाइया नहिं, जे तरवारनी धार उपर चाल्या, तो पण छेदाया नहिं, जे काळा सर्पना दरमां रखा, तो पण डंखाया नहिं, अने जे काजळनी कोटडीमां रखा, तो पण तेमने डाघ लाग्यो नहि ॥२॥ वेश्या रागवाळी हती, हमेशां तेमना कहेवा प्रमाणे चालनारी हती, षड्रस भोजन मळतुं हतुं, सुंदर घर-चित्रशाला हती, मनोहर शरीर हतुं, नवी वयनो संगम हतो-यौवनवय हती, समय पण मेघ बडे श्याम-वर्षाऋतुनो हतो, तो पण जेमणे आदरथी कामदेवने जीत्यो, एवा युवति-कोशाने प्रतिबोध पमाडवामां कुशल श्रीस्थूलभद्र मुनिवरने हुं वंदन करुं छुं ॥३॥ ” बळी कविओ श्रीस्थूलभद्रना सत्त्वनी प्रशंसा करता कहे छे के-

“श्रीनेमितोऽपि शकटालमुतं विचार्य, मन्यामहे वयममुं भटमेकमेव ।

देवोऽद्रिदुर्गमधिरुह्य जिगाय मोहं, यन्मोहनालयमयं तु वशी प्रविश्य” ॥ १ ॥

“अमे तो विचार करीने श्रीनेमिनाथथी पण ए शकटालपुत्र-स्थूलभद्रनेज मुख्य वीरपुरुष मानीए छीए, कारण के श्रीनेमिनाथ प्रभुए पर्वतरूपी किल्ला उपर चडीने मोहने जीत्यो हतो, पण आ वशी-मुनिए तो मोहना घरमां प्रवेश करीने ते मोहने जीत्यो” ॥ १ ॥ एक वखते बार वरसना दुष्कालने अंते संघना आग्रहथी श्रीभद्र-बाहु स्वामी पांचसो साधुओने हमेशां सात वाचनावडे दृष्टिवाद भणाववा लाग्या । ते वखते तेओ महाप्राण नामनुं ध्यान साधता होवाथी वाचना आपवामां तेमने थोडो वखत मळतो, तेथी विशेष वाचना न मळती होवाथी



कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ ३०३ ॥

बीजा साधुओ उद्वेग पामी चोलिया गया, अने एक स्थूलभद्रज रह्या । महाप्राण ध्यान पूर्ण थतां श्रीभद्रबाहुस्वामी तेमने वधारे वाचना आपवा लाग्या, तेमनी पासे स्थूलभद्र बे वस्तु न्यून एवां दस पूर्व भण्या । एक वखते भद्रबाहुस्वामी विहार करता पाटलिपुत्र नगरना उद्यानमां पधार्या, तेमने स्थूलभद्रनी बहेनो यक्षा विगेरे साध्वीओ वंदन करवा आवी । गुरुमहाराजने वंदन करी तेमणे पूछुं के—‘हे प्रभो ! स्थूलभद्र क्यां छे ?’ । गुरु बोल्या के—‘आ नजीकना जीर्ण देवकुलमां छे’ । पछी तेओ देवकुल तरफ चाली, तेमने आवती जोइ स्थूलभद्रे आश्चर्य बताववा सिंहनुं रूप कर्युं । सिंहने जोइ ते साध्वीओ भयभीत थइ गुरुमहाराज पासे आवी कहेवा लागी के— ‘हे भगवन् ! कोइ सिंह अमारा ज्येष्ठ बंधुनुं भक्षण करी गयो जणाय छे, अत्यारे ते सिंह त्यां छे’ । ते सांभळी उपयोग देतां खरी हकीकत जाणीने आचार्य आदेश आप्यो के—‘जाओ, त्यां तमारो ज्येष्ठ बंधु छे, पण सिंह नथी, तेमने वंदन करो’ । ते सांभळी यक्षा विगेरे साध्वीओ फरीथी त्यां गइ, अने स्थूलभद्रने पोताना स्वरूपमां बटेला जोइ तेमने वंदन करी पोताने स्थाने गइ । पछी स्थूलभद्र वाचना लेवा भद्रबाहुस्वामी पासे आव्या, पण स्थूलभद्रे करेला अपराधथी तेओ अतिशय दूभाया हता । तेओ बोल्या के—‘स्थूलभद्र ! तमे वाचनाने अयोग्य छो’ । ते सांभळी स्थूलभद्रे पोतानो अपराध संभारीने कहुं के—‘हे भगवन् ! क्षमा करो, हुं फरीथी एवो अपराध नहिं करुं’ । आचार्य बोल्या के—‘तमे अपराध करवाथी वाचनाने लायक नथी’ । तार पछी स्थूलभद्रे आचार्य महाराजने

अष्टम  
व्याख्यान,  
श्रीस्थूल-  
भद्रनुं  
वृत्तांत.

॥ ३०३ ॥

મનાવવા સંઘને કહ્યું, અને સંઘના આગ્રહથી આચાર્ય મહારાજે સ્થૂલભદ્રને વાચના આપવાનું સ્વીકારો કહ્યું કે—  
 ‘હવે પછી મંદસત્ત્વવાળા બીજા સાધુઓ પળ અપરાધ કરશે, તેથી તમારે બીજા કોઈને શેષ પૂર્વોની વાચના ન દેવી’।  
 એ પ્રમાણે સ્થૂલભદ્રને અભિગ્રહ કરાવી વાકીના ચાર પૂર્વોની વાચના સૂત્રથી—મૂલમાત્ર આપી, તેથી મહામુનિ  
 સ્થૂલભદ્ર ચૌદપૂર્વધર થયા । કહ્યું છે કે—

“કેવલી ચરમો જમ્બૂ-સ્વામ્યથ પ્રભવઃ પ્રભુઃ । શય્યમ્ભવો યશોભદ્રઃ, સમ્ભૂતિવિજયસ્તથા ॥ ૧ ॥

ભદ્રવાહુઃ સ્થૂલભદ્રઃ, શ્રુતકેવલિનો હિ ષટ્” ॥

“છેલ્લા કેવલી જમ્બૂસ્વામી થયા । પ્રભવપ્રભુ શય્યમ્ભવ યશોભદ્ર સંભૂતિવિજય ભદ્રવાહુ અને સ્થૂલભદ્ર, એ છ  
 શ્રુતકેવલી થયા” ।

થેરસ્સ ણં અજ્ઞથૂલભદ્ધસ્સ ગોયમસગુત્તસ્સ અંતેવાસી દુવે થેરા; થેરે અજ્ઞમહાગિરી ઇલાવચ્ચસગુત્તે,  
 થેરે અજ્ઞસુહત્થી વાસિટ્ઠસગુત્તે ।

( થેરસ્સ ણં અજ્ઞથૂલભદ્ધસ્સ ગોયમસગુત્તસ્સ ) ગૌતમ ગોત્રવાળા સ્થવિર આર્ય સ્થૂલભદ્રને ( અંતેવાસી દુવે થેરા )  
 વે સ્થવિર શિષ્યો હતા, ( થેરે અજ્ઞમહાગિરી ઇલાવચ્ચસગુત્તે ) એક ઇલાપત્ય ગોત્રવાળા સ્થવિર આર્ય મહાગિરિ,  
 ( થેરે અજ્ઞસુહત્થી વાસિટ્ઠસગુત્તે ) અને બીજા વાસિઠ ગોત્રવાળા સ્થવિર આર્ય સુહસ્તી ॥ જિનકલ્પનો વિચ્છેદ થવા

કલ્પસૂત્ર  
આષાંતર-  
સહ

॥ ૩૦૪ ॥

છતાં મહાત્મા શ્રીઆર્યમહાગિરિણ જિનકલ્પની તુલના કરી હતી । આર્ય સુહસ્તીણ દુષ્કાલમાં સાધુઓ પાસે ભિક્ષા માગતા એક ભિક્ષુકને દીક્ષા આપી હતી, તે ભિક્ષુક મરીને સંપ્રતિરાજા થયો । શ્રેણિકરાજાનો પુત્ર કોણિક, તેનો પુત્ર ઉદાયી, તેની ગાદીએ નવ નંદરાજા, નવમા નંદરાજાની ગાદીએ ચંદ્રગુપ્ત, તેનો પુત્ર બિંદુમાર, તેનો પુત્ર અશોકશ્રી, તેનો પુત્ર કુણાલ, અને તે કુણાલનો પુત્ર સંપ્રતિ થયો । સંપ્રતિને જન્મતાંજ તેના દાદાએ રાજ્ય આપ્યું હતું । એક વખતે રથયાત્રામાં પ્રવૃત્ત થયેલા આર્ય સુહસ્તિસૂરિને જોઈ સંપ્રતિરાજાને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, તેણે આચાર્ય-મહારાજ પાસે ધર્મોપદેશ સાંભળી શ્રાવકપણું અંગીકાર કર્યું । ત્યાર પછી તેણે સવા લાખ જિનમંદિરો, સવા કરોડ જિનપ્રતિમા, છત્રીશ હજાર જીર્ણોદ્ધાર, પંચાણું હજાર પિત્તલની પ્રતિમા, અને લાખો દાનશાલાઓ વિગેરે ઉત્તમોત્તમ ધાર્મિક કાર્યોથી ત્રણ સ્થંભ પૃથ્વીને વિભૂષિત કરી । વહી સંપ્રતિરાજાએ અનાર્ય દેશોને પણ કરથી મુક્ત કરી, પ્રથમ તે દેશોમાં સાધુવેષ ધારણ કરનાર પોતાના સેવકોને મોકલી, તે દેશોને પણ સાધુઓને વિહાર કરવાને યોગ્ય કર્યા, અને પોતાના તાવાના રાજાઓને જૈનધર્મના રાગી બનાવ્યા । વહી જેઓ વસ્ત્ર પાત્ર અન્ન દહીં વિગેરે પ્રાસુક વસ્તુઓ વેચતા હતા, તેઓને સંપ્રતિરાજાએ કહ્યું કે—“તમે આવતા-જતા સાધુઓની આગલ પોતાની વસ્તુઓ મૂકજો, અને તે પૂજ્યો જે વસ્તુ ગ્રહણ કરે તે આપજો । અમારો સ્વજ્ઞાનથી તે વસ્તુનું તમામ મૂલ્ય

અષ્ટમ  
વ્યાખ્યાન.

આર્ય મહા-  
ગિરિ અને  
આર્ય  
સુહસ્તીનું  
વૃત્તાંત, સં-  
પ્રતિરાજાએ  
કરેલાં ધાર્-  
મિક કાર્યો.

॥ ૩૦૪ ॥

તથા તમારો ઇચ્છિત લાભ તમને ગુપ્ત રીતે આપશે” । આ પ્રમાણે રાજાની આજ્ઞાથી તેઓ તેમ કરવા લાગ્યા, અને તે વસ્તુઓ અશુદ્ધ છતાં શુદ્ધબુદ્ધિથી સાધુઓ ગ્રહણ કરવા લાગ્યા ।

થેરસ્સ ણં અજ્જસુહત્થિસ્સ વાસિટ્ઠસગુત્તસ્સ અંતેવાસી દુવે થેરા; સુટ્ઠિય-સુપ્પહિબુદ્ધા કોડિય-કાકંદગા વગ્ધાઽવચ્ચસગુત્તા । થેરાણં સુટ્ઠિય-સુપ્પહિબુદ્ધાણં કોડિય-કાકંદગાણં વગ્ધાઽવચ્ચસગુત્તાણં ( થેરસ્સ ણં અજ્જસુહત્થિસ્સ વાસિટ્ઠસગુત્તસ્સ ) વાસિટ્ઠ ગોત્રવાળા સ્થવિર આર્ય સુહસ્તીને ( અંતેવાસી દુવે થેરા ) બે સ્થવિર શિષ્યો હતા, તે આ પ્રમાણે— ( સુટ્ઠિય-સુપ્પહિબુદ્ધા કોડિય-કાકંદગા વગ્ધાવચ્ચસગુત્તા ) સુસ્થિત ઇટ્ઠલે સુવિહિત—મહાત્માઓ ઇ આચરેલી ક્રિયામાં સારી રીતે રહેલા, અને સુપ્રતિબુદ્ધ ઇટ્ઠલે તત્ત્વોને સારી રીતે જાણનારા, તથા વ્યાઘ્રાપત્ય ગોત્રવાળા, આવા પ્રકારના કૌટિક અને કાકંદિક નામે બે સ્થવિર શિષ્યો હતા । કેટલાક આચાર્યો કહે છે કે—સુસ્થિત અને સુપ્રતિબુદ્ધ ઇ બે તેમનાં નામ છે, અને કૌટિક તથા કાકંદિક તેમનાં વિશેષણ છે । ઇટ્ઠલે—કૌટિક અને કાકંદિક ઇવા સુસ્થિત નામે તથા સુપ્રતિબુદ્ધ નામે બે સ્થવિર શિષ્યો હતા । તેમણે કરોડ વાર સૂરિમંત્રનો જાપ કર્યો હતો, તેથી કૌટિક કહેવાયા; અને કાકંદી નગરીમાં જન્મેલા હોવાથી કાકંદિક કહેવાયા । ( થેરાણં સુટ્ઠિય-સુપ્પહિબુદ્ધાણં કોડિય-કાકંદગાણં વગ્ધાવચ્ચસગુત્તાણં ) વ્યાઘ્રાપત્ય ગોત્રવાળા કૌટિક અને કાકંદિક ઇવા સ્થવિર સુસ્થિત અને સુપ્રતિબુદ્ધને

અંતેવાસી થેરે અજ્ઞદિન્ને કોસિયગુત્તે । થેરસ્સ ણં અજ્ઞદિન્ને કોસિયગુત્તસ્સ અંતેવાસી  
થેરે અજ્ઞદિન્ને ગોયમસગુત્તે । થેરસ્સ ણં અજ્ઞદિન્ને ગોયમસગુત્તસ્સ અંતેવાસી થેરે અજ્ઞસી-  
હગિરી જાહસ્સરે કોસિયગુત્તે । થેરસ્સ ણં અજ્ઞસીહગિરિસ્સ જાહસ્સરસ્સ કોસિયગુત્તસ્સ અંતેવાસી  
થેરે અજ્ઞવહરે ગોયમસગુત્તે । થેરસ્સ ણં અજ્ઞવહરસ્સ ગોયમસગુત્તસ્સ  
( અંતેવાસી થેરે અજ્ઞદિન્ને કોસિયગુત્તે ) કૌશિક ગોત્રવાળા આર્ય ઇન્દ્રદિન્ન નામે સ્થવિર શિષ્ય હતા ।  
( થેરસ્સ ણં અજ્ઞદિન્ને કોસિયગુત્તસ્સ ) કૌશિક ગોત્રવાળા સ્થવિર આર્ય ઇન્દ્રદિન્ને ( અંતેવાસી થેરે  
અજ્ઞદિન્ને ગોયમસગુત્તે ) ગૌતમ ગોત્રવાળા આર્ય દિન્ન નામે સ્થવિર શિષ્ય હતા । ( થેરસ્સ ણં અજ્ઞદિન્ને ગોયમસ-  
ગુત્તસ્સ ) ગૌતમગોત્રવાળા સ્થવિર આર્ય દિન્ને ( અંતેવાસી થેરે અજ્ઞસીહગિરી જાહસ્સરે કોસિયગુત્તે ) કૌશિક  
ગોત્રના અને જાતિસ્મરણ જ્ઞાનવાળા આર્ય સિંહગિરિ નામે સ્થવિર શિષ્ય હતા । ( થેરસ્સ ણં અજ્ઞસીહગિરિસ્સ  
જાહસ્સરસ્સ કોસિયગુત્તસ્સ ) કૌશિકગોત્રના અને જાતિસ્મરણ જ્ઞાનવાળા સ્થવિર આર્ય સિંહગિરિને ( અંતેવાસી  
થેરે અજ્ઞવહરે ગોયમસગુત્તે ) ગૌતમ ગોત્રવાળા આર્ય વજ્ર નામે સ્થવિર શિષ્ય હતા । ( થેરસ્સ ણં અજ્ઞવહરસ્સ  
ગોયમસગુત્તસ્સ ) ગૌતમ ગોત્રવાળા સ્થવિર આર્ય વજ્રસ્વામીને

અષ્ટમ  
વ્યાખ્યાન.

સુસ્થિત  
અને  
સુપ્રતિબુદ્ધ  
કૌટિક  
અને  
કાકાંદિક  
કેમ  
કહેવાયા ?

અંતેવાસી થેરે અજ્ઞવહરસેણે ઉક્કોસિયગુત્તે । થેરસ્સ ણં અજ્ઞવહરસેણસ્સ ઉક્કોસિયગુત્તસ્સ અંતે-  
વાસી ચત્તારિ થેરા-થેરે અજ્ઞનાઇલે, થેરે અજ્ઞપોમિલે, થેરે અજ્ઞજયંતે, થેરે અજ્ઞતાવસે । થેરાઓ અજ્ઞના-  
ઇલાઓ અજ્ઞનાઇલા સાહા નિગ્ગયા, થેરાઓ અજ્ઞપોમિલાઓ અજ્ઞપોમિલા સાહા નિગ્ગયા, થેરાઓ  
અજ્ઞજયંતાઓ અજ્ઞજયંતી સાહા નિગ્ગયા, થેરાઓ અજ્ઞતાવસાઓ અજ્ઞતાવસી સાહા નિગ્ગયા ॥ ૬ ॥

( અંતેવાસી થેરે અજ્ઞવહરસેણે ઉક્કોસિયગુત્તે ) ઉત્કૌશિક ગોત્રવાળા આર્ય વજ્રસેન નામે સ્થવિર શિષ્ય હતા ।  
( થેરસ્સ ણં અજ્ઞવહરસેણસ્સ ઉક્કોસિયગુત્તસ્સ ) ઉત્કૌશિક ગોત્રવાળા સ્થવિર આર્ય વજ્રસેનને ( અંતેવાસી ચત્તારિ  
થેરા ) ચાર સ્થવિર શિષ્ય હતા, ( થેરે અજ્ઞનાઇલે ) સ્થવિર આર્ય નાગિલ, ( થેરે અજ્ઞપોમિલે ) સ્થવિર આર્ય પૌમિલ,  
( થેરે અજ્ઞજયંતે ) સ્થવિર આર્ય જયન્ત, ( થેરે અજ્ઞતાવસે ) અને સ્થવિર આર્ય તાપસ । ( થેરાઓ અજ્ઞનાઇલાઓ )  
સ્થવિર આર્યનાગિલથી ( અજ્ઞનાઇલા સાહા નિગ્ગયા ) આર્યનાગિલા નામે શાખા નીકળી, ( થેરાઓ અજ્ઞપોમિલાઓ )  
સ્થવિર આર્ય પૌમિલથી ( અજ્ઞપોમિલા સાહા નિગ્ગયા ) આર્યપૌમિલા નામે શાખા નીકળી, ( થેરાઓ અજ્ઞજયંતાઓ )  
સ્થવિર આર્ય જયન્તથી ( અજ્ઞજયંતી સાહા નિગ્ગયા ) આર્યજયન્તી નામે શાખા નીકળી, ( થેરાઓ અજ્ઞતાવસાઓ )  
અને સ્થવિર આર્ય તાપસથી ( અજ્ઞતાવસી સાહા નિગ્ગયા ) આર્યતાપસી નામે શાખા નીકળી ॥ ૬ ॥

વિત્થરવાયણાણ પુણ અજ્જસમ્મદાઓ પુરઓ થેરાવલી એવં પલોહજ્જહ; તં જહા-થેરસ્સ ણં અજ્જ-  
જસમ્મદસ્સ તુંગિયાયણસગુત્તસ્સ ઇમે દો થેરા અંતેવાસી અહાવચ્ચા અભિણ્ણાયા હુત્થા, તં જહા-  
થેરે અજ્જમ્મદ્દાહૂ પાર્હિણસગુત્તે, થેરે અજ્જસંમૂહવિજણ માઠરસગુત્તે ।

( વિત્થરવાયણાણ પુણ ) વિસ્તૃત વાચના વહે તો ( અજ્જસમ્મદાઓ પુરઓ ) આર્ય યશોમદ્રથી આગલ  
( થેરાવલી એવં પલોહજ્જહ ) આવી રીતે સ્થવિરાવલી દેખાય છે; ( તં જહા- ) તે આ પ્રમાણે- ( થેરસ્સ ણં અજ્જ-  
જસમ્મદસ્સ તુંગિયાયણસગુત્તસ્સ ) તુંગિકાયન ગોત્રવાલા સ્થવિર આર્ય યશોમદ્રને ( ઇમે દો થેરા અંતેવાસી અહાવચ્ચા  
અભિણ્ણાયા હુત્થા ) આ વે સ્થવિર શિષ્યો યથાપત્ય ઇટ્ઠલે પુત્ર સમાન પ્રસિદ્ધ હતા । ( તં જહા- ) તે આ પ્રમાણે-  
( થેરે અજ્જમ્મદ્દાહૂ પાર્હિણસગુત્તે ) પ્રાચીન ગોત્રવાલા સ્થવિર આર્ય મદ્રવાહુ, ( થેરે અજ્જસંમૂહવિજણ માઠરસગુત્તે )  
અને માઠરગોત્રવાલા સ્થવિર આર્ય સંમૂતિવિજય ।

૧ આ વાચનામાં ઘણા ભેદો દેખાય છે, તે લેખકદોષથી થયેલા સમજવા । વલી આ વાચનામા જણાવેલ તે તે સ્થવિરોની શાખાઓ  
અને કુલો પ્રાયઃ હાલ જણાતા નથી, પણ તે વીજા નામો વહે તિરોહિત થયા હશે એમ સમજવે છે । તેથી પાઠવિષયક નિર્ણય કરવો  
અશક્ય હોવાથી તે તે શાખાઓ અને કુલોના જાણકાર જ્ઞાની પુરુષોજ અહીં પ્રમાણ છે । ૨ જે ઉત્પન્ન થતા પૂર્વજો દુર્ગતિમા  
અથવા અપયશરૂપ કાદવમા ન પડે તે અપત્ય ઇટ્ઠલે પુત્રાદિ કહેવાય, તે પુત્રાદિ સદશ જે સદાચારી-સુશિષ્યો હોય તે યથાપત્ય કહેવાય ।

થેરસ્સ ણં અજ્ઞભદ્રવાહુસ્સ પાર્ણસગુત્તસ્સ ઇમે ચત્તારિ થેરા અંતેવાસી અહાવચ્છા અભિણ્ણાયા હુત્થા;  
તં જહા-થેરે ગોદાસે, થેરે અગ્ગિદત્તે, થેરે જણ્ણદત્તે, થેરે સોમદત્તે કાસવગુત્તે ણં । થેરેહિંતો  
ગોદાસેહિંતો કાસવગુત્તેહિંતો ઇત્થ ણં ગોદાસગણે નામં ગણે નિગ્ગણ્ણ । તસ્સ ણં ઇમાઓ ચત્તારિ  
સાહાઓ એવમાહિજ્જન્તિ,

(થેરસ્સ ણં અજ્ઞભદ્રવાહુસ્સ પાર્ણસગુત્તસ્સ) પ્રાચીન ગોત્રવાળા સ્થવિર આર્ય ભદ્રવાહુને (ઇમે ચત્તારિ થેરા અંતેવાસી)  
આ ચાર સ્થવિર શિષ્યો ( અહાવચ્છા અભિણ્ણાયા હુત્થા ) પુત્ર સમાન પ્રસિદ્ધ હતા, ( તં જહા- ) તે આ પ્રમાણે-  
( થેરે ગોદાસે ) સ્થવિર ગોદાસ, ( થેરે અગ્ગિદત્તે ) સ્થવિર અગ્ગિદત્ત, ( થેરે જણ્ણદત્તે ) સ્થવિર યજ્ઞદત્ત, ( થેરે  
સોમદત્તે કાસવગુત્તે ણં ) અને કાશ્યપ ગોત્રવાળા સ્થવિર સોમદત્ત । (થેરેહિંતો ગોદાસેહિંતો કાસવગુત્તેહિંતો) કાશ્યપ  
ગોત્રવાળા સ્થવિર ગોદાસ થકી (ઇત્થ ણં ગોદાસગણે નામં ગણે નિગ્ગણ્ણ) અહીં ગોદાસગણ નામે ગણ નીકળ્યો ।  
(તસ્સ ણં ઇમાઓ ચત્તારિ સાહાઓ એવમાહિજ્જન્તિ) તે ગોદાસગણની આ ચાર શાખાઓ આવી રીતે કહેવાય છે,

૧ સમાન વાચનાવાળા મુનિઓનો જે સમુદાય તે ગણ કહેવાય । ૨ એક આચાર્યની સતતિમાજ વિશિષ્ટ પુરુષોના જે જુદા જુદા  
વંશ તે શાખા કહેવાય, અથવા વિવક્ષિત પ્રથમ પુરુષની જે સતતિ તે શાખા કહેવાય, જેમ વહર નામના સૂરિથી વહરી શાખા થઈ છે ।



कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥३०७॥

तं जहा-तामलित्तिया, कोडिवरिसिया, पोंडवद्धणिया, दासीखब्बडिया । थेरस्स णं अज्जसंभूइ-  
विजयस्स माढरसगुत्तस्स इमे दुवालस थेरा अंतेवासी अहावच्चा अभिण्णाया हुत्था, तं जहा-  
नंदणभदे थेरे, उवणंदे तीसभद्-जसभदे । थेरे अ सुमिणभदे, मणिभदे पुण्णभदे य [ ॥ १ ॥ ]  
थेरे अ थूलभदे, उज्जुमई जंबुनामधिजे य । थेरे य दीहभदे, थेरे तह पंडुभदे य [ ॥ २ ॥ ]

( तं जहा- ) ते आ प्रमाणे-(तामलित्तिया) तामलित्तिका, ( कोडिवरिसिया ) कोटिवर्षिका, ( पोंडवद्धणिया )  
पुंड्रवर्द्धनिका, ( दासीखब्बडिया ) अने दासीखर्बटिका । ( थेरस्स णं अज्जसंभूइविजयस्स माढरसगुत्तस्स ) माढर  
गोत्रवाळा स्थविर आर्य संभूतिविजयने (इमे दुवालस थेरा अंतेवासी) आ बार स्थविर शिष्यो (अहावच्चा अभिण्णाया  
हुत्था) पुत्र समान प्रसिद्ध हता । ( तं जहा- ) ते आ प्रमाणे- (नंदणभदे थेरे उवणंदे) नंदनभद्र, स्थविर उपनंद,  
( तीसभद्-जसभदे ) तिष्यभद्र, यशोभद्र, ( थेरे अ सुमिणभदे ) स्थविर सुमनोभद्र, ( मणिभदे पुण्णभदे य ॥ १ ॥ )  
मणिभद्र, पूर्णभद्र ॥ १ ॥ ( थेरे अ थूलभदे ) स्थविर स्थूलभद्र, ( उज्जुमई जंबुनामधिजे य ) ऋजुमति, जंबू  
नामना, ( थेरे य दीहभदे ) स्थविर दीर्घभद्र, ( थेरे तह पंडुभदे य ॥ २ ॥ ) तथा स्थविर पांडुभद्र ॥ २ ॥

अष्टम  
व्याख्यान.

विस्तृत  
वाचनावडे  
स्थविरा-  
वली, गण,  
अने  
शाखाओ.

॥३०७॥

थेरस्स णं अज्जसंभूद्विजयस्स माढरसगुत्तस्स इमाओ सत्त अंतेवासिणीओ अहावच्चाओ अभिण्णा-  
याओ हुत्था; तं जहा-जक्खा य जक्खदिन्ना, भूआ तह चेव भूअदिन्ना य । सेणा वेणा रेणा, भइ-  
णीओ थूलभदस्स [॥१॥] थेरस्स णं अज्जथूलभदस्स गोयमसगुत्तस्स इमे दो थेरा अंतेवासी अहावच्चा  
अभिण्णाया हुत्था; तं जहा-थेरे अज्जमहागिरी एलावच्चसगुत्ते, थेरे अज्जसुहत्थी वासिट्ठसगुत्ते ।

( थेरस्स णं अज्जसंभूद्विजयस्स माढरसगुत्तस्स ) माढर गोत्रवाळा स्थविर आर्य संभूतिविजयने ( इमाओ सत्त  
अंतेवासिणीओ ) आ सात शिष्याओ (अहावच्चाओ अभिण्णायाओ हुत्था) पुत्री समान प्रसिद्ध हती । (तं जहा-)  
ते आ प्रमाणे- ( जक्खा य जक्खदिन्ना ) यक्षा, यक्षदिन्ना, ( भूआ तह चेव भूअदिन्ना य ) भूता, तथा भूतदिन्ना,  
( सेणा वेणा रेणा ) सेणा, वेणा, अने रेणा, ( भइणीओ थूलभदस्स ) ए साते स्थूलभद्रनी बहेनो हती ॥ १ ॥

(थेरस्स णं अज्जथूलभदस्स गोयमसगुत्तस्स) गौतम गोत्रवाळा स्थविर आर्य स्थूलभद्रने (इमे दो थेरा अंतेवासी)  
आ वे स्थविर शिष्यो ( अहावच्चा अभिण्णाया हुत्था ) पुत्र समान प्रसिद्ध हता, ( तं जहा- ) ते आ प्रमाणे-  
( थेरे अज्जमहागिरी एलावच्चसगुत्ते ) एलापत्य गोत्रवाळा स्थविर आर्य महागिरि, ( थेरे अज्जसुहत्थी वासिट्ठसगुत्ते )  
अने वासिष्ठ गोत्रवाळा स्थविर आर्य सुहस्ती ।

થેરસ્સ ણં અજ્ઞમહાગિરિસ્સ ઇલાવચ્ચસગુત્તસ્સ ઇમે અટ્ટુ થેરા અંતેવાસી અહાવચ્ચા અભિણ્ણાયા હુત્થા; તં જહા-થેરે ઉત્તરે, થેરે બલિસ્સહે, થેરે ધણઢે, થેરે સિરિઢે, થેરે કોઢિન્ને, થેરે નાગે, થેરે નાગમિત્તે, થેરે છલ્લૂણ રોહગુત્તે કોસિયગુત્તે ણં ।

( થેરસ્સ ણં અજ્ઞમહાગિરિસ્સ ઇલાવચ્ચસગુત્તસ્સ ) ઇલાપત્ય ગોત્રગાઢા સ્થવિર આર્ય મહાગિરિને ( ઇમે અટ્ટુ થેરા અંતેવાસી ) આ આઠ સ્થવિર શિષ્યો ( અહાવચ્ચા અભિણ્ણાયા હુત્થા ) પુત્ર સમાન પ્રસિદ્ધ હતા, ( તં જહા- ) તે આ પ્રમાણે- ( થેરે ઉત્તરે ) સ્થવિર ઉત્તર, ( થેરે બલિસ્સહે ) સ્થવિર બલિસ્સહ, ( થેરે ધણઢે ) સ્થવિર ધનાઢ્ય, ( થેરે સિરિઢે ) સ્થવિર શ્રીઆઢ્ય, ( થેરે કોઢિન્ને ) સ્થવિર કૌઢિન્ય, ( થેરે નાગે ) સ્થવિર નાગ, ( થેરે નાગમિત્તે ) સ્થવિર નાગમિત્ર, ( થેરે છલ્લૂણ રોહગુત્તે કોસિયગુત્તે ણં ) અને કૌશિક ગોત્રગાઢા સ્થવિર ષડ્ઢુલૂક રોહગુપ્ત । રોહગુપ્તે દ્રવ્ય ગુણ કર્મ સામાન્ય વિશેષ અને સમવાય નામના છ પદાર્થોની પ્રરૂપણા કરેલી હતી, તેથી તે ષટ્ કહેવાયા, અને ઉલૂકુ ઇટ્ઢે કૌશિક ગોત્રમાં ઉત્પન્ન થવાથી ઉલૂક કહેવાયા; ઇટ્ઢે છ પદાર્થના પ્રરૂપક હોવાથી અને ઉલૂકુ ગોત્રમાં ઉત્પન્ન થયેલ હોવાથી રોહગુપ્ત ષડ્ઢુલૂક કહેવાયા । ઉલૂક અને કૌશિક શબ્દ સમાન અર્થવાઢા છે, તેથીજ સૂત્રકાર મહારાજે તેને કૌશિક ગોત્રવાઢા કહ્યા છે ।

૧ ષટ્ અને ઉલૂક શબ્દનો કર્મધારય સમાસ થવાથી ‘ષડ્ઢુલૂક’ શબ્દ બન્યો છે, અને પ્રાકૃતમા તે ‘છલ્લૂઅ’ બને છે

થેરોહિંતો ણં છલ્લુપ્પહિંતો રોહગુત્તેહિંતો કોસિયગુત્તેહિંતો તત્થ ણં તેરાસિયા નિગ્ગયા ॥

( થેરોહિંતો ણં છલ્લુપ્પહિંતો રોહગુત્તેહિંતો કોસિયગુત્તેહિંતો ) કૌશિક ગોત્રવાળા સ્થવિર ષડ્બલ્લક રોહગુપ્ત થકી ( તત્થ ણં તેરાસિયા નિગ્ગયા ) ત્યાં ત્રૈરાશિક નીકળ્યા । ઇટલે જીવ અજીવ અને નોજીવ, એ પ્રમાણે ત્રણ રાશિને પ્રરૂપનારા તેમના શિષ્ય-પ્રશિષ્યા થયા । તેની ઉત્પત્તિ આ પ્રમાણે—

પરમાત્મા શ્રીમહાવીરના નિર્વાણ પછી પાંચસો ચુમ્માલીશમે વરસે અંતરંજિકા નામે નગરીના ઉદ્યાનમાં ભૂતગુહ નામે વ્યંતરના ચૈત્યમાં શ્રીગુપ્ત આચાર્ય ગચ્છસહિત રહ્યા હતા । તેમનો રોહગુપ્ત નામે શિષ્ય બીજા ગામમાં હતો, તે ગુરુમહારાજને વંદન કરવા તે નગરીમાં આવ્યો । આ વખતે ત્યાં પોટ્ટશાલ નામે સંન્યાસી આવ્યો હતો । તે વાદ-કલામાં નિપુણ હતો, તેથી તેણે ઘણે સ્થળે વાદમાં વિજય મેળવ્યો હતો । વઢી કોઈ પ્રતિવાદી તેને જીતી જાય એવો આવતો ત્યારે પોટ્ટશાલ તે પ્રતિવાદીને વૃશ્ચિક સર્પ મૂષક મૃગી વરાહી કાકી અને શકુનિકા નામે સાત મંત્ર-વિદ્યાઓ વહે ઉપદ્રવ કરતો । આ પ્રમાણે વિદ્યાથી ગર્વિષ્ઠ બનેલા પોટ્ટશાલે તે નગરીમાં પડેલ વગડાવ્યો કે—

૧ કલ્પસૂત્ર મૂળપાઠમા રોહગુપ્તને આર્ય શ્રીમહાગિરિનો શિષ્ય કહ્યો છે, પણ ઉત્તરાખ્યયનવૃત્તિ સ્થાનાગવૃત્તિ વિગેરેમા તો શ્રીગુપ્ત આચાર્યનો શિષ્ય કહ્યો છે, તેથી અહીં શ્રીગુપ્ત આચાર્યનો શિષ્ય જણાવેલ છે, તત્ત્વ વહુશ્રુત જાણે । ૨ તે વિદ્યાઓ વહે અનુક્રમે— વીંછી સાપ ઉદર મૃગ સુવર કાગડા અને સમઢીઓ વિકુર્વાને ઉપદ્રવ કરતો ।

કલ્પસૂત્ર  
માર્ગાંતર-  
સહ

॥ ૩૦૯ ॥

“મારી સાથે કોઈ વાદ કરવાને સમર્થ નથી, છતાં કોઈને હિંમત હોય તો તૈયાર થાય” । આ વચ્ચે નગરીમાં પ્રવેશ કરતા રોહગુપ્તે તે પડદા સાંભળ્યો, તેથી તેણે ‘હું તેની સાથે વાદ કરીશ’ એમ કહી તે પડદાને નિવારણ કર્યો । પછી તેણે ગુરુમહારાજ પાસે આવી વંદન કરી વાદ કરવાનું કબુલ કર્યાનો વૃત્તાંત કહ્યો । આચાર્ય મહારાજે રોહ-ગુપ્તનો વાદ કરવાનો નિર્ણય જાણી તે સંન્યાસીની વિદ્યાઓને વાધ કરનારી અને માત્ર પાઠ કરવાથી જ સિદ્ધ થાય એવી મયૂરી નકુલી વિદ્યાલી વ્યાઘ્રી સિંહી ઉલ્કી અને શ્યેની નામની સાત વિદ્યાઓ આપી । વઢી આચાર્ય મહારાજે રોહગુપ્તને એ સાત વિદ્યાઓ ઉપરાંત શેષ ઉપદ્રવ શમાવનાર રજોહરણ મંત્રીને આપ્યું । અને કહ્યું કે—“જો કદાચ તે સંન્યાસી બીજો કાંઈ પણ ઉપદ્રવ કરે તો તેના નિવારણ માટે તારે તારા મસ્તક પર આ રજોહરણ ફેરવવું, જેથી ઉપદ્રવ રહિત થઈશ” । આવી રીતે રોહગુપ્તે ગુરુમહારાજ પાસેથી તે સંન્યાસીની વિદ્યાઓને ઉપદ્રવ કરનારી પાઠસિદ્ધ સાત વિદ્યાઓ અને શેષ ઉપદ્રવ શમાવનારું રજોહરણ મેળવીને તે નગરીના બલશ્રી નામે રાજાની સભામાં આવીને પોટ્ટશાલ સાથે વાદ આરંભ્યો । પોટ્ટશાલે વિચાર્યું કે—“જૈન સાધુઓ ઘણા નિપુણ હોય છે, માટે તેના જ સંમત પક્ષનો આશ્રય કરીને બોલું, કે જેથી તે તેનું નિરાકરણ કરી શકેજ નહિ” । એમ વિચારીને તે બોલ્યો કે—“દુનિયામાં જીવ અને અજીવ એવી બેજ રાશિ છે, કારણ કે તેજ પ્રમાણે જોવામાં આવે છે તેથી, સુખ અને દુઃખ,

૧ તે વિદ્યાઓ વડે અનુક્રમે—મોર નોઢીયા વિલાહા વાધ સિંહ ધૂવડ અને વાજપક્ષી ઉત્પન્ન થાય । ૨ ઓઘો ।

અષ્ટમ  
વ્યાખ્યાન.

રોહગુપ્તનું  
વૃત્તાંત.

॥ ૩૦૯ ॥

ધર્મ અને અધર્મ, પુણ્ય અને પાપ, દ્રવ્ય અને ભાવ, રાત્રિ અને દિવસ ઇત્યાદિ વચ્ચે રાશિની જેમ” । તે સાંભળીને રોહગુપ્તે વાદીનો પરાભવ કરવા માટે પોતાના સંમત પક્ષને પળ છોડી દઈ તેને અસત્ય ઠરાવવા કહ્યું કે-“તે જે હેતુ આપ્યો છે તે બીજી રીતે જોવામાં આવે છે, તેથી અસિદ્ધ છે । સાંભળ-દુનિયામાં જીવ અજીવ અને નોજીવ એવી ત્રણ રાશિ છે, કારણ કે તેજ પ્રમાણે જોવામાં આવે છે તેથી, સત્ત્વ રજસ્ અને તમસ્ એ ત્રણ ગુણ, હ્રસ્વ दीर्घ અને પ્લુત એ ત્રણ સ્વર, વર્તમાન ભૂત અને ભવિષ્ય એ ત્રણ કાલ, પ્રાતઃકાલ મધ્યાહ્ન અને સાયંકાલ એ ત્રણ સંધ્યા, એકવચન દ્વિવચન અને बहुवचन એ ત્રણ વચન, સ્વર્ગ મૃત્યુ અને પાતાલ એ ત્રણ લોક, બ્રહ્મા વિષ્ણુ અને મહેશ્વર એ ત્રણ દેવ, તથા અધમ મધ્યમ અને ઉત્તમ ઇત્યાદિ ત્રણ ત્રણ રાશિની જેમ” । ઇત્યાદિ બોલતા રોહગુપ્તે જીવ અજીવ અને નોજીવ એ ત્રણ રાશિની સિદ્ધિ કરીને તે તાપસનો પરાભવ કર્યો । તેથી તાપસે ક્રોધાવેશમાં આવીને વૃશ્ચિક વિદ્યા વડે રોહગુપ્તનો ધિનાશ કરવા માટે વીંછીઓ ચિકુર્ચ્યા, ત્યારે રોહગુપ્તે ગુરુમહારાજ પાસેથી મેળવેલી મયૂરી વિદ્યા વડે મોર ચિકુર્ચી તે વિદ્યાનો વિધાત કર્યો । એવી રીતે તાપસે અનુક્રમે મૂકેલી સાતે વિદ્યાઓને રોહગુપ્તે પોતાની વિદ્યાઓ વડે જીતી લીધી । છેવટે પોદ્દશાલ સંન્યાસીએ મૂકેલી રાસમી વિદ્યાને પણ રજોહરણ વડે જીતીને રોહગુપ્તે રાજસભામાં વિજય મેળવ્યો । પછી રોહગુપ્તે મહોત્સવપૂર્વક આવીને ગુરુમહારાજને સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યો,

૧ અહીં વાદી ત્રણ વાક્યો બોલ્યો છે, તેમા પહેલુ વાક્ય પક્ષ, બીજુ હેતુ, અને ત્રીજુ દૃષ્ટાંત કહેવાય છે, તે ત્રણે મઠીને અનુમાન પ્રમાણ થયુ છે ।

કલ્પમૂવ  
ભાષાતર-  
સહ

॥ ૩૧૦ ॥

ત્યારે આચાર્ય મહારાજ બોલ્યા કે-“વત્સ ! તૈં રાજસભામાં વાદીને હરાવી વિજય મેલવ્યો તે ઠીક કર્યું, પરંતુ તૈં જે જીવ અજીવ અને નોજીવ એ ત્રણ રાશિની સ્થાપના કરી તે ઉત્સૂત્ર છે, વાસ્તવિક રીતે તો જીવ અને અજીવ એ બેજ રાશિ છે; માટે ફરીથી રાજસભામાં જઈને મિથ્યાદુષ્કૃત દઈ આવ” । આ પ્રમાણે ગુરુમહારાજનું કથન સાંભળી રોહગુપ્તે વિચાર્યું કે-“એવી મોટી રાજસભામાં પોતેજ ત્રણ રાશિ પ્રરૂપીને પાછો હું પોતેજ ત્યાં જઈ પોતાને અપ્રમાણિક કેમ કરું ?” । એ પ્રમાણે અહંકાર લાવી તે રાજસભામાં ન ગયો, અને આચાર્ય મહારાજની સામો થઈને બોલ્યો કે-“મારું કથન સત્ય છે” । ત્યારે આચાર્ય મહારાજ તેને સાથે લઈને રાજસભામાં ગયા, અને તેની સાથે છ મહિના સુધી વાદ કર્યો । આવી રીતે ગુરુ-શિષ્યને વાદ કરતાં છ મહિના વ્યતીત થયા, ત્યારે રાજાએ આચાર્ય મહારાજને કહ્યું કે-“હે સ્વામી ! હવે વાદને સમાપ્ત કરો, કેમકે હમેશાં તેની વ્યગ્રતાથી મારાં રાજકાર્યો સીદાય છે” । આચાર્ય મહારાજ બોલ્યા કે-“આટલા દિવસ સુધી તો મેં આ શિષ્યને માત્ર ક્રીડા કરાવી છે, પણ હવે પ્રાતઃકાલે અવશ્ય તેનો નિગ્રહ કરીશ” । બીજે દિવસે ગુરુમહારાજે રાજાને કહ્યું કે-“આ દુનિયામાં જેટલી વસ્તુ છે તે કુત્રિકાપણમાં મળે છે, માટે આપણે ત્યાં જઈને નોજીવની માગણી કરીએ” । પછી ગુરુ મહારાજ સર્વ પરિવારને તથા રોહગુપ્તને લઈ કુત્રિકાપણે ગયા, અને કુત્રિકાપણના માલીક પાસે જીવ માગ્યો, ત્યારે તેણે

૧ દેવતા વહે અધિષ્ઠિત દુકાન વિશેષ ।

અષ્ટમ  
વ્યાખ્યાન.

રોહગુપ્તનું  
વૃત્તાંત.

॥ ૩૧૦ ॥

મેના પોપટ વિગેરે આપ્યા । પછી અજીવ માગ્યો, ત્યારે પથર વિગેરે પદાર્થો આપ્યા । પછી નોજીવ માગ્યો, ત્યારે તેણે જીવ અને અજીવ સિવાયનું બીજું કાંઈ આપ્યું નહિં । પછી આચાર્ય મહારાજે રોહગુપ્તને કહ્યું કે—“વત્સ ! હવે તું તારો કદાગ્રહ છોડી દે, જો કદાચ નોજીવ વસ્તુ જુદી હોય તો અહીં કેમ ન મળી ? । એવી રીતે એકસો ચુમ્માલીશ પ્રશ્નો વડે આચાર્ય મહારાજે રોહગુપ્તને પરાસ્ત કર્યો, છતાં તેણે પોતાનો દુરાગ્રહ છોડ્યો નહિં । તેથી ગુરુમહારાજે ક્રોધથી વડસા નાસવાની કુંડીમાં રહેલી ભસ્મ તેના મસ્તક પર નાસીને તેને સંઘ બહાર કર્યો । ત્યાર પછી તે છટ્ટા નિહવ ત્રૈરાશિકે અનુક્રમે વૈશેષિક દર્શન પ્રગટ કર્યું ।

થેરેહિંતો ણં ઉત્તરવલિસ્સહેહિંતો તત્થ ણં ઉત્તરવલિસ્સહગણે નામં ગણે નિગ્ગણે । તસ્સ ણં ઇમાઓ  
ચત્તારિ સાહાઓ એવમાહિજ્જન્તિ; તં જહા—કોસંવિયા સુત્તિવત્તિયા કોડંબાણી ચંદનાગરી ॥

( થેરેહિંતો ણં ઉત્તરવલિસ્સહેહિંતો ) સ્થવિર ઉત્તર—વલિસ્સહ થકી ( તત્થ ણં ઉત્તરવલિસ્સહગણે નામં ગણે નિગ્ગણે ) ત્યાં ઉત્તરવલિસ્સહગણ નામે ગણ નીકળ્યો । ( તસ્સ ણં ઇમાઓ ચત્તારિ સાહાઓ એવમાહિજ્જન્તિ ) તેની આ ચાર શાખાઓ આવી રીતે કહેવાય છે, ( તં જહા— ) તે આ પ્રમાણે—( કોસંવિયા ) કૌશાંબિકા, ( સુત્તિવત્તિયા ) સૂક્તિપ્રત્યયા , ( કોડંબાણી ) કૌટુમ્બી, ( ચંદનાગરી ) અને ચન્દ્રનાગરી ।



कल्पसूत्रे  
भाषांतर-  
सह

॥ ३११ ॥

थेरस्स णं अज्जसुहत्थिस्स वासिट्ठसगुत्तस्स इमे दुवालस थेरा अंतेवासी अहावच्चा अभिण्णाया हुत्था; तं जहा-थेरे अ अज्जरोहण, भद्दजसे मेहगणी अ कामिह्ठी । सुट्ठिअ सुप्पडिबुद्धे, रक्खिय तह रोहगुत्ते य ॥ १ ॥ इसिगुत्ते सिरिगुत्ते, गणी य बंभे गणी य तह सोमे । दस दो अ गणहरा खलु, एए सीसा सुहत्थिस्स ॥ २ ॥

( थेरस्स णं अज्जसुहत्थिस्स वासिट्ठसगुत्तस्स ) वाशिष्ठ गोत्रवाळा स्थविर आर्य सुहस्तिने ( इमे दुवालस थेरा अंतेवासी ) आ बार स्थविर शिष्यो ( अहावच्चा अभिण्णाया हुत्था ) पुत्र समान प्रसिद्ध हता । ( तं जहा- ) ते आ प्रमाणे- ( थेरे अ अज्जरोहण ) स्थविर आर्य रोहण, ( भद्दजसे ) भद्रयश, ( मेहगणी अ ) मेघ गणि, ( कामिह्ठी ) कामर्द्धि, ( सुट्ठिअ सुप्पडिबुद्धे ) सुस्थितं, सुप्रतिबुद्धं, ( रक्खिय तह रोहगुत्ते य ॥ १ ॥ ) रक्षितं, तथा रोहगुत्तं ॥ १ ॥ ( इसिगुत्ते सिरिगुत्ते ) ऋषिगुत्तं, श्रीगुत्तं, ( गणी य बंभे गणी य तह सोमे ) गणि ब्रह्मा, तथा गणि सोमं । ( दस दो अ गणहरा खलु, एए सीसा सुहत्थिस्स ॥ २ ॥ ) गण धारण करनारा आ बारे सुहस्तिना शिष्यो हता ॥ २ ॥ ( थेरोहंतो णं अज्जरोहणेहंतो कासवगुत्तेहंतो ) काश्यप गोत्रवाळा स्थविर आर्य रोहणं थकी

\* आर्य सुहस्तिना बार शिष्योमा प्रथम शिष्य ।

अष्टम  
व्याख्यान.

रोहगुत्तं  
वृत्तान्त,  
स्थविर उक्त-  
रक्खिस्सह-  
थी नीक-  
केली बार  
शाखाओ,  
आर्य सुह-  
स्तिना बार  
शिष्यो.  
॥ ३११ ॥

તત્થ ણં ઉદ્દેહગણે નામં ગણે નિગ્ગણ્ । તસ્સિમાઓ ચત્તારિ સાહાઓ નિગ્ગયાઓ છ્વ કુલાઈં  
 એવમાહિજ્જન્તિ । સે કિં તં સાહાઓ ? , સાહાઓ એવમાહિજ્જન્તિ; તં જહા-ઉદુંબરિજ્જિયા માસપૂ-  
 રિયા મહ્પત્તિયા પળ્લપત્તિયા, સે તં સાહાઓ । સે કિં તં કુલાઈં ? , કુલાઈં એવમાહિજ્જન્તિ;  
 તં જહા-પઢમં ચ નાગભૂઅં, વીઅં પુણ સોમભૂઅં હોઈ ।

( તત્થ ણં ઉદ્દેહગણે નામં ગણે નિગ્ગણ્ ) ત્યાં ઉદ્દેહગણ નામે ગણ નીકળ્યો । ( તસ્સિમાઓ ચત્તારિ સાહાઓ  
 નિગ્ગયાઓ છ્વ કુલાઈં એવમાહિજ્જન્તિ ) તેમાંથી આ ચાર શાખાઓ અને છ કુલ નીકળ્યાં, તે આવી રીતે કહેવાય  
 છે । ( સે કિં તં સાહાઓ ? ) શિષ્ય પૂછે છે કે, તે શાખાઓ કઈ ? , ગુરુ મહારાજ ઉત્તર આપે છે કે—(સાહાઓ એવમા-  
 હિજ્જન્તિ) શાખાઓ આવી રીતે કહેવાય છે, (તં જહા—) તે આ પ્રમાણે—(ઉદુંબરિજ્જિયા) ઉદુંબરીયા ( માસપૂરિયા )  
 માસપૂરિકા ( મહ્પત્તિયા ) મત્તિપ્રાસિકા ( પળ્લપત્તિયા ) અને પ્રજ્ઞપ્રાસિકા, ( સે તં સાહાઓ ) આ તે શાખાઓ  
 છે । ( સે કિં તં કુલાઈં ? ) તે કુલો કયાં ? , (કુલાઈં એવમાહિજ્જન્તિ) કુલો આવી રીતે કહેવાય છે, ( તં જહા—)  
 તે આ પ્રમાણે—( પઢમં ચ નાગભૂઅં, ) પહેલું કુલ નાગભૂત, ( વીઅં પુણ સોમભૂઅં હોઈ । ) વીજું સોમભૂતિક છે,

૧ પદ્મચાર્યની જે સત્તતિ તે કુલ કહેવાય, અથવા તે તે શિષ્યોના જે ભિન્ન ભિન્ન વશ તે કુલ કહેવાય, જેમ ‘ચાન્દ્રકુલ’ ‘નાગેન્દ્ર કુલ’  
 હયાદિ । ૨ પ્રત્યન્તરે—મત્તિપત્રિકા । ૩ પ્રત્યન્તરે—પુળ્લપત્તિયા ।

કલ્પમુત્ર  
માર્પાવર-  
સહ

॥૩૧૨॥

અહ ઉલ્લગચ્છ તદ્વયં, ચઉત્થયં હૃથલિજં તુ ॥૧॥ પંચમગં નંદિજં, છટ્ટં પુણ પારિહાસયં હોઙ્ગ ।  
ઉદ્દેહગણસ્સેણ, છચ્ચ કુલા હુન્તિ નાયવા ॥ ૨ ॥ થેરેહિંતો ણં સિરિગુત્તેહિંતો  
હારિયસગુત્તેહિંતો ઇત્થ ણં ચારણગણે નામં ગણે નિગ્ગણ । તસ્સ ણં ઇમાઓ ચત્તારિ સાહાઓ  
સત્ત ય કુલાઙ્ગં એવમાહિજ્જન્તિ । સે કિં તં સાહાઓ ?, સાહાઓ એવમાહિજ્જન્તિ; તં જહા—  
( અહ ઉલ્લગચ્છ તદ્વયં, ) ત્રીજું આદ્ર્ગચ્છ, ( ચઉત્થયં હૃથલિજં તુ ॥ ૧ ॥ ) ચોથું હસ્તલીય ॥ ૧ ॥ ( પંચમગં  
નંદિજં ) પાંચમું નંદીય, ( છટ્ટં પુણ પારિહાસયં હોઙ્ગ । ) અને છટ્ટું પારિહાસક છે । ( ઉદ્દેહગણસ્સેણ, છચ્ચ કુલા  
હુન્તિ નાયવા ॥ ૨ ॥ ) આ છ કુલ ઉદ્દેહગણનાં જાણવાં ॥ ૨ ॥  
( થેરેહિંતો ણં સિરિગુત્તેહિંતો હારિયસગુત્તેહિંતો ) હારિત ગોત્રવાળા સ્થવિર શ્રીગુપ્ત થકી ( ઇત્થ ણં ચારણગણે  
નામં ગણે નિગ્ગણ ) અહીં ચારણગણ નામે ગણ નીકળ્યો । ( તસ્સ ણં ઇમાઓ ચત્તારિ સાહાઓ સત્ત ય કુલાઙ્ગં  
એવમાહિજ્જન્તિ ) તેની આ ચાર શાખાઓ અને સાત કુલ આવી રીતે કહેવાય છે । ( સે કિં તં સાહાઓ ? )  
તે શાખાઓ કઈ ?, ( સાહાઓ એવમાહિજ્જન્તિ ) શાખાઓ આવી રીતે કહેવાય છે; ( તં જહા— ) તે આ પ્રમાણે—

૧ પ્રત્યન્તરે—હસ્તલિપ્ત । ૨ આર્ય સુહસ્તિના બાર શિષ્યો પૈકી દસમા શિષ્ય ।

અષ્ટમ  
વ્યાખ્યાન.

સ્થવિર  
આર્યરોહણ  
તથા  
સ્થવિર શ્રી-  
ગુપ્તથી ની-  
કળેલ ગણ  
કુલ અને  
શાખાઓ.

॥૩૧૨॥

हारियमालागारी, संकासिआ, गवेधुआ, वज्जनागरी; से तं साहाओ । से किं तं कुलाइं ?,  
कुलाइं एवमाहिज्जन्ति; तं जहा—

पढमित्थ वच्छलिज्जं, बीअं पुण पीइधम्मिअं होइ । तइअं पुण हालिज्जं, चउत्थयं पूसमित्तिज्जं ॥ १ ॥  
पंचमगं मालिज्जं, छट्ठं पुण अज्जवेडयं होइ । सत्तमगं कण्हसहं, सत्त कुला चारणगणस्स ॥ २ ॥

( हारियमालागारी ) हारितमालाकारी, ( संकासिआ ) संकाशिका, ( गवेधुआ ) गवेधुका, ( वज्जनागरी )  
अने वज्जनागरी; ( से तं सहाओ ) आ ते शाखाओ छे । ( से किं तं कुलाइं ? ) ते कुलो कयां ?, ( कुलाइं एवमा-  
हिज्जन्ति ) कुलो आवी रीते कहेवाय छे, ( तं जहा— ) ते आ प्रमाणे—

( पढमित्थ वच्छलिज्जं ) अहीं पहेलुं कुल वत्सलीय, ( बीअं पुण पीइधम्मिअं होइ । ) बीजुं प्रीतिधर्मिक छे,  
( तइअं पुण हालिज्जं ) त्रीजुं हालीय, ( चउत्थयं पूसमित्तिज्जं ) चोथुं पुष्पमित्रीय, ॥ १ ॥

( पंचमगं मालिज्जं ) पांचमुं मालीय, ( छट्ठं पुण अज्जवेडयं होइ ) छट्ठुं आर्यवेटक छे, ( सत्तमगं कण्हसहं )  
अने सातमुं कृष्णसह, ( सत्त कुला चारणगणस्स ) आ साते कुल चारणगणनां समजवां ॥ २ ॥

થેરેહિંતો ણં ભદ્રજસેહિંતો ભારદ્વાયસગુત્તેહિંતો ઇત્થ ણં ઉડુવાડિયગણે નામં ગણે નિગ્ગણે । તસ્સ ણં ઇમાઓ ચત્તારિ સાહાઓ તિણિણ અ કુલાઈં એવમાહિજ્જન્તિ । સે કિં તં સાહાઓ ?, સાહાઓ એવમાહિજ્જન્તિ; તં જહા-ચંપિજ્જિયા ભદ્વિજ્જિયા કાકંદિયા મેહલિજ્જિયા; સે તં સાહાઓ । સે કિં તં કુલાઈં ? , કુલાઈં એવમાહિજ્જન્તિ; તં જહા-

( થેરેહિંતો ણં ભદ્રજસેહિંતો ભારદ્વાયસગુત્તેહિંતો ) ભારદ્વાજ ગોત્રવાળા સ્થવિર મદ્રંયશ થકી ( ઇત્થ ણં ઉડુવા-ડિયગણે નામં ગણે નિગ્ગણે ) અહીં ઉડુવાટિકગણ નામે ગણ નીકળ્યો । ( તસ્સ ણં ઇમાઓ ચત્તારિ સાહાઓ તિણિણ અ કુલાઈં એવમાહિજ્જન્તિ ) તેની આ ચાર શાખાઓ અને ત્રણ કુલ આવી રીતે કહેવાય છે । ( સે કિં તં સાહાઓ ? ) તે શાખાઓ કઈ ?, ( સાહાઓ એવમાહિજ્જન્તિ ) શાખાઓ આવી રીતે કહેવાય છે, ( તં જહા- ) તે આ પ્રમાણે- ( ચંપિજ્જિયા ભદ્વિજ્જિયા કાકંદિયા મેહલિજ્જિયા ) ચંપીયા, મદ્રેયિકા, કાકંદિકા, અને મેઘલીયા, ( સે તં સાહાઓ ) આ તે શાખાઓ છે । ( સે કિં તં કુલાઈં ? ) તે કુલો કયાં ? । ( કુલાઈં એવમાહિજ્જન્તિ ) કુલો આવી રીતે કહેવાય છે, ( તં જહા- ) તે આ પ્રમાણે-

૧ આર્ય મુહસ્તિના વીજા શિષ્ય । ૨ પ્રત્યન્તરે-ભદ્રાર્જિકા, મદ્રીયા । ૩ પ્રત્યન્તરે-મેઘલાર્જિકા, મેઘલીયા ।

અષ્ટમ  
વ્યાખ્યાન.

સ્થવિર  
શ્રીગુપ્ત તથા  
સ્થવિર  
મદ્રંયશથી  
નીકળેલ  
ગણ કુલ  
અને  
શાખાઓ.

મદ્ધજસિઅં તહ મદ્ધ-ગુત્તિઅં તદ્ધઅં ચ હોદ્ધ જસમદ્ધં । ઇયાદ્ધં ઉદ્ધુવાડિય-ગણસ્સ તિણ્ણેવ ય કુલાદ્ધં ॥૧॥  
 થેરેહિંતો ણં કામિદ્ધીહિંતો કોડાલસગુત્તેહિંતો ઇત્થ ણં વેસવાડિયગણે નામં ગણે નિગ્ગણ ।  
 તસ્સ ણં ઇમાઓ ચત્તારિ સાહાઓ ચત્તારિ કુલાદ્ધં એવમાહિજ્જન્તિ । સે કિં તં સાહાઓ ?,  
 સાહાઓ એવમાહિજ્જન્તિ; તં જહા-સાવત્થિયા, રજ્જપાલિયા અંતરિજ્જિયા, સ્થેમલિજ્જિયા;

( મદ્ધજસિઅં તહ મદ્ધ-ગુત્તિઅં તદ્ધઅં ચ હોદ્ધ જસમદ્ધં ) મદ્ધયશસ્ક, તથા મદ્ધગુત્તિક, અને ત્રીજું યશોમદ્ધ છે,  
 ( ઇયાદ્ધં ઉદ્ધુવાડિય-ગણસ્સ તિણ્ણેવ ય કુલાદ્ધં ) ઉદ્ધુવાટિક ગણનાં આ ત્રણજ કુલ છે ॥ ૧ ॥

( થેરેહિંતો ણં કામિદ્ધીહિંતો કોડાલસગુત્તેહિંતો ) કોડાલ ગોત્રવાળા સ્થવિર કામોદ્ધિ થકી ( ઇત્થ ણં  
 વેસવાડિયગણે નામં ગણે નિગ્ગણ ) અહીં વૈશ્યવાટિકગણ નામે ગણ નીકળ્યો । ( તસ્સ ણં ઇમાઓ ચત્તારિ સાહાઓ ) તેની  
 આ ચાર શાખાઓ ( ચત્તારિ કુલાદ્ધં એવમાહિજ્જન્તિ ) અને ચાર કુલ આવી રીતે કહેવાય છે । ( સે કિં તં સાહાઓ ? )  
 તે શાખાઓ કહી ?, ( સાહાઓ એવમાહિજ્જન્તિ ) શાખાઓ આવી રીતે કહેવાય છે, ( તં જહા- ) તે આ પ્રમાણે-  
 ( સાવત્થિયા રજ્જપાલિયા અંતરિજ્જિયા સ્થેમલિજ્જિયા ) શ્રાવસ્તિકા રાજ્યપાલિકા, અંતરીયા, અને સ્થેમલીયા,

૧ પ્રત્યન્તરે-ઉદ્ધુવાટિક । ૨ આર્ય સુદ્ધસ્તિના ચોથા શિષ્ય । ૩ પ્રત્યન્તરેષુ-વૈશ્યવાટિક, વેશવાટિક, વેશવાટિક, વેશવાટિક ।

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાતર-  
સહ  
॥ ૩૧૪ ॥

સે તં સાહાઓ । સે કિં તં કુલાઈં ? , કુલાઈં એવમાહિજ્જન્તિ; તં જહા-ગણિઅં મેહિઅં કામિ-  
હિઅં ચ તહ હોઈ ઇંદપુરગં ચ । એયાઈં વેસવાડિય-ગણસ્સ ચત્તારિ ઉ કુલાઈં ॥ ૧ ॥  
થેરેહિંતો ણં ઇસિગુત્તેહિંતો વાસિટ્ઠસગુત્તેહિંતો ઇત્થ ણં માણવગણે નામં ગણે નિગ્ગણ । તસ્સ ણં  
ઈમાઓ ચત્તારિ સાહાઓ તિણિ ય કુલાઈં એવમાહિજ્જન્તિ । સે કિં તં સાહાઓ ? ,  
( સે તં સાહાઓ ) તે આ શાખાઓ છે । ( સે કિં તં કુલાઈં ? ) તે કુલો કયાં ? , ( કુલાઈં એવમાહિ-  
જ્જન્તિ ) કુલો આવી રીતે કહેવાય છે, ( તં જહા- ) તે આ પ્રમાણે ( ગણિઅં મેહિઅં કામિહિઅં ચ તહ હોઈ  
ઇંદપુરગં ચ ) ગણિત, મેધિકં, કામર્દિક તથા ઇન્દ્રપુરક ; ( એયાઈં વેસવાડિય-ગણસ્મ ચત્તારિ ઉ કુલાઈં ॥ ૧ ॥ )  
આ વૈશ્યવાટિક ગણનાં ચાર કુલો છે ॥ ૧ ॥  
( થેરેહિંતો ણં ઇસિગુત્તેહિંતો વાસિટ્ઠસગુત્તેહિંતો ) વાશિષ્ઠ ગોત્રવાળા સ્થવિર ઋષિગુંસ થત્તી ( ઇત્થ ણં માણવગણે  
નામં ગણે નિગ્ગણ ) અહીં માનવગણ નામે ગણ નીકળ્યો । ( તસ્સ ણં ઈમાઓ ચત્તારિ સાહાઓ તિણિ ય કુલાઈં એવમા-  
હિજ્જન્તિ ) તેની આ ચાર શાખાઓ અને ત્રણ કુલ આવી રીતે કહેવાય છે । ( સે કિં તં સાહાઓ ? ) તે શાખાઓ કઈ ? ,

૧ પ્રત્યન્તરે-મેધિક । ૨ આર્ય સુદસ્તિના નવમા શિષ્ય ।

અષ્ટમ  
વ્યાખ્યાન,  
સ્થવિર  
મદ્રયશ,  
સ્થવિર  
કામર્દિક,  
તથા  
સ્થવિર  
ઋષિગુંસ થત્તી  
નીકળેલ  
ગણ કુલ  
અને  
શાખાઓ.  
॥ ૩૧૪ ॥

साहाओ एवमाहिज्जन्ति, तं जहा—कासविज्जिया, गोयमज्जिया, वासिट्ठिया, सोरट्ठिया; से तं साहाओ । से किं तं कुलाइं ?, कुलाइं एवमाहिज्जन्ति; तं जहा—इसिगुत्तियत्थ पढम, बीअं इसिदत्तियं मुणेयवं । तइयं च अभिजयंतं, तिण्णि कुला माणवगणस्स [ ॥ १ ॥ ]

थेरेहिंतो णं सुट्ठिय-सुप्पडिबुद्धेहिंतो कोडियकाकंदएहिंतो वग्धावच्चसगुत्तेहिंतो

( साहाओ एवमाहिज्जन्ति ) शाखाओ आवी रीते कहेवाय छे, ( तं जहा— ) ते आ प्रमाणे—( कासविज्जिया, गोयमज्जिया, वासिट्ठिया, सोरट्ठिया ) काश्यपीया, गौतमार्यिका, वाशिष्ठिका, अने सौराष्ट्रिका, ( से तं साहाओ ) ते आ शाखाओ छे । ( से किं तं कुलाइं ? ) ते कुलो कयां ?, ( कुलाइं एवमाहिज्जन्ति ) कुलो आवी रीते कहेवाय छे, ( तं जहा— ) ते आ प्रमाणे—( इसिगुत्तियत्थ पढमं, बीअं इसिदत्तियं मुणेयवं ) पहेलुं ऋषिगुप्तिक, बीजुं ऋषिदत्तिक जाणवुं, ( तइयं च अभिजयंतं, तिण्णि कुला माणवगणस्स ) त्रीजुं अभिजयंतं, ए त्रण कुल मानवगणनां छे ॥ १ ॥

( थेरेहिंतो णं सुट्ठिय-सुप्पडिबुद्धेहिंतो कोडियकाकंदएहिंतो वग्धावच्चसगुत्तेहिंतो ) व्याघ्रापत्य गोत्रवाळा अने कौटिक तथा काकंदिक उपनामवाळा स्थविर सुस्थित अने स्थविर सुप्रतिबुद्ध थकी



इत्थ णं कोडियगणे नामं गणे निग्गए । तस्स णं इमाओ चत्तारि साहाओ चत्तारि कुलाइं च एव-  
माहिज्जन्ति । से किं तं साहाओ ?, साहाओ एवमाहिज्जन्ति; तं जहा—उच्चनागरी विज्जा—हरी य वइरी  
य मज्झिमिल्ला य । कोडियगणस्स एया, हवन्ति चत्तारि साहाओ [ ॥ १ ॥ ] । से तं साहाओ ।  
से किं तं कुलाइं ?, कुलाइं एवमाहिज्जन्ति, तं जहा—पढमित्थ बंभलिज्जं, विइयं नामेण वच्छलिज्जं तु ।  
(इत्थ णं कोडियगणे नामं गणे निग्गए) अही कौटिकगण नामे गण नीकळयो । (तरस णं इमाओ चत्तारि साहाओ  
चत्तारि कुलाइं च एवमाहिज्जन्ति ) तेनी आ चार शाखाओ अने चार कुल आवी रीते कहेवाय छे । ( से किं तं  
साहाओ ? ) ते शाखाओ कइ ? ( साहाओ एवमाहिज्जन्ति ) शाखाओ आवी रीते कहेवाय छे, ( तं जहा—  
ते आ प्रमाणे—(उच्चनागरी विज्जा—हरी य वइरी य मज्झिमिल्ला य । ) उच्चनागरी, विद्याधरी, वज्री, अने मध्यमा;  
(कोडियगणस्स एया, हवन्ति चत्तारि साहाओ ॥१॥) ए चार कौटिकगणनी शाखाओ छे ॥१॥ (से तं साहाओ)  
ते आ शाखाओ छे । (से किं तं कुलाइं ?) ते कुलो कयां ? (कुलाइं एवमाहिज्जन्ति) कुलो आवी रीते कहेवाय छे, (तं  
जहा—) ते आ प्रमाणे—(पढमित्थ बंभलिज्जं, विइयं नामेण वच्छलिज्जं तु) पहेलुं ब्रह्मलीय, बीजुं वत्सलीय नामनुं,

अष्टम  
व्याख्यान.

स्थविर ऋ-  
विगुप्त, स्थ-  
विर सुस्थि-  
त, तथा  
स्थविर सु-  
पतिबुद्धयी  
नीकळेल  
गण कुल  
अने  
शाखाओ.  
॥ ૩૧૫ ॥

તઇયં પુણ વાણિજં, ચઉત્થયં પળહવાહનયં [ ॥ ૧ ॥ ] । થેરાણં સુટ્ઠિય-સુપ્પહિબુદ્ધાણં કોહિય-  
કાકંદગાણં વગ્ધાવચ્ચસગુત્તાણં ઇમે પંચ થેરા અંતેવાસી અહાવચ્ચા અભિણ્ણાયા હુત્થા । તં જહા-  
થેરે અજ્જહંદદિન્ને, થેરે પિયગ્ગંથે, થેરે વિજ્ઞાહરગોવાલે કાસવગુત્તે ણં, થેરે ઇસિદત્તે, થેરે અરિહદત્તે ।

(તઇયં પુણ વાણિજં, ચઉત્થયં પળહવાહનયં ॥ ૧ ॥) ત્રીજું વાણિજ્ય, અને ચોથું પ્રશ્નવાહનક ॥ ૧ ॥

( થેરાણં સુટ્ઠિય-સુપ્પહિબુદ્ધાણં કોહિયકાકંદગાણં વગ્ધાવચ્ચસગુત્તાણં ) વ્યાગ્રાપલ્ય ગોત્રવાલા તથા કૌટિક અને  
કાકંદિક ઉપનામવાલા સ્થવિર સુસ્થિત અને સ્થવિર સુપ્રતિબુદ્ધને (ઇમે પંચ થેરા અંતેવાસી) આ પાંચ સ્થવિર શિષ્યો  
( અહાવચ્ચા અભિણ્ણાયા હુત્થા ) પુત્ર સમાન પ્રસિદ્ધ હતા । (તં જહા-) તે આ પ્રમાણે—(થેરે અજ્જહંદદિન્ને) સ્થવિર  
આર્ય ઇન્દ્રદિન્ન, (થેરે પિયગ્ગંથે) સ્થવિર પ્રિયગ્રન્થ, (થેરે વિજ્ઞાહરગોવાલે કાસવગુત્તે ણં) કાશ્યપ ગોત્રવાલા સ્થવિર  
વિદ્યાધરગોપાલ, ( થેરે ઇસિદત્તે ) સ્થવિર ઋષિદત્ત, ( થેરે અરિહદત્તે ) અને સ્થવિર અર્હદત્ત ।

સ્થવિર શ્રીપ્રિયગ્રંથ સૂરિનો સંબંધ આ પ્રમાણે—

અજમેર શહેરની નજીકમાં સુભટપાલ નામના રાજાનું હર્ષપુર નામે નગર હતું । તે નગર ત્રણસો જિનમંદિરો,  
ચારસો અન્યદર્શનીઓનાં મંદિરો, અઢારસો બ્રાહ્મણોનાં ઘર, છત્રીશસો વૈશ્યનાં ઘર, નવસો બગીચા, સાતસો વાવ,  
બસો કૂવા, અને સાતસા દાનશાલા વડે શોભતું હતું । શ્રીપ્રિયગ્રંથસૂરિ વિચરતા છતાં અનુક્રમે તે હર્ષપુર નગરમાં પધાર્યા ।

કલ્પસૂત્ર  
માષાંતર-  
સહ

॥ ૩૧૬ ॥

ત્યાં એક વચ્ચે બ્રાહ્મણો યજ્ઞમાં વકરાને હણવાનો આરંભ કરતા હતા, તે સમયે શ્રીપ્રિયગ્રંથસૂરિએ તે વકરા ઉપર શ્રાવકને હાથે વાસક્ષેપ નાંખાવી તેને અંધિકાદેવી વડે અધિષ્ઠિત કર્યો । તેથી તે વકરો ત્યાંથી ઉડી આકાશમાં સ્થિર રહીને મનુષ્યવાણી વડે બોલવા લાગ્યો કે—

“હનિષ્યથ નુ માં હુલૈ, વધનીતાઽઽયાત મા હત । યુષ્મદ્વન્નિર્દયઃ સ્યાં ચેત્, તદા હન્મિ ક્ષણેન વઃ ॥ ૧ ॥  
યત્કૃતં રક્ષસાં દ્રઙ્ગે, કુપિતેન હનૂમતા । તત્ કરોમ્યેવ સ્વસ્થો વ, કૃપા ચેદ્ નાઽન્તરા ભવેત્ ॥ ૨ ॥”

“શું તમે મને હોમને માટે હણવા ધારો છે ? । ટીક છે, તમારું સામર્થ્ય હોય તો હવે આવો, મને વાંધો, અને હણો જોઈએ ? । હે નિષ્ઠુરો ! જો હું તમારી જેવો નિર્દય થાઉં તો તમને વધાને ક્ષણવારમાં હણી નાંખું ॥ ૧ ॥

“જો દયા વચ્ચે ન આવી હોત તો, કોપ પામેલા હનૂમાને લંકાનગરીમાં રાક્ષસોની જે હાલત કરી હતી, તેજ હાલત તમારી પણ આકાશમાં રહ્યો થકો હું પણ કરત ॥ ૨ ॥”

આવી રીતે વકરાનું કથન સાંભળી ભયभीત થયેલા બ્રાહ્મણો બોલ્યા કે—‘તમે કોણ છો ? તે જણાવો ’ । તેણે કહ્યું કે—“હું અગ્નિદેવ છું, વકરો મારું વાહન છે, તે પશુને તમે શા માટે હણો છો ? । પશુઓને હણવાથી પુણ્ય થતું નથી, પણ પાપ થાય છે, અને તેથી આત્મા દુર્ગતિમાં પડે છે । માટે આ નગરમાં પધારેલા શ્રીપ્રિયગ્રંથ સૂરીશ્વર પાસે જઈ તેમને પૂછો, તેઓ તમને સદ્ગતિ આપનાર પવિત્ર ધર્મ કહેશે, તેમણે કહેલા ધર્મને શુદ્ધિપૂર્વક આચરજો” ।

અષ્ટમ  
વ્યાખ્યાન.

સ્થવિર સુ-  
સ્થિત અને  
સ્થવિર સુ-  
પ્રતિબુદ્ધના  
શિષ્યો, પ્રિ-  
યગ્રંથસૂરિ-  
નું વૃત્તાંત.

॥ ૩૧૬ ॥

“ यथा चक्री नरेन्द्राणां, धानुष्काणां धनञ्जय । तथा धुरि स्थितः साधुः, स एकः सत्यवादिनाम् ॥ १ ॥ ”  
“हे मनुष्यो ! जेम राजाओमां चक्रवर्ती अने धनुर्धारीओमां अर्जुन अग्रेसर छे, तेम सत्यवादीओमां अग्रेसर ते एकज साधु-महात्मा छे” ॥ १ ॥ पछी ब्राह्मणोए ते प्रमाणे कर्यु ।

थेरेहिंतो णं पियग्गंथेहिंतो इत्थ णं मज्झिमा साहा निग्गया । थेरेहिंतो णं विज्जाहरगोवालेहिंतो कासवगुत्तेहिंतो इत्थ णं विज्जाहरी साहा निग्गया । थेरस्स णं अज्जइंददिन्नस्स कासवगुत्तस्स अज्जदिन्ने थेरे अंतेवासी गोयमसगुत्ते । थेरस्स णं अज्जदिन्नस्स गोयमसगुत्तस्स इमे दो थेरा अंतेवासी ( थेरेहिंतो णं पियग्गंथेहिंतो ) स्थविर प्रियग्रंथथी ( इत्थ णं मज्झिमा साहा निग्गया ) अही मध्यमा नामे शाखा नीकळी । ( थेरेहिंतो णं विज्जाहरगोवालेहिंतो कासवगुत्तेहिंतो ) काश्यप गोत्रवाळा स्थविर विद्याधरगोपालथी ( इत्थ णं विज्जाहरी साहा निग्गया ) अही विद्याधरी नामे शाखा नीकळी । ( थेरस्स णं अज्जइंददिन्नस्स कासवगुत्तस्स ) काश्यप गोत्रवाळा स्थविर आर्य इन्द्रदिन्नने ( अज्जदिन्ने थेरे अंतेवासी गोयमसगुत्ते ) गौतम गोत्रवाळा आर्यदिन्न नामे स्थविर शिष्य हता । ( थेरस्स णं अज्जदिन्नस्स गोयमसगुत्तस्स ) गौतम गोत्रवाळा स्थविर आर्यदिन्नने ( इम दो थेरा अंतेवासी ) आ वे स्थविर शिष्यो

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ ३१७ ॥

अहावच्चा अभिण्णाया हुत्था; तं जहा-थेरे अज्जसंतिसेणिए माढरसगुत्ते, थेरे अज्जसीहगिरी जाइस्सरे कोसियगुत्ते । थेरेहिंतो णं अज्जसंतिसेणिएहिंतो माढरसगुत्तेहिंतो इत्थ णं उच्चनागरी साहा निग्गया । थेरस्स णं अज्जसंतिसेणियस्स माढरसगुत्तस्स इमे चत्तारि थेरा अंतेवासी अहावच्चा अभिण्णाया हुत्था; तं जहा-[ग्रं १०००] थेरे अज्जसेणिए, थेरे अज्जतावसे, थेरे अज्जकुबेरे, थेरे अज्जइसिपालिए ।  
( अहावच्चा अभिण्णाया हुत्था ) पुत्र समान प्रसिद्ध हता, ( तं जहा- ) ते आ प्रमाणे- ( थेरे अज्जसंतिसेणिए माढरसगुत्ते ) माढर गोत्रवाळा स्थविर आर्य शांतिसैनिक, ( थेरे अज्जसीहगिरी जाइस्सरे कोसियगुत्ते ) अने कौशिक गोत्रवाळा तथा जातिस्मरण ज्ञानवाळा स्थविर आर्य सिंहगिरि । ( थेरेहिंतो णं अज्जसंतिसेणिएहिंतो माढरसगुत्ते-हिंतो ) माढर गोत्रवाळा स्थविर आर्य शांतिसैनिकथी ( इत्थ णं उच्चनागरी साहा निग्गया ) अहीं उच्चनागरी नामे शाखा नीकळी । ( थेरस्स णं अज्जसंतिसेणियस्स माढरसगुत्तस्स ) माढर गोत्रवाळा स्थविर आर्य शांतिसैनिकने ( इमे चत्तारि थेरा अंतेवासी ) आ चार स्थविर शिष्यो ( अहावच्चा अभिण्णाया हुत्था ) पुत्र समान प्रसिद्ध हता, ( तं जहा- ) ते आ प्रमाणे- ( थेरे अज्जसेणिए ) स्थविर आर्य सैनिक, ( थेरे अज्जतावसे ) स्थविर आर्य तापस, ( थेरे अज्जकुबेरे ) स्थविर आर्य कुबेर, ( थेरे अज्जइसिपालिए ) अने स्थविर आर्य ऋषिपालित ।

अष्टम  
व्याख्यान.

प्रियग्रन्थ  
विगेरे स्थ-  
विरोधी नी-  
कळेळी शा-  
खाओ तथा  
शिष्य-  
परंपरा.

॥ ३१७ ॥

थेरेहिंतो णं अज्जसेणिएहिंतो इत्थ णं अज्जसेणिया साहा निग्गया, थेरेहिंतो णं अज्जतावसेहिंतो इत्थ  
णं अज्जतावसी साहा निग्गया, थेरेहिंतो णं अज्जकुबेरहिंतो इत्थ णं अज्जकुबेरी साहा निग्गया,  
थेरेहिंतो णं अज्जइसिपालिएहिंतो इत्थ णं अज्जइसिपालिया साहा निग्गया । थेरस्स णं अज्जसीह-  
गिरिस्स जाइस्सरस्स कोसियगुत्तस्स इमे चत्तारि थेरा अंतेवासी अहावच्चा अभिण्णाया हुत्था;  
( थेरेहिंतो णं अज्जसेणिएहिंतो ) स्थविर आर्य सैनिकथी ( इत्थ णं अज्जसेणिया साहा निग्गया ) अहीं  
आर्यसैनिकी नामे शाखा नीकळी, ( थेरेहिंतो णं अज्जतावसेहिंतो ) स्थविर आर्य तापसथी ( इत्थ णं अज्जतावसी  
साहा निग्गया ) अहीं आर्यतापसी नामे शाखा नीकळी, ( थेरेहिंतो णं अज्जकुबेरेहिंतो ) स्थविर आर्य कुबेरथी ( इत्थ णं  
अज्जकुबेरी साहा निग्गया ) अहीं आर्यकुबेरी नामे शाखा नीकळी, ( थेरेहिंतो णं अज्जइसिपालिएहिंतो ) अने स्थविर  
आर्य ऋषिपालितथी ( इत्थ णं अज्जइसिपालिया साहा निग्गया ) अहीं आर्य ऋषिपालिता नामे शाखा नीकळी  
( थेरस्स णं अज्जसीहगिरिस्स जाइस्सरस्स कोसियगुत्तस्स ) कौशिक गोत्रवाळा अने जातिस्मरण ज्ञानवाळा  
स्थविर आर्य सिंहगिरिने ( इमे चत्तारि थेरा अंतेवासी ) आ चार स्थविर शिष्यो ( अहावच्चा अभिण्णाया हुत्था )  
पुत्रसमान प्रसिद्ध हता;

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥૩૧૮॥

તં જહા-થેરે ધનગિરી, થેરે અજ્ઞવહ્નરે, થેરે અજ્ઞસમિણ, થેરે અરિહદિન્ને ।

(તં જહા-) તે આ પ્રમાણે-(થેરે ધનગિરી) સ્થવિર ધનગિરિ, (થેરે અજ્ઞવહ્નરે) સ્થવિર આર્ય વજ્ર, (થેરે અજ્ઞસમિણ) સ્થવિર આર્યસમિત, (થેરે અરિહદિન્ને) અને સ્થવિર અર્હદિન્ન । સ્થવિર આર્ય શ્રીવજ્રસ્વામીનો સંબંધ આ પ્રમાણે-

માઝવા દેશમાં તુંવવન નામે ગામમાં રહેતો ધનગિરિ નામે શ્રેષ્ઠિપુત્ર સુનંદા નામે સ્ત્રી સાથે પરણ્યો હતો । સુનંદાના માફ આર્યસમિતે આચાર્ય શ્રીસિંહગિરિ પાસે દીક્ષા લીધી હતી । ધનગિરિ પણ નાનપણથીજ સંસારથી વિરક્ત હતો, તેથી તેણે પણ પરણ્યા પછી થોડાજ વચ્ચેમાં આચાર્ય શ્રીસિંહગિરિ પાસે દીક્ષા લીધી । ધનગિરિ દીક્ષા લીધી ત્યારે સુનંદા ગર્ભવતી હતી, અનુક્રમે સુનંદાએ એક પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો । તે વચ્ચે સુનંદાની સસીઓ રાત્રિ-જાગરણ માટે આવીને તે બાલકને કહેવા લાગી કે-“હે વત્સ ! જો તારા પિતાએ ઉતાવળ કરીને દીક્ષા ન લીધી હોત તો સ્વર્ગ તારો જન્મમહોત્સવ બહુજ સુંદર કરત” । પેલો બાલક જ્ઞાનાવરણીય કર્મના લાઘવને લીધે સંજ્ઞાવાન હોવાથી તેમના તે સંતાપને સાવધાન થઈ સાંભળવા લાગ્યો । પછી તેણે વિચાર કર્યો કે-‘શું મારા પિતાએ દીક્ષા લીધી છે ?’ । આ પ્રમાણે ચિંતવતાં તેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું, અને જાતિસ્મરણ થવાથી સંસારની અસારતાને જાણતાંજ તેણે દીક્ષા લેવાની ઇચ્છા કરી । પછી “ મારી માતા જો મારાથી ઉદ્વેગ પામશે તોજ મારા પર મોહ ન લાવતાં મારો ત્યાગ કરશે” એમ ચિતવીને તે બાલક માતાને ઉદ્વેગ પમાડવા રાત-દિવસ રડવા લાગ્યો ।

અષ્ટમ  
વ્યાખ્યાન.

આર્ય સૈનિક  
વિગેરે  
સ્થવિરોથી  
નીકલેલી  
શાસ્ત્રાઓ,  
આર્ય સિંહ-  
ગિરિના  
ચાર શિ-  
ષ્યો, શ્રીવ-  
જ્રસ્વામીનું  
વૃત્તાંત.

॥૩૧૮॥

પુત્રને રોતો બંધ રાખવા સુનંદાએ ઘણા ઉપાયો કર્યા, છતાં પણ તે રોતો બંધ નજ થયો । એવી રીતે તે બાલકને રુદન કરતાં છ મહિના વીતી ગયા, તેથી સુનંદા પુત્રથી પૂરેપૂરી કંટાળી ગઈ । આ વખતે ધનગિરિ આર્યસમિત વિગેરે શિષ્યોથી પરિવરેલા આચાર્ય શ્રીસિંહગિરિ તે ગામમાં પધાર્યા । તેમણે જ્ઞાનબલથી જાણીને ધનગિરિને કહ્યું કે—“આજે તમને મહાન્ લાભ થશે, તેથી તમારે તમારા કુટુંબી પાસે જવું, અને સચિત્ત અથવા અચિત્ત જે કાંઈ તમને આપે તે મારી આજ્ઞાથી સ્વીકારી લેવું ” । આ પ્રમાણે ગુરુમહારાજની આજ્ઞા સ્વીકારી ધનગિરિ સુનંદાને ઘેર ગયા, તેમણે જોઈ સુનંદા પુત્રને લઈને ઉભી થઈ, અને કહેવા લાગી કે—“ આટલા વખત સુધી આ તમારા પુત્રનું મેં મારા આત્માની જેમ પાલન-પોષણ કર્યું, પણ રાત-દિવસ રુદન કરતાં એણે મને નાટકનીની જેમ નચાવી મૂકી છે; હું તો હવે એનાથી પૂરેપૂરી કંટાળી ગઈ છું, માટે હવે તમે એને લઈ જાઓ ” । તે સાંભળી વચનકુશલ ધનગિરિ બોલ્યા કે—“હે ભદ્રે ! તારા કહેવાથી હું તો એને લઈ જઈશ, પણ પાછળથી તને પશ્ચાત્તાપ થાય તેમ હોય તો આવી રીતે કરવું રહેવા દે” । સુનંદાએ કહ્યું કે—‘મને આ પુત્ર માટે પશ્ચાત્તાપ થવાનો નથી, માટે સુખેથી લઈ જાઓ’ । તે સાંભળી ધનગિરિએ ઘણા લોકોને સાક્ષી રાખી તે બાલકને ફોળીમાં લીધો કે તરતજ તે રોતો બંધ થઈ ગયો । પછી ધનગિરિએ ઉપાશ્રયે આવી ગુરુ મહારાજના હાથમાં તે બાલક અર્પણ કર્યો । તે બાલક હોવા છતાં તેનો વજ્ર જેવો અતિશય ભાર લાગવાથી ગુરુ મહારાજે ‘વજ્ર’ એવું નામ આપ્યું । આચાર્ય મહારાજે તે બાલક સાધ્વીઓને સોંપ્યો, અને સાધ્વીઓએ



कल्पवृक्ष  
भाषांतर-  
सह

॥३१९॥

लालन-पालन माटे शय्यातर-गृहस्थने सोंप्यो, तेथी शय्यातरना घरनी स्त्रीओ तेने प्रेमपूर्वक उछेरवा लागी। शय्यातरनी शालामां साध्वीओ अभ्यास करती हती, ते वचनो सांभळीने बुद्धिना निधानरूप अने पदानुसारी लब्धिवाळा वज्रकुमार पारणामां रह्या छताज अगीयार अंग भणी गया। हवे वज्रकुमार त्रण वरसना थया त्यारे सुनंदाए पोतानो पुत्र पाछो मेळववा राजा पासे जइ फरीयाद करी। राजाए वझे पक्षना बोलवा पर विचार करी एवो ठराव कयों के—‘आ बाळक जेना बोलाववाथी जेनी पासे जशे तेने ते बाळक मळशे’। आ प्रमाणे राजानुं कथन वझे पक्षोए कबूल राख्युं। पछी राजसभामां सुनंदाए वज्रकुमारने ललचाववा माटे अनेक प्रकारनी मीठाइओ मेवा रमकडों विंगेरे बताववा छतां अने मिष्ट वचनोथी बोलाववा छतां ते बाळक सुनंदा तरफ एक पगलुं पण गयो नहिं। त्यार पछी धनगिरिए रजोहरण उंचुं करीने कहुं के—“हे वत्स! जो तारो दीक्षा लेवानो विचार होय, अने तुं तत्त्वज्ञ हो, तो धर्मना ध्वजरूप आ रजोहरणने लइ ले”। आ वचन सांभळतां वज्रकुमारे तरतज रजोहरण लइ लीधुं। ए प्रमाणे जोइ ग्यायनिष्ठ राजाए ते बाळक धनगिरिने सोंप्यो। त्यार पछी आचार्य श्रीसिंहगिरिए वज्रकुमारने योग्य जाणी दीक्षा आपी, अने सुनंदाए पण दीक्षा स्वीकारी। वज्रस्वामी आठ वरसना थया त्यारे एक वखत तेओ उज्जयिनी तरफ जता हता, एवामां रस्तामां वरसाद थवाथी कोइ यक्षना मंदिरमां रह्या। आ समये तेमना पूर्वभवना मित्रौ जंभकदेवो तेमना सत्त्वनी परीक्षा करवा माटे मनुष्य थइने त्यां आव्या, अने वरसाद बंध थतां वज्रस्वामीने कोळानी भिक्षा आपवा मांड्या। पण वज्रस्वामी

अष्टम  
व्याख्यान.

श्रीवज्र-  
स्वामीनुं  
वृत्तांत.

॥३१९॥

તેમને અનિમેષ નેત્રવાલા જોઈ ‘ આ તો દેવતાઓ છે, અને દેવપિંડ મુનિને ન કલ્પે ’ એમ વિચાર કરી ભિક્ષા લીધા વિનાજ પાછા ફર્યા । તે જોઈ સંતુષ્ટ થયેલા દેવોએ વજ્રસ્વામીને વૈક્રિયલબ્ધિ આપી । વઢી ફરીથી એક વચ્ચે તે દેવો મનુષ્યનું રૂપ ધરી વજ્રસ્વામીને ઘેવરની ભિક્ષા આપવા લાગ્યા, તે સમયે પણ તેમણે પ્રથમ પેટે તે દેવપિંડ સમજી ગ્રહણ ન કર્યો, કારણ કે તેઓ ઉપયોગ દેવામાં કુશલ હતા । તે વચ્ચે પણ સંતુષ્ટ થયેલા તે પૂર્વજન્મના મિત્રદેવો વજ્રસ્વામીને આકાશગામિની વિદ્યા આપી પોતપોતાને સ્થાને ગયા ।

હવે પાટલિપુર નગરમાં ધન નામે ધનાઢ્ય શેઠને રુક્મિણી નામે સ્વરૂપવતી પુત્રી હતી । રુક્મિણી સાધ્વીઓ પાસે વજ્રસ્વામીના ગુણગ્રામ સાંભળીને તેમની ઉપર ગાઢ રાગવાઢી થઈ, તેથી તેણીએ પ્રતિજ્ઞા કરી કે-‘મારે વજ્રસ્વામીનેજ વરવું છે’ । એવામાં વજ્રસ્વામી વિચરતા હતા તેજ નગરમાં પધાર્યા । લોકોના મુલ્કથી તેમનું આગમન સાંભળી રુક્મિણીએ પોતાના પિતાને જણાવ્યું કે-‘હે તાત ! જેને વરવાને હું સદા ઇચ્છી રહી છું તે વજ્રાસ્વામી ભાગ્યયોગે અહીં પધાર્યા છે, માટે મારું લગ્ન તેમની સાથે કરો; અન્યથા મારે મરણનુંજ શરણ છે ’ । આ પ્રમાણે પુત્રીના અતિશય આગ્રહથી ધનશ્રેષ્ઠી તેણીને સાથે લઈ વજ્રસ્વામી પાસે ગયો, અને અંજલિ જોડીને બોલ્યો કે-“ હે માનદ ! મારા પર પ્રસાદ કરીને આ મારી પુત્રીનું પાણિગ્રહણ કરો, વઢી હે સ્વામી ! હસ્તમોચન અવસરે હું આપને કરોડો સંખ્યાનું ધન આપીશ ” । તે સાંભળી વૈરાગ્યમગ્ન વજ્રસ્વામીએ કહ્યું કે-“મહાનુભાવ ! વિષયો વિષ કરતાં પણ અધિક ભયંકર છે, કારણ કે

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ  
॥ ૩૨૦ ॥

વિષ આ ભવમાજ દુઃખ આપે છે, પળ વિષયો તો જન્માંતરમાં પળદુઃખ આપનારા છે। આવા વિષયોને દુઃખદાયી સમ-  
જીને હું આ કન્યા શી રીતે સ્વીકારું?। હે ભદ્ર ! જો આ કન્યા મારા પર અનુરાગ ધરાવતી હોય, તો મેં સ્વીકારેલી  
દીક્ષા એ પળ ગ્રહણ કરી આત્માનું કલ્યાણ કરે। જો એ કુલીન વાળા મનથી પળ મનેજ ઇચ્છતી હોય તો પરલો-  
કના હિતની ઇચ્છાથી આ પ્રમાણે તેને કરવું ઉચિત છે, દારુણ અનર્થ આપનારા વિષયોમાં ન ફસાય, આ હું તેના  
હિતને માટે કહું છું”। આ પ્રમાણે કરુણાલુ શ્રીવજ્રસ્વામીના ઉપદેશથી પ્રતિબોધ પામેલી રુક્મિણીએ દીક્ષા સ્વીકારી।  
અહીં કવિ કહે છે કે—

“મોહાન્ધિશ્ચુલુકી ચક્રે, યેન વાલેન લીલયા । સ્ત્રીનદીસ્નેહપૂરસ્તં, વજ્રાર્ષિં પ્લાવયેત્ કથમ્ ? ॥ ૧” ॥

“જે મહાત્માએ વાલ્યવયમાંજ લીલામાત્રમાં મોહરૂપી સમુદ્રને એક ચલુ જેટલો કરી નાખ્યો, તે વજ્રઋષિને  
સ્ત્રીરૂપી નદીનું સ્નેહરૂપી પૂર મીજાવી પળ કેમ શકે ?” ॥૧॥ એક વચ્ચે શ્રીવજ્રસ્વામી ઉત્તર દિશા તરફ વિચરતા  
હતા, તે સમયે ત્યાં ભયંકર દુષ્કાલ પ્રવર્તેલો હોવાથી અતિશય કદર્થના પામતા શ્રીસંઘે તેમને વિનતિ કરી કે—  
“હે ભગવન્ ! આ દુઃખસાગરમાંથી સંઘને કોઈ પળ રીતે પાર ઉતારો, સંઘને માટે વિદ્યનો ઉપયોગ કરતાં પળ  
દોષ નથી”। તે સાંભળી કરુણાલુ વજ્રસ્વામીએ પોતાની વિદ્યાશક્તિથી એક વિશાળ પટ વિકુર્વી સકલ સંઘને તે  
પટ ઉપર બેસાડ્યો। પછી તેમણે પ્રયોજેલી વિદ્યાશક્તિથી તે મહાપટ આકાશમાં ઉડ્યો, અને સંઘ સાથે શ્રીવજ્રસ્વામી

અષ્ટમ  
વ્યાખ્યાન.  
શ્રીવજ્ર-  
સ્વામીનું  
વૃત્તાંત.

॥ ૩૨૦ ॥

પુરિકા નામની નગરીમાં પહોંચ્યા । તે નગરીમાં સુકાઠ હોવાથી સંઘના લોકો સુખી થયા । ત્યાંની પ્રજા મોટે  
 ભાગે જૈનધર્મ પાઠતી હતી, પણ રાજા બૌદ્ધધર્મી હતો । ત્યાંના જૈનો બૌદ્ધો કરતાં અતિશય ધનાઢ્ય હોવાથી  
 પુષ્પાદિક પૂજાના ઉપકરણો અધિક મૂલ્ય આપીને પણ વેચાતા લઈ લેતા હોવાથી જિનમંદિરોમાં ઠાઠમાઠથી  
 પૂજા-મહોત્સવ થતો, તેથી બુદ્ધમંદિરોમાં ઘણીજ સામાન્ય પૂજા થતી હોવાથી બૌદ્ધોએ લજ્જા પામીને રાજા પાસે  
 જઈ તે હકીકત નિવેદન કરી, તેથી રાજાએ શ્રાવકોને પુષ્પો આપવાનો આજ્ઞા નગરીમાં અટકાવ કર્યો । એવામાં  
 પર્વાધિરાજ શ્રીપર્યુષણ પર્વ નજીકમાં આવતાં શ્રાવકોએ વજ્રસ્વામી પાસે જઈ સ્વેદપૂર્વક આ હકીકત નિવેદન કરી, ત્યારે  
 વજ્રસ્વામી બોલ્યા કે-‘હે શ્રાવકો ! શાંત થાઓ, તમને ઉત્તેજન મળે એવો પ્રયત્ન કરીશ’ । એમ કહીને તેઓ  
 આકાશગામિની વિદ્યા વડે માહેશ્વરી નગરીના હુતાશન નામના ઉદ્યાનમાં ગયા । તે ઉદ્યાનનો તડિત નામે માઢી  
 વજ્રસ્વામીના પિતા ધનગિરિનો મિત્ર હતો । વજ્રસ્વામીનું દર્શન થતાંજ તે અતિશય સુખી થયો, અને અંજલિ જોડીને  
 બોલ્યો કે-‘હે સ્વામી ! આપનું હું શું આતિથ્ય કરું તે ફરમાવો’ । વજ્રસ્વામીએ કહ્યું કે-‘હે ઉદ્યાનપાલક !  
 મારે પુષ્પોની જરૂર છે, અને તે આપવા તું સમર્થ છે’ । માઢી બોલ્યો કે-‘હે પ્રભો ! અહીં દરરોજ વીસ લાખ પુષ્પો  
 થાય છે, તે સ્વીકારી મારા પર અનુગ્રહ કરો’ । વજ્રસ્વામીએ કહ્યું કે-‘હું જેટલામાં અન્યત્ર જઈ આવું તેટલામાં તું  
 પુષ્પોને તૈયાર કરી રાખ’ । પછી તેઓ ત્યાંથી દ્વિમવત્ પર્વત પર ગયા, ત્યાં લક્ષ્મીદેવીએ તેમને મહાપત્ર આપ્યું ।

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
મહ  
॥ ૩૨૧ ॥

તે લઈ તેઓ હુતાશન વનમાં આવી ત્યાંથી વીશ લાખ પુષ્પો લઈને પૂર્વભવના મિત્ર જંભકદેવોએ ચિકુવેંલા વિમાન પર બેઠા હતા મહોત્સવસહિત પુરિકા નગરીમાં પધાર્યા, અને જિનશાસનની પ્રભાવના કરી । તથા ત્યાનાં બૌદ્ધધર્મી રાજાને પણ પ્રતિબોધ પમાડી શ્રાવક કર્યો । આવી રીતે અનેક ભવ્યજીવોને પ્રતિબોધ પમાડતા શ્રીવજ્રસ્વામી વિચરતા હતા દક્ષિણ દેશમાં આવ્યા । તે વચ્ચે તેમને શ્લેષ્મનો અત્યંત વ્યાધિ થવાથી સાધુ પાસે સૂંઠ મંગાવી, અને આહાર કર્યા પછી તે સૂંઠને વાપરવાના વિચારથી પોતાના કાન પર રાખી, પણ આહાર કર્યા પછી તે સૂંઠને વાપરવી મૂલી ગયા । સાયંકાલે પ્રતિક્રમણ વચ્ચે મુહપત્તિ વડે કાનનું પડિલેહન કરતાં તે સૂંઠ કાન ઉપરથી નીચે પડી, એ પ્રમાદ થવાથી પોતાનું મૃત્યુ નજીક હોવાનું વિચારી અનશન કરવાની ઇચ્છાવાળા શ્રીવજ્રસ્વામીએ પોતાના વજ્રસેન નામના શિષ્યને પાસે બોલાવી કહ્યું કે—“બાર વરસનો ભયંકર દુષ્કાલ પડશે, અને જે દિવસે તું લક્ષ મૂલ્યવાળા માતની ભિક્ષા પામીશ તેને વીજે દિવસે પ્રભાતે સુકાલ થશે એમ સમજવું” । એ પ્રમાણે કહીને તેને અન્ય સ્થળે વિહાર કરાવ્યો । ત્યાર પછી વજ્રસ્વામીએ પોતાની સમીપે રહેલ મુનિઓ સાથે એક પર્વત પર જઈ અનશન કર્યું, અને આયુષ્ય પૂર્ણ થતાં સ્વર્ગે ગયા । તે મહાત્મા જે પર્વત પર કાલધર્મ પામ્યા ત્યાં ઇન્દ્રે આવીને વજ્રસ્વામીના તથા અન્ય મુનિઓના શરીરની પૂજા કરી । પછી ઇન્દ્રે રથમાં બેસીને ભક્તિથી તે પર્વત ફરતી પ્રદક્ષિણા કરી, ત્યારથી જગતમાં તે પર્વતનું ‘રથાવર્ત’ એવું નામ પ્રસિદ્ધ થયું । શ્રીવજ્રસ્વામી સ્વર્ગે જતાં ચાર સંઘયણ અને દસમું પૂર્વ વિચ્છેદ પામ્યું । કહ્યું છે કે—

અપ્પમ  
વ્યાખ્યાન.  
શ્રીવજ્ર-  
સ્વામીનું  
વૃત્તાંત.

॥ ૩૨૧ ॥

“ महागिरिः सुहस्ती च, सूरिः श्रीगुणसुन्दरः । श्यामार्यः स्कन्दिलाचार्यो, रेवतीमित्रसूरिराद् ॥ १ ॥

श्रीधर्मो भद्रगुप्तश्च, श्रीगुप्तो वज्रसूरिराद् । युगप्रधानप्रवरा, दशैते दशपूर्विणः ॥ २ ॥ ”

“ आर्य महागिरि, आर्य सुहस्ती, श्रीगुणसुन्दरसूरि, श्यामार्य, स्कन्दिलाचार्य, सूरेश्वर श्रीरेवतीमित्र, श्रीधर्म, भद्रगुप्त, श्रीगुप्त, अने सूरेश्वर श्रीवज्रस्वामी, युगप्रधानोमां उत्तम एवा ए दस दसपूर्वो थया ॥ ”

हवे वज्रस्वामीना शिष्य वज्रसेन विचरता छता सोपारक नगरमां पधार्या । त्यां जिनदत्त नामे धनाढ्य श्रावकने ईश्वरी नामे पत्नी हती, तेमने चार पुत्रो हता । ते वखते बार वरसथी पडेलो दुष्काळने लीधे लोको धान्य विना टळवळी रखा हता । द्रव्य खर्चवा छतां धान्य मळवुं दुर्लभ थइ पड्युं हतुं, तेथी जिनदत्त ईश्वरी अने तेमना चार पुत्रोए विचार कयों के—“अढळक द्रव्य खर्चवा छतां धान्य मळवुं दुर्लभ थइ गयुं छे, आवुं दुःख वेठवा करतां हवे तो विषमिश्रित अन्न खाइने मरी जवुं सारुं छे’ । ए प्रमाणे निर्णय करी ईश्वरीए लक्ष द्रव्य मूल्य-वाळा भात रांध्या, अने जेवामां तेमां विष नाखवाने तत्पर थइ तेवामां वज्रसेन मुनि तेने घेर गोचरी माटे पधार्या । आवुं सुपात्र मळवाथी ईश्वरीए हर्ष पामी प्रफुल्लित हृदये भात बहोरावो हकीकत निवेदन करी । ते सांभळी वज्रसेन मुनिए कहुं के—“हे भद्रे ! आ प्रमाणेना संकटथी जीवितनो त्याग न करो, कारण के आवती काले प्रभाते सुभिक्ष थशे’ । एम कही तेमणे गुरुमहाराजे कहेली वात जणावी । ते सांभळी आश्वासन पामेली

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥ ૩૨૨ ॥

ઈશ્વરીય તે દિવસને આનંદથી વ્યતીત કર્યો । સવારમાં પુસ્કલ ધાન્યથી ભરેલા ઘણાં વહાણ ત્યાં જાવી પહોંચ્યા, તેથી સમગ્ર નગરમાં સુકાલ પ્રવર્ત્યો । પછી જિનદત્ત શેઠે વૈરાગ્ય પામી પોતાની માર્યા સાથે તથા નાગેન્દ્ર ચંદ્ર નિર્વૃત્તિ અને વિદ્યાધર નામના ચાર પુત્રો સાથે દીક્ષા સ્વીકારી । તે ચારે થકી પોતપોતાના નામે ચાર શાખા પ્રવર્તી ।

થેરેહિંતો ણં અજ્ઞસમિણ્હિંતો ગોયમસગુત્તેહિંતો इत्थ णं बंभदीविया साहा निग्गया ।

( થેરેહિંતો ણં અજ્ઞસમિણ્હિંતો ગોયમસગુત્તેહિંતો ) ગૌતમ ગોત્રવાળા સ્થવિર આર્યસમિતથી ( इत्थ णं बंभ-  
દીવિયા સાહા નિગ્ગયા ) અહીં બ્રહ્મદ્વીપિકા નામે શાખા નીકળી । તે આ પ્રમાણે—આમીર દેશમાં અચલપુર નામે નગરની પાસે કન્ના અને બેન્ના નામની બે નદીઓના મધ્યભાગમાં બ્રહ્મદ્વીપ નામે દ્વીપમાં પાંચસો તાપસ રહેતા હતા । તેઓમાંનો એક તાપસ પગે લેપ કરીને પાણી પર ચાલવાની કલા જાણતો હતો । તેથી તે પગે લેપ કરીને જમીનની જેમ જલ ઉપર ચાલી જલથી પગ મીંજાયા સિવાય બેન્ના નદી ઉતરી પારણાને માટે નગરમાં આવતો હતો લોકોમાં આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરતો હતો । તેથી “અહો ! આ તાપસના તપનો પ્રભાવ કેવો છે ?, જૈનોમાં તો એવો પ્રભાવશાલી કોઈ નથી !” । એ પ્રમાણે નગરના લોકો તે તાપસની પ્રશંસા અને જૈનોની નિંદા કરવા લાગ્યા । તે સાંભળી ત્યાંના શ્રાવકોએ શ્રીવજ્રસ્વામીના મામા શ્રીઆર્યસમિત સૂરિને બોલાવ્યા, અને તાપસની હકીકત નિવેદન કરી । આચાર્ય મહારાજ બોલ્યા કે—“એમાં કાંઈ તપશક્તિ નથી, પણ પાદલેપની શક્તિથી

અષ્ટમ  
વ્યાખ્યાન.

શ્રીવજ્રસ્વા-  
મીનું ઘૃતાં-  
ત, મહાગિ-  
રિ વિગેરે  
દસ પૂર્વી-  
ઓ, આર્ય-  
સમિત સૂરિ-  
નું ઘૃતાંત.

॥ ૩૨૨ ॥

जल उपर चालीने ते लोकोने छेतरे छे । तमे ते तापसने भोजन माटे निमंत्रण करो, अने जमवा बेसे ते पहेलां तेना पग तथा पावडीने जलथी सारी रीते धोइ नाखजो, जेथी तेनी कपटकला जणाइ आवशे” । त्वार पछी एक श्रावके ते तापसने भोजन माटे निमंत्रण कर्युं, एटले ते भोजन माटे श्रावकने घेर आव्यो । घरना बारणा पासे आवेला तापसने ते श्रावके विनय दर्शावतां कहुं के—“हे भगवन् ! आपना चरणकमलनुं मारे प्रक्षालन करवुं छे, केमके आप जेवा महात्माना पगनुं प्रक्षालन कर्याथी महान् लाभ थाय छे !” । एम कही ते श्रावके तापसनी इच्छा न होवा छतां तेना पग अने पावडीने गरम पाणीथी एवी रीते धोया के लेपनो अंश पण न रहेवा दीधो । पछी श्रावके तापसने सारी रीते भोजन कराव्युं । भोजन करी रखा बाद श्रावको अने अन्य लोकोथी परिवरेलो तापस नदीने कांठे आव्यो, अने ‘हजु कांइक लेपनो अंश रही गयो हशे’ एम धारीने अल्पमति ते तापस खोटुं साहस करी पूर्वनी जेम पाणीमां पळ्यो, परंतु पाणीमां पडतांज ते बूडवा लाग्यो । ते देखी ‘अहो ! आपणने आ मायावी तापसे केटलो बधो वखत विमोहित कर्या ?’ एवी रीते कोलाहल करता लोको ताळीयो बगाडवा लाग्या, अने ते तापसनी अपभ्राजना थइ । तेज अवसरे आर्यसमित सूरि नदीने कांठे आव्या, अने लोकोने प्रतिबोध पमाडवा माटे योगचूर्ण नदीमां नाखीने बोल्या के—‘हे बेन्ना ! अमारे सामे कांठे जवुं छे’ । एम कहेतांज बन्ने कांठा एकठा थइ गया । ते देखी लोकोमां घणुंज आश्चर्य थयुं, अने सूरि-



કલ્પસૂત્ર  
માર્ષાવર-  
સહ

॥ ૩૨૩ ॥

મહારાજ તથા જૈનધર્મની પ્રશંસા થઈ । ત્યાર પછી સૂરિમહારાજે તાપસોના આશ્રમમાં જઈને તેઓને પ્રતિબોધી દીક્ષા આપી । તે તાપસો બ્રહ્મદીપમાં વસનારા હોવાથી તે ગચ્છમાં થયેલા સાધુઓ બ્રહ્મદીપિકા એવા નામથી પ્રસિદ્ધ થયા, તેથી આર્યસમિત સૂરિથી બ્રહ્મદીપિકા શાખા નીકળી ।

થેરેહિંતો ણં અજ્જવડ્ઠરેહિંતો ગોયમસગુત્તેહિંતો इत्थ ણં અજ્જવડ્ઠરી સાહા નિગ્ગયા । થેરસ્સ ણં અજ્જવડ્ઠરસ્સ ગોયમસગુત્તસ્સ ઇમે તિણિ થેરા અંતેવાસી અહાવચ્છા અભિણ્ણાયા હુત્થા; તં જહા—થેરે અજ્જવડ્ઠરસેણે, થેરે અજ્જપડમે, થેરે અજ્જરહે । થેરેહિંતો ણં અજ્જવડ્ઠરસેણેહિંતો इत्થ ણં અજ્જનાહલી સાહા નિગ્ગયા,

( થેરેહિંતો ણં અજ્જવડ્ઠરેહિંતો ગોયમસગુત્તેહિંતો ) ગૌતમ ગોત્રવાળા સ્થવિર આર્યવજ્રથી ( इत्થ ણં અજ્જવડ્ઠરી સાહા નિગ્ગયા ) અહીં આર્યવજ્રી નામે શાખા નીકળી । ( થેરસ્સ ણં અજ્જવડ્ઠરસ્સ ગોયમસગુત્તસ્સ ) ગૌતમ ગોત્રવાળા સ્થવિર આર્યવજ્રને ( ઇમે તિણિ થેરા અંતેવાસી અહાવચ્છા અભિણ્ણાયા હુત્થા ) આ ત્રણ સ્થવિર શિષ્યો પુત્ર-સમાન પ્રસિદ્ધ હતા, ( તં જહા— ) તે આ પ્રમાણે— ( થેરે અજ્જવડ્ઠરસેણે ) સ્થવિર આર્ય વજ્રસેન, ( થેરે અજ્જપડમે ) સ્થવિર આર્યપદ્મ, ( થેરે અજ્જરહે ) અને સ્થવિર આર્યરથ । ( થેરેહિંતો ણં અજ્જવડ્ઠરસેણેહિંતો ) સ્થવિર આર્ય વજ્રસેનથી ( इत्થ ણં અજ્જનાહલી સાહા નિગ્ગયા ) અહીં આર્યનાગિલી નામે શાખા નીકળી,

અષ્ટમ  
વ્યાખ્યાન.

આર્યસમિ-  
તસૂરિથી  
નીકળેલી  
બ્રહ્મદીપિ-  
કા શાખા,  
વજ્રસ્વામી  
વિગેરેથી  
નીકળેલી  
શાખાઓ,  
વજ્રસ્વામી-  
ના શિષ્યો.  
॥ ૩૨૩ ॥

થેરેહિંતો ણં અજ્જપડમેહિંતો ઇત્થ ણં અજ્જપડમા સાહા નિગ્ગયા, થેરેહિંતો ણં અજ્જરહેહિંતો ઇત્થ ણં અજ્જજયંતી સાહા નિગ્ગયા । થેરસ્સ ણં અજ્જરહસ્સ વચ્છસગુત્તસ્સ અજ્જપૂસગિરી થેરે અંતેવાસી કોસિયગુત્તે । થેરસ્સ ણં અજ્જપૂસગિરિસ્સ કોસિયગુત્તસ્સ અજ્જફગ્ગુમિત્તે થેરે અંતેવાસી ગોયમસગુત્તે । થેરસ્સ ણં અજ્જફગ્ગુમિત્તસ્સ ગોયમસગુત્તસ્સ અજ્જધણગિરી થેરે અંતેવાસી વાસિટ્ઠસગુત્તે ।

( થેરેહિંતો ણં અજ્જપડમેહિંતો ) સ્થવિર આર્યપન્નથી ( ઇત્થ ણં અજ્જપડમા સાહા નિગ્ગયા ) અહીં આર્યપન્ના નામે શાસ્ત્રા નીકળી, ( થેરેહિંતો ણં અજ્જરહેહિંતો ) અને સ્થવિર આર્યરથથી ( ઇત્થ ણં અજ્જજયંતી સાહા નિગ્ગયા ) અહીં આર્યજયંતી નામે શાસ્ત્રા નીકળી ।

( થેરસ્સ ણં અજ્જરહસ્સ વચ્છસગુત્તસ્સ ) વત્સગોત્રવાળા સ્થવિર આર્યરથને ( અજ્જપૂસગિરી થેરે અંતેવાસી કોસિયગુત્તે ) કૌશિક ગોત્રવાળા આર્ય પુષ્પગિરિ નામે સ્થવિર શિષ્ય હતા । ( થેરસ્સ ણં અજ્જપૂસગિરિસ્સ કોસિયગુત્તસ્સ ) કૌશિક ગોત્રવાળા સ્થવિર આર્ય પુષ્પગિરિને ( અજ્જફગ્ગુમિત્તે થેરે અંતેવાસી ગોયમસગુત્તે ) ગૌતમ ગોત્રવાળા આર્ય ફલ્ગુમિત્ર નામે સ્થવિર શિષ્ય હતા । ( થેરસ્સ ણં અજ્જફગ્ગુમિત્તસ્સ ગોયમસગુત્તસ્સ ) ગૌતમ ગોત્રવાળા સ્થવિર આર્ય ફલ્ગુમિત્રને ( અજ્જધણગિરી થેરે અંતેવાસી વાસિટ્ઠસગુત્તે ) વાશિષ્ઠ ગોત્રવાળા આર્ય ધનગિરિ નામે સ્થવિર શિષ્ય હતા ।

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥३२४॥

थेरस्स णं अज्जधणगिरिस्स वासिट्ठसगुत्तस्स अज्जसिवभूई थेरे अंतेवासी कुच्छसगुत्ते । थेरस्स णं अज्जसिवभूइस्स कुच्छसगुत्तस्स अज्जभदे थेरे अंतेवासी कासवगुत्ते । थेरस्स णं अज्जभइस्स कासवगुत्तस्स अज्जनक्खत्ते थेरे अंतेवासी कासवगुत्ते । थेरस्स णं अज्जनक्खत्तस्स कासवगुत्तस्स अज्जरक्खे थेरे अंतेवासी कासवगुत्ते । थेरस्स णं अज्जरक्खस्स कासवगुत्तस्स

( थेरस्स णं अज्जधणगिरिस्स वासिट्ठसगुत्तस्स ) वाशिष्ठ गोत्रवाळा स्थविर आर्यं घनगिरिने ( अज्जसिवभूई थेरे अंतेवासी कुच्छसगुत्ते ) कुत्स गोत्रवाळा आर्यं शिवभूति नामे स्थविर शिष्य हता । ( थेरस्स णं अज्जसिवभूइस्स कुच्छसगुत्तस्स ) कुत्स गोत्रवाळा स्थविर आर्यं शिवभूतिने ( अज्जभदे थेरे अंतेवासी कासवगुत्ते ) काश्यप गोत्रवाळा आर्यभद्र नामे स्थविर शिष्य हता । ( थेरस्स णं अज्जभइस्स कासवगुत्तस्स ) काश्यप गोत्रवाळा स्थविर आर्यभद्रने ( अज्जनक्खत्ते थेरे अंतेवासी कासवगुत्ते ) काश्यप गोत्रवाळा आर्यं नक्षत्र नामे स्थविर शिष्य हता । ( थेरस्स णं अज्जनक्खत्तस्स कासवगुत्तस्स ) काश्यप गोत्रवाळा स्थविर आर्यं नक्षत्रने ( अज्जरक्खे थेरे अंतेवासी कासवगुत्ते ) काश्यप गोत्रवाळा आर्यरक्ष नामे स्थविर शिष्य हता । ( थेरस्स णं अज्जरक्खस्स कासवगुत्तस्स ) काश्यप गोत्रवाळा स्थविर आर्यरक्षने

अष्टम  
व्याख्यान.

आर्यपञ्च  
विगेरेयी  
नीकळेही  
शाखाओ,  
आर्यरक्ष  
विगेरे  
स्थविरोनी  
परंपरा.

॥३२४॥

અજ્ઞનાગે થેરે અંતેવાસી ગોયમસગુત્તે । થેરસ્સ ણં અજ્ઞનાગસ્સ ગોયમસગુત્તસ્સ અજ્ઞજેહિલે થેરે અંતે-  
વાસી વાસિટ્ઠસગુત્તે । થેરસ્સ ણં અજ્ઞજેહિલસ્સ વાસિટ્ઠસગુત્તસ્સ અજ્ઞવિણ્ઠૂ થેરે અંતેવાસી માઢરસગુત્તે ।  
થેરસ્સ ણં અજ્ઞવિણ્ઠુસ્સ માઢરસગુત્તસ્સ અજ્ઞકાલણ થેરે અંતેવાસી ગોયમસગુત્તે । થેરસ્સ ણં  
અજ્ઞકાલગસ્સ ગોયમસગુત્તસ્સ ઇમે દુવે થેરા અંતેવાસી ગોયમસગુત્તા; થેરે અજ્ઞસંપલિણ, થેરે અજ્ઞભદ્દે ।  
( અજ્ઞનાગે થેરે અંતેવાસી ગોયમસગુત્તે ) ગૌતમ ગોત્રવાળા આર્ય નાગ નામે સ્થવિર શિષ્ય હતા । ( થેરસ્સ ણં અજ્ઞ-  
નાગસ્સ ગોયમસગુત્તસ્સ ) ગૌતમ ગોત્રવાળા સ્થવિર આર્ય નાગને ( અજ્ઞજેહિલે થેરે અંતેવાસી વાસિટ્ઠસગુત્તે ) વાશિષ્ઠ  
ગોત્રવાળા આર્ય જેહિલ નામે સ્થવિર શિષ્ય હતા । ( થેરસ્સ ણં અજ્ઞજેહિલસ્સ વાસિટ્ઠસગુત્તસ્સ ) વાશિષ્ઠ ગોત્રવાળા  
સ્થવિર આર્ય જેહિલને ( અજ્ઞવિણ્ઠૂ થેરે અંતેવાસી માઢરસગુત્તે ) માઢર ગોત્રવાળા આર્ય વિણ્ણુ નામે સ્થવિર શિષ્ય હતા ।  
( થેરસ્સ ણં અજ્ઞવિણ્ઠુસ્સ માઢરસગુત્તસ્સ ) માઢર ગોત્રવાળા સ્થવિર આર્ય વિણ્ણુને ( અજ્ઞકાલણ થેરે અંતે-  
વાસી ગોયમસગુત્તે ) ગૌતમ ગોત્રવાળા આર્ય કાલક નામે સ્થવિર શિષ્ય હતા । ( થેરસ્સ ણં અજ્ઞકાલગસ્સ ગોય-  
મસગુત્તસ્સ ) ગૌતમ ગોત્રવાળા સ્થવિર આર્ય કાલકને ( ઇમે દુવે થેરા અંતેવાસી ગોયમસગુત્તા ) ગૌતમ ગોત્રવાળા  
આ ને સ્થવિર શિષ્યો હતા—( થેરે અજ્ઞસંપલિણ, થેરે અજ્ઞભદ્દે ) સ્થવિર આર્ય સંપલિત, અને સ્થવિર આર્ય ભદ્ર ।

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥३२५॥

एएसिं णं दुण्ह वि थेराणं गोयमसगुत्ताणं अज्जबुद्धे थेरे अंतेवासी गोयमसगुत्ते । थेरस्स णं अज्जबुद्धस्स गोयमसगुत्तस्स अज्जसंघपालिए थेरे अंतेवासी गोयमसगुत्ते । थेरस्स णं अज्जसंघपालियस्स गोयमसगुत्तस्स अज्जहत्थी थेरे अंतेवासी कासवगुत्ते । थेरस्स णं अज्जहत्थिस्स कासवगुत्तस्स अज्जधम्मे थेरे अंतेवासी सुव्वयगुत्ते । थेरस्स णं अज्जधम्मस्स सुव्वयगुत्तस्स अज्जसीहे थेरे अंतेवासी कासवगुत्ते ।

(एएसिं णं दुण्ह वि थेराणं गोयमसगुत्ताणं) गौतम गोत्रवाळा ए बे स्थविरोने (अज्जबुद्धे थेरे अंतेवासी गोयमसगुत्ते) गौतम गोत्रवाळा आर्य वृद्ध नामे स्थविर शिष्य होता । ( थेरस्स णं अज्जबुद्धस्स गोयमसगुत्तस्स ) गौतम गोत्रवाळा स्थविर आर्य वृद्धने ( अज्जसंघपालिए थेरे अंतेवासी गोयमसगुत्ते ) गौतम गोत्रवाळा आर्य संघपालित नामे स्थविर शिष्य होता । ( थेरस्स णं अज्जसंघपालियस्स गोयमसगुत्तस्स ) गौतम गोत्रवाळा स्थविर आर्य संघपालितने ( अज्जहत्थी थेरे अंतेवासी कासवगुत्ते ) काश्यप गोत्रवाळा आर्यहस्ती नामे स्थविर शिष्य होता । ( थेरस्स णं अज्जहत्थिस्स कासवगुत्तस्स ) काश्यप गोत्रवाळा स्थविर आर्यहस्तीने ( अज्जधम्मे थेरे अंतेवासी सुव्वयगुत्ते ) सुव्रत गोत्रवाळा आर्य धर्म नामे स्थविर शिष्य होता । ( थेरस्स णं अज्जधम्मस्स सुव्वयगुत्तस्स ) सुव्रत गोत्रवाळा स्थविर आर्य धर्मने ( अज्जसीहे थेरे अंतेवासी कासवगुत्ते ) काश्यप गोत्रवाळा आर्यसिह नामे स्थविर शिष्य होता ।

अष्टम  
व्याख्यान०

आर्यनाग  
विगेरे स्थ-  
विरोनी  
परपरा.

॥३२५॥

थेरस्स णं अज्जसीहस्स कासवगुत्तस्स अज्जधम्मे थेरे अंतेवासी कासवगुत्ते । थेरस्स णं अज्जध-  
म्मस्स कासवगुत्तस्स अज्जसंडिल्ले थेरे अंतेवासी ॥

वंदामि फग्गुमित्तं च, गोयमं धणगिरिं च वासिट्ठं । कुच्छं सिवभूइं पि य, कोसियदुज्जंत-कण्हे य ॥१॥  
तं वंदिऊण सिरसा, भइं वंदामि कासवसगुत्तं । नक्ख कासवगुत्तं, रक्खं पि य कासवं वंदे ॥२॥

( थेरस्स णं अज्जसीहस्स कासवगुत्तस्स ) काश्यप गोत्रवाळा स्थविर आर्यसिंहने ( अज्जधम्मे थेरे अंतेवासी कासवगुत्ते ) काश्यप गोत्रवाळा आर्यधर्म नामे स्थविर शिष्य होता । ( थेरस्स णं अज्जधम्मस्स कासवगुत्तस्स ) काश्यप गोत्रवाळा स्थविर आर्य धर्मेने ( अज्जसंडिल्ले थेरे अंतेवासी ) आर्य शांडिल्य नामे स्थविर शिष्य होता ।

( वंदामि फग्गुमित्तं च, गोयमं धणगिरि च वासिट्ठं । कुच्छं सिवभूइं पि य, कोसियदुज्जंत-कण्हे यं ॥ १ ॥ )  
हुं गौतम गोत्रवाळा फल्गुमित्रने, वाशिष्ठ गोत्रवाळा धनगिरिने, कुत्स गोत्रवाळा शिवभूतिने, अने कौशिक गोत्र-  
वाळा दुर्यान्तने तथा कृष्णमुनिने वंदन करुं छुं ॥ १ ॥ ( तं वंदिऊण सिरसा, भइं वंदामि कासवसगुत्तं । ) तेमने  
मस्तक वडे वंदन करीने काश्यप गोत्रवाळा भद्रने वंदन करुं छुं । ( नक्खं कासवगुत्तं, रक्खं पि य कासवं वंदे ॥२॥ )

१ उपर जे अर्थ गद्यमा कह्यो छे, ते अर्थ फरीथी अहीं पद्योमा समझ कय्यो छे, तेथी पुनरुक्त दोषनी शका न करवी ।

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાતર-  
સહ

॥ ૩૨૬ ॥

વંદામિ અજ્ઞનાગં ચ, ગોયમં જેહિલં ચ વાસિટું । વિણ્ઠું માઢરગુત્તં, કાલગમવિ ગોયમં વંદે [॥૩॥]  
ગોયમગુત્તકુમારં, સંપલિયં તહ ય મદ્યં વંદે । થેરં ચ અજ્ઞવુઢું, ગોયમગુત્તં નમંસામિ [ ॥ ૪ ]  
તં વંદિઝ્ઞ સિરસા, થિરસત્ત-ચરિત્ત-નાણસંપન્નં । થેરં ચ સંઘવાલિય, ગોયમગુત્તં પણિવયામિ [॥૫॥]

વઢી કાશ્યપ ગોત્રવાઢા નક્ષત્રને અને કાશ્યપ ગોત્રવાઢા રક્ષને પળ વંદન કરું છું ॥ ૨ ॥

( વંદામિ અજ્ઞનાગં ચ, ગોયમં જેહિલં ચ વાસિટું । ) ગૌતમ ગોત્રવાઢા આર્યનાગને અને વાશિષ્ઠ ગોત્રવાઢા જેહિ-  
લને વંદન કરું છું । ( વિણ્ઠું માઢરગુત્તં, કાલગમવિ ગોયમં વંદે ॥ ૩ ॥ ) માઢર ગોત્રવાઢા વિણ્ણુને અને ગૌતમ  
ગોત્રવાઢા કાલકને પળ વંદન કરું છું ॥ ૩ ॥ ( ગોયમગુત્તકુમારં, સંપલિયં તહ ય મદ્યં વંદે । ) ગૌતમ ગોત્રવાઢા  
ગુસકુમારને સંપલિતને તથા મદ્રને વંદન કરું છું । ( થેરં ચ અજ્ઞવુઢું, ગોયમગુત્તં નમંસામિ ॥ ૪ ॥ ) વઢી ગૌતમ  
ગોત્રવાઢા સ્થવિર આર્યવૃદ્ધને નમસ્કાર કરું છું ॥ ૪ ॥

( તં વંદિઝ્ઞ સિરસા, થિરસત્ત-ચરિત્ત-નાણસંપન્નં । થેરં ચ સંઘવાલિય, ગોયમગુત્તં પણિવયામિ ॥ ૫ ॥ )

તેમને મસ્તક વઢે વંદન કરીને, સ્થિર સત્ત્વ ચારિત્ર અને જ્ઞાનયુક્ત ઇવા ગૌતમ ગોત્રવાઢા સ્થવિર સંઘપાલિતને  
વંદન કરું છું ॥ ૫ ॥

અષ્ટમ  
વ્યાખ્યાન,

આર્યસિંહ  
વિગેરે સ્થ-  
વિરોની  
પરંપરા, ફ-  
લ્ગુમિત્રાદિ  
સ્થવિરોને  
નમસ્કાર.

॥ ૩૨૬ ॥

વંદામિ અજ્ઞહર્તિં ચ, કાસવં સંતિસાગરં ધીરં । ગિમ્હાણ પદમમાસે, કાલગયં ચેવ સુદ્ધસ્સ ॥૬॥  
 વંદામિ અજ્ઞધમ્મં ચ, સુવયં સીલલદ્ધિસંપન્નં । જસ્સ નિક્કલમણે દેવો, છત્તં વરમુત્તમં વહ્દ ॥૭॥  
 હર્તિં કાસવગુત્તં, ધમ્મં સિવસાહગં પણિવયામિ । સીહં કાસવગુત્તં, ધમ્મં પિ ય કાસવં વંદે ॥૮॥  
 તં વંદિઝ્ઞ સિરસા, થિરસત્ત-ચરિત્ત-નાણસંપન્નં । થેરં ચ અજ્ઞજંબું, ગોયમગુત્તં નમંસામિ ॥૯॥

( વંદામિ અજ્ઞહર્તિં ચ, કાસવં સંતિસાગરં ધીરં । ગિમ્હાણ પદમમાસે, કાલગયં ચેવ સુદ્ધસ્સ ॥૬॥ ) ક્ષમાના  
 સાગર, ધીર, અને ગ્રીષ્મકાલના પ્રથમ માસના ઘટલે ચૈત્ર માસના શુક્લ પક્ષવાડીયામાં કાઠધર્મ પામેલા એવા  
 કાશ્યપ ગોત્રવાળા આર્યહસ્તીને હું વંદન કરું છું ॥ ૬ ॥ ( વંદામિ અજ્ઞધમ્મં ચ, સુવયં સીલલદ્ધિસંપન્નં । જસ્સ  
 નિક્કલમણે દેવો, છત્તં વરમુત્તમં વહ્દ ॥ ૭ ॥ ) જેના દીક્ષામહોત્સવ સમયે પૂર્વભવની સંગતિવાળા દેવે  
 જેના મસ્તક ઉપર મનોહર શોભા વડે ઉત્તમ એવા છત્રને ધારણ કર્યું હતું, તે સુવ્રત ગોત્રવાળા અને સીલલબ્ધિયુક્ત  
 આર્યધર્મને વંદન કરું છું ॥ ૭ ॥ ( હર્તિં કાસવગુત્તં, ધમ્મં સિવસાહગં પણિવયામિ । ) કાશ્યપ ગોત્રવાળા આર્ય-  
 હસ્તીને અને મોક્ષમાર્ગના સાધક આર્યધર્મને વંદન કરું છું । ( સીહં કાસવગુત્તં, ધમ્મં પિ ય કાસવં વંદે ॥ ૮ ॥ )  
 તેમજ કાશ્યપ ગોત્રવાળા આર્યસિંહને અને કાશ્યપ ગોત્રવાળા આર્યધર્મને પણ હું વંદન કરું છું ॥ ૮ ॥ ( તં વંદિઝ્ઞ  
 સિરસા, થિરસત્ત-ચરિત્ત-નાણસંપન્નં । થેરં ચ અજ્ઞજંબું, ગોયમગુત્તં નમંસામિ ॥૯॥ ) તેમને મસ્તક વડે વંદન કરીને;



कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ ३२७ ॥

मिउमद्दवसंपन्नं, उवउत्तं नाण-दंसण-चरित्ते । थेरं च नंदिअं पि य, कासवगुत्तं पणिवयामि [॥१०॥]  
तत्तो अ थिरचरित्तं, उत्तमसम्मत्त-सत्तसंजुत्तं । देसिगणिखमासमणं, माढरगुत्तं नमंसामि [॥११॥]  
तत्तो अणुओगधरं, धीरं मइसागरं महासत्तं । थिरगुत्तखमासमणं, वच्छसगुत्तं पणिवयामि [॥१२॥]  
स्थिर सत्त्व चारित्र अने ज्ञानयुक्त एवा गौतम गोत्रवाळा स्थविर आर्यजंबूने नमस्कार करुं छुं ॥ ९ ॥

( मिउमद्दवसंपन्नं, उवउत्तं नाण-दंसण-चरित्ते । थेरं च नंदिअं पि य, कासवगुत्तं पणिवयामि ॥ १० ॥ ) मधुर  
एवा मानत्याग रूप मार्दव वडे युक्त, ज्ञान दर्शन अने चारित्रमां उपयोगवाळा, अने काश्यप गोत्रवाळा स्थविर नंदि-  
तने पण वंदन करुं छुं ॥ १० ॥ ( तत्तो अ थिरचरित्तं, उत्तमसम्मत्त-सत्तसंजुत्तं । देसिगणिखमासमणं, माढरगुत्तं  
नमंसामि ॥ ११ ॥ ) त्यार पछी स्थिर चारित्रवाळा, उत्तम सम्यक्त्व अने सत्त्व वडे युक्त, अने माढर गोत्रवाळा  
एवा देशिगणि क्षमाश्रमणने नमस्कार करुं छुं ॥ ११ ॥ ( तत्तो अणुओगधरं, धीरं मइसागरं महासत्तं । थिरगुत्त-  
खमासमणं, वच्छसगुत्तं पणिवयामि ॥ १२ ॥ ) त्यार पछी अनुयोगने धारण करनारा, धीर, मतिना सागर,  
महा सत्त्वशाली, अने वत्स गोत्रवाळा एवा स्थिरगुप्त क्षमाश्रमणने वंदन करुं छुं ॥ १२ ॥

अष्टम  
व्याख्यान.  
आर्यहस्ती  
विगेरे  
स्थविरोने  
नमस्कार.

॥ ३२७ ॥

तत्तो य नाण-दंसण-चरित्त-तवसुट्ठियं गुणमहंतं । थेरं कुमारधम्मं, वंदामि गणिं गुणोवेयं [॥ १३ ॥]  
सत्तत्थरयणभरिए, खम-दम-महवगुणेहि संपन्ने । देवद्धिखमासमणे, कासवगुत्ते पणिवयामि [॥ १४ ॥] ॥ ७ ॥

( तत्तो य नाण-दंसण-चरित्त-तवसुट्ठियं गुणमहंतं । थेरं कुमारधम्मं, वंदामि गणिं गुणोवेयं ॥ १३ ॥ )  
त्यार पछी; ज्ञान दर्शन चारित्र अने तपने विषे सारी रीते स्थिर रहेला, अने गुणो वडे मोटा, एवा गुणवंत स्थविर  
कुमारधर्म गणिने वंदन करुं छुं ॥ १३ ॥

( सुत्तत्थरयणभरिए, खम-दम-महवगुणेहि संपन्ने । देवद्धिखमासमणे, कासवगुत्ते पणिवयामि ॥ १४ ॥ ) सूत्र अने  
अर्थरूप रत्नथी भरेला, क्षमा दम अने मार्दवगुण वडे युक्त, अने काश्यप गोत्रवाळा एवा देवर्द्धिगणि क्षमाश्रमणने  
वंदन करुं छुं [ ॥ १४ ॥ ] ॥ ७ ॥

॥ इति स्थविरावलीरूप द्वितीया वाचना ॥

॥ इति महोपाध्यायश्रीशान्तिविजयगणिशिष्य-पण्डित-श्रीस्त्रीमविजयगणिविरचितकल्पवालावबोधेऽष्टमं व्याख्यानम् ॥

॥ श्रीकल्पसूत्रेऽष्टमं व्याख्यानं समाप्तम् ॥

॥ श्रीकल्पसूत्र अष्टम व्याख्यान समाप्त ॥

## ॥ अथ नवमं व्याख्यानम् ॥

हवे सामाचारिरूप त्रीजी वाचना कहे छे, तेमां पहेलां पर्युषण क्यारे करवा ?, ते सूत्रकार महाराजा कहे छे-  
तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे वासाणं सवीसइराए मासे विइकंते वासावासं  
पज्जोसवेइ । से केणट्टेणं भंते ! एवं बुच्चइ-समणे भगवं महावीरे वासाणं सवीसइराए मासे  
विइकंते वासावासं पज्जोसवेइ ? ॥ १ ॥ जओ णं पाएणं अगारीणं अगाराइं कडियाइं,

(तेणं कालेणं तेणं समएणं) ते काल अने ते समयने विषे (समणे भगवं महावीरे) श्रमण भगवान् श्रीमहावीरे  
(वासाणं सवीसइराए मासे विइकंते) असाडी चोमासाथी आरंभीने वर्षाकालना एक मास अने वीश  
दिवस गया बाद (वासावासं पज्जोसवेइ) चतुर्मासमां पर्युषण कर्या हता । शिष्य पूछे छे के-(से केणट्टेणं भंते !  
एवं बुच्चइ) हे भगवन् ! आप एम शा कारणथी कहो छो के-(समणे भगवं महावीरे) श्रमण भगवान् श्रीमहावीरे  
(वासाणं सवीसइराए मासे विइकंते) वर्षाकालना एक मास अने वीश दिवस गया बाद (वासावासं पज्जोसवेइ ?)  
चतुर्मासमां पर्युषण कर्या हता ? ॥ १ ॥ गुरुमहाराज उत्तर आपे छे के-(जओ णं पाएणं अगारीणं अगाराइं कडियाइं)  
हे आर्य ! प्रायः करीने ते बखते गृहस्थोनां धर बायरा वाछट विगेरेना निवारण माटे सादडी बडे बांधी लीधां होय,

कल्पसूत्र  
भार्पातर-  
सह

॥ ३२९ ॥

उकंपियाइं, छन्नाइं, लिक्ताइं, गुक्ताइं, घट्टाइं, मट्टाइं, संपधूमियाइं, खाओदगाइं, खायनिद्धमणाइं, अप्पणो अट्टाए कडाइं, परिभुक्ताइं, परिणामियाइं भवन्ति; से तेणट्टेणं एवं बुच्चइ-समणे भगवं महावीरे वासाणं सवीसइराए मासे विइक्कंते वासावासं पज्जोसवेइ ॥ २ ॥

( उकंपियाइं ) चूनो खडी विगेरे वडे सफेद कर्यां होय, ( छन्नाइं ) घास विगेरेथी ढांकी दीधां होय, ( लिक्ताइं ) छाण विगेरेथी लीप्यां होय, ( गुक्ताइं ) वाड बारणां विगेरेथी रक्षित कर्यां होय, ( घट्टाइं ) उंची-नीची जमीनने खोदी सपाट बनान्यां होय, ( मट्टाइं ) पाषाणना कटकाथी घसीने लीसां करेलां होय, ( संपधूमियाइं ) सुगंधी माटे धूप वडे वासित कर्यां होय, ( खाओदगाइं ) उपरना प्रदेशनुं जल जवा माटे परनाळरूप जल जवाना मार्गवाळां करेलां होय, ( खायनिद्धमणाइं ) अने घरनुं तथा फळीया विगेरेनुं जल बहार नीकळी जवा माटे खाळो खोदावीने तैयार राखेलां होय; ( अप्पणो अट्टाए कडाइं ) आवा प्रकारनां घर गृहस्थोए पोताने माटे तैयार करी राख्यां होय, ( परिभुक्ताइं परिणामियाइं भवन्ति ) वळी तेवा तैयार करेलां घर गृहस्थोए वापर्यां होय, अने अचित्त करेलां होय छे, ( से तेणट्टेणं एवं बुच्चइ- ) ते कारणथी हे शिष्य ! एवी रीते कहीए छीए के- ( समणे भगवं महावीरे ) श्रमण भगवान् श्रीमहावीरे ( वासाणं सवीसइराए मासे विइक्कंते ) वर्षाकालना एक मास अने वीश दिवस गया बाद ( वासावासं पज्जोसवेइ ) चतुर्मासमां पर्युषण कर्यां हता ।

नवम  
व्याख्यान.

महावीर  
स्वामीनो  
पर्युषणा-  
काल अने  
तेनुं कारण.

॥ ३२९ ॥

જહા ણં સમણે ભગવં મહાવીરે વાસાણં સવીસઢરાણ માસે વિઢકંતે વાસાવાસં પજ્જોસવેઢ, તહા ણં ગણહરા વિ વાસાણં સવીસઢરાણ માસે વિઢકંતે વાસાવાસં પજ્જોસવિન્તિ ॥ ૩ ॥ જહા ણં ગણ-  
હરા વાસાણં જાવ પજ્જોસવિન્તિ, તહા ણં ગણહરસીસા વિ વાસાણં જાવ પજ્જોસવિન્તિ ॥ ૪ ॥  
ઁટલે શ્રીમહાવીર પ્રભુની જેમ સાધુઓ વર્ષાકાલના ઁક માસ અને વીશ દિવસ ગયા બાદ પર્યુષણ કરવા,  
અને તે વચ્ચે સાધુ ઁમાસાના બાકીના કાલમાં રહેવાનું ગૃહસ્થને કહેવું, જેથી પૂર્વે કહેલા આરંભના નિમિત્ત  
મુનિ ન થાય ॥ ૨ ॥

( જહા ણં સમણે ભગવં મહાવીરે ) જેવી રીતે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે ( વાસાણં સવીસઢરાણ માસે વિઢકંતે )  
વર્ષાકાલના ઁક માસ અને વીશ દિવસ ગયા બાદ (વાસાવાસં પજ્જોસવેઢ) ઁમાસામાં પર્યુષણ કર્યા હતા, ( તહા  
ણં ગણહરા વિ ) તેવી રીતે ગણધરોણ પણ ( વાસાણં સવીસઢરાણ માસે વિઢકંતે ) વર્ષાકાલના ઁક માસ અને વીશ  
દિવસ ગયા બાદ (વાસાવાસં પજ્જોસવિન્તિ) ઁમાસામાં પર્યુષણ કર્યા ॥ ૩ ॥

( જહા ણં ગણહરા ) જેવી રીતે ગણધરોણ ( વાસાણં જાવ પજ્જોસવિન્તિ ) વર્ષાકાલના યાવત્-ઁક માસ અને  
વીશ દિવસ ગયા બાદ પર્યુષણ કર્યા હતા, ( તહા ણં ગણહરસીસા વિ ) તેવી રીતે ગણધરોના શિષ્યોણ પણ  
( વાસાણં જાવ પજ્જોસવિન્તિ ) વર્ષાકાલના યાવત્-ઁક માસ અને વીશ દિવસ ગયા બાદ પર્યુષણ કર્યા ॥ ૪ ॥

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥ ૩૩૦ ॥

જહા ણં ગણહરસીસા વાસાણં જાવ પજ્જોસવિન્તિ, તહા ણં થેરા વિ વાસાણં જાવ પજ્જોસવિન્તિ  
॥ ૫ ॥ જહા ણં થેરા વાસાણં જાવ પજ્જોસવિન્તિ, તહા ણં જે ઇમે અજ્જત્તાએ સમણા નિગ્ગંથા  
વિહરન્તિ, તે વિ ય ણં વાસાણં જાવ પજ્જોસવિન્તિ ॥ ૬ ॥

( જહા ણં ગણહરસીસા ) જેવી રીતે ગણધરોના શિષ્યોએ (વાસાણં જાવ પજ્જોસવિન્તિ) વર્ષાકાલના યાવત્-  
એક માસ અને વીશ દિવસ ગયા બાદ પર્યુષણ કર્યા હતા, (તહા ણં થેરા વિ વાસાણં જાવ પજ્જોસવિન્તિ) તેવી રીતે  
સ્થવિરોએ પણ વર્ષાકાલના યાવત્-એક માસ અને વીશ દિવસ ગયા બાદ પર્યુષણ કર્યા ॥ ૫ ॥

( જહા ણં થેરા ) જેવી રીતે સ્થવિરોએ ( વાસાણં જાવ પજ્જોસવિન્તિ ) વર્ષાકાલના યાવત્-એક માસ અને વીશ  
દિવસ ગયા બાદ પર્યુષણ કર્યા, (તહા ણં જે ઇમે અજ્જત્તાએ સમણા નિગ્ગંથા વિહરન્તિ) તેવી રીતે જે આ સાંપ્રતકાલના  
શ્રમણ નિર્ગ્રન્થો વિચરે છે (તે વિ ય ણં વાસાણં જાવ પજ્જોસવિન્તિ) તેઓ પણ વર્ષાકાલના યાવત્-એક માસ અને વીશ  
દિવસ ગયા બાદ પર્યુષણ કરે છે. કેમકે જો મુનિઓ પહેલેથીજ 'અમે અહીં રહેવાના છીએ' એ પ્રમાણે ગૃહસ્થોને જણાવે,  
તો તેમને નિમિત્તે ગૃહસ્થો ઘર પ્રમુખનો આરંભ-સમારંભ કરે; અને તેથી મુનિઓને તે અધિકરણ દોષ લાગે. તે દોષના  
પરિહાર માટે વર્ષાકાલના પચાસ દિવસ ગયા બાદ મુનિરાજો ગૃહસ્થને ચોમાસાના બાકીના કાલમાં રહેવાનું જણાવે ॥ ૬ ॥

૧ સ્થવિરો એટલે સ્થવિરકલ્પિકો ( કલ્પક્રિણાવલી ), જાતિસ્થવિરો શ્રુતસ્થવિરો અને પર્યાયસ્થવિરો ( કલ્પદ્રુમકલિકા ) ।

નવમ  
વ્યાખ્યાન.

ગણધરો,  
તેમના  
શિષ્યો,  
સ્થવિરો,  
અને સાંપ્રત-  
કાલના  
નિર્ગ્રન્થોએ  
કરેલ પર્યુષ-  
ણાકલ્પ.

॥ ૩૩૦ ॥

જહા ણં જે હમે અજ્ઞતાણ સમણા નિગ્ગંથા વાસાણં સવીસદ્દરાણ માસે વિહક્કંતે વાસાવાસં પજ્જોસ-  
વિન્તિ, તહા ણં અમ્હં પિ આયરિયા ઉવજ્ઞાયા વાસાણં જાવ પજ્જોસવિન્તિ ॥ ૭ ॥ જહા ણં અમ્હં  
આયરિયા ઉવજ્ઞાયા વાસાણં જાવ પજ્જોસવિન્તિ, તહા ણં અમ્હે વિ વાસાણં સવીસદ્દરાણ માસે વિહ-  
ક્કંતે વાસાવાસં પજ્જોસવેમો । અંતરા વિ ય સે કપ્પઈ, નો સે કપ્પઈ તં રયણિં ઉવાયણાવિત્તણ ॥ ૮ ॥

(જહા ણં જે હમે અજ્ઞતાણ સમણા નિગ્ગંથા) જેવી રીતે જે આ સાંપ્રતકાલના શ્રમણ નિર્ગ્રન્થો (વાસાણં સવીસદ્દરાણ માસે વિહક્કંતે) વર્ષાકાલના એક માસ અને વીશ દિવસ ગયા બાદ (વાસાવાસં પજ્જોસવિન્તિ) ચોમાસામાં પર્યુષણ કરે છે, (તહા ણં અમ્હં આયરિયા ઉવજ્ઞાયા) તેવી રીતે અમારા આચાર્યો અને ઉપાધ્યાયો પણ (વાસાણં જાવ પજ્જોસવિન્તિ) વર્ષાકાલના યાવત્-એક માસ અને વીશ દિવસ ગયા બાદ પર્યુષણ કરે છે ॥ ૭ ॥

(જહા ણં અમ્હં પિ આયરિયા ઉવજ્ઞાયા) જેવી રીતે અમારા આચાર્યો અને ઉપાધ્યાયો (વાસાણં જાવ પજ્જો-  
સવિન્તિ) વર્ષાકાલના યાવત્-એક માસ અને વીશ દિવસ ગયા બાદ પર્યુષણ કરે છે, (તહા ણં અમ્હે વિ) તેવી  
રીતે અમે પણ (વાસાણં સવીસદ્દરાણ માસે વિહક્કંતે) વર્ષાકાલના એક માસ અને વીશ દિવસ ગયા બાદ (વાસાવાસં  
પજ્જોસવેમો) ચોમાસામાં પર્યુષણ કરીએ છીએ । (અંતરા વિ ય સે કપ્પઈ) તેની પહેલાં પણ પર્યુષણ કરવા કલ્પે,  
(નો સે કપ્પઈ તં રયણિં ઉવાયણાવિત્તણ) પરંતુ તે રાત્રિને ઇટલે ભાદરવા શુદ્ધ પાંચમની રાત્રિને ઉહંઘવી કલ્પે નહિં ।



કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥૩૩૧॥

પરિ ઇટલે સમગ્ર પ્રકારે ઉષણા ઇટલે વસવું તે પર્યુષણા કહેવાય । તે બે પ્રકારે છે—ગૃહસ્થજ્ઞાત અને ગૃહસ્થ-  
અજ્ઞાત । જેમાં વર્ષાકાલને યોગ્ય પાટ પાટલો વિગેરે પ્રાપ્ત થયે છતે કલ્પમાં કહ્યા મુજબ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ અને  
ભાવની સ્થાપના કરાય છે તે ગૃહસ્થ-અજ્ઞાત પર્યુષણા કહેવાય, અને તે અસાદ શુદ્ધ પૂર્ણિમાને વિષે કરવા । પરંતુ  
તેવા યોગ્ય ક્ષેત્રનો અભાવ હોય, તો પાંચ પાંચ દિવસની વૃદ્ધિ વડે દસ પર્વતિથિના ક્રમથી છેવટે શ્રાવણવદ  
અમાવાસ્યાએ કરવા । તેમાં દ્રવ્યસ્થાપના આવી રીતે—તૃણ, માટીનું ઢેફું, રાક્ષ, કુંડી આદિનો પરિભોગ કરવો । સચિત્તા-  
દિનો પરિહાર કરવો । તેમાં સચિત્તદ્રવ્ય—અતિશય શ્રદ્ધાવાળો રાજા અથવા રાજાનો પ્રધાન એ બે સિવાય બીજા  
કોઈને દીક્ષા આપવી નહિ । અચિત્તદ્રવ્ય—વસ્ત્રાદિ ગ્રહણ ન કરવું । મિશ્રદ્રવ્ય—ઉપધિ સહિત શિષ્ય ન કરવો ૧ ।  
ક્ષેત્રસ્થાપના—એક યોજન અને એક ગાઉ સુધીનું ક્ષેત્ર કલ્પે, પળ ગ્લાન વૈદ્ય ઔષધ વિગેરે કારણે ચાર  
અથવા પાંચ યોજન કલ્પે ૨ । કાલ સ્થાપના—ચાર માસ રહેવું ૩ । ભાવ સ્થાપના—ક્રોધાદિનો ત્યાગ કરવો, અને  
ઈર્યાસમિતિ વિગેરે સમિતિઓમાં ઉપયોગ રાખવો ૪ । ગૃહસ્થજ્ઞાત પર્યુષણા બે પ્રકારે છે—સાંવત્સરિકકૃત્યવિશિષ્ટ અને  
ગૃહસ્થજ્ઞાતમાત્ર । સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણ, લોચ, અદ્દમ તપ, સર્વ તીર્થકરોની ભક્તિ-પૂજા, અને સંઘે પરસ્પર સ્વામ્યું;

૧ ગૃહસ્થોએ જાણેલ । ૨ ગૃહસ્થોએ ન જાણેલ । ૩ શ્રદ્ધાવાળો રાજા કે પ્રધાન દીક્ષા લેવા ઇચ્છે તો આપવી । ૪ ગમન અને આગમન  
મઢીને । ૫ સાંવત્સરિક કાર્યો વડે યુક્ત । ૬ ગૃહસ્થોએ માત્ર જાણેલ ।

નવમ  
વ્યાખ્યાન.

પર્યુષણાક-  
લ્પને કરતા  
આચાર્યા-  
દિ, પર્યુષણ  
વ્યારે  
કરવા?,  
પર્યુષણના  
પ્રકારો.

॥૩૩૧॥

ए सांवत्सरिक कृत्यो छे । ते सांवत्सरिक कार्यो वडे युक्त पर्युषणा भादरवा शुद पांचमने दिवसे करवा, पण कालिकाचार्यना आदेशथी अत्यारे भादरवा शुद चोथने दिवसे करवा । गृहस्थज्ञातमात्र पर्युषणा ते कहेवाय के-  
जे वरसमां अधिक मास होय ते वरसमां चोमासी दिवसथी आरंभी बीश दिवसे पूछनार गृहस्थनी आगळ साधुओ कहे के 'अमे अहीं रखा छीए' । ते पण जैन टीपणाने आधारे समजवुं, केमके जैन टीपणामां युगनी मध्यमां पोस महिनानी अने युगने अंते असाड महिनानी वृद्धि थाय छे, पण बीजा कोइ महिना वधता नथी । परंतु ते टीपणुं हमणां जणातुं नथी, तेथी चोमासी दिवसथी आरंभी पचास दिवसेज पर्युषण करवा युक्त छे एम वृद्ध आचार्यो कहे छे ॥ ८ ॥

वासावासं पज्जोसवियाणं कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा सच्चओ समंता सक्कोसं जोअणं उग्गहं ओगिण्हत्ता णं चिट्ठिउं अहालंदमवि उग्गहे ॥ ९ ॥

( वासावासं पज्जोसवियाणं कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा सच्चओ समंता सक्कोसं जोअणं उग्गहं ओगिण्हत्ता णं चिट्ठिउं अहालंदमवि उग्गहे ) सर्व दिशाओ अने विदिशाओमां पांच गांउनो अवग्रह ग्रहण करीने चोमासु रहेला

१ अधिकमास होय तो ते दिवसो गणत्रीमा गणवा नहिं । श्रावण अधिक होय तो भादरवा शुद चोथना सबत्सरी करवी, भाद-  
रवो अधिक होय तो बीजा भादरवा शुद चोथना सबत्सरी करवी । २ निवासस्थानथी जता अढी गाउ अने पाछा त्याथी निवासस्थाने आवतां अढी गाउ, एवी रीते गमन अने आगमनना मळी कुल पाच गाउ समजवा ।

સાધુઓ અને સાધ્વીઓને થોડો કાલ પળ અને ઘણો કાલ યાવત્ છ માસ સુધી તે અવગ્રહમાં રહેવું કલ્પે, પળ અવગ્રહથી બહાર રહેવું ન કલ્પે । નિવાસસ્થાનથી પૂર્વ પશ્ચિમ વિગેરે દિશાઓમાં તથા અગ્નિ નૈઋત્ય વિગેરે વિદિશાઓમાં અઢી ગાઉ જઈ શકે, અને ત્યાંથી નિવાસસ્થાને પાછા આવતાં અઢી ગાઉ થાય; એવી રીતે જતાં-આવતાં પાંચ ગાઉનો અવગ્રહ કલ્પે । વઢી ગજેન્દ્રપદ વિગેરે કોઈ મોટા પર્વતના ગામમાં રહેલા સાધુ પોતાના નિવાસસ્થાનથી અઢી ગાઉ ઉંચેના પ્રદેશના ગામમાં અને અઢી ગાઉ નીચેના પ્રદેશના ગામમાં તથા નિવાસસ્થાનથી બધી દિશાઓ અને વિદિશાઓમાં અઢી ગાઉ જઈ શકે, અને ત્યાંથી પાછા નિવાસસ્થાને આવતાં અઢી ગાઉ થાય, એવી રીતે જતાં-આવતાં કુલ પાંચ ગાઉનો અવગ્રહ કલ્પે । અટવી જલ વિગેરેથી વ્યાઘાત થાય ત્યારે તો ત્રણ બે કે એક દિશાનો અવગ્રહ ભાવવો ॥૯॥

૧ મૂલસૂત્રમા 'અહાલદમવિ' છે, તેમા અથ લન્દ અને અપિ એ ત્રણ શબ્દ છે । અથ અવ્યય છે, લન્દ શબ્દનો અર્થ 'કાલ' અને અપિ શબ્દનો અર્થ 'પળ' થાય છે । જલથી ભીંજાયેલો હાથ સૂકાતા જેટલો વસ્ત્ર લાગે તે જઘન્યલન્દ, પાંચ અહોરાત્રિ ઉત્કૃષ્ટ લન્દ, અને વષ્ટેનો કાલ મધ્યમલન્દ કહેવાય । લન્દમપિ એટલે લન્દકાલ સુધી પળ, અર્થાત્ એટલા થોડા કાલ સુધી પળ અવગ્રહમાં રહેવું કલ્પે । અપિ શબ્દથી લન્દકાલ કરતા વધારે વસ્ત્ર સુધી પળ યાવત્ છ માસ સુધી અવગ્રહમાં રહેવું કલ્પે । ૨ અહીં વિદિશા શબ્દથી અગ્નિ નૈઋત્ય વિગેરે વ્યવહારપ્રસિદ્ધ વિદિશાઓ સમજવી, કેમકે નૈશ્વર્યિક વિદિશાઓ તો એક પ્રદેશરૂપ હોવાથી તેમા ગમનાગમનનો અસંભવ છે ।

નવમ  
વ્યાખ્યાન.

પર્યુષણના  
પ્રકારો, પ-  
ર્યુષણ ક્યારે  
કરવા?,  
ચોમાસામાં  
સાધુ-સા-  
ધ્વીને ક્યાં  
સુધીનો  
અવગ્રહ  
કલ્પે? ॥  
૩૩૨ ॥

વાસાવાસં પજ્ઞોસવિયાણં કપ્પહ્ નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા સવ્વઓ સમંતા સક્કોસં જોયણં  
ભિક્ખવાયરિયાણ ગંતું પઢિનિયત્તણ [ ૨ ] ॥ ૧૦ ॥

જત્થ નહિ નિચ્ચોયગા નિચ્ચસંદણા, નો સે કપ્પહ્ સવ્વઓ સમંતા સક્કોસં જોયણં ભિક્ખવાયરિયાણ  
ગંતું પઢિનિયત્તણ ॥ ૧૧ ॥ ઇરાવહિ કુણાલાણ

( વાસાવાસં પજ્ઞોસવિયાણં કપ્પહ્ નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા સવ્વઓ સમંતા સક્કોસં જોયણં ભિક્ખવાયરિયાણ  
ગંતું પઢિનિયત્તણ ) ચોમાસુ રહેલા સાધુઓ અથવા સાધ્વીઓને ચારે દિશાઓ અને વિદિશાઓમાં એક યોજન અને  
એક ગાઉ ભિક્ષાચર્યાણ જવું-આવવું કલ્પે [ ૨ ] ॥ ૧૦ ॥

( જત્થ નહિ નિચ્ચોયગા નિચ્ચસંદણા ) જ્યાં હમેશાં ઘણા જલવાળી અને નિરંતર વહેતી એવી નદી હોય, ( નો સે  
કપ્પહ્ સવ્વઓ સમંતા સક્કોસં જોયણં ભિક્ખવાયરિયાણ ગંતું પઢિનિયત્તણ ) ત્યાં તે નદી ઉતરીને સર્વ દિશા અને  
વિદિશામાં એક યોજન અને એક ગાઉ ભિક્ષાચર્યાણ જવું-આવવું કલ્પે નહિ ॥ ૧૧ ॥

( ઇરાવહિ કુણાલાણ ) કુણાલા નગરી પાસે ઇરાવતી નામની નદી હમેશાં બે ગાઉ વહેતી છે, ઇટલે બે ગાઉ  
પહોળા પ્રવાહવાળી છે; તેવી નદી થોડા જલવાળી હોવાથી ઉતરવી કલ્પે । કેમકે-

૧ ઊંછરા જલવાળી, ઝઢા પાણીવાળી નહિ ।

કલ્પસૂત્ર  
માર્ગાંતર-  
સહ

॥ ૩૩૩ ॥

જત્ય ચક્કિયા સિયા-એગં પાયં જલે કિચ્ચા એગં પાયં થલે કિચ્ચા, એવં ચક્કિયા; એવં ણં કપ્પહ સઘ્ઘો સમંતા સક્કોસં જોયણં ભિક્ખાયરિયાએ ગંતું પહિનિયત્તએ ॥ ૧૨ ॥ એવં ચ નો ચક્કિયા, એવં સે નો કપ્પહ સઘ્ઘો સમંતા સક્કોસં જોયણં ગંતું પહિનિયત્તએ [ ૩ ] ॥ ૧૩ ॥

( જત્ય ચક્કિયા સિયા ) જ્યાં આ પ્રમાણે જો કરી શકાય કે-( એગં પાયં જલે કિચ્ચા એગં પાયં થલે કિચ્ચા એવં ચક્કિયા ) એક પગ જલમાં રાખીને અને એક પગ સ્થલમાં રાખીને ઇટલે પાણીથી ઉંચો અધર રાખીને, આવી રીતે જઈ શકાય તો ( એવં ણં કપ્પહ સઘ્ઘો સમંતા સક્કોસં જોયણં ભિક્ખાયરિયાએ ગંતું પહિનિયત્તએ ) એ પ્રમાણે નદી ઉછં- ધીને ચારે દિશા અને વિદિશામાં ઉપાશ્રયથી એક યોજન અને એક ગાઉ ભિક્ષાચર્યાએ જવું-આવવું કલ્પે ॥ ૧૨ ॥ ( એવં ચ નો ચક્કિયા ) પણ જે નદી ઉતરતાં જો એવી રીતે ન કરી શકાય, ઇટલે એક પગ જલમાં રાખીને અને બીજો પગ જલથી ઉંચો-અધર રાખીને ન જઈ શકાય; પરંતુ જલને વિલોડીને જવું પડે તેટલું ઝંડું જલ હોય તો ( એવં સે નો કપ્પહ સઘ્ઘો સમંતા સક્કોસં જોયણં ગંતું પહિનિયત્તએ ) ત્યાં એવી રીતે નદી ઉતરીને સર્વ દિશાઓ અને વિદિશા-ઓમાં એક યોજન અને એક ગાઉ ભિક્ષાચર્યાએ જવું-આવવું કલ્પે નહિં । જ્યાં જંઘાના અર્ધભાગ સુધીનું જલ હોય તે દક્ષિણ દિશા, નાભિ સુધીનું હોય તે લેપ, અને નાભિથી વધારે હોય તે લેપોપરિ કહેવાય । વર્ષાકાલ સિવાયના કાલમાં જ્યાં ત્રણ દક્ષિણ હોય ત્યાં ક્ષેત્ર હણાતું નથી, ઇટલે તે જલ ઉતરીને ભિક્ષાચર્યાએ જવું કલ્પે;

નવમ  
વ્યાખ્યાન.

ચોમાસામાં  
સાધુ-સા-  
ધ્વી ક્યાં  
સુધી જા-  
ય ? , કેવી  
નદી ઉતરે?,  
જવા-આવ-  
વા અને  
નદી ઉતર-  
વાની બીજી  
તથા ત્રીજી  
સામાચારી  
॥ ૩૩૩ ॥

वासावासं पज्जोसवियाणं अत्थेगइयाणं एवं वुत्तपुवं भवइ-दावे भंते । । एवं से कप्पइ दावित्तए, नो से कप्पइ पडिगाहित्तए ॥ १४ ॥

पण चार के तेथी वधारे दकसंघट्ट होय तो त्यां क्षेत्र हणाय छे, एटले त्यां जवुं कल्पे नहिं । वर्षाकालमां ज्यां सात दकसंघट्ट होय त्यां क्षेत्र हणाय नथी, एटले ते जल उतरीने भिक्षाचर्याए जवुं कल्पे, पण आठ के तेथी वधारे दकसंघट्ट होय तो त्यां क्षेत्र हणाय छे, एटले त्यां जवुं कल्पे नहिं । वर्षाकाल सिवायना कालमां जतां त्रण अने पाछा आवतां त्रण एवी रीते छ दकसंघट्ट समजवा, अने वर्षाकालमां जतां सात अने पाछा आवतां सात एवी रीते चौद दकसंघट्ट समजवा । लेप अथवा लेपोपरि तो एक पण होय तो ते क्षेत्रने हणे छे, एटले नाभि सुधीनुं के नाभि उपरनुं जल होय तो जवुं कल्पेज नहिं ॥ १३ ॥

( वासावासं पज्जोसवियाणं अत्थेगइयाणं एवं वुत्तपुवं भवइ- ) चोमासु रहेला साधुओमां कोइ साधुने गुरु महाराजे आ प्रमाणे पहेलेथी कहुं होय के- ( दावे भंते ! ) हे भदन्त ! एटले हे कल्याणवंत शिष्य ! तुं ग्लान साधु माटे आहारादि लावीने आपजे । ( एवं से कप्पइ दावित्तए ) एवी रीते गुरु महाराजे कबे छते ते साधुए आहारादि ग्लानने आपवुं कल्पे, ( नो से कप्पइ पडिगाहित्तए ) परंतु ते साधुने पोताने आहारादि ग्रहण करवानी गुरुमहाराजनी आज्ञा न होवाथी ते साधुए पोते आहारादि ग्रहण करवुं कल्पे नहिं ॥ १४ ॥

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ ३३४ ॥

वासावासं पज्जोसवियाणं अत्थेगइयाणं एवं वुत्तपुवं भवइ-पडिगाहेहि भंते ! । एवं से कप्पइ पडिगाहित्तए, नो से कप्पइ दावित्तए ॥ १५ ॥ वासावासं पज्जोसवियाणं अत्थेगइयाणं एवं वुत्तपुवं भवइ-दावे भंते ! पडिगाहेहि भंते ! । एवं से कप्पइ दावित्तए वि पडिगाहित्तए वि [४] ॥ १६ ॥

( वासावासं पज्जोसवियाणं अत्थेगइयाणं ) चोमासु रहेला साधुओमां कोइ साधुने गुरु महाराजे ( एवं वुत्तपुवं भवइ- ) आवी रीते पहेलेथी कहुं होय के- ( पडिगाहेहि भंते ! ) हे भद्र ! आहारादि लावीने तुं ग्रहण करजे; ग्लानने माटे बीजो साधु लावी आपसे, अथवा ग्लान आजे वापरसे नहिं । ( एवं से कप्पइ पडिगाहित्तए ) एवी रीते गुरु महाराजे कबे छते तेणे पोते आहारादि ग्रहण करवुं कल्पे, ( नो से कप्पइ दावित्तए ) परंतु तेणे ग्लानने आपवुं कल्पे नहिं ॥ १५ ॥

( वासावासं पज्जोसवियाणं अत्थेगइयाणं ) चोमासु रहेला साधुओमां कोइ साधुने गुरु महाराजे ( एवं वुत्तपुवं भवइ- ) आवी रीते पहेलेथी कहुं होय के- ( दावे भंते ! पडिगाहेहि भंते ! ) हे भद्र ! आयारादि लावीने ग्लानने आपजे, तथा हे भद्र ! तुं पोते पण ग्रहण करजे । ( एवं से कप्पइ दावित्तए वि पडिगाहित्तए वि ) एवी रीते गुरु महाराजे कबे छते ते साधुए आहारादि ग्लानने आपवुं कल्पे, तथा पोते पण ग्रहण करवुं कल्पे [ ४ ] ॥ १६ ॥

नवम  
व्याख्यान.

गुरुमहारा-  
जनी आज्ञा  
पुजव साधु-  
ओने पर-  
स्पर आहा-  
रादि लेवा-  
देवानी व्य-  
वस्थारूप  
चोथी  
सामाचारी.  
॥ ३३४ ॥

વાસાવાસં પજ્જોસવિયાણં નો કપ્પહ નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા હટ્ટાણં આરુગ્ગાણં  
 બલિયસરીરાણં ઇમાઓ નવ રસવિગર્હઓ અભિક્ખણં અભિક્ખણં આહારિત્તણ; તં જહા-  
 સ્વીરં ૧, દહિં ૨, નવણીયં ૩, સપ્પિં ૪, તિલ્હં ૫, ગુડં ૬, મહું ૭, મજ્જં ૮, મંસં ૯ [૫] ॥ ૧૭ ॥

( વાસાવાસં પજ્જોસવિયાણં નો કપ્પહ નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા હટ્ટાણં આરુગ્ગાણં બલિયસરીરાણં ઇમાઓ  
 નવ રસવિગર્હઓ અભિક્ખણં અભિક્ખણં આહારિત્તણ ) ચોમાસુ રહેલા સાધુઓ અથવા સાધ્વીઓ, કે જેઓ હ્રદય  
 ઇટલે તરુણ વયવાળા, રોગ રહિત, અને બલિષ્ઠ શરીરવાળાં હોય, તેમને આ નવ રસવિકૃતિઓ અભીક્ષ્ણ ઇટલે વારં-  
 વાર સ્વાદી કલ્પે નહિં । ‘વારંવાર સ્વાદી કલ્પે નહિં’ એમ જણાવેલ હોવાથી કારણે કલ્પે પળ છે । ( તં જહા- )  
 તે નવ વિકૃતિઓ આ પ્રમાણે- ( સ્વીરં દહિં નવણીયં ) દૂધ, દહીં, માસણ, ( સપ્પિં તિલ્હં ગુડં ) ઘી, તેલ, ગોઠ,  
 ( મહું મજ્જં મંસં ) મધ, મદિરા, અને માંસ । નવ વિકૃતિનો નિષેધ કરવાથી દસમી પક્કાન્ન નામની વિકૃતિ કદાચિત્ત  
 વાપરી શકાય છે । વિકૃતિઓ બે પ્રકારની છે-સાંચયિક અને અસાંચયિક । તેમાં દૂધ દહીં અને પક્કાન્ન,

૧ તરુણ વયવાળા પળ કોઈ રોગી અને નિર્બલ હોય છે, તેથી આ બે વિશેષણ મૂક્યા છે । ૨ રસપ્રધાન વિકૃતિઓ । ૩ વિકૃતિઓ  
 મોહોત્પત્તિનુ કારણ છે, એમ જણાવવા રસ શબ્દ મૂક્યો છે । ૩ સચય-સઘરવા યોગ્ય, વધારે વસ્તુ જતા બગડી ન જાય એવી



કલ્પસૂત્ર  
માર્ષાંતર-  
સહ

॥ ૩૩૫ ॥

વાસાવાસં પજ્જોસવિયાણં અત્થેગહયાણં एवं वुत्तपुवं भवइ-अट्टो भंते ! गिलाणस्स ? । से य वइज्जा-अट्टो । से य पुच्छेयव्वो-

ए त्रण विकृति बहु काल राखी शकाय नहिं, तेथी ते असांचयिक जाणवी । रोगना कारणे, गुरु बाल वृद्ध तपस्वी विगेरेनो उपग्रह करवा माटे, अथवा श्रावकना आग्रहथी ते असांचयिक विकृति लेवी । धी तेल अने गोळ नामनी त्रण विकृति सांचयिक जाणवी । ते सांचयिक विकृतिने कोइ श्रावक बहोरावतो होय, त्यारे तेने साधुए कहेवुं के- 'हजु घणो वखत रहेवानुं छे, तेथी अवसरे ग्लानादि माटे लेशुं' । ते वखते जो ते गृहस्थ कहे के- 'चोमासा सुधी लेजो, ते घणी छे' । त्यारे ते लेवी, अने बाल वृद्ध विगेरेने देवी; पण तरुण साधुओने आपवी नहिं । जो के मध मदिरा मांस अने माखण, ए चार विकृतिनो तो साधु-साध्वीने जींदगी सुधी त्याग होय छे, तो पण अत्यंत अपवाद दशामां बाह्य परिभोगादि माटे कदाचित् ग्रहण करवी पडे, परंतु चोमासामां तो सर्वथा निषेध छे [५] ॥ १७ ॥

( वासાવાસં પજ્જોસવિયાણં અત્થેગહયાણં ) ચોમાસુ રહેલા સાધુઓમાં વૈયાવચ્ચ કરનારા કોઈ સાધુએ ( एवं वुत्तपुवं भवइ- ) गुरु महाराजने पहेलां एम कह्युं होय के- ( अट्टो भंते ! गिलाणस्स ? ) हे भगवन् ! ग्लानमुनि माटे दूध विगेरे विकृतिनो खप छे ?, ( से य वइज्जा- ) त्यारे ग्लानने जो कांइ विकृति वपराववी होय तो गुरु कहे के- ( अट्टो ) ग्लानने माटे विकृतिनो खप छे । ( से य पुच्छेयव्वो ) પછી સાધુએ તે ગ્લાન પાસે જઇ પૂછવું કે-

નવમ  
વ્યાખ્યાન.

तरुण अने  
नीरोगी  
साधु-सा-  
ध्वीए विग-  
य न ग्रहण  
करवारूप  
पांचमी  
सामाचारी.

॥ ३३५ ॥

‘કેવડાણં અટ્ટો ? । સે ય વડ્ડા-એવડાણં અટ્ટો ગિલાણસ્સ । જં સે પમાણં વયડ સે પમાણઓ ઘિત્તવે । સે ય વિણ્ણવિજ્ઞા, સે ય વિણ્ણવેમાણે લભિજ્ઞા । સે ય પમાણપત્તે ‘હોઝ, અલાહિ’ ઇય વત્તવં સિયા । સે કિમાહુ ભંતે ? । એવડાણં અટ્ટો ગિલાણસ્સ ।

(કેવડાણં અટ્ટો ?) તમને દૂધ વિગેરે કેટલી અને કેટલા પ્રમાણની વિકૃતિનો સ્વપ્ન છે ?, ત્યારે ગ્લાન મુનિ પોતાને સ્વપ્ન જેટલી વિકૃતિનું પ્રમાણ જણાવે । (સે ય વડ્ડા- ) પછી તે વૈયાવચ્ચ કરનાર સાધુ ગુરુ મહારાજ પાસે આવીને કહે કે-( એવડાણં અટ્ટો ગિલાણસ્સ ) ગ્લાનને આટલા પ્રમાણની વિકૃતિના સ્વપ્ન છે । ત્યારે ગુરુ કહે કે-(જં સે પમાણં વયડ) તે ગ્લાન મુનિ જેટલું પ્રમાણ કહે છે (સે પમાણઓ ઘિત્તવે) તેટલા પ્રમાણમાં તે વિકૃતિ તમારે લેવી । (સે ય વિણ્ણવિજ્ઞા) ત્યાર પછી તે સાધુ ગૃહસ્થ પાસે જઈ ગ્લાનને જોડતી વિકૃતિ માગે, (સે ય વિણ્ણવેમાણે લભિજ્ઞા) અને માગણી કરતા તે સાધુ ગ્લાનમુનિ માટે દૂધ વિગેરે જે વસ્તુનો સ્વપ્ન હોય તે મેળવે । (સે ય પમાણપત્તે) હવે ગ્લાનને સ્વપ્ન પૂરતી તે વસ્તુ પ્રાપ્ત થયા પછી (‘હોઝ અલાહિ’ ઇય વત્તવં સિયા) “બસ, સર્યું; ઇટલે વધારે સ્વપ્ન નથી, માટે રાખી જાઓ” એ પ્રમાણે સાધુએ ગૃહસ્થને કહેવું જોડાવે । તે વચ્ચે જો દાતાર ગૃહસ્થ કહે કે-(સે કિમાહુ ભંતે ?) હે ભગવન ! આપ એમ કેમ કહો છો ?, ઇટલે આ દૂધ પ્રમુખ વસ્તુ થોડીજ ગ્રહણ કરીને કેમ નિષેધ કરો છો ? । ત્યારે સાધુ કહે કે-(એવડાણં અટ્ટો ગિલાણસ્સ) ગ્લાનમુનિને ઇટલોજ સ્વપ્ન છે ।

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥३३६॥

सिया णं एवं वयंतं परो वइज्जा-पडिगाहेहि अज्जो !, पच्छा तुमं भोक्खसि वा पाहिसि वा ।  
एवं से कप्पइ पडिगाहित्तए, नो से कप्पइ गिलाणनीसाए पडिगाहित्तए [ ६ ] ॥ १८ ॥  
वासावासं पज्जोसवियाणं अत्थि णं थेराणं तहप्पगाराइं कुलाइं-कडाइं,

( सिया णं एवं वयंतं परो वइज्जा- ) आभी रीते बोलता साधुने कदाच पर एटले गृहस्थ कहे के- ( पडि-  
गाहेहि अज्जो ! ) हे आर्य ! आप वधारे ग्रहण करो, ( पच्छा तुमं भोक्खसि वा पाहिसि वा ) अने ग्लानमुनिए  
आहार कर्या पछी पक्वान्नादि जे अधिक होय ते तमे खाजो, अने दूध विगेरे पीजो । कोइ प्रतिमां 'भोक्खसि वा  
पाहिसि वा ' एवो पाठ छे, तेनो एवो अर्थ करवो के-ग्लानमुनिए आहार कर्या पछी जे वधे ते तमे  
खाजो, अने बीजा मुनिओने आपजो । ( एवं से कप्पइ पडिगाहित्तए ) एवी रीते जो गृहस्थे कछुं होय तो ते अधिक  
लेवुं कल्पे, ( नो से कप्पइ गिलाणनीसाए पडिगाहित्तए ) परंतु ग्लाननी निश्राए लोलुपताथी स्वयं ग्रहण  
करवुं कल्पे नहिं । तात्पर्य के-ग्लान माटे मागेल वस्तु मंडलीमां लाववी नहिं [ ६ ] ॥ १८ ॥

( वासावासं पज्जोसवियाणं अत्थि णं थेराणं तहप्पगाराइं कुलाइं ) चोमासु रहेला साधुओने तेवा प्रकारनां जे  
उत्तम कुल एटले घर होय, जेवां के- ( कडाइं ) ते साधुओए अथवा बीजाओए श्रावक करेलां होय,

नवम  
व्याख्यान.

ग्लान सा-  
धु माटे गुरु-  
महाराजनी  
आज्ञापूर्वक  
विगय ला-  
वी आपवा  
संबंधी छट्टी  
सामाचारी.

॥३३६॥

पत्तियाइं, थिज्जाइं, वेसासियाइं, सम्मयाइं, बहुमयाइं, अणुमयाइं भवन्ति; तत्थ से नो कप्पइ अदक्खु वइत्तए—‘अत्थि ते आउसो ! इमं वा इमं वा ?’ । से किमाहु भंते ? । सङ्की गिही गिण्हइ वा, (पत्तियाइं) प्रतीतिवाळां अथवा प्रीति उपजावनारां होय, ( थिज्जाइं ) प्रीति अथवा दानने विषे स्थिरतावाळां होय, ( वेसासियाइं ) वैश्वासिक एटले ‘निश्चे अहीं मळशे’ एवो ज्यां विश्वास होय, ( सम्मयाइं ) जेओने साधुओनो प्रवेश सम्मत होय, (बहुमयाइं) एक अथवा बेज नहिं, परंतु घणा साधुओ पण सम्मत-इष्ट होय, अर्थात् एवा उदारवृत्ति-वाळा होय; अथवा घरना घणा मनुष्योने साधुओ सम्मत-इष्ट होय, (अणुमयाइं भवन्ति) अनुमत एटले दान देवाने अनुमतिवाळां होय, अथवा अणुमत होय—सर्व साधुओने सरस्वी रीते दान आपनारा होवाथी अणु एटले लघुशिष्य पण इष्ट होय, पण मुख जोइने टीलुं करवानी क्षुद्र बुद्धिवाळां न होय, (तत्थ से नो कप्पइ अदक्खु वइत्तए—) तेवा घरोंमां ते साधुए जोइती वस्तु न देखीने आ प्रमाणे कहेवुं कल्पे नहिं के—( अत्थि ते आउसो ! इमं वा इमं वा ? ) “हे आयुष्मन् ! तमारी पासे आ वस्तु छे ?, अमुक चीज छे ?” । अर्थात् दान देवानी श्रद्धावाळा घरोंमां नहिं जोयेली वस्तुने माटे साधुए पूछवुं कल्पे नहिं । ( से किमाहु भंते ? ) शिष्य पूछे छे के—हे भगवन् ! एम शा कारणथी कहो छो के एवा घरोंमां न देखेली वस्तु माटे साधुए पूछवुं कल्पे नहिं ? । गुरु महाराज उत्तर आपे छे के—( सङ्की गिही गिण्हइ वा ) दान देवानी श्रद्धावाळो ते गृहस्थ वजारमांथी मूल्य वडे ग्रहण करीने ते वस्तु साधुने आपे,

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥३३७॥

तेणियं पि कुज्जा [ ७ ] ॥ १९ ॥

भिक्षुस्स कप्पइ एगं गोयरकालं गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पवि-  
सित्तए वा । णऽन्नत्थ आयरियवेयावच्चेण वा, एवं उवज्झायवेयावच्चेण वा, तवस्सिवेयावच्चेण  
वा, गिलाणवेयावच्चेण वा, खुड्डएण वा खुड्डियाए वा अवंजणजायएण वा ॥ २० ॥

( तेणियं पि कुज्जा ) अथवा जो ते वस्तु बजारमां बेचाती न मळे तो श्रद्धाना अतिशयपणार्थी चोरी करीने पण लावी  
आपे; आवा दोषोनो संभव होवाथी एवा घरमां अणदीठी वस्तु साधुए मागवी नहिं । कंजुसने घेर तो अणदीठी  
वस्तुनी पण जरूर होय तो मागवामां दोष नथी; केमके ते तो जो हशेतो आपशे, नहिं हशेतो ना पाडशे ॥ १९ ॥

( वासावासं पज्जोसवियस्स निच्चभत्तियस्स भिक्षुस्स ) चोमासु रहेला हमेशां एकासणुं करनार साधुने ( कप्पइ  
एगं गोयरकालं गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा ) एक गोचरीकाले एटले  
सूत्रपोरसी अने अर्थपोरसी पळी एक वखत गृहस्थने घेर आहार तथा पाणी माटे प्रवेश करवो अने नीकळवुं कल्पे ।  
( णऽन्नत्थ आयरियवेयावच्चेण वा, एवं उवज्झायवेयावच्चेण वा, तवस्सिवेयावच्चेण वा, गिलाणवेयावच्चेण वा, खुड्डएण  
वा खुड्डियाए वा अवंजणजायएण वा ) परंतु आचार्यनी बैयावच्च करनार, एवी रीते उपाध्यायनी बैयावच्च करनार,

१ अहीं वाक्यनी आदिमा 'ण' अलकार माटे छे ।

नवम  
व्याख्यान.

श्रद्धालु व-  
रोमां अण-  
दीठी वस्तु  
न मागवा  
संबंधी सा-  
तमी सामा-  
चारी, गो-  
चरीजवाना  
नियमरूप  
आठमी  
सामाचारी.  
॥३३७॥

वासावासं पज्जोसवियस्स चउत्थभत्तियस्स भिक्खुस्स अयं एवइए विसेसे जं—से पाओ निक्ख-  
म्म पुव्वामेव वियडगं भुच्चा पिच्चा पडिग्गहगं संलिहिय संपमज्जिय

तपस्वीनी वैयावच्च करनार, अने ग्लाननी वैयावच्च करनारने वर्जिने । एटले आचार्यादिनी वैयावच्च करनारा जो एक वखत आहार करी वैयावच्च न करी शके, तो तेओए बे वखत पण आहार करवो; केमके तपस्याथी वैयावच्च श्रेष्ठ छे । बळी जेने दाढी, मूछ, बगलना वाळ, बिगेरे उम्मरलायक थवानां चिहो प्रगट न थयां होय एवा नानी वयना शिष्य तथा नानी वयनी शिष्याने वर्जिने, एटले तेओ बे वखत पण भोजन करे तो दोष नथी । अथवा आचार्य, उपाध्याय, तपस्वी, ग्लान, नानी वयना शिष्य, तथा ते आचार्यादिनी वैयावच्च करनाराओ सिवाय बीजा साधुए एक वखत आहार करवो कल्पे, आचार्यादि बे वखत पण आहार करे तो दोष नथी ॥ २० ॥

( वासावासं पज्जोसवियस्स चउत्थभत्तियस्स भिक्खुस्स ) चोमासु रहेल एकांतरे उपवास करनार साधुने ( अयं एवइए विसेसे जं ) आ एटलो विशेष छे के—( से पाओ निक्खम्म ) ते उपाश्रयथी सवारमां गोचरी माटे नीकळी ( पुव्वामेव वियडगं भुच्चा ) गृहस्थने घेरथी आणेओ निर्दोष—प्रासुक आहार पहेलांज खाइने तथा छाश बिगेरे पीइने ( पडिग्गहगं संलिहिय संपमज्जिय ) पातरांने वस्त्रथी लुही—निर्लेप करी तथा धोइने रहे ;

કલ્પસુત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ  
॥ ૩૩૮ ॥

સે ય સંથરિજ્ઞા, કપ્પઙ્ગ સે તદ્દિવસં તેણેવ ભત્તટ્ટેણં પજ્ઞોસવિત્તે । સે ય નો સંથરિજ્ઞા, એવં સે કપ્પઙ્ગ  
દુચ્ચં પિ ગાહાવડ્ઙ્કુલં ભત્તાણ વા પાણાણ વા નિક્કલ્લમિત્તેણ વા પવિસિત્તેણ વા ॥ ૨૧ ॥ વાસાવાસં  
પજ્ઞોસવિયસ્સ છટ્ઠભત્તિયસ્સ ભિક્ખુસ્સ કપ્પન્તિ દો ગોયરકાલા ગાહાવડ્ઙ્કુલં ભત્તાણ વા પાણાણ  
વા નિક્કલ્લમિત્તેણ વા પવિસિત્તેણ વા ॥ ૨૨ ॥ વાસાવાસં પજ્ઞોસવિયસ્સ અટ્ટમભત્તિયસ્સ ભિક્ખુસ્સ  
( સે ય સંથરિજ્ઞા, કપ્પઙ્ગ સે તદ્દિવસં તેણેવ ભત્તટ્ટેણં પજ્ઞોસવિત્તે ) હવે જો તે સાધુ ચલાવી શકે તો તેજ  
ભોજન વડે તેણે તે દિવસે રહેવું કલ્પે । ( સે ય નો સંથરિજ્ઞા ) પળ જો તે સાધુ આહાર થોડો થવાથી નિર્વાહ ન કરી  
શકે તો ( એવં સે કપ્પઙ્ગ દુચ્ચં પિ ગાહાવડ્ઙ્કુલં ભત્તાણ વા પાણાણ વા નિક્કલ્લમિત્તેણ વા પવિસિત્તેણ વા ) એવી રીતે તે  
સાધુને બીજી વાર પળ ગૃહસ્થને ઘેર આહાર અને પાણી માટે નીકળવું અને પેસવું કલ્પે ॥ ૨૧ ॥

( વાસાવાસં પજ્ઞોસવિયસ્સ છટ્ઠભત્તિયસ્સ ભિક્ખુસ્સ ) ચોમાસુ રહેલા છટ્ઠ કરનાર સાધુને ( કપ્પન્તિ દો ગોયર-  
કાલા ગાહાવડ્ઙ્કુલં ભત્તાણ વા પાણાણ વા નિક્કલ્લમિત્તેણ વા પવિસિત્તેણ વા ) ગૃહસ્થને ઘેર માત-પાણી માટે બે  
ગોચરીકાલ નીકળવું અને પેસવું કલ્પે, ઇટલે બે વસ્ત્ર ગોચરીએ જવું કલ્પે ॥ ૨૨ ॥

( વાસાવાસં પજ્ઞોસવિયસ્સ અટ્ટમભત્તિયસ્સ ભિક્ખુસ્સ ) ચોમાસુ રહેલા અટ્ટમ કરનાર સાધુને

નવમ  
વ્યાખ્યાન.

ગોચરી  
જવાના  
નિયમરૂપ  
આઠમી  
સામાચારી.

॥ ૩૩૮ ॥

कप्पन्ति तओ गोयरकाला गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा  
॥ २३ ॥ वासावासं पज्जोसवियस्स विगिट्ठभत्तियस्स भिक्खुस्स कप्पन्ति सवे वि गोयरकाला  
गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा [ ८ ] ॥ २४ ॥

वासावासं पज्जोसवियस्स निच्चभत्तियस्स भिक्खुस्स

( कप्पन्ति तओ गोयरकाला गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा ) गृहस्थने घेर  
भात-पाणी माटे त्रण गोचरीकाल नीकळवुं अने पेसवुं कल्पे ॥ २३ ॥ ( वासावासं पज्जोसवियस्स विगिट्ठभत्ति-  
यस्स भिक्खुस्स ) अट्ठम उपरांत तपस्या करनार एवा चोमासु रहेल साधुने ( कप्पन्ति सवे वि गोयरकाला गाहा-  
वइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा ) गृहस्थने घेर भात-पाणी माटे बधा गोचरी-  
काल नीकळवुं अने पेसवुं कल्पे । एटले ज्यारे तेनी इच्छा थाय त्यारे गोचरी लावीने वापरे, पण सवारमां आ-  
णेली गोचरी राखी मूकवी नहिं; केमके तेमां जीवोत्पत्ति थइ जाय, सर्पादि श्चेरी प्राणी सुंधी जाय तो तेनुं श्चेर  
संक्रमे, इत्यादि दोषोनो संभव छे [ ८ ] ॥ २४ ॥ ए प्रमाणे आहारविधि कहीने हवे पीवानी विधि कहे छे—

( वासावासं पज्जोसवियस्स निच्चभत्तियस्स भिक्खुस्स ) चोमासु रहेला नित्य एकासणुं करनार साधुने



कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ ३३९ ॥

कप्पन्ति सद्वाइं पाणगाइं पडिगाहित्तए । वासावासं पज्जोसवियस्स चउत्थभत्तियस्स भिक्खुस्स  
कप्पन्ति तओ पाणगाइं पडिगाहित्तए;

( कप्पन्ति सद्वाइं पाणगाइं पडिगाहित्तए ) सर्वे प्रकारनां पाणी ग्रहण करवां कल्पे छे । एटले आचारांग सूत्रमां  
कहेलां एकवीशं प्रकारनां अथवा अहीं आगळ कहेसे ते नव प्रकारनां पाणी ग्रहण करवां कल्पे छे ।

( वासावासं पज्जोसवियस्स चउत्थभत्तियस्स भिक्खुस्स ) चोमासु रहेला एकांतरे उपवास करनार साधुने  
( कप्पन्ति तओ पाणगाइं पडिगाहित्तए ) त्रण प्रकारनां पाणी ग्रहण करवां कल्पे ।

१ आचारांग सूत्रमा एकवीश प्रकारना पाणी आ प्रमाणे कहा छे, उत्स्वेदिम-आटा विगेरेथी सरडायेला हाथ आदिना धोणुनु  
पाणी १ । सस्वेदिम-अरणि विगेरेना पान प्रमुख उकाळीने ठडा पाणी वडे जे सिचन कराथ ते पाणी २ । तण्डुलोदक-चोखाना धोणुनु  
पाणी ३ । तिलोदक-तल धोयानु पाणी ४ । तुषोदक-डागर विगेरे धोयानु पाणी ५ । यवोदक-जव धोयानु पाणी ६ । आयामक-  
ओसामण ७ । सौवीर-काजीनु पाणी ८ । शुद्ध विकट-उकाळेलु पाणी ९ । आम्र पानक-आवानुं पाणी १० । अवाडक पानक-अवाडानु  
पाणी ११ । कपित्थपानक-कोठानु पाणी १२ । मातुलिङ्गपानक-बीजोरानु पाणी १३ । द्राक्षापानक-दराखनु पाणी १४ । दाडिमपानक-  
दाडिमनुं पाणी १५ । खर्जूरपानक-खजूरनु पाणी १६ । नालिकेरपानक-नाळियेरनु पाणी १७ । करीरपानक-केरडानु पाणी  
१८ । बदरपानक-बोरनु पाणी १९ । आमलकपानक-आबळानु पाणी २० । चिञ्चपानक-आबलीनु पाणी २१ । एमा पूर्वना नव अहीं कहाछे ।

नवम  
व्याख्यान.

गोचरी ज-  
वाना निय-  
मरूप आठ-  
मो सामा-  
चारी, पाणी  
पीवाना  
नियमरूप  
नवमी  
सामाचारी,  
एकवीश  
प्रकारना  
पाणी.  
॥ ३३९ ॥

તં જહા-ઉસ્સેઇમં સંસેઇમં ચાઉલોદગં । વાસાવાસં પજોસવિયસ્સ છટ્ટભત્તિયસ્સ ભિક્ખુસ્સ કપ્પન્તિ  
તઓ પાણગાઇં પઢિગાહિત્તણ; તં જહા-તિલોદગં તુસોદગં જવોદગં । વાસાવાસં પજોસવિયસ્સ  
અટ્ટમભત્તિયસ્સ ભિક્ખુસ્સ કપ્પન્તિ તઓ પાણગાઇં પઢિગાહિત્તણ; તં જહા-આયામં સોવીરં સુદ્ધવિ-  
યડં । વાસાવાસં પજોસવિયસ્સ વિગિટ્ટભત્તિયસ્સ ભિક્ખુસ્સ કપ્પણ્ણ એગે ઉસિણવિયડે પઢિગાહિત્તણ ।

( તં જહા- ) તે આ પ્રમાણે- ( ઉસ્સેઇમં સંસેઇમં ચાઉલોદગં ) ઉત્સેદિમ સંસેદિમ અને તણ્ણુલોદક । ( વાસા-  
વાસં પજોસવિયસ્સ છટ્ટભત્તિયસ્સ ભિક્ખુસ્સ ) ચોમાસુ રહેલા છટ્ટ કરનાર સાધુને ( કપ્પન્તિ તઓ પાણગાઇં  
પઢિગાહિત્તણ ) ત્રણ પ્રકારનાં પાણી ગ્રહણ કરવાં કલ્પે । ( તં જહા- ) તે આ પ્રમાણે- ( તિલોદગં તુસોદગં જવોદગં )  
તિલોદક તુપોદક અને યવોદક । ( વાસાવાસં પજોસવિયસ્સ અટ્ટમભત્તિયસ્સ ભિક્ખુસ્સ ) ચોમાસુ રહેલા અટ્ટમ  
કરનાર સાધુને ( કપ્પન્તિ તઓ પાણગાઇં પઢિગાહિત્તણ ) ત્રણ પ્રકારનાં પાણી ગ્રહણ કરવાં કલ્પે । ( તં જહા- )  
તે આ પ્રમાણે- ( આયામં સોવીરં સુદ્ધવિયડં ) આયામક સૌવીર અને સુદ્ધવિકટ ઇટલે ઝુનું-ઝકાલેલું પાણી ।

( વાસાવાસં પજોસવિયસ્સ વિગિટ્ટભત્તિયસ્સ ભિક્ખુસ્સ ) ચોમાસુ રહેલા અટ્ટમ ઉપરાંત તપસ્યા કરનાર  
સાધુને ( કપ્પણ્ણ એગે ઉસિણવિયડે પઢિગાહિત્તણ ) એક ઝુનું કરેલું પાણીજ ગ્રહણ કરવું કલ્પે ।

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ ३४० ॥

से वि य णं असित्थे, नो वि य णं ससित्थे । वासावासं पज्जोसवियस्स भत्तपडियाइक्खियस्स भिक्खुस्स कप्पइ एगे उसिणवियडे पडिगाहित्तए । से वि य णं असित्थे, नो चेव णं ससित्थे । से वि य णं परिपूए, नो चेव णं अपरिपूए । से वि य णं परिमिए, नो चेव णं अपरिमिए । से वि य णं बहुसंपुण्णे, नो चेव णं अबहुसंपुण्णे [९] ॥ २५ ॥

(से वि य णं असित्थे) ते पण धान्य प्रमुखना दाणा वगरनुं होवुं जोइए, (नो वि य णं ससित्थे) परंतु दाणा सहित न होवुं जोइए; केमके अट्टम उपरांत तपस्या करनारनुं शरीर प्रायः देव वडे अधिष्ठित होय छे । (वासावासं पज्जो-सवियस्स भत्तपडियाइक्खियस्स भिक्खुस्स) भातनुं पक्कखाण करेला एटले अनशन करेला एवा चोमासु रहेला साधुने ( कप्पइ एगे उसिणवियडे पडिगाहित्तए ) एक ऊनुं पाणी ग्रहण करवुं कल्पे । (से वि य णं असित्थे) ते पण धान्य प्रमुखना दाणा वगरनुं कल्पे, (नो चेव णं ससित्थे) पण दाणा सहित होय तो नज कल्पे । (से वि य णं परिपूए) ते पण वस्त्रादी गालेलुं कल्पे, (नो चेव णं अपरिपूए) परंतु गाल्या वगरनुं नज कल्पे; केमके गाल्या वगरनुं पीवाथी गळे तृणादि लागी जाय । (से वि य णं परिमिए) ते पण परिमित कल्पे, (नो चेव णं अपरिमिए) पण अपरिमित नज कल्पे; केमके माप वगरनुं पीवाथी अजीर्ण थाय । (से वि य णं बहुसंपुण्णे) ते पण कांइक ओखुं पीवुं, (नो चेव णं अबहुसंपुण्णे) पण घणुं ओखुं न पीवुं, केमके पाणी घणुं ओखुं पीवाथी तरस छीपती नथी [९] ॥ २५ ॥

नवम  
ध्याख्यान.

पाणी  
पीवाना  
नियमरूप  
नवमी सा-  
माचारी,  
तप विशेषे  
कल्पता  
जुदा जुदा  
पाणी.

॥ ३४० ॥

वासावासं पज्जोसवियस्स संखादत्तियस्स भिक्खुस्स कप्पन्ति पंच दत्तीओ भोयणस्स पडिगा-  
हित्तए, पंच पाणगस्स । अहवा चत्तारि भोयणस्स, पंच पाणगस्स । अहवा पंच भोयणस्स,  
चत्तारि पाणगस्स । तत्थ णं एगा दत्ती लोणासायणमित्तमवि पडिगाहिया सिया,

( वासावासं पज्जोसवियस्स संखादत्तियस्स भिक्खुस्स ) चोमासु रहेला दत्तिनी संख्या करनारा एटले दत्तिनुं  
परिमाण राखनारा साधुने ( कप्पन्ति पंच दत्तीओ भोयणस्स पडिगाहित्तए ) भोजननी पांच दत्ति ग्रहण करवी  
कल्पे, ( पंच पाणगस्स ) अने पाणीनी पांच दत्ति ग्रहण करवी कल्पे । ( अहवा चत्तारि भोयणस्स, पंच पाण-  
गस्स ) अथवा भोजननी चार अने पाणीनी पांच दत्ति ग्रहण करवी कल्पे । ( अहवा पंच भोयणस्स, चत्तारि  
पाणगस्स ) अथवा भोजननी पांच अने पाणीनी चार दत्ति ग्रहण करवी कल्पे । ( तत्थ णं एगा दत्ती लोणासा-  
यणमित्तमवि पडिगाहिया सिया ) तेमां लवणना आखादनमात्र पण एटले लवण जेटलुं थोडुं पण भोजन अथवा  
पाणी ग्रहण कराय तो ते पण एक दत्ति गणाय । एटले, एकी वारे-अविच्छिन्नपणे थोडी अथवा घणी जेटली  
भिक्षा देवाय ते दत्ति कहेवाय । जेम-पात्रमां ओदननो एकज दाणो पड्यो होय, तो ते पण एक दत्ति गणाय;  
अथवा इच्छित आहार एकी साथे पड्यो होय, तो ते पण एक दत्ति गणाय । घडामां पाणीनुं एकज टीपुं पडी

कल्पवृत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ ३४१ ॥

कप्पइ से तद्विसं तेणेव भत्तट्टेणं पज्जोसवित्तए, नो से कप्पइ दुच्चं पि गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा [१०] ॥ २६ ॥

धारा खंडित थइ होय तो ते एकज टीपुं एक दत्ति गणाय, अने अखंड धाराए पाणीथी आखो घडो भराइ जाय तो ते पण एक दत्ति गणाय; धारा खंडित थतां बीजी धाराए बीजी दत्ति गणाय । अहीं पांच दत्तिनुं उपलक्षण छे; तेथी चार त्रण वे एक छ के सात जेवो अभिग्रह होय तेटली दत्ति भोजननी तथा पाणीनी लेवी कल्पे । वळी भोजन तथा पाणीनी दत्तिओ अदल-वदल न करवी, जेम-कोइए भोजन अने पाणीनी पांच पांच दत्ति धारी होय, तेने पाणीनी त्रण दत्तिओ वडे खप पूरतुं पाणी मळी गयुं होय, अने भोजननी पांच दत्ति थवा छतां पूरतो आहार न मळ्यो होय; तेथी ते पाणी संबंधी बाकी रहेल वे दत्ति भोजनमां गणी वे दत्ति वधारे भोजन लेवा धारे तो ते न कल्पे; एवी रीते पाणी माटे पण समजतुं । वळी अभिग्रह धारेली दत्तिथी वधारे लेवुं कल्पे नहिं, ( कप्पइ से तद्विसं तेणेव भत्तट्टेणं पज्जोसवित्तए ) ते साधुए ते दिवसे तेटलाज भोजन वडे रहेवुं कल्पे, ( नो से कप्पइ दुच्चं पि गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा ) पण तेणे गृहस्थने घेर भात अथवा पाणी माटे बीजी बार नीकळवुं अने पेसवुं कल्पे नहिं [१०] ॥ २६ ॥

नवम  
व्याख्यान

दत्ति एटले  
शु?, दत्ति-  
तुं परिमाण  
राखनार  
साधु माटे  
दत्ति आश्र-  
थी दसमी  
सामाचारी.

॥ ३४१ ॥

વાસાવાસં પજ્ઞોસવિયાણં નો કપ્પહ્ નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા જાવ ઉવસ્સયાઓ સત્તઘરં-  
તરં સંઘડિં સન્નિયટ્ઠચારિસ્સિ ઇત્તણ્ । એગે પુણ એવમાહંસુ—

( વાસાવાસં પજ્ઞોસવિયાણં નાં કપ્પહ્ નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા જાવ ઉવસ્સયાઓ સત્તઘરંતરં સંઘડિં  
સન્નિયટ્ઠચારિસ્સિ ઇત્તણ્ ) ચોમાસુ રહેલા સન્નિવૃત્તેચારી ઇટલે નિષિદ્ધ કરેલાં ઘરથી પાછા ફર્યા છતાં ભિક્ષા  
માટે બીજે જનારા એવા સાધુઓ અને સાધ્વીઓએ ઉપાશ્રયથી આરંભી સાત ઘરને વિષે સંઘડિં ઇટલે ઓદનપાક પ્રતિ  
ત્યાં આહાર ગ્રહણ કરવા જવું કલ્પે નહિં । તાત્પર્ય કે—એક ઉપાશ્રય ઇટલે શય્યાતરને ઘેર અને તેની સમીપનાં બીજાં  
છ ઘેર ભિક્ષા માટે જવું નહિં, કેમકે તેઓ નજીકમાં હોવાથી સાધુગુણના રાગી થવાથી ઉદ્ગમાદિ દોષયુક્ત ભિક્ષા  
આપવાનો સંભવ છે । ઘણા આચાર્યો તો એવી વ્યાખ્યા કરે છે કે—સંઘડિં ઇટલે જ્યાં ઘણા માણસો જમવા માટે  
ઇકઠા થયા હોય તે જમણવારમાં જવું કલ્પે નહિં । હવે સૂત્રકાર મહારાજા મતાંતર દર્શાવે છે—(એગે પુણ એવમાહંસુ—)  
કેટલાએક એમ કહે છે કે—

૧ અહીંં બહુવચનને ઠેકાણે એકવચન વાપર્યું છે, તેથી અર્થ કરતાં બહુવચન સમજવું—સન્નિવૃત્તચારિણામ્ । ૨ ‘સન્નિવૃત્ત’ ઇટલે નિષિદ્ધ  
ઘરથી પાછા ફર્યા છતાં ‘ચારી’ ઇટલે અન્ય ઘેર ભિક્ષા માટે જનારા । ૩ સસ્કૃતિ—સ્ત્રકાર, ઇટલે ઓદનાદિનુ રવન—પચન—પાકવું ।

कल्पसूत्र  
माषांतर-  
सह

॥३४२॥

नो कप्पइ जाव उवस्सयाओ परेणं संखडिं सन्नियट्टचारिस्स इत्तए । एगे पुण एवमाहंसु—नो  
कप्पइ जाव उवस्सयाओ परंपरेणं संखडिं सन्नियट्टचारिस्स इत्तए [ ११ ] ॥ २७ ॥  
वासावासं पज्जोसवियस्स नो कप्पइ पाणिपडिग्गहियस्स भिक्खुस्स कणगफुसियमित्तमवि बुट्ठि-  
कायंसि निवयमाणंसि गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा ॥ २८ ॥  
( नो कप्पइ जाव उवस्सयाओ परेणं संखडिं सन्नियट्टचारिस्स इत्तए ) निषिद्ध करेलां घरथी बीजे जनारा साधु-साध्वीने  
उपाश्रयथी आरंभी त्थार पळीना सात घरोने विषे संखडिं प्रति-भिक्षा ग्रहण करवा जवुं कल्पे नहिं, एट्ठे  
एक शय्यातरनुं घर तथा त्थार पळीनां सात घर वर्जे । ( एगे पुण एवमाहंसु—) बळी केटलाएक एम कहे छे के-  
( नो कप्पइ जाव उवस्सयाओ परंपरेणं संखडिं सन्नियट्टचारिस्स इत्तए ) निषिद्ध करेलां घरथी बीजे जनारा साधु-  
साध्वीने उपाश्रयथी आरंभी परंपराए आगळनां सात घरने विषे संखडिं प्रति-भिक्षा ग्रहण करवा जवुं कल्पे नहिं, एट्ठे  
एक शय्यातरनुं घर, त्थार पळीनुं एक घर, अने त्थार पळीनां सात घर, एवी रीते कुल नव घर वर्जे [ ११ ] ॥ २७ ॥  
( वासावासं पज्जोसवियस्स नो कप्पइ पाणिपडिग्गहियस्स भिक्खुस्स कणगफुसियमित्तमवि बुट्ठिकायंसि निव-  
यमाणंसि गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा ) चोमासु रहेला करपात्री एट्ठे

१ कणक—‘कण’ एट्ठे केशमात्र ‘क’ एट्ठे जल । फुसिय—फुसार एट्ठे धुम्मस—धुवरी

नवम  
व्याख्यान.

संखडि ए-  
ट्ठे शुं?,  
उपाश्रयथी  
आरंभी के-  
टला घेर  
वहोरवा  
न जवुं?,  
संखडिना  
त्यागरूप  
अगीयारमी  
सामाचारी.  
॥३४२॥

वासावासं पज्जोसवियस्स पाणिपडिग्गहियस्स भिक्खुस्स न कप्पइ अगिहंसि पिंडवायं पडिगा-  
हिच्चा पज्जोसवित्तए । पज्जोसवेमाणस्स सहसा वुट्ठिकाए निवइज्जा, देसं भुच्चा देसमादाय से  
पाणिणा पाणिं परिपिहिच्चा उरंसि वा णं निलिज्जिज्जा,

हाथज छे पात्र जेने एवा जिनकल्पिकादि साधुने लेश पण जलनी धुम्मसमात्र पण वृष्टिकांय पडती होय तो  
गृहस्थने घेर भात-पाणी माटे नीकळवुं के पेसवुं कल्पे नहिं ॥ २८ ॥ ( वासावासं पज्जोसवियस्स पाणिपडिग्गहि-  
यस्स भिक्खुस्स ) चोमासु रहेला करपात्री एवा जिनकल्पिकादि साधुने ( नो कप्पइ अगिहंसि पिंडवायं पडिगा-  
हिच्चा पज्जोसवित्तए ) आच्छादन वगरनी एटले अगासी जग्ग्याए भिक्षा ग्रहण करीने आहार करबो कल्पे नहिं ।  
( पज्जोसवेमाणस्स सहसा वुट्ठिकाए निवइज्जा ) कदाचित् आच्छादन वगरनी जग्ग्यामां आहार करतां अर्ध आहार कर्ये  
छते अकस्मात् वृष्टिकाय पडे तो ( देसं भुच्चा देसमादाय ) वरसाद थया पहेलां आहारनो जे थोडो भाग खाधो  
हतो ते खाइने अने बाकी रहेलो थोडो भाग ग्रहण करीने एटले हाथमांज रहेवा दइने ( से पाणिणा पाणिं परि-  
पिहिच्चा ) ते साधु आहारवाळा हाथने बीजा हाथ वडे ढांकीने ( उरंसि वा णं निलिज्जिज्जा ) हृदय आगळ स्थापन करे,

१ धुवरी अथवा झाकळ । २ अष्कायनी वृष्टि-वरसाद ।



कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥३४३॥

कक्खंसि वा णं समाहडिज्जा; अहाछन्नाणि वा लेणाणि वा उवागच्छिज्जा, रुक्खमूलाणि वा उवागच्छिज्जा; जहा से तत्थ पाणिंसि दगे वा दगरए वा दगफुसिया वा नो परियावज्जइ ॥ २९ ॥ वासावासं पज्जोसवियस्स पाणिपडिग्गहियस्स भिवखुस्स जं किंचि कणगफुसियमित्तं पि निवडइ, (कक्खंसि वा णं समाहडिज्जा) अथवा ते आहारवाळा हाथने कांख वच्चे ढांके। आवी रीते करीने ते साधु (अहा-छन्नाणि वा लेणाणि वा उवागच्छिज्जा) गृहस्थोए पोताने निमित्ते आच्छादन करेलां घर प्रत्ये आवे, (रुक्खमूलाणि वा उवागच्छिज्जा) अथवा वृक्षोनां मूल प्रत्ये आवे, (जहा से तत्थ पाणिंसि) जेथी त्यां ते साधुना हाथ उपर (दगे वा दगरए वा दगफुसिया वा) जल, जलनुं बिंदु, अथवा जलनी धुम्मस पण (नो परियावज्जइ) विराधना न पामे अथवा न पडे। जो के जिनकल्पिकादि साधुओ देश ऊणा दसपूर्वधर होवाथी तेमने वरसादनो उपयोग प्रथमथीज होय छं, अने तेथी तेमने अर्ध आहार करतां जवुं पडे एम संभवे नहिं; तो पण छन्नस्थपणाथी कदाचित् उपयोग न पण रहे ॥ २९ ॥ ए कहेला अर्थनोज उपसंहार करता सूत्रकार कहे छे-

(वासावासं पज्जोसवियस्स पाणिपडिग्गहियस्स भिवखुस्स) चोमासु रहेला करपात्री एवा जिनकल्पिकादि साधुने (जं किंचि कणगफुसियमित्तं पि निवडइ) जे कांइ लेश पण जलनी धुम्मसमात्र पण पडे,

नवम  
व्याख्यान.

जिनकल्पी  
साधुए भि-  
क्षार्थे क्यारे  
न जवुं?, के-  
वी जग्याए  
आहार न  
करवो?,  
जिनकल्पी-  
नी गोचरी  
आश्रयी  
बारमी  
सामाचारी.  
॥३४३॥

नो से कप्पइ गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा [१२] ॥ ३० ॥  
वासावासं पज्जोसवियस्स पडिग्गहधारिस्स भिक्खुस्स नो कप्पइ वग्धारियवुट्टिकायंसि गाहावइकुलं  
भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा । कप्पइ से अप्पवुट्टिकायंसि संतरुत्तरंसि  
गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा [ग्रन्थाग्रं ११००] ॥ ३१ ॥

( नो से कप्पइ गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा ) तो ते साधुने गृहस्थने घेर  
आहार के पाणी माटे नीकळवुं के पेसवुं कल्पे नहिं [१२] ॥ ३० ॥ करपात्रीनो विधि कळो, हवे पात्रधारीनो विधि कहे छे—

( वासावासं पज्जोसवियस्स पडिग्गहधारिस्स भिक्खुस्स ) चोमासु रहेला पात्रधारी एवा स्थविरकल्पिकादि  
साधुने ( नो कप्पइ वग्धारियवुट्टिकायंसि गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा )  
अखंड धाराए वरसाद वरसतो होय त्यारे, एटले कपडाने भेदी शरीरने भीजावी नाखे एवो वरसाद वरसतो होय  
त्यारे गृहस्थने घेर भात-पाणी माटे नीकळवुं के पेसवुं कल्पे नहिं । हवे तपस्वी ग्लान के क्षुधा सहन न करी शके एवा  
साधुने माटे अपवाद कहे छे—( कप्पइ से अप्पवुट्टिकायंसि संतरुत्तरंसि गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्ख-  
मित्तए वा पविसित्तए वा ) थोडो वरसाद वरसतो होय त्यारे ते पात्रधारी साधुने अंदर सूतरनुं अने उपर

वासावासं पज्जोसवियस्स निगंथस्स निगंथीए वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुप्पविट्ठस्स निगिज्झिय निगिज्झिय वुट्टिकाए निवइज्जा, कप्पइ से अहे आरामंसि वा अहे उवस्सयंसि वा अहे वियडगिहंसि वा अहे रुक्खमूलंसि वा उवागच्छित्तए ॥ ३२ ॥

ऊननुं कपडुं ए बेथी बराबर वेष्टित थइने गृहस्थने घेर भात-पाणी माटे नीकळवुं के पेसवुं कल्पे छे ॥ ३१ ॥

( वासावासं पज्जोसवियस्स निगंथस्स निगंथीए वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुप्पविट्ठस्स ) भिक्षालाभनी प्रतिज्ञा बडे एटले 'अहीं भिक्षा मळशे' एवी बुद्धिथी गृहस्थने घेर गोचरी गयेला एवा चोमासु रहेला साधुने अथवा साध्वीने (निगिज्झिय निगिज्झिय वुट्टिकाए निवइज्जा) जो रही रहीने वृष्टिकाय पडे तो, ( कप्पइ से अहे आरामंसि वा, अहे उवस्सयंसि वा, अहे वियडगिहंसि वा, अहे रुक्खमूलंसि वा उवागच्छित्तए ) ते साधुने बगीचा नीचे, उपाश्रय नीचे, तेनो अभाव होय तो विकटगृह एटले ज्यां गामना लोको एकठा थइ बेसता होय ते

१ ऊननु न होय तो उटना बाळनु, ते न होय तो तृणनु, ते न होय तो सूतरनु कपडु समजवु, बळी तालपत्र अथवा पलाशना छत्र बडे आच्छादित थइ भिक्षा माटे जाय । २ पिंडपात एटले भिक्षानो लाभ । ३ जेनी साथे आहार-पाणीनो व्यवहार होय ते सामोगिक साधुओना उपाश्रये अथवा तेथी बीजा एटले असाभोगिक एवा साधुओना उपाश्रये ।

नवम  
व्याख्यान.

स्थविरक-  
ल्पी साधुए  
भिक्षार्थे  
क्यारे न ज-  
वुं?, वरसा-  
द पडे तो  
क्यां जवुं?,  
स्थविरक-  
ल्पीनी गो-  
चरी आश्र-  
यी तेरमी  
सामाचारी.  
॥ ३४४ ॥

તત્થ સે પુવાગમણેણં પુવાઉત્તે ચાઉલોદણે, પચ્છાઉત્તે મિલિંગસૂવે; કપ્પહ સે ચાઉલોદણે પહિ-  
 ગાહિત્તે, નો સે કપ્પહ મિલિંગસૂવે પહિગાહિત્તે ॥૩૩॥ તત્થ સે પુવાગમણેણં પુવાઉત્તે મિલિંગસૂવે,  
 માંડવા નીચે, અથવા વૃક્ષના મૂલ નીચે આવવું કલ્પે છે ॥૩૨॥ (તત્થ સે પુવાગમણેણં) તેમાં-માંડવા વિષે, બગીચામાં,  
 અથવા વૃક્ષાદિ નીચે તે સાધુના આવ્યા પહેલાં ( પુવાઉત્તે ચાઉલોદણે ) જો માત્ર પૂર્વાયુક્ત હોય, ઇટલે સાધુના  
 આવ્યા પહેલાંજ ગૃહસ્થોણ પોતાને માટે માત્ર રાંધવા માંડેલ હોય, (પચ્છાઉત્તે મિલિંગસૂવે) અને તૂવેર વિગેરેની ઢાઢ  
 પશ્ચાદાયુક્ત હોય, ઇટલે સાધુના આવ્યા પછી રાંધવા માંડેલ હોય, ( કપ્પહ સે ચાઉલોદણે પહિગાહિત્તે ) તો  
 તે સાધુને માત્ર ગ્રહણ કરવા કલ્પે છે, કેમકે સાધુના આગમન પહેલાં તે રાંધવા માંડેલ હોવાથી દોષ લાગતો નથી;  
 ( નો સે કપ્પહ મિલિંગસૂવે પહિગાહિત્તે ) પરંતુ તે સાધુને તૂવેર વિગેરેની ઢાઢ ગ્રહણ કરવી કલ્પે નહિ, કેમકે  
 સાધુના આગમન પછી તેને રાંધવા માંડેલ હોવાથી તેમાં ઉદ્ગમાદિ દોષનો સંભવ છે ॥૩૩॥ (તત્થ સે પુવાગમણેણં)  
 ત્યાં તે સાધુના આવ્યા પહેલાં ( પુવાઉત્તે મિલિંગસૂવે ) તૂવેર આદિ ઢાઢ પ્રથમ રાંધવા માંડી હોય,

૧ ચોરા-ચોતરા વિગેરેને વિષે । ૨ મિલિંગસૂપ ઇટલે તૂવેરની ઢાઢ, અડદની ઢાઢ, મગની ઢાઢ, અથવા ઘી યા તેલથી વધારેલી  
 કોઈ પણ જાતની ઢાઢ ।

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ ३४५ ॥

पच्छाउत्ते चाउलोदणे; कप्पइ से भिलिंगसूवे पडिगाहित्तए, नो से कप्पइ चाउलोदणे पडिगा-  
हित्तए ॥३४॥ तत्थ से पुवागमणेणं दो वि पुवाउत्ताइं, कप्पन्ति से दो वि पडिगाहित्तए । तत्थ  
से पुवागमणेणं दो वि पच्छाउत्ताइं, एवं नो से कप्पन्ति दो वि पडिगाहित्तए । जे से तत्थ पुवा-  
गमणेणं पुवाउत्ते, से कप्पइ पडिगाहित्तए,

( पच्छाउत्ते चाउलोदणे ) अने भात पाळळथी रांधवा मांड्या होय, ( कप्पइ से भिलिंगसूवे पडिगाहित्तए ) तो  
ते साधुने तूवेर आदि दाळ ग्रहण करवी कल्पे छे, ( नो से कप्पइ चाउलोदणे पडिगाहित्तए ) पण ते साधुने  
भात ग्रहण करवा कल्पे नहिं ॥ ३४ ॥ ( तत्थ से पुवागमणेणं ) त्यां ते साधुना आव्या पहेलां ( दो वि पुवाउ-  
त्ताइं ) बन्ने पूर्वायुक्त होय, एटले भात अने दाळ बन्ने वस्तु प्रथमथीज रांधवा मांडेल होय, ( कप्पन्ति से दो वि  
पडिगाहित्तए ) तो ते साधुने ते बन्ने वस्तु ग्रहण करवी कल्पे छे । ( तत्थ से पुवागमणेणं ) त्यां ते साधुना आव्या  
पहेलां ( दो वि पच्छाउत्ताइं ) बन्ने वस्तु पश्चादायुक्त होय, एटले साधु आव्या पछी बन्ने वस्तु रांधवा मांडी  
होय, ( एवं नो से कप्पन्ति दो वि पडिगाहित्तए ) एवी रीते होय तो ते साधुने ते बन्ने वस्तु ग्रहण करवी कल्पे  
नहिं । तात्पर्य के—( जे से तत्थ पुवागमणेणं पुवाउत्ते ) त्यां ते साधुना आव्या पहेलां जे चीज पूर्वायुक्त होय  
एटले प्रथमथीज रांधवा मांडेल होय, ( से कप्पइ पडिगाहित्तए ) ते चीज ग्रहण करवी कल्पे छे;

नवम  
व्याख्यान.

वृष्टि थतां  
बगीचादि-  
मां गयेल  
साधु-सा-  
ध्वीए त्यां  
केवो आहा-  
र लेवो?,  
स्वविरक-  
ल्पीनी गो-  
चरी आश्र-  
थी तेरमी  
सामाचारी.  
॥ ३४५ ॥

जे से तत्थ पुवागमणेणं पच्छाउत्ते, नो से कप्पइ पडिगाहित्तए ॥ ३५ ॥

वासावासं पज्जोसवियस्स निग्गंथस्स निग्गंथीए वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुप्पविट्ठस्स-  
निगिज्झिय निगिज्झिय वुट्ठिकाए निवइज्जा, कप्पइसे अहे आरामंसि वा जाव अहे रुक्खमूलंसि वा  
उवागच्छित्तए, नो से कप्पइ पुव्वगहिणं भत्त-पाणेणं वेलं उवायणावित्तए ।

( जे से तत्थ पुवागमणेणं पच्छाउत्ते ) अने त्यां ते साधुना आव्या पहेलां जे चीज पश्चादायुक्त होय, एटले ते  
साधु आव्या पछी रांधवा मांडेल होय, (नो से कप्पइ पडिगाहित्तए) ते चीज ते साधुने ग्रहण करवी कल्पे नहिं ॥ ३५ ॥

(वासावासं पज्जोसवियस्स निग्गंथस्स निग्गंथीए वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुप्पविट्ठस्स) चोमासु रहेला  
भिक्षालाभनी बुद्धिथी गृहस्थने घेर गयेला एवा साधुने अथवा साध्वीने (निगिज्झिय निगिज्झिय वुट्ठिकाए निवइज्जा)  
जो रही रहीने वरसाद पडे तो, (कप्पइ से अहे आरामंसि वा) ते साधुने अथवा साध्वीने बगीचा नीचे ( जाव अहे रुक्ख-  
मूलंसि वा उवागच्छित्तए) अथवा यावत् वृक्षमूल नीचे आववुं कल्पे छे । (नो से कप्पइ पुव्वगहिणं भत्तपाणेणं वेलं  
उवायणावित्तए) परंतु तेणे पूर्वे ग्रहण करेला आहार-पाणी वडे भोजनवेला उलंघवी कल्पे नहिं, एटले भातपाणी वा-  
परी लेवा । बगीचा विगेरेमां रहेला ते साधु अथवा साध्वीए जो वरसाद वरसतो न रहे तो शुं करवुं ? ते कहे छे-

कल्पसूत्र  
भाषातर-  
सह

॥ ३४६ ॥

कप्पइ से पुवामेव वियडगं भुच्चा पिच्चा, पडिग्गहगं संलिहिय संलिहिय संपमज्जिय संपमज्जिय, एगओ भंडगं कट्ठु, सावसेसे सूरिए जेणेव उवस्सए तेणेव उवागच्छित्तए; नो से कप्पइ तं रयणिं तत्थेव उवायणावित्तए ॥ ३६ ॥ वासावासं पज्जोसवियस्स निग्गंथस्स निग्गंथीए वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुप्पविट्ठस्स

( कप्पइ से पुवामेव वियडगं भुच्चा पिच्चा, पडिग्गहगं संलिहिय संलिहिय संपमज्जिय संपमज्जिय, एगओ भंडग कट्ठु, सावसेसे सूरिए जेणेव उवस्सए तेणेव उवागच्छित्तए ) ते साधुए अथवा साध्वीए पहेलां उद्गमादि दोष रहित एवा अशनादि खाइने पीइने, पात्र लुंछीने तथा वोइने, पात्रादि उपकरण एकटुं करी बराबर बांधी अने शरीर साथे वीटाळीने, वरसाद वरसतो होय तो पण ज्यारे सूर्य कांडक बाकी रह्यो होय एटले अस्त न थयो होय त्यारे ज्यां उपाश्रय होय त्यां आवहुं कल्पे छे । ( नो से कप्पइ तं रयणिं तत्थेव उवायणावित्तए ) परंतु तेने ते रात्रि त्यांज एटले उपाश्रयथी बहार उलंघवी कल्पे नहिं, केमके रात्रिए उपाश्रय बहार एकला रहेला साधुने पोताथी तथा परथी उत्पन्न थता घणा दोषो संभवे, वळी उपाश्रयमां रहेला साधुओ ते साधुनी चिंता करे, तेथी दिवस छतां उपाश्रये आवहुं ॥ ३६ ॥ ( वासावासं पज्जोसवियस्स निग्गंथस्स निग्गंथीए वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुप्पविट्ठस्स ) चोमासु रहेला भिक्षालाभनी बुद्धिथी गृहस्थने घेर गयेला एवा साधुने अथवा साध्वीने

नवम  
व्याख्यान.

वृष्टि थतां  
बगीचादि-  
मां गयेल  
साधु-सा-  
ध्वी त्यां  
क्यां सुधी  
रोकाइ श-  
के?, स्थवि-  
रकल्पीनी  
गोचरी आ-  
श्रयी तेरमी  
सामाचारी.

॥ ३४६ ॥

निगिज्झिय निगिज्झिय वुट्टिकाए निवइज्जा, कप्पइ से अहे आरामंसि वा जाव उवागच्छित्तए ॥३७॥  
तत्थ नो से कप्पइ एगस्स निग्गंथस्स एगाए य निग्गंथीए एगओ चिट्ठित्तए, तत्थ नो कप्पइ  
एगस्स निग्गंथस्स दुण्हं निग्गंथीणं य एगओ चिट्ठित्तए, तत्थ नो कप्पइ दुण्हं निग्गंथाणं एगाए  
य निग्गंथीए एगओ चिट्ठित्तए, तत्थ नो कप्पइ दुण्हं निग्गंथाणं दुण्हं निग्गंथीणं य एगओ चिट्ठित्तए ।

(निगिज्झिय निगिज्झिय वुट्टिकाए निवइज्जा) जो रही रहीने वरसाद पडे (कप्पइ से अहे आरामंसि वा जाव  
उवागच्छित्तए) तो ते साधुने बगीचा नीचे यावत् वृक्षमूलादि नीचे आवुं कल्पे छे ॥ ३७ ॥

हवे रही रहीने वरसाद वरसतां जो बगीचा विगेरेमां साधु अथवा साध्वी रहे, तो ते कइ विधिए रहे ते कहे छे-  
(तत्थ नो से कप्पइ एगस्स निग्गंथस्स एगाए य निग्गंथीए एगओ चिट्ठित्तए) त्यां एटले बगीचो मांडवो  
के वृक्षमूलादि नीचे रहेला ते एक साधुने अने एक साध्वीने एक स्थाने रहेवुं कल्पे नहिं । (तत्थ नो कप्पइ एगस्स  
निग्गंथस्स दुण्हं निग्गंथीणं य एगओ चिट्ठित्तए) त्यां एक साधुने अने बे साध्वीने एक स्थाने रहेवुं कल्पे नहिं । (तत्थ  
नो कप्पइ दुण्हं निग्गंथाणं एगाए य निग्गंथीए एगओ चिट्ठित्तए) त्यां बे साधुने अने एक साध्वीने एक स्थाने रहेवुं  
कल्पे नहिं । (तत्थ नो कप्पइ दुण्हं निग्गंथाणं दुण्हं निग्गंथीणं य एगओ चिट्ठित्तए) त्यां बे साधुने अने बे साध्वीने



कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ ३४७ ॥

अतिथि य इत्थ केइ पंचमे खुडिए वा खुडिया वा, अन्नोसिं वा संलोए सपडिदुवारे, एवं ण्हं कप्पइ एगओ चिट्ठित्तए ॥ ३८ ॥ वासावासं पज्जोसवियस्स निग्गंथस्स गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुप्पविट्ठस्स निगिज्झिय निगिज्झिय बुट्टिकाए निवइज्जा,

एक स्थाने रहेवुं कल्पे नहिं । ( अतिथि य इत्थ केइ पंचमे खुडिए वा खुडिया वा ) परंतु जो अहीं लघुशिष्य के लघुशिष्या ए बेमांथी कोइ पांचमुं होय, ( अन्नोसिं वा संलोए सपडिदुवारे ) अथवा बीजाओ देखी शके एवं ते खुलुं स्थान होय, ते पण घणा द्वारवालुं अथवा बधा घरोना रस्तानुं स्थान होय, ( एवं ण्हं कप्पइ एगओ चिट्ठित्तए ) एवी रीते जो हाय तो पांचमा विना पण एक स्थाने रहेवुं कल्पे छे । तात्पर्य के—एक साधुने एक साध्वी साथे, एक साधुने बे साध्वी साथे, बे साधुने एक साध्वी साथे, अने बे साधुने बे साध्वी साथे रहेवुं कल्पे नहिं, पण जो त्यां लघुशिष्य के लघुशिष्या ए बेमांथी कोइ पांचमुं साक्षी होय तो रहेवुं कल्पे छे । अथवा वरसाद बरसतां पण पोतानुं काम चालु राखनारा लुहारादिनी दृष्टि पडे एवं, तथा घणा बारणावालुं अथवा त्यांथी पसार थइने घणा घरवाळा पोतपोताने घेर जइ शके एवं ते स्थान होय तो पांचमा विना पण त्यां रहेवुं कल्पे छे ॥ ३८ ॥ ( वासावासं पज्जोसवियस्स निग्गंथस्स गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुप्पविट्ठस्स ) चोमासु रहेला भिक्षालाभनी बुद्धिथी गृहस्थने घेर गयेला एवा साधुने ( निगिज्झिय निगिज्झिय बुट्टिकाए निवइज्जा ) जो रही रहीने वरसाद पडे,

नवम  
व्याख्यान  
केटला सा-  
धुए केटली  
साध्वी या  
श्राविका  
साथे अने  
केटली सा-  
ध्वीए केट-  
ला साधु या  
गृहस्थ साथे  
एकत्र न  
रहेवुं ?  
॥ ३४७ ॥

कप्पइ से अहे आरामंसि वा जाव उवागच्छित्तए। तत्थ नो कप्पइ एगस्स निग्गंथस्स एगाए य अगारीए एगओ चिट्ठित्तए, एवं चउभंगी। अत्थि णं इत्थ केइ पंचमे थेरे वा थेरिया वा, अन्नेसिं वा संलोए सपडिदुवारे, एवं कप्पइ एगओ चिट्ठित्तए। एवं चेव निग्गंथीए अगारस्स य भाणियवं [१३] ॥३९॥

(कप्पइ से अहे आरामंसि वा जाव उवागच्छित्तए) तो ते साधुने बगीचा नीचे यावत् वृक्षना मूल नीचे आवहुं कल्पे, (तत्थ नो कप्पइ एगस्स निग्गंथस्स एगाए य अगारीए एगओ चिट्ठित्तए) त्यां एक साधुने अने एक श्राविकाने एक स्थाने रहेहुं कल्पे नहिं, ए एक भांगो थयो, ( एवं चउभंगी ) एवी रीते प्रथम कह्या मुजब चारे भांगां समजवा। एटले—एक साधुने एक श्राविका साथे, एक साधुने बे श्राविका साथे, बे साधुने एक श्राविका साथे, अने बे साधुने बे श्राविका साथे रहेहुं कल्पे नहिं। ( अत्थि णं इत्थ केइ पंचमे थेरे वा थेरिया वा ) परंतु अहीं स्थविर साधु के स्थविर साध्वी ए बेमांथी कोइ पण पांचसुं साक्षी होय तो रहेहुं कल्पे छे। ( अन्नेसिं वा संलोए सपडिदुवारे ) अथवा बीजाओ देखी शके एहुं ते स्थान होय, ते पण घणा द्वारवालुं अथवा घणा चरोना रस्तानुं स्थान होय, ( एवं कप्पइ एगओ चिट्ठित्तए ) एवी रीते जो होय तो एक स्थाने रहेहुं कल्पे छे। ( एवं चेव निग्गंथीए अगारस्स य भाणियवं ) एवीज रीते साध्वी अने गृहस्थनी चउभंगी कहेवी। अहीं साधुनुं जे एकाकीपणुं कहुं छे, ते कारणसर समजहुं। संघाडो उपवासी होय अथवा रोगादि उपद्रवथी असुखी होय, एवा सबळ कारणे साधुने

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥૩૪૮॥

વાસાવાસં પજ્ઞોસવિયાણં નો કપ્પઙ્ગ નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા અપરિણ્ણણં અપરિણ્ણયસ્સ  
અટ્ટાણ અસણં વા પાણં વા સ્વાહમં વા સાહમં વા જાવ પહિગાહિત્તણ ॥ ૪૦ ॥ સે કિમાહુ ભંતે ? ।  
ઇચ્છા, પરો અપરિણ્ણણ મુંજિજ્ઞા,

એકલા જવું પહે । ઉત્સર્ગમાર્ગે તો વે સાધુઓ સાથે વિચરે છે, અને ત્રણ અથવા તેથી વધારે સાધ્વીઓ સાથે  
વિચરે છે [૧૩] ॥ ૩૯ ॥

(વાસાવાસં પજ્ઞોસવિયાણં નો કપ્પઙ્ગ નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા અપરિણ્ણણં અપરિણ્ણયસ્સ અટ્ટાણ  
અસણં વા પાણં વા સ્વાહમં વા સાહમં વા જાવ પહિગાહિત્તણ) ચોમાસુ રહેલા સાધુઓ અથવા સાધ્વીઓની મધ્યમાં  
અપરિણ્ણણ એવા સાધુએ અપરિણ્ણણ સાધુ માટે ઇટલે ‘તમે મારા યોગ્ય અશનાદિ લાવજો’ એ પ્રમાણે જેને કહેલ  
નથી એવા સાધુએ ‘હું તમારા યોગ્ય અશનાદિ લાવીશ’ એમ જેને જણાવેલ નથી એવા સાધુ માટે અશન પાન સ્વાદિમ  
કે સ્વાદિમ ગ્રહણ કરવું કલ્પે નહિં । તાત્પર્ય કે-ચોમાસામાં સાધુ-સાધ્વીએ વીજા સાધુ-સાધ્વી માટે તેમને પૂછ્યા  
વગર અશનાદિ લાવવું નહિ ॥ ૪૦ ॥ શિષ્ય પૂછે છે કે-( સે કિમાહુ ભંતે ? ) હે ભગવન્ ! એમ શા કારણથી કહો  
છો કે પૂછ્યા વગર વીજા સાધુ માટે ગોચરી લાવવી નહિં ? । ગુરુ મહારાજ ઉત્તર આપે છે કે—(ઇચ્છા પરો અપ-  
રિણ્ણણ મુંજિજ્ઞા) પૂછ્યા વગર જેને માટે ગોચરી આણેલ હોય તે સાધુ પોતાની જો સ્વાદાની ઇચ્છા હોય તો સ્વાય,

નવમ  
વ્યાખ્યાન.

તેરમી સા-  
માચારી,  
વીજા સાધુ-  
સાધ્વીને  
પૂછ્યા વગર  
તેમને માટે  
ગોચરી  
લાવવાના  
નિષેધરૂપ  
ચૌદમી  
સામાચારી.  
॥૩૪૮॥

इच्छा, परो न भुंजिज्जा [१४] ॥ ४१ ॥

वासावासं पज्जोसवियाणं

नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा उदउल्लेण वा ससिणिद्धेण वा काएणं असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा आहारित्ते ॥ ४२ ॥ से किमाहु भंते ? । सत्त सिणेहाययणा पण्णत्ता, तं जहा-

( इच्छा परो न भुंजिज्जा ) पण जो ते साधुनी न खावानी इच्छा होय तो ते न पण खाय, उलटुं ते एम कहे के-‘कोणे कहुं हतुं के तमे आ लाव्या ?’ । बळी तेने खावानी इच्छा न होवा छतां कदाच दाक्षिण्यथी खाय तो तेने अजीर्णादिथी व्याधि थाय, अने परठवुं पडे तो चोमासामां जीव-जंतु वगरनी शुद्ध जग्याना दुर्लभपणाथी दोष लागे, तेथी पूछीनेज अशनादि लावुं [१४] ॥ ४१ ॥

( वासावासं पज्जोसवियाणं नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा उदउल्लेण वा ससिणिद्धेण वा काएणं असणं वा पाण वा खाइमं वा साइमं वा आहारित्ते ) चोमासु रहेला साधुओ अथवा साध्वीओने वरसादना पाणीना टपकता बिंदुओ युक्त अथवा थोडा पाणीवाळुं शरीर होय त्यां सुधी अशन पान खादिम के खादिम ए चारे प्रकारनो आहार करवो कल्पे नहिं ॥ ४२ ॥ शिष्य पूछे छे के-( से किमाहु भंते ? ) हे भगवन् ! एम शा कारणथी कहो छो ? । गुरु महाराज उत्तर आपे छे के-(सत्त सिणेहाययणा पण्णत्ता) जेमांथी पाणी सूकातां वार लागे एवां सात स्थान जिनेन्द्रोए प्ररूप्यां छे, ( तं जहा- ) ते आ प्रमाणे-

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥३४९॥

पाणी, पाणिलेहा, नहा, नहसिहा, भमुहा, अहरुट्टा, उत्तरुट्टा। अह पुण एवं जाणिज्जा-विगओदए मे काए छिन्नसिणेहे, एवं से कप्पइ असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा आहारित्तए [१५] ॥४३॥ वासावासं पज्जोसवियाणं इह खलु निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा इमाइं अट्ट सुहुमाइं, जाइं छउमत्थेणं निग्गंथेण वा निग्गंथीए वा

( पाणी पाणिलेहा ) वन्ने हाथ, आयुष्यरेखादि हस्तरेखाओ, ( नहा नहसिहा ) अखंड नख, नखना अग्रभाग, ( भमुहा अहरुट्टा उत्तरुट्टा ) अकुटी, दाढी, अने मूछ । ( अह पुण एवं जाणिज्जा- ) हवे पाणी सूकाइ जतां ते साधु के साध्वी एम जाणे के- ( विगओदए मे काए छिन्नसिणेहे ) मारुं शरीर पाणीना बिंदुओ रहित थइ गयुं छे, अने शरीरे जरा पण पाणी रह्युं नथी, ( एवं से कप्पइ असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा आहारित्तए ) एवी रीते जाणे त्यारे तेने अशन पान खादिम के खादिम ए चारे प्रकारनो आहार करवो कल्पे [१५] ॥ ४३ ॥

( वासावासं पज्जोसवियाणं इह खलु निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा ) चोमासु रहेला साधुओ अने साध्वीओने अहीं निश्चयथी ( इमाइं अट्ट सुहुमाइं ) आ आठ सूक्ष्मो छे, ( जाइं छउमत्थेणं निग्गंथेण वा निग्गंथीए वा ) जे सूक्ष्मोने छद्मस्थ साधु-साध्वीए तेओ ज्यां ज्यां बेसे-उठे के उपकरण मूके-ले त्यां त्यां

नवम  
व्याख्यान.

पाणीथी  
शरीर भीनुं  
होय त्या-  
सुधी आहा-  
र करवाना  
निषेधरूप  
पंदरमी  
सामाचारी.

॥३४९॥

અભિક્ષણં અભિક્ષણં જાણિયવાઈં પાસિયવાઈં પડિલેહિયવાઈં ભવન્તિ । તં જહા—પાણસુદુમં,  
પણગસુદુમં, વીયસુદુમં, હરિયસુદુમં, પુષ્પસુદુમં, અંડસુદુમં, લેણસુદુમં, સિણેહસુદુમં ॥ ૪૪ ॥  
સે કિં તં પાણસુદુમે ? પાણસુદુમે પંચવિહે પણ્ણત્તે; તં જહા—કિણ્હે નીલે લોહિણ્ણે હાલિદે સુક્કિલ્લે ।

(અભિક્ષણં અભિક્ષણં જાણિયવાઈં પાસિયવાઈં પડિલેહિયવાઈં ભવન્તિ) સૂત્રના કથન મુજબ વારંવાર જાણવાં જોઈએ, આંખથી દેખવાં જોઈએ, અને જાણીને તથા જોઈને પ્રતિલેખવાં જોઈએ, એટલે પરિહરવાપણે વિચારવાં જોઈએ—તેઓનું રક્ષણ કરવા ઉપયોગ રાખવો જોઈએ । (તં જહા—) તે આઠ સૂક્ષ્મ આ પ્રમાણે છે—( પાણસુદુમં પણગસુદુમં વીયસુદુમં ) સૂક્ષ્મ પ્રાણ, સૂક્ષ્મ પનકં, સૂક્ષ્મ વીજં, ( હરિયસુદુમં પુષ્પસુદુમં અંડસુદુમં ) સૂક્ષ્મ હરિતં, સૂક્ષ્મ પુષ્પં, સૂક્ષ્મ ઇંડાં, ( લેણસુદુમં સિણેહસુદુમં ) સૂક્ષ્મ લયન એટલે વીલં, અને સૂક્ષ્મ સ્નેહ એટલે અર્પકાય ॥ ૪૪ ॥

શિષ્ય પૂછે છે કે—(સે કિં તં પાણસુદુમે ?) તે સૂક્ષ્મ પ્રાણો કયા છે ? ગુરુ મહારાજ ઉત્તર આપે છે કે—(પાણસુદુમે પંચવિહે પણ્ણત્તે) તીર્થકરો અને ગણધરોએ સૂક્ષ્મ પ્રાણો પાંચ પ્રકારના એટલે પાંચ વર્ણના પ્રરૂપ્યા છે, (તં જહા—) તે આ પ્રમાણે—( કિણ્હે નીલે લોહિણ્ણે હાલિદે સુક્કિલ્લે ) કાઝા લીલા રાતા પીઝા અને ધોઝા । જો કે એક એક વર્ણમાં હજારો મેદ અને ઘણા પ્રકારના સંયોગ હોય છે, પરંતુ તે દરેકનો કૃષ્ણાદિ પાંચ વર્ણમાંજ સમાવેશ થાય છે । બેદન્દ્રિયાદિ સૂક્ષ્મ જીવો જે કંથુવા વિગેરે, તે સૂક્ષ્મ પ્રાણ સમજવા । જેવી રીતે—

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥ ૩૫૦ ॥

અત્થિ કુંથૂ અણુદ્ધરી નામં, જા ઠિયા અચલમાણા છુતમત્થાણં નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા નો  
ચક્કુપ્પાસં હવમાગચ્છઈ, જા અટ્ટિયા ચલમાણા છુતમત્થાણં નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા  
ચક્કુપ્પાસં હવમાગચ્છઈ; જાવ છુતમત્થેણં નિગ્ગંથેણ વા નિગ્ગંથીણ વા અભિક્કલ્લણં અભિક્કલ્લણં  
જાણિયવા પાસિયવા પડિલેહિયવા ભવઈ. સે તં પાણસુહુમે ૧ ।

(અત્થિ કુંથૂ અણુદ્ધરી નામં) ઉદ્ધરી ન શકાય એવા કુંથુવા નામના જીવડા હોય છે, (જા ઠિયા અચલમાણા) તે  
કુંથુવા એવા તો સૂક્ષ્મ હોય છે કે-જે સ્થિર હોય, હાલતા-ચાલતા ન હોય ત્યારે તે (છુતમત્થાણં નિગ્ગંથાણ વા  
નિગ્ગંથીણ વા) છદ્મસ્થ એવા સાધુઓને અને સાધ્વીઓને (નો ચક્કુપ્પાસં હવમાગચ્છઈ) દૃષ્ટિપથમાં જલદી  
આવતા નથી । (જા અટ્ટિયા ચલમાણા) પણ જે કુંથુવા અસ્થિર હોય, હાલતા-ચાલતા હોય, તેઓજ (છુતમત્થાણં  
નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા ચક્કુપ્પાસં હવમાગચ્છઈ) છદ્મસ્થ એવા સાધુઓ અને સાધ્વીઓને દૃષ્ટિપથમાં  
જલદી આવે છે । (જાવ છુતમત્થેણં નિગ્ગંથેણ વા નિગ્ગંથીણ વા) યાવત્-તે કુંથુવા વિગેરે સૂક્ષ્મ પ્રાણોને છદ્મસ્થ  
એવા સાધુએ અને સાધ્વીએ (અભિક્કલ્લણં અભિક્કલ્લણં જાણિયવા પાસિયવા પડિલેહિયવા ભવઈ) વારંવાર જાણવા  
જોઈએ, દેખવા જોઈએ, અને પ્રતિલેખવા જોઈએ । (સે તં પાણસુહુમે) તે આ સૂક્ષ્મ પ્રાણ નામે પ્રથમ સૂક્ષ્મ કહ્યા ૧ ।

નવમ  
વ્યાખ્યાન.

આઠ પ્રકારના સૂક્ષ્મો-  
ની જયણા  
આશ્રયી  
સોઠમી  
સામાચારી,  
પ્રથમ  
સૂક્ષ્મનું  
સ્વરૂપ.

॥ ૩૫૦ ॥

સે કિં તં પળગસુહુમે ? । પળગસુહુમે પંચવિહે પળ્ણત્તે; તં જહા-કિળ્ણહે જાવ સુવ્વિકલ્લે । અત્થિ પળગસુહુમે તદ્વસમાળવળ્ણણ નામં પળ્ણત્તે, જે છુત્તમત્થેણં નિગ્ગંથેણ વા નિગ્ગંથીણ વા જાવ પડિલેહિયવે ભવઈ । સે તં પળગસુહુમે ૨ ॥ સે કિં તં વીયસુહુમે ? । વીયસુહુમે પંચવિહે પળ્ણત્તે; તં જહા-કિળ્ણહે જાવ સુવ્વિકલ્લે ।

( સે કિં તં પળગસુહુમે ? ) તે સૂક્ષ્મ પનક કહ ? । ગુરુ મહારાજ ઉત્તર આપે છે કે-( પળગસુહુમે પંચવિહે પળ્ણત્તે ) સૂક્ષ્મ પનક ઇટલે ફુગી પાંચ પ્રકારની પ્રરૂપી છે; ( તં જહા- ) તે આ પ્રમાણે-( કિળ્ણહે જાવ સુવ્વિકલ્લે ) કાઠી, યાવત્-લીલી રાતી પીઠી અને ઘોઠી । ( અત્થિ પળગસુહુમે તદ્વસમાળવળ્ણણ નામં પળ્ણત્તે ) સૂક્ષ્મ પનક જે દ્રવ્યમાં ઉત્પન્ન થાય છે તે દ્રવ્યનો જેવો વર્ણ હોય તેના સમાન વર્ણવાઠી પ્રરૂપેલ છે । પ્રાયઃ કરીને તે વરસાદ ઋતુમાં જમીન કાઠ અને પકાનાદિ ઉપર થાય છે, ( જે છુત્તમત્થેણં નિગ્ગંથેણ વા નિગ્ગંથીણ વા જાવ પડિલેહિયવે ભવઈ ) જે પનકને છદ્મસ્થ ઇવા સાધુણ અને સાધ્વીણ યાવત્-જાળવી દેસવી અને પ્રતિલેસવી જોઈણ । ( સે તં પળગસુહુમે ) તે આ સૂક્ષ્મ પનક નામે વીજા સૂક્ષ્મ કહ્યા ૨ ॥ શિષ્ય પૂછે છે કે-( સે કિં તં વીયસુહુમે ? ) તે સૂક્ષ્મ વીજ કયાં ? । ગુરુ મહારાજ ઉત્તર આપે છે કે-( વીયસુહુમે પંચવિહે પળ્ણત્તે ) સૂક્ષ્મ વીજ પાંચ પ્રકારના પ્રરૂપ્યા છે; ( તં જહા- ) તે આ પ્રમાણે-( કિળ્ણહે જાવ સુવ્વિકલ્લે ) કાઠા, યાવત્-લીલા રાતા પીઠા અને ઘોઠા ।



કલ્પદ્રુ  
માર્ગાંતર-  
સહ

॥ ૩૫૧ ॥

અત્થિ બીયસુદુમે કણિયાસમાળવણ્ણ નામં પળ્ણત્તે, જે છઠમત્થેણં જાવ પડિલેહિયવે ભવઙ્ ।  
સે તં બીયસુદુમે ૩ ॥ સે કિં તં હરિયસુદુમે ? હરિયસુદુમે પંચવિહે પળ્ણત્તે; તં જહા-કિળ્હે જાવ  
સુવિકલ્હે । અત્થિ હરિયસુદુમે પુઢવીસમાળવણ્ણ નામં પળ્ણત્તે, જે નિગ્ગંથેણ વા નિગ્ગંથીંણ વા  
જાવ પડિલેહિયવે ભવઙ્ ।

( અત્થિ બીયસુદુમે કણિયાસમાળવણ્ણ નામં પળ્ણત્તે ) શાલિ વિગેરે બીજના મુલના મૂલભાગમાં નસપડલેની  
ચામડી સમાન આકારવાળાં સૂક્ષ્મબીજ પ્રરૂપ્યાં છે; (જે છઠમત્થેણં જાવ પડિલેહિયવે ભવઙ્) જેને છઠ્ઠથ્થ એવા સાધુ  
અને સાધ્વીંણ યાવત્-વારંવાર જાણવાં જોઈએ, દેલવાં જોઈએ, અને પ્રતિલેલવાં જોઈએ । (સે તં બીયસુદુમે ) તે આ  
સૂક્ષ્મ બીજ નામે ત્રીજા સૂક્ષ્મ કહ્યા ૩ ॥ શિષ્ય પૂછે છે કે-(સે કિં તં હરિયસુદુમે ?) તે સૂક્ષ્મ હરિત કહી ? । ગુરુમહા-  
રાજ ઉત્તર આપે છે કે-( હરિયસુદુમે પંચવિહે પળ્ણત્તે ) સૂક્ષ્મ હરિત પાંચ પ્રકારની પ્રરૂપી છે, ( તં જહા- ) તે આ  
પ્રમાણે-( કિળ્હે જાવ સુવિકલ્હે ) કાલી, યાવત્-લીલી રાતી પીઢી અને ઘોઢી । ( અત્થિ હરિયસુદુમે પુઢવીસમાળ-  
વણ્ણ નામં પળ્ણત્તે ) નવીજ ઉગેલી અને પૃથ્વીસમાન વર્ણવાળી જે લીલોતરી તે સૂક્ષ્મહરિત પ્રરૂપી છે, અને તે  
અલ્પ સંઘયણવાળી હોવાથી થોડામાત્રથી પળ વિનાશ પામે છે । ( જે નિગ્ગંથેણ વા નિગ્ગંથીંણ વા જાવ પડિલે-  
હિયવે ભવઙ્ ) માટે જે સૂક્ષ્મહરિતને છઠ્ઠથ્થ એવા સાધુ અને સાધ્વીંણ યાવત્-વારંવાર જાણવી જોઈએ,

નવમ  
વ્યાખ્યાન.

આઠ પ્રકારના સૂક્ષ્મો-  
ની જયણા  
આશ્રયી સો-  
ઠમી સામા-  
ચારી, બીજા  
ત્રીજા અને  
ચોથા સૂક્ષ્મ-  
નું સ્વરૂપ.  
॥ ૩૫૧ ॥

સે તં હરિયસુહુમે ૪ ॥ સે કિં તં પુષ્પસુહુમે ? । પુષ્પસુહુમે પંચવિહે પળ્લત્તે; તં જહા-કિળ્લે જાવ સુવિલ્લે । અત્થિ પુષ્પસુહુમે રુક્ષસમાળવળ્લણ્ણ નામં પળ્લત્તે, જે છત્તમત્થેણં જાવ પડિલેહિયવે ભવહ । સે તં પુષ્પસુહુમે ૫ ॥ સે કિં તં અંડસુહુમે ? । અંડસુહુમે પંચવિહે પળ્લત્તે;

દેસવી જોઇએ, અને યતનાપૂર્વક પ્રતિલેસવી જોઇએ । (સે તં હરિયસુહુમે) તે આ સૂક્ષ્મહરિત નામે ચોથા સૂક્ષ્મ કહ્યા ૪ ॥ શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે કે-( સે કિં તં પુષ્પસુહુમે ? ) તે સૂક્ષ્મ પુષ્પ કયાં ? । ગુરુ મહારાજ ઉત્તર આપે છે કે-( પુષ્પસુહુમે પંચવિહે પળ્લત્તે ) સૂક્ષ્મ પુષ્પ ઇટલે સૂક્ષ્મફૂલ પાંચ પ્રકારનાં પ્રરૂપ્યાં છે, (તં જહા-) તે આ પ્રમાણે-(કિળ્લે જાવ સુવિલ્લે) કાઠા, યાવત્-લીલા રાતા પીઠા અને ઘોઠા । (અત્થિ પુષ્પસુહુમે રુક્ષસમાળવળ્લણ્ણ નામં પળ્લત્તે) સૂક્ષ્મપુષ્પો વૃક્ષસમાન વર્ણવાઠા પ્રરૂપ્યા છે, અને તે વડલો ઉંવરો વિગેરેના સમજવા, તેઓની ઉચ્છવાસમાત્રથી પળ્લ વિરાધના થાય છે, (જે છત્તમત્થેણં જાવ પડિલેહિયવે ભવહ) માટે જે સૂક્ષ્મ પુષ્પોને છત્તમત્થેણં એવા સાધુએ અને સાધ્વીએ યાવત્-જાળવા જોઇએ, દેસવા જોઇએ, અને યતનાપૂર્વક પ્રતિલેસવા જોઇએ । ( સે તં પુષ્પસુહુમે ) તે આ સૂક્ષ્મપુષ્પ નામે પાંચમા સૂક્ષ્મ કહ્યા ૫ ॥ શિષ્ય પૂછે છે કે-( સે કિં તં અંડસુહુમે ? ) તે સૂક્ષ્મ ઇંડા કયાં ? । ગુરુ મહારાજ ઉત્તર આપે છે કે-( અંડસુહુમે પંચવિહે પળ્લત્તે ) અંડસૂક્ષ્મ ઇટલે સૂક્ષ્મ ઇંડા પાંચ પ્રકારના પ્રરૂપ્યા છે;

કરુણસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥ ૩૫૨ ॥

તં જહા-ઉદ્દંસંડે ઉક્કલિઅંડે પિપીલિઅંડે હલિઅંડે હલ્લોહલિઅંડે । જે નિગ્ગંથેણ વા નિગ્ગંથીણ વા જાવ પડિલેહિયવે ભવઈ । સે તં અંડસુદ્દુમે ૬ ॥ સે કિં તં લેણસુદ્દુમે ? । લેણસુદ્દુમે પંચવિહે પળ્લણ્ણે; તં જહા-ઉત્તિંગલેણે

( તં જહા- ) તે આ પ્રમાણે- ( ઉદ્દંસંડે ) મધમાચી માકડ વિગેરેના ઇંડા તે ઉદ્દંશ-અંડ, ( ઉક્કલિઅંડે ) કરોલી-યાના ઇંડા તે ઉત્કલિકા-અંડ, ( પિપીલિઅંડે ) કીડીના ઇંડા તે પિપીલિકા-અંડ, ( હલિઅંડે ) ગરોલીના ઇંડા તે હલિકા-અંડ, ( હલ્લોહલિઅંડે ) અને કાંકીડીના ઇંડા તે હલ્લોહલિકા-અંડ । આ પાંચે પ્રકારના ઇંડા સૂક્ષ્મ હોય છે; ( જે નિગ્ગંથેણ વા નિગ્ગંથીણ વા જાવ પડિલેહિયવે ભવઈ ) માટે જે ઇંડાઓને છદ્મસ્થ એવા સાધુણ અને સાધ્વીણ વારંવાર જાળવા જોઈએ, દેશવા જોઈએ, અને તેઓની યતનાપૂર્વક પ્રતિલેખના કરવી જોઈએ । ( સે તં અંડસુદ્દુમે ) તે આ સૂક્ષ્મઇંડા નામે છદ્દા સૂક્ષ્મ કહ્યા ૬ ॥ શિષ્ય પૂછે છે કે- ( સે કિં તં લેણસુદ્દુમે ? ) તે સૂક્ષ્મ લયન કયાં ? । ગુરુ મહારાજ ઉત્તર આપે છે કે- ( લેણસુદ્દુમે પંચવિહે પળ્લણ્ણે ) જેમાં કીડી વિપેરે નાનાં નાનાં અનેક જીવડાં રહે તે સૂક્ષ્મલયન ઇટલે સૂક્ષ્મ બિલ કહેવાય, અને તે સૂક્ષ્મ લયન પાંચ પ્રકારનાં પ્રરૂપ્યાં છે, ( તં જહા- ) તે આ પ્રમાણે- ( ઉત્તિંગલેણે ) ઉત્તિંગ ઇટલે ગધૈયા નામના તેજન્દ્રિય જીવ ગર્દભ જેવા આકારના હોય છે, તેઓ મોં છોતરીને પોતાનાં દર બનાવે છે, તે ગધૈયાનું જે બિલ તે ઉત્તિંગલયન,

નવમ  
વ્યાખ્યાન.

આઠ પ્રકારના સૂક્ષ્મોની જયણા આશ્રયી સોલ્મી સામાચારી, ચોથા પાંચમા છદ્દા અને સાતમા સૂક્ષ્મનું સ્વરૂપ.  
॥ ૩૫૨ ॥

ભિંગુલેણે ડઝુણ તાલમૂલણ સંબુક્કાવટ્ટે નામં પંચમે । જે છઠમત્થેણં જાવ પડિલેહિયવે ભવઈ ।  
સે તં લેણસુહુમે ૭ ॥ સે કિં તં સિણેહસુહુમે ? । સિણેહસુહુમે પંચવિહે પણ્ણત્તે; તં જહા—ઉસ્સા  
હિમણ મહિયા કરણ હરતણુણ ।

( ભિંગુલેણે ) ક્યારા વિગેરેમાંથી પાણી સૂકાઈ ગયા વાદ શુષ્ક જમીનમાં જે ફાટ પડે છે તે ધ્રુગુલયન, (ડઝુણ)  
સરલ-સીધું જે બિલ તે ઋજુ લયન, ( તાલમૂલણ ) તાડ વૃક્ષના મૂલીયાના આકારનું નીચે પહોલું અને ઉપર સાંકડું  
एवું જે બિલ તે તાલમૂલ, (સંબુક્કાવટ્ટે નામં પંચમે) અને પાંચમું શંબૂકાવર્ત ઇટલે ભમરાનું ઘર । (જે છઠમત્થેણં જાવ  
પડિલેહિયવે ભવઈ ) જે પાંચે પ્રકારના સૂક્ષ્મબિલને લગ્ગથ્થ ઇવા સાધુણ અને સાધ્વીણ જાણવાં જોઈણ, યતનાપૂર્વક  
દેખવાં જોઈણ, અને સંભાલથી તેઓની પ્રતિલેખના કરવી જોઈણ । (સે તં લેણસુહુમે) તે આ સૂક્ષ્મ લયન નામે સાતમા  
સૂક્ષ્મ કહ્યા ૭ ॥ શિષ્ય પૂછે છે કે—( સે કિં તં સિણેહસુહુમે ? ) તે સૂક્ષ્મ સ્નેહ ઇટલે સૂક્ષ્મ અપ્પકાય કયા છે ? ।  
ગુરુ મહારાજ ઉત્તર આપે છે કે—(સિણેહસુહુમે પંચવિહે પણ્ણત્તે) સૂક્ષ્મસ્નેહ પાંચ પ્રકારના પ્રરૂપ્યા છે, (તં જહા—) તે  
આ પ્રમાણે—(ઉસ્સા) ઓસનું પાણી, ઇટલે જે આકાશમાંથી પડે છે તે જ્ઞાકલ, (હિમણ) ટાઢને લીધે થીજી ગયેલું પાણી  
તે હિમ પ્રસિદ્ધ છે, (મહિયા) મહિકા ઇટલે ધુમ્મસનું પાણી, (કરણ) કરક ઇટલે પત્થરના કકડા જેવું કઠણ પાણી, જે  
વરસાદ સાથે પડે તે—કરા, (હરતણુણ) અને હરતનુ ઇટલે ઘાસ પ્રમુખ લીલી વનસ્પતિના અગ્રભાગે જામેલાં પાણીનાં વિંદુ ।

કલ્પસૂત્ર  
માર્ગાંતર-  
સહ  
॥ ૩૫૩ ॥

જે છુડમત્થેણં જાવ પડિલેહિયવે ભવઈ । સે તં સિણેહસુહુમે ૮ [ ૧૬ ] ॥ ૪૫ ॥  
વાસાવાસં પજ્ઞોસવિણ મિક્ખૂ ઇચ્છિજ્ઞા ગાહાવહકુલં ભત્તાણ વા પાણાણ વા નિક્ખમિત્તણ વા  
પવિસિત્તણ વા; નો સે કપ્પઈ અણાપુચ્છિત્તા આયરિયં વા, ઉવજ્ઞાયં વા, થેરં વા, પવિત્તિં વા,  
( જે છુડમત્થેણં જાવ પડિલેહિયવે ભવઈ ) જે પાંચે પ્રકારનાં સૂક્ષ્મલેહને છદ્મસ્થ એવા સાધુણ અને સાધ્વીણ  
વારંવાર જાણવાં જોઈણ, દેશવાં જોઈણ, અને સંભાળથી પ્રતિલેખવાં જોઈણ । ( સે તં સિણેહસુહુમે ) તે આ સૂક્ષ્મલેહ  
નામના આઠમા સૂક્ષ્મ કહ્યા ૮ [ ૧૬ ] ॥ ૪૫ ॥

( વાસાવાસં પજ્ઞોસવિણ મિક્ખૂ ) ચોમાસુ રહેલ સાધુ ( ઇચ્છિજ્ઞા ગાહાવહકુલં ભત્તાણ વા પાણાણ વા નિક્ખ-  
મિત્તણ વા પવિસિત્તણ વા ) જ્યારે ગૃહસ્થને ઘેર આહાર-પાણી માટે નીકળવા-પેસવા ઇચ્છે ત્યારે ( નો સે કપ્પઈ  
અણાપુચ્છિત્તા ) આચાર્યાદિની આજ્ઞા લીધા સિવાય તે સાધુને નીકળવું-પેસવું કલ્પે નહિં; કોની આજ્ઞા લીધા  
વગર આહાર-પાણી માટે જવું-આવવું સાધુને કલ્પે નહિં?, તે કહે છે—( આયરિયં વા ) સૂત્ર અને અર્થના  
દેનારા આચાર્યની, અથવા દિગાચાર્યની, ( ઉવજ્ઞાયં વા ) અથવા સૂત્ર મળાવનાર ઉપાધ્યાયની, ( થેરં વા )  
અથવા જ્ઞાન પ્રમુખમાં સીદાતા સાધુઓને સ્થિર કરનાર અને ઉદ્યમી સાધુઓને ઉત્તેજન આપનાર એવા સ્થવિરની,  
( પવિત્તિં વા ) અથવા ગચ્છને જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર અને તપસ્યાદિમાં જે પ્રવર્તાવે તે પ્રવર્તકની,

નવમ  
વ્યાખ્યાન  
સોલમી  
સામાચારી,  
સાતમા  
અને આઠમા  
સૂક્ષ્મનું  
સ્વરૂપ, આ-  
ચાર્યાદિને  
પૂછીને દરેક  
કાર્ય કરવા  
સંબંધી  
સત્તરમી  
સામાચારી.  
॥ ૩૫૩ ॥

ગર્ણિં વા, ગણહરં વા, ગણાવચ્છેયયં વા, જં વા પુરઓ કાઝં વિહરહ । કપ્પહ સે આપુચ્છિઝં આયરિયં વા, જાવ-જં વા પુરઓ કાઝં વિહરહ । “ ઇચ્છામિ ણં મંતે ! તુબ્ભેહિં અબ્ભણુણ્ણાણ સમાણે ગાહાવહકુલં મત્તાણ વા પાણાણ વા નિક્કલ્લમિત્તણ વા પવિસિત્તણ વા ” ।

( ગર્ણિં વા ) અથવા જેની પાસે આચાર્યો સૂત્રાદિનો અભ્યાસ કરે છે તે ગણિની, ( ગણહરં વા ) અથવા તીર્થંકરના શિષ્ય ગણધરની, (ગણાવચ્છેયયં વા) અથવા સાધુઓને સાથે લઈને જે બહાર અન્યક્ષેત્રમાં રહે છે, ગચ્છ માટે વસતિની શોધ કરે છે, ઉપધિ માગી લાવીને સાધુઓને આપે છે, ગચ્છના સાધુઓની ચિંતા રાખે છે, અને સૂત્ર તથા અર્થના જાણકાર હોય છે તે ગણાવચ્છેદકની, ( જં વા પુરઓ કાઝં વિહરહ ) અથવા જેને આગલ કરીને-અગ્રેસર માનીને વિચરે, ઇટલે વય અને પર્યાય વડે લઘુ ઇવા પળ જે સાધુને ગુરુપણે માનીને પોતે વિચરે તેની આજ્ઞા લીધા વગર તે સાધુને આહાર-પાણી માટે ગૃહસ્થને ઘેર નીકલ્લવું-પેસવું કલ્પે નહિં । (કપ્પહ સે આપુચ્છિઝં આયરિયં વા જાવ જં વા પુરઓ કાઝં વિહરહ ) પળ તે સાધુને આચાર્યની અથવા યાવત્-જેને ગુરુપણે માનીને પોતે વિચરે તેની આજ્ઞા લઈને ગૃહસ્થને ઘેર આહાર-પાણી માટે નીકલ્લવું પેસવું કલ્પે છે । તે સાધુણ આચાર્યાદિની આજ્ઞા કેવી રીતે લેવી ?, તે કહે છે- ( “ ઇચ્છામિ ણં મંતે ! તુબ્ભેહિં અબ્ભણુણ્ણાણ સમાણે ગાહાવહકુલં મત્તાણ વા પાણાણ વા નિક્કલ્લમિત્તણ વા પવિસિત્તણ વા ” ) “ હે પૂજ્ય ! હું આપ વડે અનુજ્ઞા પામ્યો છતો ગૃહસ્થને ઘેર આહાર-પાણી માટે નીકલ્લવા-પેસવાને ઇચ્છું છું ” ।

કલ્પસૂત્ર  
માર્ગાંતર-  
સહ

॥૩૫૪॥

તે ય સે વિયરિજ્ઞા, એવં સે કપ્પઙ્ગ ગાહાવઙ્ગુલં ભત્તાણ વા પાણાણ વા નિક્ખમિત્તણ વા પવિસિત્તણ વા । તે ય સે નો વિયરિજ્ઞા, એવં સે નો કપ્પઙ્ગ ગાહાવઙ્ગુલં ભત્તાણ વા પાણાણ વા નિક્ખમિત્તણ વા પવિસિત્તણ વા । સે કિમાહુ ભંતે ? । આયરિયા પચ્ચવાયં જાણન્તિ ॥ ૪૬ ॥

( તે ય સે વિયરિજ્ઞા ) હવે તે આચાર્યાદિ તે સાધુને જો અનુજ્ઞા આપે તો ( એવં સે કપ્પઙ્ગ ગાહાવઙ્ગુલં ભત્તાણ વા પાણાણ વા નિક્ખમિત્તણ વા પવિસિત્તણ વા ) એવી રીતે અનુજ્ઞા પામેલ તે સાધુને આહાર-પાણી માટે ગૃહસ્થને ઘેર નીકળવું પેસવું કલ્પે છે । ( તે ય સે નો વિયરિજ્ઞા ) પણ જો આચાર્યાદિ તે સાધુને અનુજ્ઞા ન આપે તો ( એવં સે નો કપ્પઙ્ગ ગાહાવઙ્ગુલં ભત્તાણ વા પાણાણ વા નિક્ખમિત્તણ વા પવિસિત્તણ વા ) એવી રીતે અનુજ્ઞા ન પામેલ તે સાધુને ગૃહસ્થને ઘેર આહાર-પાણી માટે નીકળવું-પેસવું કલ્પે નહિં । શિષ્ય પૂછે છે કે—( સે કિમાહુ ભંતે ? ) હે ભગવન્ ! એમ આપ શા કારણથી કહો છો ? , એટલે આચાર્યાદિની આજ્ઞા લઈને જ સાધુએ આહાર પાણી માટે જવું તેનું શું કારણ ? । ગુરુ મહારાજ ઉત્તર આપે છે કે—( આયરિયા પચ્ચવાયં જાણન્તિ ) તે આચાર્યાદિ વિઘ્નને અને વિઘ્નના પરિહારને જાણે છે । એટલે—સાધુને ગોચરી જતાં કાંઈ વિઘ્ન નડવાનું હોય તો આચાર્યાદિ ગીતાર્થ હોવાથી તે જાણે છે, અને તેથી પૂછીને જતાં તે સાધુને અટકાવે છે । વઢી ગોચરી ગયેલ સાધુને વરસાદ નડવાથી, અથવા દ્વેષી લોકોએ ઉપદ્રવ કરવાથી,

નવમ  
વ્યાખ્યાન.

આચાર્યાદિ  
વઢિલની  
આજ્ઞા લઈ-  
ને જ ગોચરી  
જવું વિગેરે  
દરેક કાર્ય  
કરવા સંબં-  
ધી સત્તરમી  
સામાચારી.

॥૩૫૪॥

एवं विहारभूमिं वा, विचारभूमिं वा, अन्नं वा जं किंचि पओयणं, एवं गामाणुगामं  
दूइजित्तए ॥ ४७ ॥

अथवा कोइ साथे टंटो-फीसाद थवाथी उपाश्रये आवतां विलंब थइ होय, तो पोतानी आज्ञा लइने जे दिशामां  
साधु गयेल होय त्यां तपास करावी आचार्यादि ते विघ्नने दूर करवा समर्थ होय छे । वळी कोइ तपस्वी बाल के  
ग्लानादि माटे कांइ मंगावुं होय तो पोताने पूछीने जता ते साधु साथे आचार्यादि जोइती चीज मंगावी शके ।  
आवां अनेक कारणोथी साधुए आचार्यादिने पूछीनेज आहार-पाणी माटे जवुं ॥ ४६ ॥

(एवं विहारभूमिं वा) एवी रीते जिनेश्वरना मंदिरमां जवुं होय, ( विचारभूमिं वा ) अथवा विचारभूमि एटले  
शरीरचिंतादि माटे-ठल्ला प्रमुख माटे जवुं होय, ( अन्नं वा जं किंचि पओयणं ) अथवा लखवुं सीववुं प्रमुख बीजुं  
जे कांइ पण प्रयोजन होय ते सर्व आज्ञा लइनेज करवुं । तात्पर्य के साधुए फक्त श्वासोच्छ्वासादि सिवायनुं बीजुं जे  
कांइ काम होय ते आचार्यादिनी आज्ञा लइनेज करवुं । ( एवं गामाणुगामं दूइजित्तए ) एवीज रीते भिक्षादि  
माटे अथवा ग्लानादि कारणे एक गामथी बीजे गाम जवुं होय तो आचार्यादिनी आज्ञा लइने जवुं, केमके साधुने  
वर्षाकालमां भिक्षा-ग्लानादि कारण सिवाय तो एक गामथी बीजे गाम जवुं अनुचितज छे ॥ ४७ ॥



કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥૩૫૫॥

વાસાવાસં પજ્જોસવિણ્ણ મિક્ખૂં ઇચ્છિજ્ઞા અન્નયરિં વિગઇં આહારિત્તણ, નો સે કપ્પઇ અણાપુચ્છિત્તા આયરિયં વા, જાવ જં વા પુરઓ કાઠં વિહરઇ । કપ્પઇ સે આપુચ્છિત્તા આયરિયં વા, જાવ આહારિત્તણ । “ઇચ્છામિ ણં મંતે ! તુઘ્મેહિં અઘ્મણુણ્ણાણ સમાણે અન્નયરિં વિગઇં આહારિત્તણ, તં એવઇયં વા એવઇસુત્તો વા” ।

( વાસાવાસં પજ્જોસવિણ્ણ મિક્ખૂ ) ચોમાસુ રહેલ સાધુ ( ઇચ્છિજ્ઞા અન્નયરિં વિગઇં આહારિત્તણ ) જો અનેરી કોઈ વિગય એટલે વિકૃતિ ધરાવે છે તો ( નો સે કપ્પઇ અણાપુચ્છિત્તા આયરિયં વા, જાવ જં વા પુરઓ કાઠં વિહરઇ ) આચાર્યની, અથવા યાવત્ જેને ગુરુપણાણ કરીને વિચરે તેની આજ્ઞા લીધા સિવાય તે સાધુને વિગય ધારી કલ્પે નહિં । ( કપ્પઇ સે આપુચ્છિત્તા આયરિયં વા, જાવ આહારિત્તણ ) પણ આચાર્યની યાવત્ જેને ગુરુપણાણ કરીને પોતે વિચરે તેની આજ્ઞા લઈને તે સાધુને અનેરી વિગય ધારી કલ્પે છે । તે સાધુએ આચાર્યાદિની આજ્ઞા કેવી રીતે લેવી ?, તે કહે છે- ( “ ઇચ્છામિ ણં મંતે ! તુઘ્મેહિં અઘ્મણુણ્ણાણ સમાણે અન્નયરિં વિગઇં આહારિત્તણ ” “ હે પૂજ્ય ! હું આપ વડે અનુજ્ઞા પામ્યો છું તો અનેરી-અમુક વિગય ધારીને રહું છું, ( તં એવઇયં વા એવઇસુત્તો વા ” ) વળી તે વિગય આટલા પ્રમાણની અને આટલી વાર ધારીને રહું છું ” ।

નવમ  
વ્યાખ્યાન.

આચાર્યાદિ  
વહિલની  
આજ્ઞા લઈ-  
નેજ વિગય  
ધારી  
વિગયે દરેક  
કાર્ય કરવા  
સંબંધી  
સત્તરમી  
સામાચારી.  
॥૩૫૫॥

ते य से वियरिज्जा, एवं से कप्पइ अन्नयरिं विगइं आहारित्तए । ते य से नो वियरिज्जा, एवं से नो कप्पइ अन्नयरिं विगइं आहारित्तए । से किमाहु भंते ? । आयरिया पच्चवायं जाणन्ति ॥४८॥  
वासावासं पज्जोसविए भिक्खू

( ते य से वियरिज्जा ) हवे आचार्यादि जो ते साधुने अनुज्ञा आपे तो ( एवं से कप्पइ अन्नयरिं विगइं आहारित्तए ) एवी रीते अनुज्ञा पामेल ते साधुने अनेरी-जे विगय खावानी आज्ञा मेळवी होय ते विगय खावी कल्पे छे । ( ते य से नो वियरिज्जा ) पण जो आचार्यादि ते साधुने अनुज्ञा न आपी होय तो ( एवं से नो कप्पइ अन्नयरिं विगइं आहारित्तए ) एवी रीते अनुज्ञा न पामेल ते साधुने अनेरी विगय खावी कल्पे नहिं । शिष्य पूछे छे के—( से किमाहु भंते ? ) हे भगवन् ! एम शा कारणथी कहो छो ?, एटले आचार्यादिनी आज्ञा लइनेज साधुए विगय खावी तेनुं शुं कारण ? । गुरु महाराज उत्तर आपे छे के—( आयरिया पच्चवायं जाणन्ति ) आ साधु विगय वापरसे तो तेने कामविकार प्रमुख आ गेरलाम थसे, अथवा आ साधु ग्लान होवाथी विगय वापरतां तेने आ लाभ थसे, ए प्रमाणे आचार्यादि लाभालाभ जाणे छे । माटे साधुए आचार्यादिनी आज्ञा होय तोज विगय खावी, आज्ञा न होय तो खावी नहिं ॥ ४८ ॥ ( वासावासं पज्जोसविए भिक्खू ) चोमासु रहेल साधु

સ્વપ્ન  
માર્ગાંતર-  
સહ  
॥ ૩૫૬ ॥

इच्छिजा अन्नयरिं तेगिच्छियं आउट्टित्तए, तं चेव सवं भाणियवं ॥ ४९ ॥  
 वासावासं पज्जोसविण भिक्खू इच्छिजा अन्नयरं उरालं कल्लाणं सिवं धन्नं मंगलं सस्सिरीयं  
 महाणुभावं तवोकम्मं उवसंपज्जित्ता णं विहरित्तए, तं चेव सवं भाणियवं ॥ ५० ॥  
 (इच्छिजा अन्नयरिं तेगिच्छियं आउट्टित्तए) पोताने थयेल रोगनी कोइ प्रकारनी चिकित्सा कराववा इच्छे, एटले वैद्य  
 पासे व्याधिनो प्रतिकार कराववा इच्छे तो (तं चेव सवं भाणियवं) आचार्यादिनी आज्ञा लीधा सिवाय चिकित्सा करा-  
 ववी नहिं, आचार्यादिनी आज्ञा होय तो चिकित्सा कराववी; इत्यादि अगाउ जणाव्या मुजब अहीं बधुं कहेवुं ॥ ४९ ॥  
 (वासावासं पज्जोसविण भिक्खू) चोमासु रहेल साधु (इच्छिजा अन्नयरं) जो कांइ तपःकर्म करवाने  
 इच्छे, केवुं तपःकर्म ? ते कहे छे—( उरालं कल्लाणं सिवं ) प्रशस्त, कल्याणकारी, उपद्रवने हरनार,  
 ( धन्नं मंगलं सस्सिरीयं महाणुभावं ) प्रशंसापात्र, मंगलनुं कारण, शोभावाळुं, अने महान् प्रभावशाली;  
 ( तवोकम्मं उवसंपज्जित्ता णं विहरित्तए ) आवा प्रकारनुं तपःकर्म आदरवाने इच्छे तो ( तं चेव सवं भाणियवं )  
 ते साधुए आचार्यादिनी आज्ञा लइनेज ते तपःकर्म आदरवुं, इत्यादि सर्व अगाउनी माफक अहीं कहेवुं ।  
 कारण के—आ साधु आ तपस्या करवाने शक्तिमान् छे के नथी ?, तेनी वैयावच्च करनार कोइ छे के नथी ?,  
 पारणादि योग्य आ क्षेत्र छे के नहिं ?, इत्यादि लाभालाभने ते गीतार्थ आचार्यादि जाणे छे ॥ ५० ॥

नवम  
व्याख्यान.  
आचार्यादि  
वडिलनी  
आज्ञा लइ-  
नेज दवा  
कराववी,  
तपस्या कर-  
वी, विगेरे  
दरेक कार्य  
करवा संबं-  
धी सत्तरमी  
सामाचारी.  
॥ ३५६ ॥

વાસાવાસં પજોસવિણ મિક્ખૂ ઇચ્છિજ્ઞા અપચ્છિમમારણંતિઅસંલેહણાજૂસણાઙ્ગુસિણ મત્ત-પાણપહિ-  
યાઙ્ગિલ્લિણ પાઓવગણ કાલં અણવકંઠમાણે વિહરિત્તણ વા, નિક્કમિત્તણ વા પવિસિત્તણ વા,  
(વાસાવાસં પજોસવિણ મિક્ખૂ ઇચ્છિજ્ઞા) ચોમાસુ રહેલ સાધુ જો આ પ્રમાણે ઇચ્છે, શું ઇચ્છે ? તે કહે છે—  
(અપચ્છિમમારણંતિઅસંલેહણાજૂસણાઙ્ગુસિણ) છેલ્લા મરણરૂપી અંતમાં થવાવાળી જે સંલેખના, તે સંલેખનાના સેવન  
વડે સ્વપાવ્યું છે શરીર જેણે એવા, (મત્તપાણપહિયાઙ્ગિલ્લિણ) તેથીજ ભાત-પાણીનું પચ્ચક્ષણ કર્યું છે જેણે એવા, (પાઓ-  
વગણ) તેથીજ પાદપોષગમન અનશન કર્યું છે જેણે એવા, (કાલં અણવકંઠમાણે વિહરિત્તણ વા) અને તેથીજ જીવિતકાલ  
અને મરણકાલની આકાંક્ષા ન રાખતા; આવી રીતે પ્રવર્તવાને જે સાધુ ઇચ્છે તો તે સાધુએ આચાર્યાદિની આજ્ઞા  
લઈનેજ તેમ કરવું । તાત્પર્ય કે—સંલેખનાપૂર્વક અનશન કરવાની ઇચ્છા રાખનાર સાધુએ પણ આચાર્યાદિની આજ્ઞા  
લઈનેજ અનશન કરવું, આજ્ઞા સિવાય કરવું નહિ; ( નિક્કમિત્તણ વા પવિસિત્તણ વા ) વળી ચોમાસુ રહેલ સાધુ  
ગૃહસ્થને ઘેર આહારાદિ માટે નીકળવા-પેસવાને ઇચ્છે,

૧ દરેક ક્ષણે આયુષ્યના વળીયા અનુભવવા રૂપ આવીવિ મરણ નહિ, પણ છેલ્લું મરણ । ૨ જે વડે શરીર કષાય પ્રમુલ્ક  
કુશ કરાય તે સંલેખના ।

कल्पवृक्ष  
भाषांतर-  
सह  
॥ ३५७ ॥

असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा आहारित्तए, उच्चारं वा पासवणं वा परिट्ठावित्तए,  
सज्झायं वा करित्तए, धम्मजागरियं वा जागरित्तए; नो से कप्पइ अणापुच्छित्ता, तं चेव [१७] ॥ ५१ ॥  
वासावासं पज्जोसविण भिक्खू इच्छिज्जा वत्थं वा पडिग्गहं वा कंबलं वा पायपुंछणं वा अन्नयरं  
वा उवहिं आयावित्तए वा पयावित्तए वा,

( असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा आहारित्तए ) अथवा अशन पान खादिम के खादिमनो आहार करवाने  
इच्छे, ( उच्चारं वा पासवणं वा परिट्ठावित्तए ) अथवा मल के मूत्रने परठववा इच्छे, ( सज्झायं वा करित्तए ) अथवा  
स्वाध्याय करवा इच्छे, ( धम्मजागरियं वा जागरित्तए ) अथवा धर्मध्यान बडे जागरण करवा इच्छे; ( नो से  
कप्पइ अणापुच्छित्ता ) तो ते साधुने आचार्यादिनी आज्ञा सिवाय ए कांइ पण करवुं कल्पे नहिं । ( तं चेव )  
ते साधुने उपर जणावेल अथवा ते सिवायनुं कांइ पण काम होय ते आचार्यादिनी आज्ञा लइनेज करवुं कल्पे छे,  
कारण के आचार्यादि लाभालाभ जाणे छे; इत्यादि सर्व अगाउनी माफक अहीं कहेवुं [ १७ ] ॥ ५१ ॥

( वासावासं पज्जोसविण भिक्खू ) चोमासु रहेल जे साधु ( इच्छिज्जा वत्थं वा पडिग्गहं वा कंबलं वा पायपुंछणं  
वा अन्नयरं वा उवहिं आयावित्तए वा पयावित्तए वा ) वस्त्र, पात्र, कंबल, रजोहरण, अथवा अनेरी कांइ उपधिने

नवम  
व्याख्यान.  
आचार्यादि  
बडिलनी  
आज्ञा लइने  
अनशन  
करवुं, स्वा-  
ध्याय कर-  
वो, विगेरे  
दरेक कार्य  
करवा संबं-  
धी सत्तरमी  
सामाचारी.  
॥ ३५७ ॥

नो से कप्पइ एगं वा अणेगं वा अपडिणवित्ता गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा, असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा आहारित्तए, बहिया विहारभूमिं वा वियारभूमिं वा सज्झायं वा करित्तए, काउस्सगं वा ठाणं वा ठइत्तए ।

तडकामां एक वार तपाववा इच्छे, अथवा वारंवार तपाववा इच्छे, अने ते उपधि तडकामां तपाववा मूकी होय तो ( नो से कप्पइ एगं वा अणेगं वा अपडिणवित्ता गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा ) ते साधुए एक अथवा अनेक साधुने ते उपधिनी संभाळ राखवानी कबूलात कराव्या वगर गृहस्थने घेर आहारपाणी माटे नीकळवुं के पेसवुं कल्पे नहिं, ( असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा आहारित्तए ) एवीज रीते अशन पान खादिम के खादिमनो आहार करवो, ( बहिया विहारभूमिं वा ) अथवा बहार जिनचैत्ये जवुं, ( वियारभूमिं वा ) अथवा स्थंडिलादि माटे जवुं, ( सज्झायं वा करित्तए ) अथवा स्वाध्याय करवो, ( काउस्सगं वा ) अथवा काउसगग करवो, ( ठाणं वा ठइत्तए ) अथवा वीरासनानादि आसने एक स्थाने बेसवुं, ए कांइ पण करवुं कल्पे नहिं । एटले तडके तपाववा मूकेली उपधिनी साधुए पोते संभाळ राखवी । परंतु जो पोताने गोचरी प्रमुख कारणे जवानी जरूर होय,

१ चोमासामा उपधिने तपावी न होय तो तेमा कुथुवा फुगी बिगेरे जीवोनी उत्पत्ति थवाथी ते जीवोनी विराधना थाय ।

अत्थि य इत्थ केइ अहासन्निहिण एगे वा अणेगे वा, कप्पइ से एवं वइत्तए—“इमं ता अज्जो ! तुमं मुहुत्तगं जाणाहि जाव ताव अहं गाहावइकुलं जाव काउस्सग्गं वा ठाणं वा ठाइत्तए” । से य से पडिसुणिज्जा, एवं से कप्पइ गाहावइकुलं, तं चेव सव्वं भाणियव्वं । से य से नो पडिसुणिज्जा, एवं से नो कप्पइ गाहावइकुलं जाव काउस्सग्गं वा ठाणं वा ठाइत्तए [१८] ॥ ५२ ॥

( अत्थि य इत्थ केइ अहासन्निहिण एगे वा अणेगे वा ) अने त्यां नजीकमां एक अथवा अनेक साधु होय तो (कप्पइ से एवं वइत्तए—) तेने ते साधुए आ प्रमाणे कहेवुं कल्पे के—(इमं ता अज्जो ! तुमं मुहुत्तगं जाणाहि जाव ताव अहं गाहावइकुलं जाव काउस्सग्गं वा ठाणं वा ठाइत्तए ) “हे आर्य ! हुं ज्यां सुधी गृहस्थने घेर भात-पाणी माटे जइ आवुं, यावत् काउसग्ग करुं, अथवा वीरासनादि आसने स्थाने वेसुं त्यां सुधी मुहूर्तमात्र तमे आ उपधिनी संभाळ राखजो” । (से य से पडिसुणिज्जा) हवे जो ते साधु उपधिनी संभाळ राखवानुं कबूल करे तो (एवं से कप्पइ गाहावइकुलं, तं चेव सव्वं भाणियव्वं ) एवी रीते उपधिवाळा साधुए गृहस्थने घेर आहार-पाणी माटे जवुं कल्पे, अथवा अशनादिनो आहार करवो कल्पे, इत्यादि अगाउनी माफक अही वधुं कहेवुं । ( से य से नो पडिसुणिज्जा ) पण जो ते साधु उपधिनी संभाळ राखवानुं कबूल न करे तो (एवं से नो कप्पइ गाहावइकुलं जाव काउस्सग्गं वा ठाणं वा ठाइत्तए) एवी रीते कोइने भळाव्या वगर ते उपधिवाळा साधुए गृहस्थने घेर आहार-पाणी माटे जवुं कल्पे नहिं,

नवम  
व्याख्यान.

तडकामां  
तपाववा  
मूकेली उप-  
धिने रेढी  
न मूकवा  
संबंधी  
अढारमी  
सामाचारी.

वासावासं पज्जोसवियाणं नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा अणभिग्गहियसिज्जासणिएणं हुत्तए ।  
यावत्-अशनादिनो आहार करवो, जिनमंदिरे जवुं, खंडिले जवुं, अथवा स्वाध्याय के काउसग्ग करवो,  
अथवा वीरासनादि आसने बेसवुं; ए कांइ करवुं कल्पे नहिं । तात्पर्य के-तडके तपाववा मूकेली उपधिनी साधुए  
पोते संभाळ राखवी, अथवा बीजा साधु संभाळ राखवानुं कबूल करे तो तेमने भळावीने जवुं, पण ते उपधि रेढी  
मूकवी नहिं । केमके-उपधि रेढी मूकवाथी वर्षाकालने लीघे कदाच अकस्मात् वरसाद पडवाथी ते भींजाइ  
जाय, अक्कायनी विराधना थाय, अथवा चोर चोरी जाय, इत्यादि घणा दोषोनो संभव छे [ १८ ] ॥ ५२ ॥

( वासावासं पज्जोसवियाणं नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा अणभिग्गहियसिज्जासणिएणं हुत्तए ) चोमासु  
रहेला साधुओ अथवा साध्वीओने शय्या अने आसन वगरनुं एटले पाट अने पाटलो राख्या वगरनुं होवुं कल्पे नहिं ।  
जमीननुं तळीयुं मणि के पत्थरथी बांधेल होय, अथवा छोबंध होय, तो पण वर्षाकालमां साधु-साध्वीए पाट अने  
पाटलो अवश्य राखवो, अने ते उपर सूवुं-बेसवुं । केमके-चोमासामां जमीन उपर संथारो पाथरीने सूवाथी तथा  
आसन पाथरीने बेसवाथी कुंथुवा प्रमुख जीवोनी विराधना, पोताने शरीरे अजीर्ण शरदी विगेरे रोग, अने अक्का-  
यनो वध विगेरे दोष लागे ।



कल्पसूत्र  
माषांतर-  
सह

॥ ३५९ ॥

आयाणमेयं अणभिग्गहियसिज्जासणियस्स, अणुच्चाकुइयस्स, अणट्ठाबंधियस्स,  
( आयाणमेयं ) तेथी चोमासामां साधु-साध्वीए पाट-पाटलो न राखवो ए कर्मबंधनुं अथवा दोषोनुं कारण  
छे । सूत्रकार एज बाबत दढ करे छे—( अणभिग्गहियसिज्जासणियस्स ) जेणे पाट अने पाटलो ग्रहण करेल नथी  
एवा साधुने, ( अणुच्चाकुइयस्स ) वळी ग्रहण करेली पाट एक हाथ जेटली अथवा तेथी सहेज उंची होवी जोइए;  
जेथी कीडी प्रमुख जीवोनो बध न थाय, अथवा सर्पादि न डसी जाय । वळी ते पाट हालेचाले नहिं एवी-निश्चल  
होवी जोइए, एटले पाटनी काठीओ बंधनथी मजबूत बांधवी जोइए, जेथी जरा पण हालेचाले नहिं, केमके ठीलुं  
बंधन होय तो तेमां भराइ रहेल माकड-कुंथुवादिने संघर्ष थवाथी तेओनो विनाश थाय, आवा प्रकारनी उंची  
अने निश्चल पाट जेने नथी, एटले नीची अने हालती-चालती पाट जेने छे एवा साधुने, ( अणट्ठाबंधियस्स ) ते  
पाटनी काठीओ पखवाडीयामां एक वखत बांधवी, पण प्रयोजन वगर बे त्रण के चार बार बांधवाथी स्वाध्याय-  
धर्मध्यानादिमां व्याघात थाय, वळी पाट माटे चंपा विगेरेनुं सळंग पाटीयुं मळे तो तेज ग्रहण करवुं, जेथी आडांओ  
बांधवा न पडे; पण जो पाटीयुं न मळे तो आडां बांधवा, अने ते पण वधारेमां वधारे चार बांधवा, केमके चारथी  
पण वधारे आडांओ राखवाथी घणा आडांओ बांधवा-छोडवामां नकामो घणो वखत जाय, तेथी स्वाध्यायादिमां  
व्याघात लागे, आवी रीते पखवाडीयामां एकथी वधारे बार प्रयोजन वगर काठीओ बांधनार, अथवा चारथी वधारे

नवम  
व्याख्यान.

चोमासामां  
पाट विगेरे  
ग्रहण करवा  
संबंधी तथा  
समिति  
प्रमुखमां  
उपयोग  
राखवा  
संबंधी ओ-  
गणीशमी  
सामाचारी.  
॥ ३५९ ॥

અમિયાસણિયસ્સ, અણાતાવિયસ્સ, અસમિયસ્સ, અભિક્ખણં અભિક્ખણં અપહિલેહણાસીલસ્સ, અપમજ્જણાસીલસ્સ તહા તહા ણં સંજમે દુરારાહણ ભવઈ ॥ ૫૩ ॥ અણાયાણમેયં આહાંઓ બાંધનાર એવા સાધુને, ( અમિયાસણિયસ્સ ) સાધુને બને ત્યાં સુધી આસનવદ્ધ એટલે એક આસને બેસી રહેવું જોઈએ, કેમકે પ્રયોજન વગર જ્યાં ત્યાં ગમનાગમન કરવાથી જીવોનો વધ થાય, આવી રીતે આસનવદ્ધ ન રહેનાર એવા સાધુને, અથવા અનેક આસનોને સેવતા એવા સાધુને, ( અણાતાવિયસ્સ ) સંથારો પાત્ર વિગેરે ઉપધિને તડકે ન તપાવનાર એવા સાધુને, ( અસમિયસ્સ ) રીયાસમિતિ વિગેરે સમિતિઓમાં ઉપયોગ રહિત એવા સાધુને, ( અભિક્ખણં અભિક્ખણં અપહિલેહણાસીલસ્સ ) જેને દષ્ટિ વડે વારંવાર પહિલેહણ કરવાની ટેવ નથી એવા સાધુને, ( અપમજ્જણાસીલસ્સ ) અને જેને રજોહરણાદિ વડે પ્રમાર્જન કરવાની ટેવ નથી એવા સાધુને, આવા આચરણવાળા સાધુને ( તહા તહા ણં સંજમે દુરારાહણ ભવઈ ) જે જે પ્રકારે તે આચરણોને સેવે તે તે પ્રકારે સંયમ મુશ્કેલીથી આરાધ્ય થાય છે, એટલે આવા આચરણવાળા સાધુને ચારિત્ર પાલવું મુશ્કેલ છે ॥ ૫૩ ॥

હવે ચોમાસામાં સાધુ-સાધ્વીનું કેવું આચરણ કર્મબંધ કે દોષનું કારણ થતું નથી?, તે કહે છે—

( અણાયાણમેયં ) પાટ અને પાટલો ગ્રહણ કરવો, પાટ ડાંગી અને નિશ્ચલ રાખવી, પ્રયોજનપૂર્વક અને પક્ષવાડિયામાં એક વાર તે પાટના બંધ બાંધવા, इत्यादि આચરણ કર્મબંધ અથવા દોષનું કારણ નથી; એજ વાવત દઢ કરે છે—

કલ્પસૂત્ર  
માર્ગાંતર-  
સહ  
॥૩૬૦॥

અભિગ્ગહિયસિજ્ઞાસણિયસ્સ, ઉચ્ચાકુઙ્કયસ્સ, અટ્ટાબંધિસ્સ, મિયાસણિયસ્સ, આયાવિયસ્સ, સમિયસ્સ,  
અભિક્ખણં અભિક્ખણં પઢિલેહણાસીલસ્સ પમજ્ઞણાસીલસ્સ તહા તહા ણં સંજમે સુઆરાહણ  
ભવહ [ ૧૯ ] ॥ ૫૪ ॥

( અભિગ્ગહિયસિજ્ઞાસણિયસ્સ ) ચોમાસામાં જેણે પાટ અને પાટલો ગ્રહણ કરેલ છે એવા સાધુને, ( ઉચ્ચાકુઙ્કયસ્સ )  
જેણે ઊંચી અને નિશ્ચલ પાટ રાખી છે એવા સાધુને ( અટ્ટાબંધિસ્સ ) પ્રયોજને અને પશ્વવાડીયામાં એક વસ્ત્ર કાઠીઓ  
ઉપર બંધ બાંધનારને, અથવા પ્રયોજનપૂરતાં-વધારેમાં વધારે ચાર આઢાં બાંધનારને, ( મિયાસણિયસ્સ ) કારણ  
હોય તોજ આસનથી ઉઠતા, નહિંતર વદ્ધાસનેજ રહેતા એવા સાધુને, ( આયાવિયસ્સ ) વસ્ત્રાદિ ઉપધિને તડકે તપા-  
વનાર એવા સાધુને, ( સમિયસ્સ ) ર્થ્યાસમિતિ પ્રમુખ સમિતિઓમાં ઉપયોગવાળા સાધુને, ( અભિક્ખણં અભિક્ખણં  
પઢિલેહણાસીલસ્સ પમજ્ઞણાસીલસ્સ ) દષ્ટિ વડે વારંવાર પઢિલેહણ કરવાની-તપાસવાની ટેવવાળા અને રજોહરણાદિ  
વડે પ્રમાર્જન કરવાની ટેવવાળા સાધુને, આવા મુનિરાજને ( તહા તહા ણં ) જે જે પ્રકારે તે આચરણોને સેવે તે તે પ્રકારે  
( સંજમે સુઆરાહણ ભવહ ) સંયમ સુખથી આરાધ્ય થાય છે, એટલે આવા શુદ્ધ આચરણવાળા મુનિને ચારિત્ર  
પાઠવું સુલભ થાય છે [ ૧૯ ] ॥ ૫૪ ॥

નવમ  
વ્યાખ્યાન.  
ચોમાસામાં  
પાટ વિગેરે  
ગ્રહણ કરવા  
સંબંધી તથા  
સમિતિ  
પ્રમુખમાં  
ઉપયોગ  
રાખવા સં-  
બંધી ઓગ-  
ળીશમી  
સામાચારી.  
॥૩૬૦॥

વાસાવાસં પજ્ઞોસવિયાણં કપ્પઙ્ગ નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા તઓ ઉચ્ચાર-પાસવળભૂમીઓ પડિ-  
લેહિત્તણ । ન તહા હેમંત-ગિમ્હાસુ જહા ણં વાસાસુ । સે કિમાહુ ભંતે ? ।

( વાસાવાસં પજ્ઞોસવિયાણં કપ્પઙ્ગ નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા તઓ ઉચ્ચાર-પાસવળભૂમીઓ પડિલેહિત્તણ )  
ચોમાસુ રહેલા સાધુઓ અથવા સાધ્વીઓને ઠંડા અને માત્રાની ત્રણ જગ્યા પડિલેહવી કલ્પે । જે ઠંડા-માત્રાના  
વેગને ન રોકી શકે એવા અશક્ત સાધુ-સાધ્વીએ ઉપાશ્રય અંદરની દૂર મધ્ય અને આસન્ન એવી ત્રણ જગ્યા પડિલેહવી,  
અને જે ઠંડા-માત્રાના વેગને રોકી શકે એવા શક્ત સાધુ-સાધ્વીએ ઉપાશ્રય બહારની દૂર મધ્ય અને આસન્ન  
એવી ત્રણ જગ્યા પડિલેહવી । બની શકે ત્યાં સુધી સાધુ-સાધ્વીએ દૂરની જગ્યા પડિલેહવી, તેમાં અડચણ આવે  
તો મધ્ય જગ્યા, અને તેમાં પણ અડચણ આવે તો ઠંડા-માત્રા માટે આસન્ન જગ્યા પડિલેહવી । ( ન તહા  
હેમંત-ગિમ્હાસુ જહા ણં વાસાસુ ) જેવી રીતે વર્ષાકાલમાં આ ત્રણ પ્રકારની ભૂમિ પડિલેહવાનું છે તેવી રીતે હેમંત  
અને ગ્રીષ્મ ઋતુમાં નથી । શિષ્ય પૂછે છે કે—( સે કિમાહુ ભંતે ? ) હે ભગવન્ ! એમ આપ કેમ કહો છો ?, એટલે  
વર્ષાકાલમાં ત્રણ ભૂમિ પડિલેહવાનું શું કારણ ? । ગુરુ મહારાજ ઉત્તર આપે છે કે—

૧ સ્પટિલ—બડીનીતિ । ૨ પેસાવ । ૩ દૃષ્ટિ વડે યતનાપૂર્વક તપાસીને જીવ—જતુ અપ્કાય કે વનસ્પતિકાયાદિ ન હોય એવી  
નિર્દોષ જગ્યાએ ઠંડા—માત્રા માટે બેસવું ।

કલ્પસૂત્ર  
માર્ષાંતર-  
સહ

॥૩૬૧॥

વાસાસુ ણં ઓસન્નં પાણા ય તણા ય બીયા ય પળગા ય હરિયાણિ ય ભવન્તિ [ ૨૦ ] ॥ ૫૫ ॥  
વાસાવાસં પજ્જોસવિયાણં કપ્પઈ નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા તઓ મત્તગાઈં ગિણિહત્તણ્ણ । તં જહા-  
ઉચ્ચારમત્તણ્ણ, પાસવળમત્તણ્ણ, ખેલમત્તણ્ણ [ ૨૧ ] ॥ ૫૬ ॥

( વાસાસુ ણં ઓસન્નં ) પ્રાયઃ કરીને વર્ષાકાલમાં ( પાણા ય ) શંખનક ઇંદ્રગોપ કૃમિ પ્રમુખ જીવહાં, ( તણા ય )  
ધાસ, ( બીયા ય પળગા ય ) વનસ્પતિઓના નવા ઉત્પન્ન થયેલા અંકુરા, લીલ-ફુલ ઇટલે ફુગી, ( હરિયાણિ  
ય ભવન્તિ ) અને બીજમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી વનસ્પતિ ઘણી થાય છે, તેથી ચોમાસામાં ત્રણ પ્રકારની ભૂમિ પડિ-  
લેહવાનું કહેલ છે [ ૨૦ ] ॥ ૫૫ ॥

( વાસાવાસં પજ્જોસવિયાણં કપ્પઈ નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા તઓ મત્તગાઈં ગિણિહત્તણ્ણ ) ચોમાસુ રહેલા  
સાધુઓ અને સાધ્વીઓને ત્રણ પાત્ર રાખવાં કલ્પે છે; ( તં જહા- ) તે આ પ્રમાણે- ( ઉચ્ચારમત્તણ્ણ ) ઠહે જવાનું  
પાત્ર, ( પાસવળમત્તણ્ણ ) માવું કરવાનું પાત્ર, ( ખેલમત્તણ્ણ ) અને શ્લેષ્મ-બડસા પ્રમુખ માટે પાત્ર । કેમકે  
ઠહા-માત્રાનું પાત્ર ન હોય, અને તેથી બહાર પહોંચતા સુધીમાં ઠહા-માત્રાનો વેગ વધારે વાર રોકી રાખવો પડે  
તો રોગોત્પત્તિ પ્રમુખ આત્મવિરાધના થાય, બહાર વરસાદ વરસતો હોય તો બહાર જવામાં સંયમની પણ વિરાધના  
થાય । એવી રીતે આત્મા અને સંયમના રક્ષણાર્થે શ્લેષ્મ માટે પણ પાત્ર રાખવું [ ૨૧ ] ॥ ૫૬ ॥

નવમ  
વ્યાખ્યાન.

ચંડિલ-મા-  
ત્રાની જગ્યા  
પડિલેહવા  
સંબંધી બી  
શમી, અને  
શ્લેષ્માદિ  
માટે ત્રણ  
પાત્ર રાખવા  
સંબંધી એક-  
બીજાની  
સામાચારી.  
॥૩૬૧॥

વાસાવાસં પજ્ઞોસવિયાણં નો કપ્પહ નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા પરં પજ્ઞોસવણાઓ ગોલોમપ્પ-  
માણમિત્તે વિ કેસે તં રયણિં ઉવાયણાવિત્તણ ।

( વાસાવાસં પજ્ઞોસવિયાણં નો કપ્પહ નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા પરં પજ્ઞોસવણાઓ ગોલોમપ્પમાણમિત્તે વિ  
કેસે તં રયણિં ઉવાયણાવિત્તણ ) ચોમાસુ રહેલા સાધુઓ અને સાધ્વીઓને અસાડી ચોમાસા પછી ગાયના રુંવા  
જેવડા સૂક્ષ્મ પળ કેશ રાખવા કલ્પે નહિં, છેવટે તે રાત્રિ ઇટલે ભાદરવા શુદ્ધ પાંચમની રાત્રિ અને હાલમાં ભાદરવા  
શુદ્ધ ચોથની રાત્રિ ઉહંધવી કલ્પે નહિં । તાત્પર્ય કે—“ધ્રુવલોઓ ઉ જિણાણં, નિચ્ચં થેરાણ વાસવાસાસુ;  
જિનકલ્પીને ધ્રુવલોચ છે, ઇટલે તેણે ચારે મહિના નિરંતર લોચ કરવો, અને સ્થવિરકલ્પીને વર્ષાકાલમાં નિત્ય  
લોચ છે, ઇટલે તેણે ચોમાસામાં નિત્યલોચ કરવો” એવું વચન હોવાથી, જો સાધુ સમર્થ હોય તો તેણે ચોમાસાના  
ચારે મહિના હમેશાં લોચ કરાવવો । પણ ચારે મહિના હમેશાં લોચ કરાવવાને અસમર્થ હોય તો તેણે છેવટે  
ભાદરવા શુદ્ધ ચોથની રાત્રિ પહેલાં લોચ કરાવવો જોઈએ, કેમકે સાધુ-સાધ્વીને લોચ ઘર સાંવત્સરિક પ્રતિ-  
ક્રમણ કરવું કલ્પેજ નહિં । કેશ રાખવાથી અપ્કાયની વિરાધના થાય, જલના સંસર્ગથી તેમાં જૂ ઉત્પન્ન થાય,  
અને સ્વજવાલતાં તે જૂ મરી જાય અથવા મસ્તકમાં નસ વાગી જાય, આવી રીતે સંયમવિરાધના અને આત્મ-  
વિરાધના રૂપ દોષ લાગે; તેથી લોચ કરાવવો જોઈએ । જો લોચ ન કરાવતાં અસ્વાથી મુંઝવે અથવા

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ ३६२ ॥

अज्जेणं खुरमुंडेण वा लुक्कसिरएण वा होयवं सिया । पक्खिया आरोवणा ।  
कातरथी कतरावे तो परमात्मा श्रीतीर्थकरनी आज्ञा भंग कर्यानो महान् दोष लागे, देखादेखीथी बीजा साधुओनुं मन  
लोच कराववामां भांगी जाय, तेथी मिथ्यात्व प्ररूपणानो दोष लागे, अस्त्राथी या कातरथी जू कपाइ जाय,  
नापित-हजाम पश्चात्कर्म करे, अने शासननी अपभ्राजना थाय; आवी रीते संयमविराधना अने आत्मविराधना रूप  
घणा दोषो लागे, तेथी लोच कराववो एज श्रेष्ठ छे । ( अज्जेणं खुरमुंडेण वा लुक्कसिरएण वा होयवं सिया )  
आर्य एटले साधुए अस्त्राथी मुंडन करावेल अथवा केशनुं लुंचन करावेल एवा थवुं जोइए । एटले-उत्सर्गमार्गे तो  
लोचज कराववो जोइए, पण कोइ साधु लोच नज सहन करी शके एवो सुकोमल होय, कोइ अशक्त साधुने  
लोच कराववाथी ताव आवी जवा संभव होय, कोइ बाल साधु रडे तेम होय, अने कोइ ढीला मनवाळो साधु  
लोचना कारणे दीक्षा छोडी दे तेम होय, तो एवा साधुने अपवादमार्गे अस्त्राथी मुंडन कराववुं । मुंडन कराव-  
नार साधुए प्रासुक पाणीथी पोतानुं मस्तक पलाळवुं, अने हजामना हाथ पण प्रासुक पाणीथी धोवराववा ।  
( पक्खिया आरोवणा ) चोमासामां साधु-साध्वीए पाटना बंधननी पंदर पंदर दिवसे आरोपणा करवी, एटले पाट  
प्रमुखना बंधननी दोरीओना बंध पंदर पंदर दिवसे छूटा करी पडिलेही यतनापूर्वक प्रमार्जने पाछा बांधी लेवा,

१ हजाम हजामत कर्या पछी हाथ वस्त्र अस्त्रो विगेरे धोवे घसे ते अही पश्चात्कर्म समजवु ।

नवम  
व्याख्यान.

लोच  
संबंधी  
विचाररूप  
बावीशमी  
सामाचारी,  
लोच न  
कराववाथी  
लागता दो-  
षो, अस्त्राथी  
मुंडन कोण  
करावी  
शके ?  
॥ ३६२ ॥

માસિણે યુરમુંડે, અદ્વમાસિણે કત્તરિમુંડે । ઇમ્માસિણે લોણે સંવચ્છરિણે વા થેરકપ્પે [૨૨] ॥૫૭॥  
વાસાવાસં પજ્જોસવિયાણં નો કપ્પહિ નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા પરં પજ્જોસવણાઓ અહિગ-  
રણં વહિત્તણે । જે ણં નિગ્ગંથો વા નિગ્ગંથી વા પરં પજ્જોસવણાઓ

અથવા આરોપણા પ્રાયશ્ચિત્ત સર્વકાલ પંદર પંદર દિવસે લેવું, અને વર્ષાકાલમાં તો વિશેષે કરીને લેવું । ( માસિણે યુરમુંડે ) લોચ કરાવવાને અશક્ત સાધુએ અભ્યાથી મુંડન મહિને મહિને કરાવવું । (અદ્વમાસિણે કત્તરિમુંડે) જે સાધુ મુંડન પળ કરાવવા અસમર્થ હોય, અથવા જેના માથામાં ગુંબડાં આદિ થયેલ હોય, તે સાધુએ કાતરથી કેશ કતરાવવા, અને તેણે પંદર પંદર દિવસે ગુપ્ત રીતે કેશ કતરાવવા । મુંડન કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત નિશીથસૂત્રમાં કહ્યા મુજબ લઘુમાસ અને કતરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત ગુરુમાસ સમજવું । (ઇમ્માસિણે લોણે સંવચ્છરિણે વા થેરકપ્પે) સ્થવિરકલ્પમાં સ્થિત એવા વૃદ્ધ સાધુઓએ ઘટ્ટપણથી જર્જરિત થવાને લીધે તથા આંત્રના રક્ષણ માટે છ મહિને અથવા એક વરસે લોચ કરાવવો, અર્થાત્ તરુણ સાધુઓએ ચાર મહિને લોચ કરાવવો [ ૨૨ ] ॥ ૫૭ ॥

( વાસાવાસં પજ્જોસવિયાણં નો કપ્પહિ નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા પરં પજ્જોસવણાઓ અહિગરણં વહિત્તણે )  
ચોમાસુ રહેલા સાધુઓ અને સાધ્વીઓને પર્યુષણ પછી ક્લેશકારી વચન બોલવું કલ્પે નહિં । ( જે ણં નિગ્ગંથો વા નિગ્ગંથી વા ) જે કોઈ સાધુ અથવા સાધ્વી ( પરં પજ્જોસવણાઓ ) જો પર્યુષણ પછી



કલ્પસૂત્ર  
માર્ષાંતર-  
સહ

॥ ૩૬૩ ॥

અહિગરણં વયઙ્, સે ણં “અકપ્પેણં અજ્જો ! વયસિ”ત્તિ વત્તવે સિયા । જે ણં નિગ્ગંથો વા નિગ્ગંથી વા પરં પજ્જોસવણાઓ અહિગરણં વયઙ્, સે ણં નિજ્જૂહિયવે સિયા [ ૨૩ ] ॥ ૫૮ ॥

(અહિગરણં વયઙ્) અજ્ઞાનથી ક્લેશકારી વચન બોલે તો (સે ણં “અકપ્પેણં અજ્જો ! વયસિ”ત્તિ વત્તવે સિયા) તેને કહેવું જોઈએ કે—“હે આર્ય ! તમે અનાચારથી બોલો છો ” । એટલે—“ક્લેશકારી વચન બોલવું એ અનાચાર હોવાથી તમારે આવું વચન બોલવું યોગ્ય નથી । કેમકે—પર્યુષણ પહેલાં અથવા પર્યુષણને દિવસે પણ કદાચિત્ જે ક્લેશકારી વચન બોલાયું હોય તે તો સંવત્સરી-પ્રતિક્રમણમાં સમાવ્યું, પરંતુ પર્યુષણ પછી પણ ક્લેશકારી વચન બોલો છો તે અનાચાર છે ; માટે આવું વચન ન બોલો ” । આવી રીતે સમજાવીને તેને ક્લેશકારી વચન બોલતાં અટકાવવા । પરંતુ સમજાવ્યા છતાં એવાં વચન બોલતાં ન અટકે તેને શું કરવું ?, તે કહે છે—( જે ણં નિગ્ગંથો વા નિગ્ગંથી વા ) જે સાધુ અથવા સાધ્વી એવી રીતે વારવા છતાં ( પરં પજ્જોસવણાઓ ) પર્યુષણ પછી ( અહિગરણં વયઙ્ ) ક્લેશકારી વચન બોલે તો ( સે ણં નિજ્જૂહિયવે સિયા ) તેને સંઘથી બહાર કરવો જોઈએ । જેમ સડી ગયેલું પાન બીજાં પાનને પણ સેડવી નાચે તેથી તંબોલી તે પાનને ટોપલામાંથી બહાર કાઢી નાચે છે, તેમ અનંતાનુબંધિક્રોધાદિના આવેશ-વાળો સાધુ પણ વિનષ્ટજ છે, અને બીજાઓને પણ કષાયોનો હેતુભૂત બને, તેથી તેને સંઘ બહાર કરવો ।

નવમ  
વ્યાખ્યાન.

લોચસંબંધી  
વિચારરૂપ  
બાવીશમી  
સામાચારી,  
કેશ કોણ  
કતરાવી  
શકે ? ક્લેશ-  
કારી વચન  
ન બોલવા  
સંબંધી  
ત્રેવીશમી  
સામાચારી.  
॥ ૩૬૩ ॥

વાસાવાસં પજ્ઞોસવિયાણં ઇહ સ્વલુ નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા

બીજું દષ્ટાંત—સેટ-નગરમાં રહેતો સેતી કરનાર રુદ્ર નામે બ્રાહ્મણ એક વચ્ચત વર્ષાકાલમાં સેડવા માટે હઠ તથા બઢદ લઈને સેતરમાં ગયો । હઠથી સેડતાં તેનો એક ગઢીયો બઢદ બેસી ગયો, તેને ડમો કરવા બ્રાહ્મણે પડોળાથી ઘળા પ્રહાર કર્યો, છતાં તે બઢદીણ બઢદ ડમો નજ થયો । પછી ક્રોધથી ધમધમી રહેલો રુદ્ર તેને સેતરની માટીનાં ઢેફાંથી મારવા લાગ્યો, મારતાં મારતાં ત્રણ વચારાનાં ઢેફાંથી બઢદનું આસું શરીર ઢંકાઈ ગયું, છેવટે મોઢું પણ માટીથી ઢંકાતાં શ્વાસ રુંઢાઈ જવાથી તે બઢદ મરણ પામ્યો । પછી પશ્ચાત્તાપ કરતો રુદ્ર ગામમાં આવી ન્યાતના આગેવાન પુરુષો પાસે ગયો, અને તેમને બનેલી હકીકત જળાવી । તેમણે રુદ્રને કહ્યું કે—‘હવે તારો ક્રોધ શાંત થયો કે નહિં?’ । રુદ્ર બોલ્યો કે—‘ના, હજુ મારો ક્રોધ શાંત થયો નથી’ । તે સાંભળી બ્રાહ્મણે તે ડગ્રક્રોધી રુદ્રને જ્ઞાતિવહાર કર્યો । એવી રીતે જે સાધુ વિગેરે કોપ શાંત ન થવાને લીધે પર્યુષણપર્વમાં સ્વમતસ્વામણાં ન કર્યો હોય તેને સંઘ વહાર કરવા, અને ડપશાંત થયેલને મૂલ પ્રાયશ્ચિત્ત દેવું [ ૨૩ ] ॥ ૫ૢ ॥

(વાસાવાસં પજ્ઞોસવિયાણં ઇહ સ્વલુ નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા) આ પ્રવચનને વિષે ચોમાસુ રહેલા સાધુઓ અથવા સાધ્વીઓને

૧ જે નગરની ચારે તરફ ધૂઢ્ઢનો કિલ્લો હોય તે સેટ કહેવાય. ।

अज्जेव कक्खडे कडुए विग्गहे समुप्पज्जिजा, सेहे राइणियं खामिज्जा; राइणिए वि सेहं खामिज्जा ।  
[ ग्रन्थाग्रं-१२०० ] । खमियवं खमावियवं, उवसमियवं उवसमावियवं; सुमइसंपुच्छणावहुलेण  
होयवं । जो उवसमइ तस्स अत्थि आराहणा,

( अज्जेव कक्खडे कडुए विग्गहे समुप्पज्जिजा ) जो आज्ञेज कर्कश अने कटु विग्रह उत्पन्न थाय तो, एटले  
पर्युषणाने दिवसेज उंचा शब्दवालो तथा जकार-मकारादिरूप कडवाश भरेलो कलह थाय तो, ( सेहे राइणियं  
खामिज्जा ) नानो रत्तिकने एटले मोटाने खमावे । जो के कलह करवाथी मोटो पण अपराधी छे, तो पण  
व्यवहारथी नानो मोटाने खमावे । हवे जो धर्म न परिणमवाथी अहंकारने लीघे नानो मोटाने न खमावे तो शुं  
करवुं ? ते कहे छे- ( राइणिए वि सेहं खामिज्जा ) मोटो पण नानाने खमावे । ( खमियवं खमावियवं ) साधुए  
पोते खमवुं, अने बीजाने खमाववुं, ( उवसमियवं उवसमावियवं ) पोते उपशांत थवुं, अने बीजाने उपशांत  
करवो; ( सुमइसंपुच्छणावहुलेण होयव ) राग-द्वेष रहित जे बुद्धि ते सुमति, ते सुमतिपूर्वक सूत्रार्थ संबंधी पूछपरछ  
विशेष प्रकारे करवी, अथवा सुखशाता पूछवी, तात्पर्य के-जेनी साथे क्लेश थयो होय तेनी साथे निर्मल चित्तथी  
वातचीत करवी । हवे कलह करनार बेमांथी जो एक खमावे अने बीजो न खमावे तो शुं समजवुं ?, ते कहे छे-  
( जो उवसमइ तस्स अत्थि आराहणा ) जे उपशांत थाय छे तेने आराधना छे,

नवम  
व्याख्यान.

क्रोधी ब्रा-  
ह्मणनुं दृष्टां-  
त, परस्पर  
खमत-खा-  
मणा करवा  
संबंधी  
चोषीशमी  
सामाचारी,  
उपशांत थ-  
नार आरा-  
धक बने,  
॥ ३६४ ॥

जो न उवसमइ तस्स नत्थि आराहणा; तम्हा अप्पणा चेव उवसमियवं । से किमाहु भंते ? ।

उवसमसारं खु सामण्णं [ २४ ] ॥ ५९ ॥

( जो न उवसमइ तस्स नत्थि आराहणा ) अने जे उपशांत थतो नथी-खमावतो नथी तेने आराधना नथी । (तम्हा अप्पणा चेव उवसमियवं) तेथी प्रभुनी आज्ञानी आराधना इच्छनार साधुए पोते तो उपशांत थवुंज । शिष्य पूछेछे के-(से किमाहु भंते?) हे भगवन् ! एम आप केम कहो छो ?, एटले बीजो उपशांत न थाय छतां पोते तो उपशांत थवुंज तेनुं शुं कारण ? । गुरु महाराज उत्तर आपे छे के-(उवसमसारं खु सामण्णं) उपशमप्रधानज श्रामण्य एटले साधुपणुं छे, अर्थात् साधुपणानो सार उपशमज छे । अहीं एक जणना आराधकपणानुं दृष्टांत कहे छे-

सिंधु अने सौवीर देशनो स्वामी तथा महसेनादि दस मुगटबद्ध राजाओथी सेवातो एवो उदयन नामे राजा वीतभय नगरमां राज्य करतो हतो, तेने विद्युन्माली नामना देव पासेथी श्रीमहावीर प्रभुनी चमत्कारी प्रतिमा प्राप्त थइ हती, उदयन राजा तेनी हमेशां पूजा-सेवा करतो । एक वखते गंधार नामे श्रावक ते प्रतिमानी पूजा करवा ते नगरमां आव्यो, परंतु ते मांदो थइ गयो । तेने राजानी देवदत्ता नामे दासीए शुश्रूषा करी साजो कर्यो, तेथी संतुष्ट थयेलो गंधार ते दासीने अद्भुत स्वरूप करनारी गुटिका एटले गोळी आपी पोताने स्थाने गयो । ते गुटिका खावाथी देवदत्ता अतिशय स्वरूपवती थइ, तेथी लोकमां ते दासीनी सुवर्णगुलिका नामथी प्रसिद्धि थइ ।

કલ્પસૂત્ર  
ભાષાંતર-  
સહ

॥ ૩૬૫ ॥

આ વચ્ચે માલવા દેશનો સ્વામી અને ચૌદ મુગટબદ્ધ રાજાઓથી સેવાતો ચંડપ્રદ્યોત નામે રાજા ઉજ્જયિની નગરીમાં રાજ્ય કરતો હતો, તે મહાવીરપ્રભુની પ્રતિમા સહિત સુવર્ણગુલિકાનું હરણ કરી ગયો। તે સ્વર્ણ પડતાં ઉદયન રાજાએ ચડાઈ કરી રણસંગ્રામમાં ચંડપ્રદ્યોતને પકડી બાંધ્યો, અને તેના કપાળમાં ‘મારી દાસીનો પતિ’ એવા અક્ષર લખાવ્યા। પછી તેને સાથે લઈ પોતાના નગર તરફ પ્રયાણ કરતો ઉદયનરાજા વર્ષાકાળમાં રસ્તામાં આવેલા દશપુર નગરમાં રહ્યો, અને પર્યુપણપર્વને દિવસે તેણે પોતે ઉપવાસ કર્યો। તેણે રસોડયાને બોલાવી કહ્યું કે-‘ચંડપ્રદ્યોતને પૂછી તેની ઇચ્છા મુજબ ભોજન જમાવજે’। હુકમ મુજબ રસોડયાએ તેની પાસે જઈ કહ્યું કે-‘આજે મહારાજાને ઉપવાસ છે, તેથી આપને જે જમવું હોય તે કહો’। ચંડપ્રદ્યોતે વિચાર કર્યો કે-‘આજે મને જુદો બેસાડી ફેરવી મારી નાખવાનો પ્રપંચ આદર્યો જણાય છે!’। એમ ધારી તે બોલ્યો કે-‘હું પણ શ્રાવક છું, તેથી મારે પણ આજે ઉપવાસ કરવો છે’। રસોડયાના મુખથી તે હકીકત સાંભળી ઉદયન રાજાએ વિચાર્યું કે-‘‘એ ધૂર્તતાથી બોલ્યો છે, તો પણ મારો તો સાધર્મિક છે, માટે તેને સ્ખમાવ્યા વગર મારું પ્રતિક્રમણ શુદ્ધ ન થાય’’। એમ વિચારી ઉદયન રાજાએ તેને બંધનથી મુક્ત કરી, તેનું સર્વસ્વ પાછું આપી, તેના કપાળમાં ‘મારી દાસીનો પતિ’ એવા જે અક્ષરો લખાવ્યા હતા તેના આચ્છાદન માટે પોતાનો મુગટપટ્ટ આપ્યો। પછી તેણે ચંડપ્રદ્યોતને સ્ખમાવી સત્કારપૂર્વક ઉજ્જયિની નગરી મોકલી દીધો। અહીં ઉદયન રાજા ઉપશાંત થયેલ હોવાથી તેનુંજ આરાધકપણું છે, પણ ચંડપ્રદ્યોત

નવમ  
વ્યાખ્યાન.

પરસ્પર  
સ્ખમત-સ્ખા-  
મણા કરવા  
સંબંધી  
ચોવીશમી  
સામાચારી,  
એક જળના  
આરાધકપ-  
ણામાં ઉદ-  
યન અને ચં-  
ડપ્રદ્યોતનું  
દર્શાવ.

॥ ૩૬૫ ॥

उपशान्त न थयेल होवाथी तेनुं आराधकपणुं नथी । बन्नेना आराधकपणानुं दृष्टांत-एक वखते कौशांबीमां समवसरेला श्रीमहावीर प्रभुने वंदन करवा सूर्य अने चन्द्र पोताना मूल विमाने आव्या । चंदना साध्वी उपयोग राखवामां कुशल इता, तेथी प्रकाश होवा छतां ते वखते सूर्य आधमवानो समय जाणी ते पोताने स्थाने चाल्या गया । पण मृगावती साध्वीने प्रकाश देखवाथी समयनी खबर न रही, तेथी प्रभुनी देशना सांभळता वेसी रह्या । हवे सूर्य-चन्द्र गया त्यारे अंधकार फेलाइ रह्यो; तेथी भयभीत थयेला मृगावती उपाश्रये आवी ईरियावही पडिकमी आत्मांनी निंदा करवा लाग्या, अने सूइ गयेला चंदना प्रवर्तिनी पासे आधी तेमने नमन करी पगचंपी करता छता बोल्या के-‘हे स्वामिनि ! मारो अपराध क्षमा करो’ । चंदनाए चंदन जेवी शीतल वाणीथी कहुं के-‘हे भद्रे ! तमारा जेवी कुलीन साध्वीने आम करवुं युक्त नथी’ । मृगावती बोल्या के-‘हवेथी हुं आवो अपराध नहिं करुं’ । एम कहेता छता चंदनबालाना पगमां पड्या, अने आत्मांनी निंदा करता छता वारंवार खमाववा लाग्या, तेठ-लामां प्रवर्तिनीने निद्रा आवी गइ । मृगावतीए शुद्ध अंतःकरणथी एवी रीते खमावतां केवलज्ञान प्राप्त कर्युं । आ वखते चंदनाना हाथ पासे आवता सर्पने मृगावतीए केवलज्ञानथी जोयो, तेथी ते हाथ त्यांथी खसेडी लीधो । पोतानो हाथ खसेडवाथी चंदनवाला जागी गया, अने पूछ्युं के-‘मारो हाथ केम खसेड्यो?’ । मृगावतीए कहुं के-‘सर्प आववाथी में आपनो हाथ खसेड्यो’ । चंदनाए पूछ्युं के-‘आवा गाढ अंधकारमां तमे सर्प केवी रीते देख्यो?’ ।

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥३६६॥

मृगावतीए कह्युं के-‘आपना प्रतापथी’ । चंदनाए पृच्छुं के-‘शुं तमने केवलज्ञान थयुं छे?’ । मृगावतीए कह्युं के-‘आपनी कृपाथी’ । ते सांभळी मृगावतीने केवलज्ञान थयेलुं जाणी, “अरे ! में केवलीनी आशातना करी” एम चिंतवता छता चंदना प्रवर्तिनी मृगावतीने खमाववा लाग्या, अने मिथ्या दुष्कृत देवा लाग्या । एवी रीते खमावतां चंदनाए पण केवलज्ञान प्राप्त कर्युं । अहीं चंदना अने मृगावती बन्नेनुं आराधकपणुं छे ।

आवी रीते चंदना अने मृगावतीनी पेठे खरा अंतःकरणथी मिथ्या दुष्कृत एटले ‘मिच्छामि दुक्कडं’ देवुं, पण कुंभार अने क्षुल्लकनी पेठे उपलक देवुं नहिं । ते आ प्रमाणे-कोइ कुंभार माटीनां वासण घडीने तडके सूकवतो, तेने एक क्षुल्लक एटले लघुशिष्य कांकरा मारीने काणां करी नाखतो । कुंभारे कह्युं के-‘महाराज ! वासण फोडो नहिं’ । क्षुल्लक बोल्यो के-‘मिच्छामि दुक्कडं’ । कुंभारे जाण्युं के-हवे वासण फोडशे नहिं, परंतु चेलाजीए तो ए धंधो चालुज राख्यो, अने कुंभार ना पाडे त्यारे मिच्छामि दुक्कडं बोले । आथी क्रोधे भरायेलो कुंभार कांकरो लइ ते शिष्यना कानमां भरावी मसळवा लाग्यो, तेथी दुःख पामतो चेलो बोल्यो के ‘हुं पीडाउं छुं’ । कुंभार बोल्यो के ‘मिच्छामि दुक्कडं’ । आवी रीते शिष्य वारंवार ‘हुं पीडाउं छुं’ एम कहेवा लाग्यो, त्यारे कुंभार पण ‘मिच्छामि दुक्कडं’ वारंवार बोलवा लाग्यो । एवी रीते वारंवार पाप करवा अने वारंवार मिच्छामि दुक्कडं देवुं तेथी कांइ कार्यसिद्धि थाय नहिं, माटे खरा अंतःकरणथी मिच्छामि दुक्कडं देवुं जोइए [ २४ ] ॥ ५९ ॥

नवम  
व्याख्यान.

खमत-खा-  
मणा करवा  
संबंधी  
चोवीशमी  
सामाचारी,  
बन्ने जणना  
आराधकप-  
णामां चंद-  
नवाला अने  
मृगावतीनु  
दृष्टांत.

॥३६६॥

વાસાવાસં પજ્ઞોસવિયાણં કપ્પઈ નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા તઓ ઉવસ્સયા ગિણિહત્તણ । તં વેઉવિયા પહિલેહા, સાહજિયા પમજ્જણા [૨૫] ॥ ૬૦ ॥ વાસાવાસં પજ્ઞોસવિયાણં નિગ્ગંથાણં વા નિગ્ગંથીણ વા

( વાસાવાસં પજ્ઞોસવિયાણં કપ્પઈ નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા તઓ ઉવસ્સયા ગિણિહત્તણ ) ચોમાસુ રહેલા સાધુઓ અથવા સાધ્વીઓને જીવાત-જલાદિના ઉપદ્રવના ભયથી ત્રણ ઉપાશ્રય ગ્રહણ કરવા કલ્પે છે । (તં વેઉવિયા પહિલેહા ) તે ત્રણ ઉપાશ્રયમાં બે ઉપાશ્રયને વારંવાર પહિલેહવા ઇટલે દૃષ્ટિથી દેખવા, ( સાહજિયા પમજ્જણા ) અને જે ઉપાશ્રય ઉપભોગમાં આવતો હોય તેનું પ્રમાર્જન કરવું । તાત્પર્ય કે-ચોમાસામાં જે ઉપાશ્રયમાં સાધુઓ રહ્યા હોય તે ઉપાશ્રયનું સવારમાં, સાધુઓ ભિક્ષા યાજ્ય ત્યારે-મધ્યાહ્ને, અને પહિલેહણ વચ્ચે ઇટલે ત્રીજા પહોરને અંતે, એ ત્રણ વચ્ચે પ્રમાર્જન કરવું, અને ચોમાસા સિવાયના કાલમાં બે વચ્ચે પ્રમાર્જન કરવું । જો ઉપાશ્રયમાં જીવાતનો ઉપદ્રવ ન હોય તો આ વિધિ સમજવો, પણ જો જીવાતનો ઉપદ્રવ હોય તો વારંવાર તેનું પ્રમાર્જન કરવું । વાકીના બે ઉપાશ્રયને પ્રતિદિવસે દૃષ્ટિથી દેખવા, જેથી ત્યાં વીજો કોઈ નિવાસ અથવા મમત્વ ન કરે; અને તે બે ઉપાશ્રયનું દર ત્રીજે દિવસે દંડાસણથી પ્રમાર્જન કરવું [ ૨૫ ] ॥ ૬૦ ॥

( વાસાવાસં પજ્ઞોસવિયાણં નિગ્ગંથાણ વા નિગ્ગંથીણ વા ) ચોમાસુ રહેલા સાધુઓ અથવા સાધ્વીઓને



कप्पइ अन्नयरिं दिसिं वा अणुदिसिं वा अवगिज्झिय अवगिज्झिय भत्त-पाणं गवेसित्तए । से किमाहु भंते ? । ओसण्णं समणा भगवंतो वासासु तवसंपउत्ता भवन्ति, तवस्सी दुब्बले किलंते मुच्छिज्ज वा पवडिज्ज वा; तामेव दिसिं वा अणुदिसिं वा समणा भगवंतो पडिजागरन्ति [२६] ॥ ६१ ॥

( कप्पइ अन्नयरिं दिसिं वा अणुदिसिं वा अवगिज्झिय अवगिज्झिय भत्त-पाणं गवेसित्तए ) पूर्वादि कोइ पण दिशाने अथवा अग्नि-नैर्ऋत्यादि विदिशाने उद्देशीने-कहीने भात-पाणीनी गवेषणा करवी कल्पे छे । एटले-चोमासु रहेला साधु-साध्वी भात-पाणीनी गवेषणा करवा जाय त्तारे ' हुं अमुक दिशामां अथवा विदिशामां जाउं छुं ' एम उपाश्रयमां रहेला बीजा साधु-साध्वीने कहीने जाय । शिष्य पूछे छे के-( से किमाहु भंते ? ) हे भगवान् ! आप एम शा कारणथी कहो छो ? , एटले बीजा साधुओने कहीने भात-पाणी माटे जवुं कल्पे एनुं शुं कारण ? । गुरु महाराज उत्तर आपे छे के-( ओसण्णं समणा भगवंतो वासासु तवसंपउत्ता भवन्ति ) वर्षाकालमां प्राये करीने श्रमण भगवंतो छट्ठ प्रमुख तपस्या करनारा होय छे, ( तवस्सी दुब्बले किलंते मुच्छिज्ज वा पवडिज्ज वा ) ते तपस्वीओ तपस्याने लीधे दुर्बल शरीरवाळा अने तेथीज चालतां चालतां थाकी गया छता रस्तामां कदाच मूर्च्छा पामे, अथवा कोइ ठेकाणे पडी जाय; अने तेथी वखतसर उपाश्रये न आग्या होय तो ( तामेव दिसिं वा अणुदिसिं वा समणा भगवंतो पडिजागरन्ति ) उपाश्रयमां रहेला श्रमण भगवंतो तेज दिशामां अथवा विदिशामां जइ

नवम  
व्याख्यान.

चोमासामां  
त्रण उपा-  
श्रय संबंधी  
पच्चीशमी,  
तथा गो-  
चरी जतां  
साधुओने  
दिशा कहे-  
वा संबंधी  
छवीशमी  
सामाचारी.  
॥३६७॥

वासावासं पज्जोसवियाणं कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा जाव चत्तारि पंच जोयणाइं गंतुं पडिनियत्तए । अंतरा वि य से कप्पइ वत्थए, नो से कप्पइ तं रयणिं तत्थेव उवायणावित्तए [ २७ ] ॥ ६२ ॥

तेनी शोध करे, अने उपाश्रये लावीने तेनी सारवार करे । पण जो उपाश्रयमां रहेला साधुओने कष्टा बिना गया होय तो तेओ क्यां शोध करे ? । माटे बीजा साधुओने कहीने मात-पाणी माटे जवुं [ २६ ] ॥ ६१ ॥

( वासावासं पज्जोसवियाणं कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा जाव चत्तारि पंच जोयणाइं गंतुं पडिनियत्तए ) चोमासु रहेला साधुओ अने साध्वीओने वर्षाकल्प औषध के वैद्यादि माटे अथवा कोइ ग्लान साधुनी सारवार माटे उपाश्रयथी चार अथवा पांच योजन सुधी जवुं-आववुं कल्पे । ( अंतरा वि य से कप्पइ वत्थए ) काम पती गया पछी पाछा आवतां कदाच पोताना स्थान सुधी पहुँचवाने अशक्त होय तो तेने पाछा आवतां वचमां पण रहेवुं कल्पे, केमके त्यां न रोकातां यथाशक्ति चालवाथी वीर्याचारनुं आराधन थाय, ( नो से कप्पइ तं रयणिं तत्थेव उवायणावित्तए ) परंतु औषध-वैद्यादि जे काम माटे ज्यां गया होय ते काम जे दिवसे पती गयुं होय ते दिवसनी रात्रि ते साधुने त्यांज उलंघवी कल्पे नहिं । तात्पर्य के-जे काम माटे जे स्थळे साधु गया होय तेणे ते कार्य पती जतां पोताने स्थाने आववा माटे त्यांथी जलदी बहार नीकली जवुं [ २७ ] ॥ ६२ ॥

કલ્પસૂત્ર  
આર્ષાંતર-  
સહ

॥ ૩૬૮ ॥

इच्छेयं संवच्छरियं थेरकप्पं अहासुत्तं अहाकप्पं अहामग्गं अहातच्चं सम्मं काएण फासित्ता,  
पालित्ता, सोभित्ता, तीरित्ता, किट्ठित्ता, आराहित्ता, आणाए अणुपालित्ता,

( इच्छेयं संवच्छरियं थेरकप्पं ) ए प्रमाणे पूर्वे देखाडेला सांवत्सरिक स्थविरकल्पने ( अहासुत्तं अहाकप्पं )  
सूत्र मुज्जव, कल्प प्रमाणे, ( अहामग्गं अहातच्चं ) ज्ञान दर्शन अने चारित्ररूप मार्ग मुज्जव, तथा जेवी रीते भगवंते  
सत्य उपदेशेल छे तेज प्रमाणे ( सम्मं काएणं फासित्ता ) सम्यक् प्रकारे काय वचन अने मन वडे सेवीने,  
( पालित्ता, सोभित्ता, ) वळी ते स्थविरकल्पने पाळीने एटले अतिचारथी तेनुं रक्षण करीने, विधिपूर्वक करवा वडे  
शोभावीने, ( तीरित्ता, किट्ठित्ता, ) यावज्जीव आराधवा वडे तेने पार पहाँचाडीने, बीजाओने तेनो उपदेश  
आपीने, ( आराहित्ता ) यथोक्त करवाथी आराधीने, ( आणाए अणुपालित्ता ) अने ते स्थविरकल्पने जेवी रीते  
बीजाओए पहेलां पाळयो छे तेवी रीते जिनेश्वरनी आज्ञा मुज्जव पोते पण पाळळ पाळीने,

१ चोमासा सबधी । २ स्थविरकल्पी साधु-साध्वीओना आचारने । ३ जेम सूत्रमा कहुं छे ते मुज्जव, परंतु सूत्रथी विरुद्ध नहिं ।  
४ जे प्रमाणे अहीं कह्यु छे ते प्रमाणे करवु ए कल्प एटले आचार छे, अन्यथा वर्तेवु ए अकल्प एटले अनाचार छे, तेथी अहीं  
कहेला कल्प प्रमाणे । ५ अहीं मूलसूत्रमा काय शब्द लखेल छे, उपलक्षणथी वचन अने मन समजवा ।

નવમ  
ગ્યાલ્યાન.

औषधादि  
प्रयोजने  
जवा-आव-  
वा संबंधी  
सत्यावीश-  
मी सामा-  
चारी,  
चोमासा  
संबंधी स्थ-  
विरकल्पने  
आचरवाथी  
मळतुं फळ-  
॥ ३६८ ॥

અત્યેગઈયા સમણા નિગ્ગંથા તેણેવ ભવગ્ગહણેણં સિજ્ઞન્તિ, બુજ્ઞન્તિ, મુચ્છન્તિ, પરિણિવાઈન્તિ, સવ્વદુક્ખાણમંતં કરેન્તિ । અત્યેગઈયા દુચ્છેણં ભવગ્ગહણેણં સિજ્ઞન્તિ, જાવ અંતં કરેન્તિ । અત્યેગઈયા તચ્છેણં ભવગ્ગહણેણં જાવ અંતં કરેન્તિ । સત્ત-ડટ્ટ ભવગ્ગહણાઈં પુણ નાહકમન્તિ[૨૮]॥૬૩॥

(અત્યેગઈયા સમણા નિગ્ગંથા તેણેવ ભવગ્ગહણેણં સિજ્ઞન્તિ ) એવા કેટલાએક શ્રમણ નિર્ગ્રન્થો હોય છે કે જેઓ તે સ્થવિરકલ્પના અત્યુત્તમ પાલન વડે તેજ ભવમાં સિદ્ધ એટલે કૃતાર્થ થાય છે, ( બુજ્ઞન્તિ ) કેવલજ્ઞાન રૂપ बोध પામે છે, ( મુચ્છન્તિ ) કર્મરૂપ પાંજરાથી મુક્ત થાય છે, ( પરિણિવાઈન્તિ ) સમગ્ર સંતાપ રહિત થાય છે, ( સવ્વ-દુક્ખાણમંતં કરેન્તિ ) અને શરીર તથા મન સંબંધી સર્વ દુઃખોનો નાશ કરે છે । ( અત્યેગઈયા દુચ્છેણં ભવગ્ગહણેણં સિજ્ઞન્તિ, જાવ અંતં કરેન્તિ ) કેટલાએક તે સ્થવિરકલ્પના ઉત્તમ પાલન વડે બીજે ભવે સિદ્ધ થાય છે, યાવત્ શરીર તથા મન સંબંધી સર્વ દુઃખોનો નાશ કરે છે । ( અત્યેગઈયા તચ્છેણં ભવગ્ગહણેણં જાવ અંતં કરેન્તિ ) કેટલાએક તેના મધ્યમ પાલન વડે ત્રીજે ભવે સિદ્ધ થાય છે, યાવત્-શરીર તથા મન સંબંધી સર્વ દુઃખોનો નાશ કરે છે । (સત્ત-ડટ્ટ ભવગ્ગહણાઈં પુણ નાહકમન્તિ) અને કેટલાએક તેના જઘન્ય પાલન વડે પણ સાત-આઠ ભવને ઉહંધતા નથી, એટલે એની જઘન્ય આરાધના વડે પણ સાત-આઠ ભવમાં તો અવશ્ય મોક્ષે જાય છે [ ૨૮ ] ॥ ૬૩ ॥

તેણં કાલેણં તેણં સમણં સમણે ભગવં મહાવીરે રાયગિહે નગરે, ગુણસિલણ ચેઙ્ગ, બહૂણં સમણાણં  
બહૂણં સમણીણં બહૂણં સાવયાણં બહૂણં સાવિયાણં બહૂણં દેવાણં બહૂણં દેવીણં મજ્ઞગણ ચેવ  
એવમાઙ્ગલ્લહ, એવં ભાસહ, એવં પણ્ણવેહ, એવં પરુવેહ પજ્ઞોસવણાકપ્પો નામં અજ્ઞયણં, સઅટ્ઠં, અહેઉઅં,  
( તેણં કાલેણં તેણં સમણં ) તે કાલે ઇટલે ચોથા આરાને છેડે અને તે સમયે ઇટલે શ્રીમહાવીર પ્રભુ રાજગૃહ  
નગરમાં સમવસર્યા તે અવસરે ( સમણે ભગવં મહાવીરે ) શ્રમણ ભગવાન્ શ્રીમહાવીરે ( રાયગિહે નગરે ગુણસિલણ  
ચેઙ્ગ ) રાજગૃહ નગરમાં ગુણશિલક નામના ચૈત્યમાં ( બહૂણં સમણાણં બહૂણં સમણીણં ) ઘણા સાધુઓ ઘણી  
સાધ્વીઓ ( બહૂણં સાવયાણં બહૂણં સાવિયાણં ) ઘણા શ્રાવકો ઘણી શ્રાવિકાઓ ( બહૂણં દેવાણં બહૂણં દેવીણં  
મજ્ઞગણ ચેવ ) ઘણા દેવો અને ઘણી દેવીઓની મધ્યમાંજ બેઠા થકા ( એવમાઙ્ગલ્લહ, એવં ભાસહ, એવં પણ્ણવેહ,  
એવં પરુવેહ પજ્ઞોસવણાકપ્પો નામં અજ્ઞયણં ) પર્યુષણાકલ્પ નામના અધ્યયનને આ પ્રમાણે કહ્યું, આ પ્રમાણે વચ-  
નયોગ વડે માણ્યું, આ પ્રમાણે ફલ કહેવા વડે જણાવ્યું, અને આ પ્રમાણે દર્પણની જેમ શ્રોતાઓના હૃદયમાં  
સક્રમાવ્યું; પર્યુષણાકલ્પ અધ્યયન કેવું ?, તે કહે છે-(સઅટ્ઠં) પ્રયોજન સહિત, પણ નિષ્પ્રયોજન નહિં, (સહેઉઅં)  
हेतु इटले निमित्त, જેમ-સાધુઓ આચાર્ય-ઉપાધ્યાયાદિને પૂછીને વધું કરવું તેનો શો હેતુ ?, તેનો ઉત્તર આપ્યો કે-  
આચાર્યાદિ લાભાલાભને જાણે છે, इत्यादि हेतुओ सहित,

નવમ  
ગ્યાલ્યાન.

સ્થવિરક-  
લ્પને આચ-  
રવાથી ફલ  
દર્શાવનાર  
અટ્ઠધાવી-  
શમી સામા-  
ચારી, મહા-  
વીર પ્રભુ  
પર્ષદામાં  
ઉપદેશેલ  
કલ્પસૂત્ર.

सकारणं, ससुत्तं, सअत्थं, सउभयं, सवागरणं भुज्जो भुज्जो उवदंसेइ त्ति वेमि ॥ ६४ ॥

॥ पज्जोसवणाकप्पो नाम दसासुअक्खंधस्स अट्टमं अज्झयणं समत्तं ॥

( सकारणं ) कारण एटले अपवाद, जेम-वैद्य-औषधादि माटे गयेल साधुने काम पती गया पछी तेज दिवसे पोताने स्थाने पहुँचवुं कल्पे, परंतु तेज दिवसे पोताने स्थाने पहुँचवानी शक्ति न होय तो “अंतरा विय से कप्पइ, एटले ते साधुने वचमां पण रहेवुं कल्पे ” ए अपवाद बताव्यो, इत्यादि अपवाद सहित, ( ससुत्तं सअत्थं सउभयं ) सूत्र सहित, अर्थ सहित, अने सूत्र तथा अर्थ ए उभय सहित, (सवागरणं) पूछेलो अर्थ कहेवो ते व्याकरण, ते व्याकरण सहित, (भुज्जो भुज्जो उवदंसेइ त्ति वेमि) आवा प्रकारना पर्युषणाकल्प अध्ययनने श्रीमहावीर प्रभुए वारंवार उपदेश्युं । श्रीभद्रबाहु स्वामी पोताना शिष्योने कहे छे के-जे प्रमाणे श्रीमहावीर प्रभुए पर्षदानी मध्यमां उपदेश्युं तेज प्रमाणे हुं तमोने कहुं छुं । आ वाक्यथी ग्रन्थकार-श्रीभद्रबाहुस्वामी जणावे छे के-आ ग्रन्थ में स्वमतिकल्पनाथी बनाव्यो नथी, पण प्रभुना उपदेशना परतंत्रपणे बनाव्यो छे ॥ ६४ ॥ ( पज्जोसवणाकप्पो नाम दसासुअक्खंधस्स अट्टमं अज्झयणं समत्तं ) आ प्रमाणे पर्युषणाकल्प नामनुं दशाश्रुतस्कंधनुं आठमुं अध्ययन समाप्त थयुं ॥

॥ सामाचारी समाप्ता ॥ नवमं व्याख्यानं समाप्तम् ॥

॥ इति महोपाध्यायश्रीशान्तिविजयगणिशिष्य-पण्डित-श्रीखीमविजयगणिविरचितकल्पबालावबोधे नवमं व्याख्यानम् ॥

कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ ३७० ॥

॥ बालावबोधकारस्य प्रशस्तिः ॥

श्रीतपगणगगनाङ्गण-दिनमणयः प्रास्तकुमततिमिरभराः । श्रीअकबरनृपपूज्या, हीरविजयसूरयाऽभूवन् ॥ १ ॥  
तत्पट्टे गुणनिधयो-ऽभूवन् श्रीविजयसेनसूरीन्द्राः । श्रीविजयतिलकगुरव-स्तत्पट्टमदीदिपन् दीप्राः ॥ २ ॥  
तत्पट्टे विजयन्ते, श्रीविजयानन्दसंज्ञसूरिवराः । युवराजविजयराजा-ऽभिधसूरिप्रभृतिमुनिमहिताः ॥ ३ ॥  
तेषां विजयिनि राज्ये, प्रभूतगुणरत्नरोहणैस्तुल्याः । बुद्धिजितदेवगुरवो, देवविजयकोविदा आसन् ॥ ४ ॥  
तेषां शिष्या विख्या-तकीर्तयः शान्तरससुधाशशिनः । श्रीशान्तिविजयसंज्ञाः, समभूवन् वाचकश्रेष्ठाः ॥ ५ ॥  
तच्छिष्यस्त्रीमविजयो, बुध इत्थं लोकभाषया व्यलिखत् । श्रीकल्पसूत्रवार्तिक-मेतद् बालावबोधकृते ॥ ६ ॥  
वर्षे मुनि-गगन-गिरि-क्षमामिते (१७०७) राधमासि सितपक्षे । गुरुपुष्यराजिषष्ठ्या-महम्मदावादवरनगरे ॥ ७ ॥  
श्रीजयविजयविशारद-शिष्यश्रीमेरुविजयसंज्ञबुधाः । युक्तायुक्तविवेचन-मिह चक्रुस्तद्विदां श्रेष्ठाः ॥ ८ ॥  
किञ्चाऽत्र कल्पवार्तिक-लिखनप्रयत्ने हि न्यूनमधिकं वा । यद् भवति तदिह सर्वं, विशोधनीयं क्षमानाथैः ॥ ९ ॥  
मङ्गलं पाठकानां च, वाचकानां तथैव च । लेखकानां भवतु वा, यः कर्ता तस्य मङ्गलम् ॥ १० ॥  
चतुर्दशपूर्वधर-श्रुतकेवलि-श्रीभद्रबाहुस्वामिविरचित पण्डित-श्रीस्त्रीमविजयगणिकृत-गुर्जरबालावबोधसमलङ्कृतम्-

॥ श्रीकल्पसूत्रं समाप्तम् ॥

नवम  
व्याख्यान.

महावीर  
प्रभुना  
उपदेशना  
परतंत्रपणे  
कल्पसूत्र  
रचवा संबं-  
धी ग्रन्थक-  
र्तानुं कथ-  
न, बालाव-  
बोधकर्तानी  
प्रशस्ति.

॥ ३७० ॥

## शुद्धिपत्रक

पत्र पृष्ठ	पङ्क्ति	अशुद्ध	शुद्ध
८ १	१	पाच, वाचे,	पाच, वाचे,
८ २	१	साभाळवाथी	साभाळवाथी
११ १	४	सगाआए	सगाओए
१२ १	३	पचनमुकारा	पचनमुकारो
१५ २	९	उराले	उराले कल्लाणे
१८ १	१	मगल्लकारगा	मगल्लकारगा
२७ १	१२	कुखिमा	कुखमा
३० १	१	पज्जोअगराण	पज्जोअगराण
४५ १	८	आच्छेरा	अच्छेरा

पत्र पृष्ठ	पङ्क्ति	अशुद्ध	शुद्ध
४७ १	३-१०	पायत्ताणिया-	पायत्ताणीया-
४९ २	१२	क्षत्रियाणीना,	क्षत्रियाणीनो,
४९ २	१३	गात्रनी	गोत्रनी
५२ २	१२	कुखिमा	कुखमा
५३ १	६	पउब्भूए	पाउब्भूए
५७ १	११	साल्लिगवट्टिए	साल्लिगणवट्टिए
५७ २	१०	रत्तसुअ-	रत्तसुअ-
६३ १	१०	मोतीआना,	मोतीओना,
६३ १	१२	पहेरेला	पहेरेलो



कल्पसूत्र  
भाषांतर-  
सह

॥ १ ॥

पत्र पृष्ठ	पङ्क्ति अशुद्ध	शुद्ध
६४ २	९ जुहि-	जूहि-
८० १	११ खत्तिए	खत्तिए पञ्चसकाल- समयसि
८३ १	२ अट्टणसाल	अट्टणसाल
८३ २	५ प्रकारन-	प्रकारना
८३ २	६ पीणाणिज्जेहिं	पीणाणिज्जेहिं
८८ २	५ मगलोवयाराइं	मगलोवयाराइ रयावेइ
९६ २	११ घोडे	घोडो
९८ १	१ स्वपनो-	रूपनो-
९८ २	१० सीनाना	सोनाना
१०० १	७ वक्कमाणसि	वक्कमाणसि
१०२ १	९ करनारा	करनारो

पत्र पृष्ठ	पङ्क्ति अशुद्ध	शुद्ध
१०६ १	४ निधनो	निधानो
१०६ २	२ कहवाय	कहेवाय
१११ २	१ कुर्वे-नुचिता-	कुर्वे-नुचिता-
११३ १	१ कामणादीनि	कामणादीनि
११७ हेडिंग	३ भर्ममा	गर्भमा
१२१ १	१० वइक्कताणं	विइक्कताण
१२१ हेडिंग	७ तीर्थकरकरोनी	तीर्थकरोनी
१३४ १	३ सूरदसणिय	सूरदसणिय
१३७ हेडिंग	१० वधमान	वर्धमान
१३८ २	११ धैर्यगुणनी	धैर्यगुणने
१४६ १	७ कोठीरीयाने	कोठारीयाने
१४६ २	८ पेला	वेला
१५२ हेडिंग	३ पालखीम	पालखीमा

शुद्धिपत्रक.

॥ १ ॥

પત્ર	પૃષ્ઠ	પદ્ધિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૫૪	૧	૮	નિગ્ધાસનાઈયવેળ	નિગ્ધોસનાઈયરવેળ
૧૫૫	૧	૧	હથ્થુત્તાર્હિ	હથ્થુત્તાર્હિ
૧૫૬	હેડિંગ ૭-૮		પ્રમુન યોગથી	પ્રમુના વિયોગથી
૧૫૬	હેડિંગ	૯	શોકા	શોકાતુર
૧૬૨	૧	૨	ઉપ્પન્ને સમ્મ સહજ	ઉપ્પન્ને
૧૬૨	૧	૧૩	ચલતો	ચાલતો
૧૬૬	૧	૧	અને	આને
૧૬૭	૨	૬	મિત્રે	મિત્ર
૧૭૩	૨	૧૩	ઋતુવદ્ધ ઇવા	ઋતુવદ્ધ કાલમા
૧૭૪	૧	૩-૧૩	કુહગ, આરસામા	કુહગ, અરસામા
૧૭૮	૨	૨	આત્યારે	અત્યારે
૧૮૬	૧	૨	વાહ	વાહ
૧૮૯	૨	૧૧	નિર્વાણ	અનુપમ નિર્વાણ

પત્ર	પૃષ્ઠ	પદ્ધિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૯૦	૨	૪-૧૨	ઉક્કુહિય, ઉત્કુટિક	ઉક્કહિય, ઉત્કટિક
૨૦૧	૧	૧૨	જેના	જેનો
૨૦૪	૧	૧૦	થયો ।	થયો છે ।
૨૦૬	હેડિંગ	૫	ત્રીજા	ત્રીજા ચોથા અને
૨૦૬	૨	૧૩	વેદપદાથી	વેદપદોથી
૨૧૧	૨	૧૦	તીર્થચ	તિર્યચ
૨૧૪	૨	૪	ગુફા	ગુફા
૨૨૨	૧	૧	નક્ષત્તાઓવિ	નક્ષત્તાઓ
			ઈક્કતે	વિઈક્કતે
૨૨૭	૧	૩	પ્રમુનો કેવલિપણાનો	પ્રમુને કેવલિપણુ
૨૩૩	૧	૨	પેક્ષ	પક્ષે
૨૩૩	૨	૩-૧૦	ત રયણિ ચ ણ	સા ણ રયણી
૨૪૨	૧	૫	અનુત્તરવિ માનમા	અનુત્તર વિમાનમા

कल्पसूत्र  
माषांतर-  
सह

॥ २ ॥

पत्र पृष्ठ	पङ्क्ति	अशुद्ध	शुद्ध
२४३ २	७	लाबा	लाबा
२५३ १	९-१२	भगवीने, भागावली	भोगवीने, भोगावली
२५७ २	१३	माक्षे	मोक्षे
२६१ २	७	वास्सय-	वाससय-
२६४ २	११	नवसा	नवसो
२६६ १	९	एगे	एग
२६८ २	१	दुक्खप्पहीणस्स	दुक्खप्पहीणस्स
२६८ २	३	श्रीअजिनाथना	श्रीअजितनाथना
२७० २	१३	वैशाख वदी	फागण वदी
२७२ १	५	पामेला	पामेलो
२७३ हेडिंग	३	कुलकरोन	कुलकरोना
२७६ १	५	शिल्पाज	शिल्पोज
२८१ १	४	ईहापाह	ईहापोह

पत्र पृष्ठ	पङ्क्ति	अशुद्ध	शुद्ध
२८३ १	२-५	श्रेयास, थया	श्रेयास, थाय
२८४ १	१-८	उज्जणसि, भेदामा	उज्जाणसि, भेदोमा
२९२ २	१२	श्रीऋषभदेव	श्रीऋषभदेव
२९६ १	४	सर्वे	सत्वे
३०९ १	४	प्रशिष्या	प्रशिष्यो
३११ १	११	कोसविया	कोसविया
३१९ २	१२	मित्रौ	मित्रो
३२० १	९	वज्रास्वामी,	वज्रस्वामी,
३२० १	११	वज्रस्वामी	वज्रस्वामी
३२० २	१-११	भवमाज, विद्यनो	भवमाज, विद्यानो
३२१ २	२	त्याना	त्याना
३३१ १	७-९	अम्हं, अम्हं पि	अम्हं पि, अम्ह

शुद्धिपत्रक.

॥ २ ॥

पत्र पृष्ठ	पङ्क्ति	अशुद्ध	शुद्ध
३५२ २	६-७	जाता, बे	जता, बे
३३४ २	१०	आयारादि	आहारादि
३३५ १-२	११	बे, अट्टा	बे, अट्टो
३३६ १	६	विकृतिना	विकृतिनो
३३८ १	११	मुष्ठा	मुष्ठा पिष्ठा
३४२ १	३	ना	नो

पत्र पृष्ठ	पङ्क्ति	अशुद्ध	शुद्ध
३४३ १	१	न	नो
३४४ १	८	वग्धारिय-	वग्धारिय-
३४७ २	१	खुडिण	खुडिण
३४७ २	७	हाय	होय
३५० २	१	निग्गथाण	निग्गथाण

॥ श्रीकल्पसूत्र, भाषान्तर सहित संपूर्ण ॥

## રસિક સરલ અને શુદ્ધ છપાયેલા પ્રત આકારના પુસ્તકો—

	કિં	રૂ	આ
ગદ્યવદ્ધ—શ્રીજયાનન્દ કેવલિ ચરિત્ર, સસ્કૃત		૭-૦	
ગદ્યવદ્ધ—શ્રીનેમિનાથ ચરિત્ર	..	૬-૦	
શ્રીકલ્પસૂત્ર, સંપૂર્ણ			
( મૂલ, મૂલની પ્રતિ, ભાષાન્તરસહિત )	૧૨-૦		
,, ,, પ્રથમ ભાગ, છ વ્યાખ્યાન.	૭-૧૦		
,, ,, દ્વિતીય ભાગ, સાતમું આઠમું			
અને નવમું વ્યાખ્યાન ....	૪-૬		
ઉપદેશ પદ, ટીકા, ભાષાન્તર સહિત, પ્રથમ ભાગ	૨-૮		
ઉપદેશ રત્નાકર, ,, .... ,, ....	૧-૧૨		

	કિં	રૂ	આ
સમરાશ્ચ કહા, સસ્કૃત છાયા સહ, ત્રણ ભાગ....		૨-૮	
,, ,, બીજો અને ત્રીજો ભાગ ....		૧-૧૨	
પ્રવચન સારોદ્ધાર, ભાષાન્તર સહ, દ્વિતીય ભાગ....		૪-૪	
ઉપદેશ પ્રાસાદ, ભાગ ૩ જો, સસ્કૃત, ....		૪-૦	
ઉપદેશ પ્રાસાદ, ભાગ ૪ થો ,, ..		૪-૦	
પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર, પદ્ય .... ,, ....		૩-૦	
મલ્લિનાથ ચરિત્ર, .... ,, .		૩-૦	
ઉપદેશ તરંગિણી .... ,, ..		૩-૦	
નેમિનાથ મહાકાવ્ય .... ,, ..		૦-૧૨	

जबूद्वीप प्रज्ञप्ति, पूर्वार्द्ध, सटीक प्राकृत-संस्कृत	कि रु आ
४-०	
” उत्तरार्द्ध, ” ”	२-०

श्राद्धप्रतिक्रमणसूत्रवृत्ति, प्राकृत-संस्कृत	कि रु आ
२-०	
आवश्यक टीप्पण, ”	१-१२

### बूक आकारना वांचवा लायक पुस्तको

संस्कृत मोटी शब्द रूपावली, ( संस्कृत-गुजराती शब्द कोष सहित ) .	कि रु आ
२-०	
शान्तिनाथ चरित्र, संस्कृत ...	१-०
सुर सुदरी चरित्र, प्राकृत ...	२-०
दोढसो गाथानु हुडीनु स्तवन, विस्तृत विवेचन सहित, गुजराती ...	२-०
सवासो गाथानुं सीमधर स्वामीनु स्तवन. ,,	०-८

श्रावक प्रज्ञप्ति, टीका, भाषान्तर सहित	कि रु आ
०-१०	
मोहन चरित्र, भाषान्तर सहित स-गुजराती	१-८
लेख सग्रह, गुजराती .... ..	०-८
व्याख्यान सग्रह .. ,,	०-८
चैत्यवदन चोवीशी, नवी आवृत्ति, पाकु बाइडिंग ...	०-६
दरेक पुस्तको मळवानुं ठेकाणुं—	
सलोत अमृतलाल अमरचंद, पालीताणा, काठियावाड.	



॥ श्रीकल्पसूत्र, भाषान्तर सहित समाप्त ॥

